

НАТАЛІЯ ПАВЛІХА
ОЛЕНА ЗЕЛІНСЬКА
ІРИНА ЦИМБАЛЮК

СТРАТЕГІЧНЕ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО:

ОСНОВА ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Наталія Павліха, Олена Зелінська, Ірина Цимбалюк

**СТРАТЕГІЧНЕ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО:
ОСНОВА ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

МОНОГРАФІЯ

Електронне видання на CD-ROM

Луцьк
Вежа-Друк
2023

УДК: 339.92:330.322]:005.591(477)

П-12

Рекомендовано вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 12 від 31 жовтня 2023 р.)

Рецензенти:

Оксана Полінкевич, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики Луцького національного технічного університету;

Лариса Черчик, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Павліха Н.В.

П-12 **Стратегічне євро регіональне співробітництво: основа для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні** [Текст] : монографія / Наталія Володимирівна Павліха, Олена Зіновіївна Зелінська, Ірина Олександрівна Цимбалюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 6,01Мб.

ISBN 978-966-940-517-3

У монографії виконано теоретичне узагальнення та запропоновано нові наукові підходи до виконання актуального науково-практичного завдання, яке полягає в поглибленні теоретико-методичних і практичних засад організаційно-економічного забезпечення активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в умовах євро регіонального співробітництва. Розкрито теоретико-методичні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах євро регіонального співробітництва; здійснено діагностику зовнішньоекономічної діяльності регіонів України в умовах євро регіонального співробітництва України; узагальнено організаційно-економічні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах євро регіонального співробітництва; розкрито зміст інноваційної економіки, сталого розвитку та детінізація як стратегічних орієнтирів активізації ЗЕД та інвестиційної діяльності в Україні; наведено інвестиційні теорії та стратегії для євро регіонального розвитку; набули подальшого розвитку концептуальні засади активізації інвестиційної діяльності в умовах стратегічного євро регіонального співробітництва; запропоновано методичні підходи до діагностики інвестиційного забезпечення сталого розвитку; проаналізовано сучасний стан та перспективи відновлення інвестиційної діяльності в Україні; здійснено аналіз інвестицій за видами економічної діяльності та визначено пріоритетні сфери їх залучення; обґрунтовано механізм активізації інвестиційної діяльності із використанням досвіду ЄС.

Видання рекомендоване науковій спільноті, керівникам, управлінцям, менеджерам усіх рівнів та іншим зацікавленим особам.

УДК: 339.92:330.322]:005.591(477)

© Павліха Н. В., Зелінська О.З.,
Цимбалюк І. О., 2023

ISBN 978-966-940-517-3

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА (Зелінська О. З.)	10
1.1. Концептуальні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва ...	10
1.2. Зарубіжний досвід єврорегіонального співробітництва та розвитку зовнішньоекономічної діяльності	26
1.3. Методичні підходи до діагностики зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва ...	48
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ (Зелінська О. З.)	65
2.1. Особливості зовнішньоекономічної діяльності в Україні та її регіонах.....	65
2.2. Аналіз розвитку єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України	97
2.3. Оцінка зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва	115
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА (Зелінська О. З.)	143
3.1. Визначення стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків із урахуванням досвіду єврорегіонального співробітництва країн Європейського Союзу.	143
3.2. Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва	165
3.3. Рекомендації щодо розширення форм активізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва	188

РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА, СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ДЕТИНІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗЕД ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

(Цимбалюк І. О.)	210
4.1. Формування засад інноваційної економіки	210
4.2. Основні характеристики і критерії оцінки сталого розвитку України та її регіонів	214
4.3. Пріоритети гарантування безпеки сталого розвитку	219
4.4. Детинізація економіки як умова активізації інвестиційної діяльності та єврорегіонального співробітництва	224

РОЗДІЛ 5. ІНВЕСТИЦІЙНІ ТЕОРІЇ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (Павліха Н. В.)

5.1. Еволюція інвестиційних теорій: формування основних концепцій та понять	226
5.2. Сучасні інвестиційні теорії у світлі євроінтеграційних процесів	234
5.3. Визначення поняття інвестиції	238
5.4. Види інвестиційної діяльності	244

РОЗДІЛ 6. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОГО ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

(Цимбалюк І. О.)	250
6.1. Взаємозв'язок понять у розкритті сутності активізації інвестиційної діяльності в регіоні	250
6.2. Концептуальні засади активізації інвестиційної діяльності в контексті єврорегіонального співробітництва	254
6.3. Середовище інвестиційної діяльності	259
6.4. Загрози активізації інвестиційної діяльності та налагодження єврорегіонального співробітництва	265

РОЗДІЛ 7. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

(Павліха Н. В.)	267
7.1. Значення аналізу інвестиційної діяльності	267
7.2. Сучасні методика аналізу інвестиційної діяльності	271
7.3. Методика діагностики інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва	276

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ (Цимбалюк І. О.)	285
8.1. Сучасний стан інвестиційної привабливості в Україні	285
8.2. Аналіз інвестиційного потенціалу України	290
8.3. Основні аспекти формування інвестиційного клімату в Україні	292
8.4. Відновлення інвестиційної діяльності в Україні у повоєнний період	295
РОЗДІЛ 9. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ СФЕР ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ (Павліха Н. В.)	300
9.1. Оцінка капітальних інвестицій за видами економічної діяльності	300
9.2. Енергетика та зелена енергія	303
9.3. Інфраструктура та транспорт	307
9.4. Інновації та інформаційні технології	310
РОЗДІЛ 10. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РЕГІОНАХ (Цимбалюк І. О.)	317
10.1. Досвід країн Європейського Союзу у впровадженні ключових стратегій управління інвестиційною діяльністю	317
10.2. Організаційно-економічні засади розвитку єврорегіонального співробітництва задля активізації інвестиційної діяльності та зовнішньоекономічних зв'язків	326
10.3. Механізм активізації інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва України	350
ВИСНОВКИ	369
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	374
ДОДАТКИ	415

ПЕРЕДМОВА

Зовнішньоекономічні зв'язки та інвестиційна діяльність є суттєвими важелями прискорення соціально-економічного розвитку України та її регіонів, засобами реалізації євроінтеграційних орієнтирів. В умовах обмеженості ресурсів і фінансових можливостей принципового значення набуває посилення співпраці з країнами-членами ЄС, що містить додатковий потенціал для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності, поглиблює соціально-економічні, науково-технологічні, культурно-освітні зв'язки, надає їм рис сталості й орієнтації на підвищення якості життя населення.

У контексті воєнних подій та повномасштабного вторгнення країни-агресора, важливо розглядати не лише можливості, але й виклики, які стоять перед Україною. Монографія «Стратегічне євро регіональне співробітництво: основа для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні» присвячена глибокому аналізу та обґрунтуванню стратегічних шляхів розвитку, зокрема в умовах євро регіонального співробітництва, що має визначальне значення для подолання наслідків конфлікту та стабілізації економіки.

Соціально-економічне зростання й поліпшення інвестиційної привабливості України та її регіонів значною мірою залежать від визначення стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків та активізації інвестиційної діяльності із урахуванням досвіду євро регіонального співробітництва країн ЄС. Це засвідчує потребу теоретико-методичного обґрунтування концептуальних засад формування механізму активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності, запровадження ефективних форм євро регіональної співпраці.

Фундаментальні аспекти дослідження процесів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) регіонів і євро регіонального

співробітництва широко представлено в працях вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: П. Беленького, З. Бройде, В. Будкіна, Д. Віллерса, В. Гоблика, А. Гранберга, С. Гакмана, М. Долішнього, В. Євдокименка, З. Зьоло, Є. Кіш, М. Лендьєла, П. Луцишина, В. Ляшенка, Ю. Макагона, В. Медвідь, Н. Мікули, В. Павлова, З. Петренко, С. Писаренко, О. Корнелюк, М. Лугової, Р. Ратті, Є. Сича, Дж. Скотта, І. Сторонянської, І. Студеннікова, Ю. Тейя, П. Уайлза, Р. Федана, та ін.

Дослідження процесів інвестиційної діяльності задля перспектив сталого розвитку широко представлено в працях українських і зарубіжних учених, а саме: Ю. Барського, П. Беленького, І. Бланка, М. Бутко, М. Вознюка, М. Гітмана, Б. Губського, М. Долішнього, О. Другова, Е. Забарної, С. Іщук, М. Карліна, В. Кравціва, Т. Майорової, М. Мельник, В. Павлова, А. Пересади, Д. Стеченка, В. Ушакова та ін. Проте залишаються недостатньо обґрунтованими організаційно-економічні засади її активізації в регіонах в умовах європейської інтеграції. Наведені положення засвідчують актуальність, наукову й практичну цінність цієї роботи, основні цілі та завдання дослідження.

Однак, попри значний обсяг публікацій із досліджуваної тематики, недостатньо розробленими залишаються питання організаційно-економічного забезпечення активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва як у науковому, так і в прикладному аспектах. Це потребує обґрунтування теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо налагодження зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в контексті євроінтеграційних процесів.

Мета роботи – обґрунтування теоретико-методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах в умовах єврорегіонального співробітництва.

Об'єкт дослідження – процеси активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах в умовах єврорегіонального співробітництва.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні засади активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах в умовах єврорегіонального співробітництва.

У монографії розкрито теоретико-методичні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; висвітлено концептуальні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; досліджено зарубіжний досвід єврорегіонального співробітництва та розвитку зовнішньоекономічної діяльності; запропоновано методичні підходи до діагностики зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Також проведено діагностику зовнішньоекономічної діяльності регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва; визначено особливості зовнішньоекономічної діяльності в Україні та її регіонів у довоєнний період; проаналізовано розвиток єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України; здійснено оцінку зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва у період до початку війни. За результатами дослідження розкрито організаційно-економічні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; визначено стратегічні орієнтири налагодження зовнішньоекономічних зв'язків із урахуванням досвіду єврорегіонального співробітництва країн Європейського Союзу; запропоновано механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; обґрунтовано рекомендації щодо розширення форм активізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва.

У контексті дослідження інвестиційної активності в Україні та її регіонах розкрито генезис теорії про інвестиційну діяльність; удосконалено концептуальний підхід до її активізації та запропоновано методичні підходи до діагностики інвестиційної діяльності в регіоні. Визначено особливості інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах; проведено ретроспективний аналіз сфер залучення інвестицій; здійснено оцінку ефективності інвестиційної діяльності в соціально-економічній та екологічній сферах за запропонованою методикою. На основі врахування досвіду Європейського Союзу розроблено механізм активізації інвестиційної діяльності в регіонах України. Запропоновано науково-практичні підходи до моделювання процесу активізації інвестиційної діяльності в регіоні. Розроблено матрицю стратегічних перспектив активізації інвестиційної діяльності в регіонах України. Обґрунтовано рекомендації до формування стратегії та напрями активізації інвестиційної діяльності в регіоні.

Практична значимість одержаних результатів полягає в розробці науково-прикладних рекомендацій щодо активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в умовах європейської інтеграції та розвитку єврорегіонального співробітництва.

Теоретико-методичні положення роботи можуть бути використані для прийняття практичних рішень керівниками й спеціалістами, органами державного та регіонального управління, місцевого самоврядування для опрацювання напрямів активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності та її регіонах, а також стануть важливим внеском у науковий діалог щодо викликів та перспектив стратегічного розвитку України в умовах єврорегіонального взаємодії.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1. Концептуальні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) є пріоритетною складовою забезпечення збалансованого розвитку економіки регіонів і держави загалом, що є невід'ємною характеристикою повноцінного учасника євроінтеграційних й світових процесів. В умовах сучасних геополітичних і гео економічних змін ЗЕД здійснюється через зовнішньоекономічні зв'язки суб'єктів господарювання за багатьма напрямками, одним із яких є єврорегіональне співробітництво. Зважаючи на зростаючу міжрегіональну конкуренцію на європейському континенті, таке співробітництво є важливим інструментом регулювання міжрегіональної економічної взаємодії регіонів, підвищення їхньої конкурентоспроможності та чинником зростання національної економіки.

У сучасних умовах ЗЕД є системою економічних відносин, що складаються в процесі обміну ресурсами всіх видів між державами та їх економічними суб'єктами. Ці відносини включають усі аспекти економічного життя держави: виробництво, торгівлю, фінанси, інвестиційну сферу.

Погоджуємось із думкою М. Козік про те, що ЗЕД проявляється через зовнішньоекономічні зв'язки господарюючих суб'єктів, які здійснюються за такими напрямками як: прикордонна торгівля, прямі іноземні інвестиції, туризм, науково-технічна співпраця, спільне підприємництво, міжнародні об'єднання та організації, єврорегіональне (транскордонне) співробітництво тощо (Козік М. О.,

2014). Окрім того, слід підкреслити, що на сьогодні євро регіональне співробітництво, як один із напрямів ЗЕД, здійснює істотний вплив на регіони держави.

У науковій літературі існує багато різноманітних тлумачень дефініції «зовнішньоекономічна діяльність». Так, М. Бутко тлумачить ЗЕД як підсистему економічної системи країни, яка безпосередньо впливає на розвиток господарського комплексу. Її становлення обумовлюється факторами, що визначають загальний розвиток економічної системи, а також тими, які безпосередньо обумовлюють її стан як підсистеми (Бутко М. П., 2005).

Як слушно зазначає Л. Мельник, ЗЕД – це галузь економічної діяльності держави та підприємств, тісно пов'язана із зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних із іншими країнами проєктів (Мельник Л. Г., 2005).

Більш точне визначення суті поняття містить Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», де зазначено, що ЗЕД – це діяльність суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами (Про засади внутрішньої і зовнішньої політики, 2010).

Шляхом систематизації існуючих дефініцій поняття «зовнішньоекономічна діяльність» вдалося встановити, що вони є надто лаконічні та враховують лише найбільш суттєві особливості цієї економічної категорії (табл. 1.1.). Наведені визначення чітко вказують на те, що зовнішньоекономічні операції здійснюється суб'єктами господарювання, котрі забезпечують вихід і реалізацію експортної продукції та послуг на зовнішньому ринку.

Визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність»

Автор, джерело	Визначення поняття	Центральне поняття
1	2	3
Бабицький А.Ф. (Бабицький А. Ф., 2003)	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка заснована на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами	Спільна діяльність вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання
Бутко М. (Бутко М. П., 2005)	Підсистема економічної системи країни, яка безпосередньо впливає на розвиток господарського комплексу, фактори якого визначають загальний розвиток економічної системи та обумовлюють її стан як підсистеми	Системне бачення процесу ЗЕД та акцентування на її ролі в загальному економічному розвитку
Горчаков В. Ю. (Горчаков В. Ю., 2005)	Система, що складається з чотирьох підсистем («Введення продукції на міжнародний ринок», «Збільшення збуту нової продукції», «Збереження конкурентної переваги», «Зниження обсягу продажів»), які виділено згідно з етапами життєвого циклу виробів	Корпоративне управління компанією в процесі окремих напрямків ведення відповідної діяльності.
Гребельник О. (Гребельник О. П., 2004)	Сукупність державних заходів цілеспрямованого характеру стосовно реалізації економічного потенціалу держави на рівні зовнішнього ринку	Роль держави та її функцій щодо покращення економічного розвитку

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Дроздова Г. М. (Дроздова Г. М., 2004)	Сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях	Діяльність притаманна підприємствам, а не всім суб'єктам господарювання, таким як держава.
Мельник Л. (Мельник Л. Г., 2005)	Галузь економічної діяльності держави і підприємств, яка тісно пов'язана із зовнішньою торгівлею, експортом та імпортом товарів, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проєктів	Визначальною характеристикою ЗЕД подається спільна діяльність із іноземними партнерами
Петрина В. Н. (Петрина Н. В., 2014)	Сукупність суспільних відносин, які складаються між українськими та іноземними суб'єктами господарювання з приводу таких соціальних благ, як матеріальні блага, послуги та результати інтелектуальної діяльності, що переміщуються на територію України або за її межі, та які регулюються договорами між учасниками таких відносин, міжнародними торговельними звичаями, правом відповідної країни та нормами відповідних міжнародних договорів	Звертається увага на різноманітність об'єктів, що становлять інтерес у процесі ЗЕД та акцентується на правовому регулюванні таких відносин
Швайка Л. (Швайка Л. А., 2006)	Сукупність відносин суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права	Визначаються принципи здійснення ЗЕД

*Систематизовано авторами.

На нашу думку, *зовнішньоекономічна діяльність* є формою міждержавних відносин у сферах наукового, науково-технічного, виробничого, торгівельно-економічного співробітництва і валютно-фінансової взаємодії вітчизняних та іноземних суб'єктів, дії яких спрямовані на диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків, а саме зниження рівня залежності національної економіки від імпорту стратегічно важливих товарів вітчизняного виробництва – енергоносіїв і сировини.

Аналіз наукових поглядів на ЗЕД дозволяє сформулювати авторське бачення поняття «*зовнішньоекономічна діяльність регіону*», яке базується на налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків через посилення зовнішньої торгівлі, експортно-імпортних операцій, іноземного інвестування, міжнародної проєктної діяльності, що дозволяє учасникам міжнародної співпраці генерувати ефект синергії співробітництва і взаємодоповнюваності економік, на взаємовигідній основі вирівнювати міжрегіональні асиметрії розвитку та сприяє зміцненню соціально-економічного потенціалу регіонів.

У процесі реформування сфери транскордонної діяльності в Україні склалися такі поняття: «транскордонне» та «єврорегіональне співробітництво». При цьому транскордонне та єврорегіональне співробітництво не слід розглядати як різні напрями міжнародної політики держави.

Сьогодні в науковій літературі існує чимало визначень поняття «транскордонне співробітництво». Одним із найбільш прийнятних, на нашу думку, є тлумачення С. Вдовенка, Ю. Вдовенко та О. Рогової, що спирається на роботи багатьох дослідників. Ці науковці визначають *транскордонне співробітництво* як специфічну сферу зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, яка здійснюється на регіональному рівні, і яка, охоплюючи всі загальні її форми,

відрізняється необхідністю та можливостями більш активного їх використання, а також низкою особливостей, а саме – наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру (дороги, зв'язок, сферу обслуговування, придорожню інфраструктуру) (Вдовенко С. М., Вдовенко Ю. С., Рогова О. В., 2012).

На думку М. Долішнього, транскордонне співробітництво – це процес, який сприяє суттєвому зменшенню економічної, політичної, соціальної та інших дискримінаційних залежностей між країнами, а також є першочерговим і компромісним кроком на шляху до економічної і, певною мірою, політичної інтеграції держав. Головне значення транскордонного співробітництва в інтеграційних процесах можна вбачати у збереженні максимального ступеня економічної свободи кожної країни-учасниці. За допомогою транскордонного співробітництва можна знайти правильні шляхи трансформації зовнішньоекономічних відносин країн, які зацікавлені в інтеграції (Долішній М. І., 2001).

Транскордонне співробітництво здійснюється у межах території транскордонного регіону, який охоплює прикордонні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав.

Характерними ознаками єврорегіонального співробітництва є наявність єврорегіону та інших інституціоналізованих форм транскордонної взаємодії суб'єктів співпраці, відповідної координуючої структури та євроінтеграційного напрямку (Конвергенція регіонів у транскордонному просторі, 2012), у межах яких відбувається такий тип співробітництва. На думку деяких учених, організаційні форми транскордонного співробітництва, такі як прикордонна торгівля, клондайкінг, транскордонні інноваційні

проекти, у межах яких відбувається співпраця без створення власної системи органів, виконувати функції єврорегіональної співпраці не можуть. Так, Н. Мікула та Я. Калат визначають *єврорегіональне співробітництво* як взаємодію в рамках інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва, що спрямована на поглиблення євроінтеграційних процесів і реалізацію визначених мети, цілей і завдань (Мікула Н. А., Калат Я. Я., 2014).

Отже, «транскордонне» та «єврорегіональне співробітництво» визначаємо як тотожні поняття, проте з притаманними їм відмінностями. Ширшим поняттям ми визначаємо «транскордонне співробітництво», яке здійснюється як на міждержавному рівні, так і на рівні територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади в межах усіх форм транскордонної взаємодії не лише регіонів Європи. Визначальною рисою єврорегіонального співробітництва є взаємодія в рамках постійно діючих інституціоналізованих структур, діяльність яких спрямована на входження країн Європи до європейського інтеграційного простору.

В основу активізації транскордонного співробітництва міських поселень покладена концепція просторового облаштування їхніх територій. На відміну від традиційної соціально-економічної доктрини, «концепція просторового облаштування передбачає зосередження уваги не стільки на самих фізичних об'єктах, скільки на різного виду зв'язках між територіальними спільнотами (функціональних, соціальних, культурних, інформаційних); при цьому акцентується увага на індивідуальності кожного місцевого співтовариства» (Павліха Н. В., 2004).

Оскільки дефініція «єврорегіональне співробітництво» є надзвичайно важливою категорією регіоналістики, важко не погодитися з думкою М. Русняк (Русняк М., 2017) про існуючі дискусії серед учених різних шкіл щодо її тлумачення. Так, учені

львівської школи регіоналістики поняття «єврорегіональне співробітництво» трактують як діяльність у рамках єврорегіонів або інших транскордонних структур (Мікула Н. А., Калат Я. Я., 2014; Скотний П. В., 2008), тоді як учені ужгородської школи учених-регіоналістів виділяють саме євроінтеграційний вектор співпраці регіонів Європи в умовах поглиблення такого співробітництва (Лендъел М., 2000; Лендъел М., Жулканич О., 2000). Вчені А. Краснейчук і Н. Васюк визначають єврорегіональне співробітництво як сукупність взаємовідносин адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав, сформованих за довільною просторовою конфігурацією на взаємовигідних добровільних партнерських засадах з метою кооперації, координації, інтеграції зусиль, ресурсів, фінансів та створення механізмів, необхідних для задоволення актуальних потреб на основі договірно-правової бази та засадах довіри на неформальному рівні (Артюмов І. В., Ващук О. М., Руденко О. М., 2013).

Здійснюючи категоріальну ідентифікацію єврорегіонального співробітництва, Ю. Марчук акцентувала увагу саме на територіальній приналежності регіонів-учасників до європейського континенту, зазначивши таке співробітництво як «форму транскордонного співробітництва, яка передбачає взаємовигідні відносини двох або більше регіонів різних держав – учасників цього співробітництва, хоча б один з яких є членом Європейського Союзу» (Марчук Ю. В., 2017).

Узагальнюючи визначення щодо сутності *єврорегіонального співробітництва*, варто зазначити, що це взаємоузгоджена транскордонна діяльність різних форм та інституціоналізованих структур (єврорегіонів, транскордонних партнерств, європейських угруповань територіального співробітництва (ЄУТС), об'єднань єврорегіонального співробітництва тощо), яка здійснюється органами державної та місцевої влади, юридичними особами, громадськими

організаціями на підставі чинного законодавства з метою вирішення спільних завдань і регіональних проблем у напрямку реалізації євроінтеграційних прагнень.

Слід зауважити, що на сьогодні єврорегіональне співробітництво здійснюється не тільки в межах єврорегіонів; виконувати функції такого типу співпраці можуть європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС) та об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЄС), що є новими структурами інституційного забезпечення та мають характерні особливості єврорегіонального співробітництва. Окрім того, й інші форми транскордонного співробітництва, за умови набуття характерних ознак єврорегіонального співробітництва, можуть стати його суб'єктами. Однак співпраця, наприклад, у прикордонній торгівлі, відбувається без створення власної системи органів, тому такі організаційні форми транскордонного співробітництва виконувати функції єврорегіональної співпраці не можуть (Мікула Н. А., Калат Я. Я., 2014).

Так, В. Маркович зауважує, що єврорегіональне економічне співробітництво, за належного й раціонального організаційно-інституціонального забезпечення, може зробити суттєвий внесок у підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіону (Маркович В. В., 2014).

Для цього, за сучасних умов, необхідно забезпечити якісне оновлення економічної складової механізму регулювання єврорегіонального співробітництва шляхом підвищення ефективності реалізації покладених на нього функцій: покращення фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, заохочення суб'єктів господарської системи регіону до участі в його організаційних та економічних формах через активізацію економічних та фінансових важелів (Гороховська К. В., 2017).

У європейських країнах структури єврорегіонального співробітництва є організаційно-фінансовою платформою координації міжрегіонального транскордонного співробітництва. Ефективне функціонування такого типу міжрегіональних транскордонних структур залежить передусім від визначення їхньої ролі в системі національного та регіонального менеджменту.

Ми погоджуємося з думкою більшості науковців, зокрема О. Рогової про здебільшого позитивний вплив єврорегіонального співробітництва на прискорення соціально-економічного розвитку, кадрову та інфраструктурну підготовку регіонів і поглиблення зовнішньоекономічної співпраці з країнами-членами ЄС, реалізацію потенціалу формування експортної спеціалізації регіонів, розвиток міжнародних зв'язків у галузях туризму, рекреації, охорони навколишнього середовища тощо. Проте сучасний стан обмеженості бюджетних ресурсів стримує розвиток співробітництва прикордонних територій, що є стимулом до пошуку інноваційних форм співробітництва, таких як залучення приватного капіталу до фінансування та реалізації проектів єврорегіонального співробітництва (Рогова О. В. , 2013).

А. Матеха дотримується думки, що на практиці для регулювання зовнішньоекономічного співробітництва необхідно використовувати широкий арсенал інструментів і методів, які дозволять досягнути поставленої мети, і разом з тим доповнять один одного. Корисним є освоєння всіх економічних засобів регулювання, особливо тих, які в практиці зарубіжних країн дають найбільший ефект (Матеха А. С., 2014).

На нашу думку, за сучасних умов активізації процесів глобалізації зростає роль ЗЕД у напрямку єврорегіональної співпраці, що, зі свого боку, відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності у регіонах задля зростання їх конкурентоспроможності.

Погоджуємось із думкою Л. Наумової, що активізація ЗЕД є найважливішою передумовою стабілізації та економічного зростання всього господарського механізму області. Тому головною метою регіональної влади має стати створення сприятливих правових, економічних, організаційних і соціальних умов для забезпечення сталого розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств та організацій економічної та соціальної сфери регіону (Наумова Л. М., 2015).

Ми визначаємо *активізацію зовнішньоекономічної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва* як цілеспрямований вплив на розвиток міжрегіональних соціально-економічних систем і створення сприятливих умов для посилення міжнародної співпраці шляхом визначення стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, механізму їх досягнення та розширення форм єврорегіонального співробітництва.

На нашу думку, саме активізація ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва відображає стан розвитку міжрегіональних економічних систем, а також дає змогу досягнути стабільного та збалансованого розвитку міжнародної співпраці, розробити механізми забезпечення управління всією системою міжрегіональних взаємовідносин.

Об'єктом активізації ЗЕД розглядаємо процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків за допомогою різноманітних форм єврорегіонального співробітництва (єврорегіональних партнерств, єврорегіональних проєктів, єврорегіональних кластерів, єврорегіональних бізнес-моделей та ін.).

Суб'єктом активізації ЗЕД є суб'єкти господарювання, територіальні громади, органи місцевого самоврядування, які беруть участь у налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків та єврорегіонального співробітництва.

Активізація ЗЕД дає можливість вивести регіони на якісно новий рівень розвитку, сприяє інтеграції, що особливо актуально в

умовах входження України до європейського простору та розв'язання нагальних регіональних соціально-економічних проблем, прискорює економічне зростання країни та зміцнення міжнародної безпеки.

Натомість відсутність практичного досвіду та розуміння концепції активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва в поєднанні з відсутністю дієвого механізму організації та управління ЗЕД регіону є однією з перепон для розвитку міжнародного економічного співробітництва України.

Визнаючи, що в сучасних економічних реаліях потенціал регіонів використовується не в повному обсязі, в рамках ЄС прийнята політика згуртування на 2014–2020 рр. (Cohesion Policy), спрямована на створення економічної, соціальної й територіальної єдності, підвищення конкурентоспроможності та соціально-економічного зростання в регіональних економіках, забезпечення населення найкращими послугами тощо (Рижкова Ю. О. , 2016).

Схвалення в 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку сімнадцяти глобальних Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals (SDGs)) до 2030 року є частиною порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року. «План дій 2030» додає нового імпульсу всесвітнім змінам у боротьбі за сталий розвиток – в економічному, екологічному та соціальному вимірах та з урахуванням існуючих зв'язків. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку, що спонукало до вироблення нових стратегічних й тактичних завдань економічного поступу України, механізмів їх досягнення в глобальному контексті, з урахуванням людиноцентризму.

Стратегія 2030 спрямована на забезпечення цінностей інноваційного розвитку, який ґрунтується на активному використанні знань та наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інноваційного клімату. Успіх стратегій, програм та планів ЄС залежатиме від того, наскільки узгодженою виявиться проведення інноваційної політики на різних рівнях:

національному, регіональному і пан'європейському (Kelly É., Zubascu F., 2016), а також тісної співпраці інституцій та держав-членів ЄС, їх регіональних та місцевих органів влади задля забезпечення кращої координації дій.

Для України метою Стратегії є забезпечення високого рівня та якості життя населення країни, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього і майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом упровадження нової моделі економічного зростання, що базується на засадах сталого розвитку (Марушевський Г. Б., Руденко Л. Г., Тимочко Т. В., 2017).

Недостатній соціально-економічний розвиток регіонів та слабка діяльність єврорегіональних структур зумовлює потребу в удосконаленні напрямів державної регіональної політики, спрямованих на активізацію та підвищення ефективності ЗЕД України на міжрегіональному рівні.

У зв'язку із цим на сьогодні нагальним є питання розробки концепції активізації ЗЕД в умовах єврорегіональної співпраці, яка буде заснована на стратегічних напрямках розвитку регіонів і враховуватиме інтереси регіонів, держави та країн ЄС.

Погоджуємося з думкою В. Пак проте, що, загалом концептуальна схема підвищення ефективності зовнішньоекономічного співробітництва в напрямку єврорегіональної співпраці повинна базуватися на перегляді основних підходів у сфері міждержавного регіонального управління, які повинні формувати нову адаптивну систему, що матиме здатність до постійного розвитку та вдосконалення, за який, своєю чергою, повинні відповідати не лише державні органи влади, але й саме суспільство в особі представників підприємницьких структур та громадських організацій (Пак В. І., 2016).

Регіональний підхід зовнішньоекономічної політики, на думку Н. Шевченко, повинен радикально змінити традиційну вертикальну схему державного управління на горизонтально-вертикальну або

навіть на горизонтальну. На зміну жорсткій управлінській підпорядкованості областей та міст урядовому центру повинна прийти оптимальна господарська взаємодія регіонів у рамках єдиної загальнодержавної зовнішньоекономічної політики (Шевченко Н. О., 2011).

Узагальнюючи сказане, пропонуємо концепцію активізації досліджуваного процесу, яку можна виразити у вигляді концептуальної схеми, представленої на рис. 1.1.

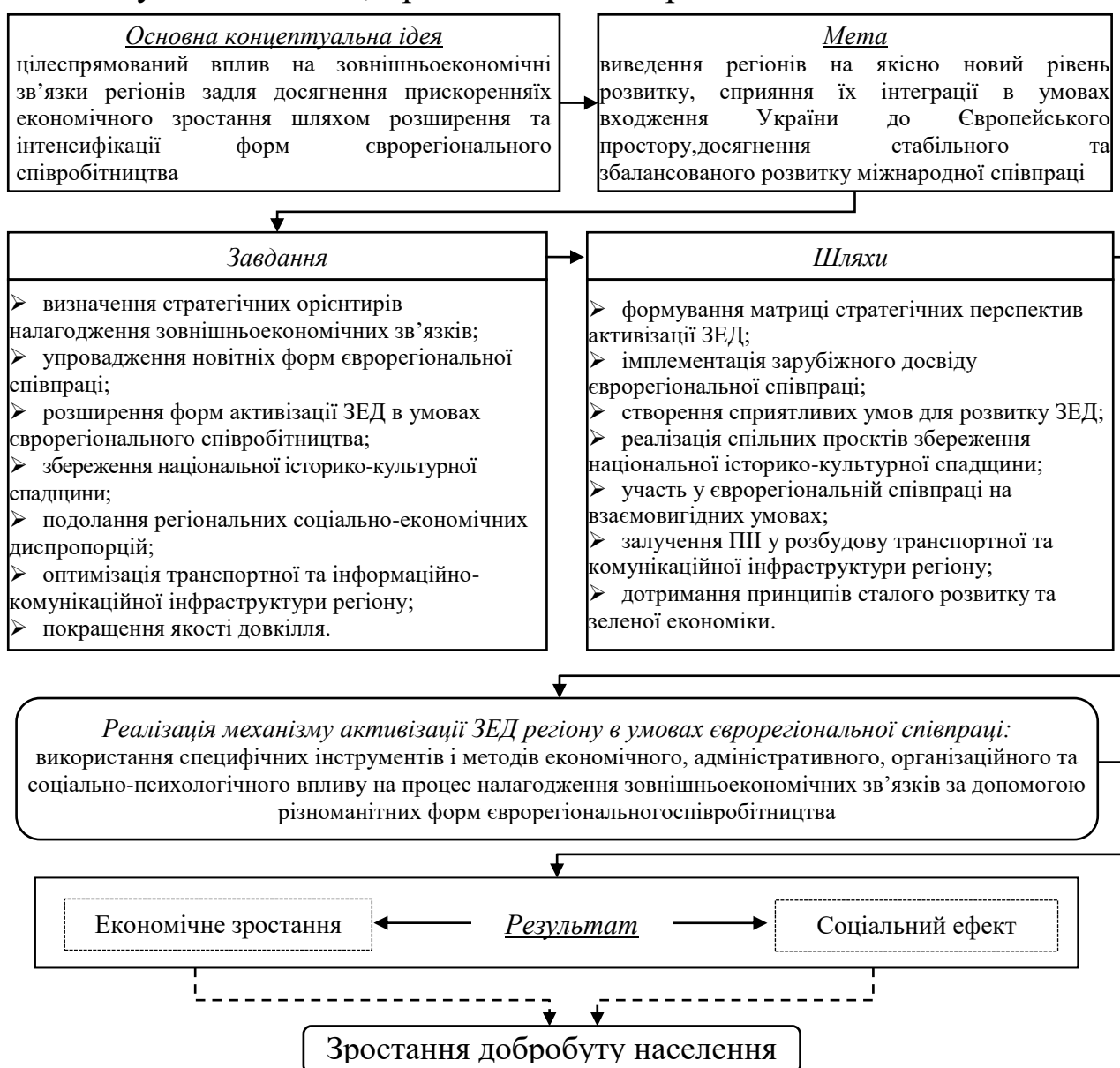

Рис. 1.1. Концептуальна схема активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

*Побудовано авторами.

Зростання конкурентоспроможності економіки регіону має на меті інтенсифікувати зовнішньоекономічні зв'язки малого та середнього бізнесу, налагодити співпрацю науково-дослідних установ, підвищити рівень освіти та професійної кваліфікації, інтегрувати ринок праці та соціальні й медичні послуги. До результатів ефективної ЗЕД регіону в напрямку єврорегіонального співробітництва ми відносимо забезпечення регіональної транспортної доступності, організацію перевезень, спільне управління природними об'єктами, запровадження енергоефективних та відновлюваних джерел енергії, політику екологічного захисту та управління ризиками.

Результатом активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва визначено підвищення стійкості господарського зростання регіону, модернізацію національної економіки та переведення її на інноваційний шлях розвитку (рис. 1.2).

Рис. 1.2. *Результати активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва*

**Побудовано авторами.*

Досягнення сталого розвитку регіону вимагає узгоджених зусиль органів місцевої влади та громадськості, згідно з якими всі види діяльності суспільства здатні забезпечити відновлюваність екосистеми та водночас підтримати поступальне економічне зростання регіону, забезпечити збалансований соціальний ефект для теперішнього й майбутніх поколінь.

Пріоритетними напрямками активізації ЗЕД регіону в умовах євро регіонального співробітництва, з огляду на необхідність забезпечення їх економічної безпеки на сучасному етапі, є стабілізація економіки і соціальної сфери.

Концептуальні підходи до активізації ЗЕД повинні передбачати, передусім, адаптацію національного законодавства до норм, правил і стандартів країн ЄС, для яких євро регіональне співробітництво є одним із дієвих механізмів позитивного впливу на соціально-економічне зростання та досягнення перспектив сталого розвитку регіонів та країни в цілому.

Отже, активізація ЗЕД в умовах євро регіонального співробітництва є однією з передумов реалізації євроінтеграційних прагнень України та поглиблення її міжнародної співпраці, а також розбудови функціонування інфраструктурних об'єктів, забезпечення економічної безпеки, підвищення життєвого рівня населення регіонів, що належать до євро регіональних утворень, покращення системи екологічної безпеки.

Дотримання принципів сталого розвитку у процесі активізації ЗЕД регіону в умовах євро регіонального співробітництва сприятиме поліпшенню результатів діяльності євро регіональних формувань, що діють у межах європейського виміру, допоможе адаптувати їх до реалій регіональної політики ЄС. У зв'язку з цим важливим є вивчення зарубіжного досвіду євро регіонального співробітництва та врахування позитивних досягнень для розробки організаційно-економічного забезпечення її активізації у регіонах України.

1.2. Зарубіжний досвід єврорегіонального співробітництва та розвитку зовнішньоекономічної діяльності

Більшість учених-економістів схиляються до думки, що європейська інтеграція є економічно взаємовигідним процесом для всіх країн, які приєдналися до неї. Однак економічна інтеграція не завжди автоматично веде до зменшення міжрегіональних диспропорцій. Як відомо, від інтеграції в умовах спільного ринку виграють ті регіони, які мають сучасну інфраструктуру, сприятливу екологічну ситуацію, володіють іншими перевагами для впровадження загальноєвропейських інноваційних, управлінських, фінансових, інформаційних, науково-освітніх, сервісних (культурних, рекреаційних, туристичних та ін.) функцій. Для деякої групи регіонів, зокрема прикордонних – віддалених від центру, економічна інтеграція може становити певну загрозу: відтік капіталу, кваліфікованих кадрів та молоді, втрату конкурентоспроможності виробництва, що не захищено національними протекціоністськими заходами.

Тому для зменшення міжрегіональних соціально-економічних контрастів та збільшення ефективності зовнішньоекономічної інтеграції в країнах Західної Європи успішно проводиться єврорегіональна політика, яка доповнює та підсилює регіональну політику країн Західноєвропейського регіону.

ЗЕД суб'єктів єврорегіонального співробітництва передбачає можливість отримання ними певних економічних вигод завдяки зовнішньоекономічним зв'язкам бізнес-структур, перевагам міжнародного поділу праці і т. п. Варто зазначити, що європейський досвід розвитку єврорегіональної співпраці відкриває перед Україною нові можливості для інтенсифікації її зовнішньоекономічних зв'язків.

Єврорегіональне співробітництво розвивається переважно в рамках єврорегіонів. У наукових джерелах можна віднайти чимало дефініцій, що розкривають цю категорію. Більшість визначень

поняття «єврорегіон» близькі за змістом та мало різняться між собою. Єврорегіони є своєрідним економічним об'єднанням регіонів суміжних країн, що характеризується наявністю системи управління та фінансування цієї діяльності. Йдеться про спільні дії територіальних громад або місцевих органів влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон. Ці дії спрямовані на координацію взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права для розв'язання спільних проблем в інтересах людей, які населяють його територію по обидва боки державного кордону (Яремко Л. А., 2010).

Як традиційні, так і нові форми транскордонного співробітництва, класифікують за різними ознаками. Британські дослідники Оксфордського університету Р. Бальме та Б. Жуве за географічною ознакою виділяють малі ініціативні форми, такі як «єврорегіони» та великі ініціативні форми – «робочі співдружності».

До організаційної структури Робочої співдружності зазвичай відносять Генеральну асамблею, виконавчий комітет, тематичні робочі групи та секретаріат. Їхня діяльність, як правило, обмежується загальними деклараціями та обміном інформацією. Однак деякі робочі співдружності, такі як «Атлантична дуга», взяли участь у реалізації проектів у рамках програми Інтеррег, отримавши фінансування Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) (Balme, R., Jouve B., 1996).

Юридично співпраця може набувати різних форм – від неформальних до юридично оформлених правових заходів. Транскордонна співпраця в рамках єврорегіонів відбувається в радіусі від 50 до 100 км, населення яких становить лише декілька мільйонів. Як правило, до співпраці у рамках єврорегіонів залучені місцеві органи влади, рідше – регіональні. Нині Агентства регіонального розвитку, асоціації та торговельні палати стають офіційними членами єврорегіонів (Perkmann, M., 2005).

Форми єврорегіонального співробітництва також можна класифікувати за ступенем співпраці їх прикордонних регіонів. Так, наприклад, деякі з них обмежуються винятково урочистими зустрічами, а інші ініціативи спрямовані на довготривале ефективне співробітництво. Для оцінки співробітництва, Асоціацією європейських прикордонних регіонів (АЄПР) запропоновано таку класифікацію єврорегіональних форм:

- співробітництво, засноване на правовому механізмі. Такі форми єврорегіональної взаємодії створюють спільний орган – постійно діючий секретаріат управління власними ресурсами;
- єврорегіональні форми, які у своїх статутних документах мають чітко відображені стратегії розвитку;
- форми єврорегіонального співробітництва, які співпрацюють у різних галузях, а їх ініціативи базуються на принципах Мадридської рамкової конвенції (1980 р.) (АЕВР, 1980).

Єврорегіони розглядаються й як засіб урегулювання територіальних проблем двох держав. Вони знімають напругу в частині ймовірних територіальних претензій, дозволяють вирішувати проблеми, пов'язані зі становищем національних меншин. Це, свого роду, й полігон для апробації сумісності законодавства різних країн та їх правових систем (Варналій З., Білик Р., 2014).

Єврорегіональних структур, котрі різняться розмірами та організаційними структурами, за різними даними, нараховують від 50 до 189, однак деякі з них лише задекларували своє створення. Економічний ефект такої організаційної форми виявляється в налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків, створенні режимів, найбільш сприятливих для експортно-імпоротної діяльності підприємств з метою збереження та створення нових робочих місць.

Найбільший досвід єврорегіональної співпраці має ФРН. Такі об'єднання діють уздовж кордонів країни з Данією, Нідерландами, Бельгією, Францією, Швейцарією, Австрією, Чехією і Польщею. Найбільш розвинутими структурами є: «Еурегіо» (ФРН, Нідерланди),

«Рейн-Вааль» (землі Північний Рейн-Вестфалія та Нижня Саксонія, прикордонні території Нідерландів), «Емс-Долларт» (ФРН, Нідерланди), «Маас-Рейн» (Бельгія, ФРН, Нідерланди), «Рейн-Маас-Північ» (ФРН, Нідерланди), «Верхній Рейн-Бодензеє» (ФРН-Швейцарія), «Про Європа Віадрина» (ФРН, Польща), «Нейсе-Ниса-Ніса» (ФРН, Польща, Чехія) та інші (Лендъел М., Жулканич О., 2000).

Насправді, оцінити результати євро регіонального співробітництва в Європі важко, оскільки поряд із закінченими проектами багато прикордонних ініціатив усе ще знаходяться на стадії реалізації. Однак досвід прикордонних об'єднань у країнах Бенілюксу та в євро регіонах на німецько-нідерландському та німецько-польському прикордонні може слугувати певним прикладом (McNiven, J., Cann, D. 1993).

Основними цілями євро регіонів на внутрішніх кордонах ЄС є досягнення визнання головної ролі між національних ініціатив, спрямованих на вирішення особливих економічних, екологічних та соціальних проблем у суміжних регіонах. Ці об'єднання (багато з них мають транскордонні місцеві «парламенти») представляють собою додаткову ланку регіональної «адміністрації» і відіграють вирішальну роль у наданні європейської допомоги для регіонального розвитку у прикордонні (Lubin, M., 1996).

Аналізуючи розробку стратегій розвитку європейськими регіонами, не можна не звернути увагу на тенденції вироблення ними спільних програм та створення інших форм між регіональної та транскордонної співпраці. Робочі співдружності охоплюють великі транскордонні структури та інші форми транскордонного співробітництва у Європі (табл. 1.3). У більшості випадків ці структури засновані на «договорах про співпрацю» або «робочих протоколах», між територіальними одиницями першого рівня, рідше – між місцевими органами влади або організаціями, що зголосилися до співпраці. Робочі співдружності мають на меті поширення

регіональної ідентичності в усіх регіонах, котрі характеризуються історико-географічною та культурною схожістю.

Таблиця 1.2

Робочі Співдружності та інші форми транскордонного співробітництва в Європі

Назва транскордонної структури	Рік заснування	Країни
Робоча співдружність Центральних Альп (ARGE ALP)	1972	ФРН/Швейцарія/Астрія/Італія
Робоча співдружність «Альпи-Адріатика» (ARGE ALPEN ADRIA)	1978	Австрія/ФРН/Чехія/Італія/Угорщина/Словенія/Хорватія
Робоча співдружність Західних Альп (COTRAO)	1982	Швейцарія/Франція/Італія
Робоча співдружність Піренеїв (СТР)	1983	Іспанія/Франція/Андора
Робоча співдружність «Юра» (СТІ)	1985	Чехія/Франція
Робоча співдружність «Галісія - Північна Португалія» (з 2008 р. єврорегіон)	1991	Португалія/Іспанія
Робоча співдружність «Екстремадура-Алентежіо»	1992	Португалія/Іспанія
Робоча співдружність Дунайських країн (ARGE Donauländer)	1993	ФРН/Австрія/Словенія/Хорватія/Угорщина/Сербія/Болгарія/Румунія/Україна/Молдова
Єврорегіон«Північ»	1991	Бельгія/Франція/Велика Британія
Асоціація«Карпатський єврорегіон»	1993	Угорщина/Польща/Україна/Словаччина/Румунія
Асоціація єврорегіону «Балтика»	1998	Польща/Словаччина/Литва/Латвія/Данія/Швеція/Росія
Інтеррегіо«Нова Ганза»	1991	ФРН/Нідерланди
Регіо «Саар-Лор-Люкс»	1995	ФРН/Бельгія/Франція/Люксембург
Міжнародна прикордонна Конференція	1972	Австрія/Чехія/ФРН/Фінляндія
Середземноморська співдружність (IMEDOC)	1995	Франція (о. Корсика)/Іспанія (Балеарські о-ви)/Італія (о. Сардинія)
Ірландська співдружність	1995	Велика Британія/Ірландія
Регіо Трірена	1995	Чехія/ФРН/Франція

*Побудовано за (Perkmann M., 2005).

Як зазначено у звітному документі Асоціації європейських прикордонних регіонів «Трансєвропейське співробітництво територіальних властей» (2002 р.), такі міжрегіональні транскордонні об'єднання як єврорегіони «Північ», «Балтика», «Великий регіон» (або «Саар-Лор-Люкс»), «Карпатський єврорегіон», «Нова Ганза», «Регіо Трірена» відносять до інших форм транскордонного співробітництва, прирівнюючи їх до робочих співдружностей чи асоціацій.

На особливу увагу заслуговує аналіз структури та особливостей функціонування на засадах регіональної співпраці робочих співдружностей та асоціацій (рис. 1.3).

Окрім того, Робочі співдружності включають не тільки суміжні прикордонні регіони сусідніх країн, а й значно більші території. Більшість єврорегіональних структур обмежують створення великої кількості робочих груп у різних галузях господарства регіону задля більш тісної їхньої співпраці.

Особливості Робочих співдружностей та інших форм транскордонної співпраці полягають у тому, що вони, по-перше, діють постійно; по-друге, деякі з них, наприклад, «Ірландська центральна прикордонна мережа», що функціонує на ірландсько-британському прикордонні відрізняється власною ідентичністю, тоді як португальсько-іспанська робоча спільнота «Галісія-Норте» прагне зберігати ідентичність своїх членів; по-третє, члени такої спільноти обирають секретаріат та комітети (робочі групи) з представлених членів, які, в свою чергу, проводять регулярні зустрічі; по-четверте, усі члени Робочих співдружностей мають однакові повноваження в прийнятті рішень.

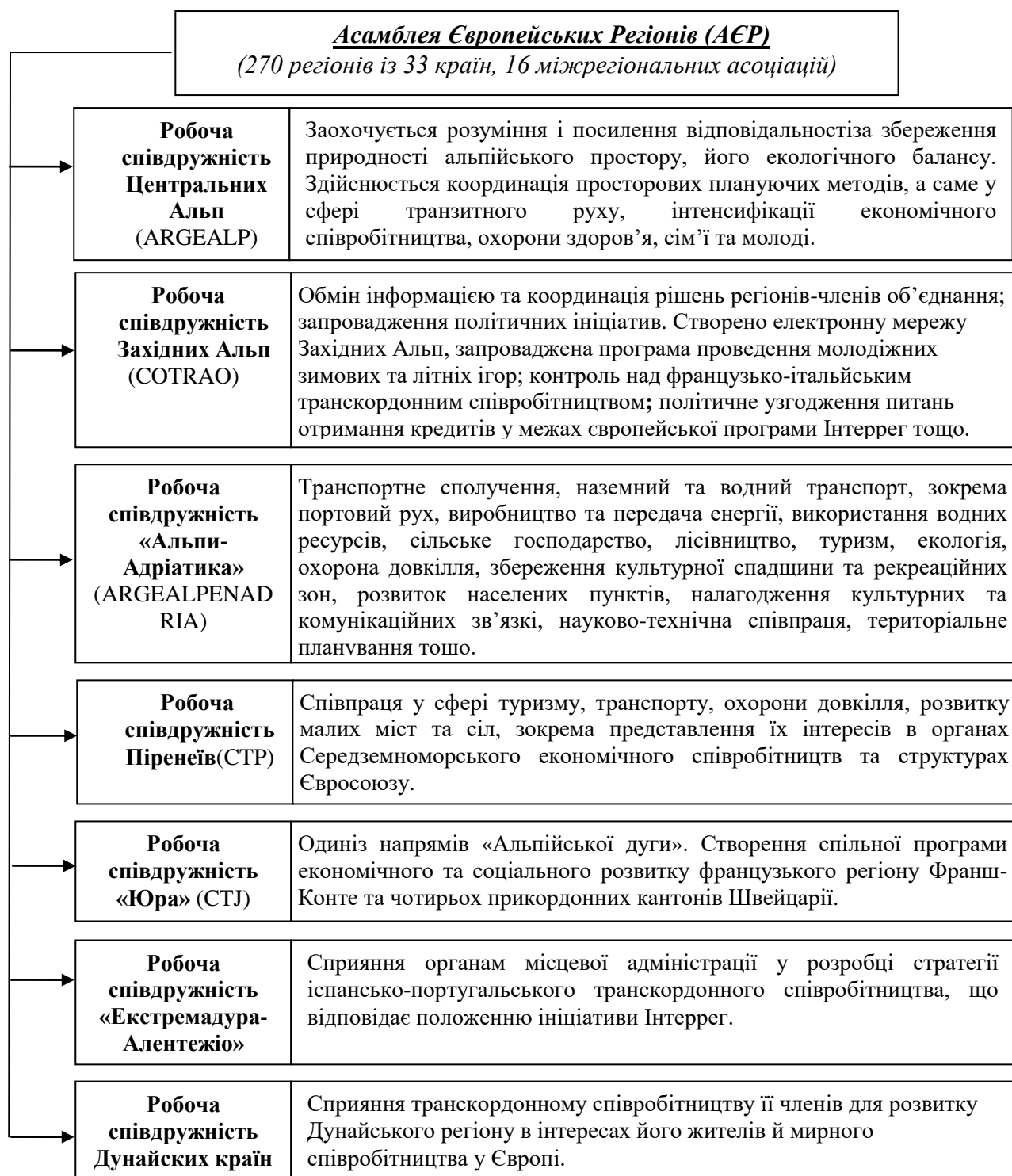

Рис. 1.3. Цілі та напрями діяльності Робочих співдружностей у розвитку європейського єврорегіонального співробітництва

*Побудовано за: (Ласло Д., 1999; Мікула Н., 2003; Мікула Н., 2004; Мікула Н., Матвєєв М., 2001; *Regions of Europe*).

Більшість Робочих співдружностей не мають єдиної міжнародної законної основи. Використання протоколу як «законної сили» для співпраці не дає всім цим структурам однакового права фінансувати та проводити власну транскордонну політику. Робочі співдружності через національний уряд можуть потенційно бути залученими до управлінських програм. Єврорегіональна структура «Галісія–Північна Португалія», на відміну від інших подібних транскордонних структур, була активно залучена до планування та управління у мажах дії програми Інтеррег. Зокрема, вважається, що географічно менші та компактно зосередженні транскордонні структури, такі як наприклад «Галісія – Північна Португалія» відіграють не менш важливу роль у реалізації транскордонних проєктів.

Яскравим прикладом інших форм єврорегіональної співпраці, що належать до категорії Робочих співдружностей або асоціацій, є і «Карпатський єврорегіон». Ця велика міжрегіональна асоціація охоплює прикордонні території Польщі, Словаччини, Угорщини, України та Румунії, ініціювала реалізацію програми «Карпатський простір», зокрема створення спільної операційної програми ЄС на період 2014–2020 рр. (Perkmann M., 2006.).

Ще однією формою єврорегіонального співробітництва, яка має власні стратегічні схеми управління, є *Регіональна рада* (Regionalrat), в яку входять обрані політичні діячі від регіональної влади з кожної сторони кордону. Так, у 1993 р. була заснована австрійсько-угорська Регіональна Рада, яка охоплює такі прикордонні одиниці, як Дьйор-Мосон-Шопрон та Вац. Спеціальні робочі групи мають на меті створити новий єврорегіон за участю прикордонних регіонів Австрії та Угорщини. Тож Регіональна рада – це перший крок у цьому напрямі. Регіональна рада – консультативно-дорадчий орган, утворений з метою розробки та впровадження стратегічного підходу до розвитку європейських прикордонних регіонів, сприяє здійсненню заходів, що проводяться місцевими органами влади, місцевого

самоврядування, громадськими організаціями та іншими партнерами, котрі залучені до виконання єврорегіональних проєктів.

Нарешті, існують також міжнародні неурядові організації, що належать до приватних або громадських структур. Наприклад, «Ірландська співпраця», яка була ініційована в 1979 р. провідними фахівцями ділових бізнес-структур, а також ученими, діячами академічного сектору. У межах цієї ірландсько-британської структури було реалізовано чимало проєктів, які, в свою чергу, сприяли зміцненню міжнародного розуміння та співпраці в економічному, соціально-культурному житті мешканців прикордоння.

Зазвичай ці єврорегіональні структури акцентують свою увагу на вивченні механізмів стратегічного планування та розвитку специфічних проєктів, проте вони слабо залучені до виконання проєктів у межах програми Інтеррег.

Для аналізу особливостей функціонування різноманітних форм єврорегіонального співробітництва у країнах Західної Європи нами були обрано десять прикладів, оскільки саме вони ілюструють різну за масштабом взаємодію. Основні напрями єврорегіональної співпраці, що стимулюють просторове планування і реалізацію конкретних заходів, вирішення спільних проблем як на національному, субрегіональному, так і на місцевому рівнях, представлено в додатку 3, табл. 3. 1.

Єврорегіональні структури наведені в додатку И, табл. И. 1. Здійснюють значний економічний вплив на розвиток прикордонних регіонів суміжних держав Західної Європи: від локальних прикордонних контактів, зокрема обміну інформацією, що є основною формою єврорегіональної взаємодії між Францією та Великобританією і в регіоні Балтійського моря, аж до прийняття спільної інтегрованої національної політики щодо збереження природних ресурсів та запровадження енергозберігаючих технологій, розробки і реалізації спільних проєктів у туристичній сфері, в

управлінні утилізацією відходів, надання послуг громадського транспорту, а також освітніх послуг та охорони здоров'я. Ці та інші ініціативи, впроваджені в країнах Західної Європи, є важливими формами єврорегіонального і транскордонного співробітництва та невід'ємною частиною політики Європейського просторового планування.

Просторове планування в транскордонній франко-жєневській агломерації «Велика Жєнева» базується на транскордонних угодах, котрі ініціювали проєкт будівництва аеропорту «Куантран» як спеціальної структури з прямим доступом і до французького, і до швейцарського кордону, в тому числі проведення спільного паспортного та митного контролю, а також співфінансування розширеної французької швидкісної залізниці «TGV». Окрім того, зростання кількості офісів і установ міжнародних та регіональних організацій, розташованих у Жєневї, згенерувало економічне піднесення в раніше сільських районах французького прикордоння. Успіх цього транскордонного об'єднання демонструє ефективну мобільність населення з обох сторін французько-швейцарського кордону з можливістю вільного проживання та працевлаштування відповідно до ринкових пропозицій (Commission of the European Communities, 2005). Тому співпраця у межах єврорегіональної франко-жєневської агломерації «Велика Жєнева» є ефективним інструментом підвищення економічної конкурентоспроможності в регіоні.

Аналогічно відбулись економічні перетворення в прикордонному регіоні Ліль-Турнай, який є частиною Лїлльської агломерації й включає прикордонні території Франції: Лїль, Рубє, Туркуєн та прикордонні регіони Бєльгїї.

Варто зазначити, що в країнах Західної Європи існує дві форми єврорегіонального співробітництва: Лїлльська агломерація (Бєльгїя/Франція) та Базельська трінаціональна агломерація (Швейцарія/ФРН/Франція), що різняться серед інших найвищою

економічною ефективністю. Транскордонна співпраця в рамках бельгійсько-французької агломерації розпочалася ще в 1991 р. й була викликана необхідністю перетворення традиційно текстильного регіону в нову економічно розвинуту промислову агломерацію шляхом прийняття єдиної стратегії розвитку, спрямованої на покращення життя мешканців прикордоння, збереження природного середовища і заохочення транскордонного діалогу з метою покращення рівня регіонального управління (Department of the Environment and Local Government, 2003). Завдяки цьому прикордонний регіон із традиційним переважанням текстильного виробництва перетворився у великий високоурбанізований центр сервісного обслуговування.

Головними стратегічними напрямками єврорегіональної агломерації є будівництво спільного транскордонного Центру управління відходами: загальне розширення автобусних ліній, створення єврорегіонального індустріального парку, підготовка транскордонних атласів щодо надання інформації потенційним інвесторам.

Базельська агломерація з населенням близько 600 тис. чоловік відзначається динамічним розвитком м. Базеля та біотехнологічного центру міжнародного значення «Біо-Долина», що простягається від Базеля до Страсбурга. З 2001 р. це Асоціація Базельської три національної агломерації, до якої входить понад 50 членів різних урядових і неурядових організацій, а з 2007 р. – Тринаціональний євродистрикт Базеля.

На сьогодні транскордонний євродистрикт є головним важелем єврорегіонального просторового планування, напрямками якого є (Department of the Environment and Local Government):

- землевпорядкування та сталий розвиток;
- урбанізація та землекористування;
- транспортування товарів;
- економічне зростання прикордонних територій;

- природа і навколишнє середовище;
- реалізація великомасштабних проєктів та будівництво інфраструктури, зокрема створення нових інституційних структур.

Зростаюча необхідність збереження природної та культурної спадщини нині є однією з важливих єврорегіональних ініціатив. Так, італійсько-швейцарський альпійський регіон протяжністю 706 км становить особливий інтерес, адже поєднує багаті природно-кліматичні і туристичні ресурси, а також основні економічні активи регіону.

Ініціатива утворення транскордонного об'єднання, що виникла в 2002 р., полягала в об'єднанні швейцарських кантонів і п'яти італійських провінцій з метою:

- сприяння економічному зростанню шляхом використання спільних інфраструктурних інвестицій;
- збереження природних ресурсів, передусім високогірних областей регіону;
- підвищення значення сільського господарства;
- стимулювання розвитку туризму.

Аналіз нинішньої ситуації євродистрик та дав змогу виокремити конкретні напрями єврорегіонального співробітництва на національному, регіональному та місцевому рівнях. По-перше, це збір транскордонної статистики задля вироблення спільної стратегії розвитку регіону. По-друге, прийняття необхідних заходів щодо захисту і збереження природної, культурної та архітектурної спадщини. По-третє, інтеграція транспортної інфраструктури у межах реалізації інвестиційно-інноваційних програм. По-четверте, сприяння транскордонному міграційному руху, що проходить під гаслом «громадяни без кордонів» (Hall P., Kathy P., 2006).

Реалізація єврорегіональної стратегії становила 84,5 млн євро, з них 74,4 млн євро припадає на Італію та 10 млн євро – на Швейцарію.

Краще розуміння просторових характеристик економічної взаємозалежності вздовж кордону призвело до прийняття

великомасштабної спільної стратегії іншої форми єврорегіонального співробітництва у західноєвропейському регіоні – євросіті «Баски» (Basque Bayonne-San Sebastián Eurocity). Французько-іспанське євросіті «Баски» пропонує цікавий приклад співпраці в галузі поліпшення процедур управління відходами на прикордонні з обох боків кордону. Населення євросіті становить 970 тис. чоловік, 72 % з яких живуть на іспанській стороні. За оцінками експертів, населення євросіті становитиме понад 1 млн людей (Vallejo A., 2012.).

Швидке розростання транскордонного об'єднання спонукало муніципалітети розробити спільний комплекс дій щодо управління відходами та ліквідації сміттєзвалищ, що відповідатимуть суворим нормам ЄС. Так, у 2010 р. було схвалено спільний план утилізації 610 тис. т відходів, що накопичуються щорічно в іспансько-французькому прикордонні.

Як свідчать дослідження, будівництво спільних станцій із переробки відходів сміттєзвалищ призведе до зростання додаткових бюджетних надходжень (за 1 т відходів французький прикордонний регіон отримуватиме 5 євро та 1 євро відповідно – іспанський). Додаткові доходи регіон матиме від продажу електроенергії як побічного продукту спалювання відходів. Юридично жодних суттєвих перешкод, що ускладнюють реалізацію проекту немає, проте необхідно отримати дозвіл центральної та місцевої влади для будівництва очисних споруд і відведення територій для нових сміттєзвалищ.

Проектне співробітництво євросіті «Баски» має очевидні переваги як для іспанської, так і для французької сторони, адже в регіоні відбувається ефективно планування і управління громадським транспортом та надання якісних медичних послуг тощо (Vallejo A., 2012).

У 2014 р. ЄС була ініційована нова програма Інтеррег VA «Великий Регіон», спрямована на активізацію єврорегіональної співпраці, з метою реалізації локальних і регіональних проектів.

Програма включає широкий спектр сфер діяльності, що становлять спільний інтерес. Заохочується створення малих проєктів у трьох основних сферах: *економіки* (розширення й підвищення конкурентоспроможності міжрегіональної економіки, підтримка інновацій та створення транскордонного ринку праці); *просторового облаштування територій* (поліпшення якості життя населення, підвищення привабливості окремих регіонів та захист навколишнього середовища); *соціальної сфери* (обмін знаннями з залученням культурних ресурсів і зміцнення соціальної згуртованості) (рис. 1.4).

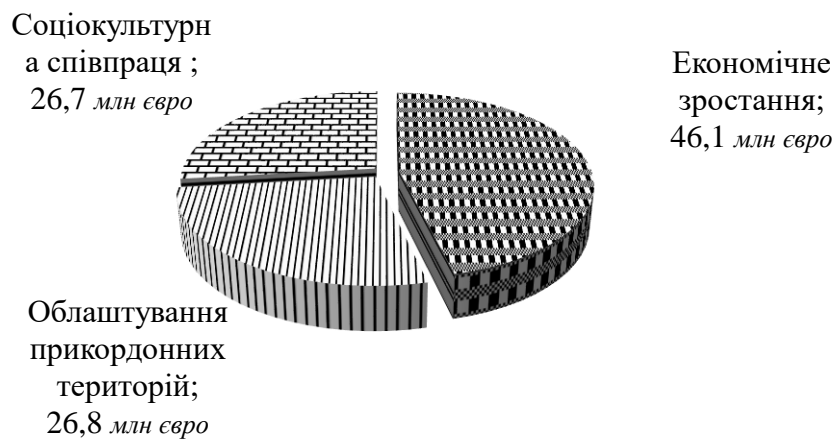

Рис. 1.4. Фінансування проєктів за пріоритетними сферами транскордонного об'єднання «Великий Регіон» в рамках програми Інтеррег IV (в млн євро)

*Побудовано за даними (Interreg VA).

Фінансування проєктів у рамках діяльності єврорегіональної структури «Великий регіон» здійснюється ЄФРР у розмірі, який не перевищує 50 % від загального обсягу фінансування. Загальний бюджет програми становить 106 млн євро, з якого на підвищення економічної ефективності розвитку регіону асигнується найбільше коштів – 46, 1 млн євро. Приблизно однаковий обсяг фінансування виділяється на дві інші галузі єврорегіональної взаємодії «Великого

Регіону» – просторове облаштування прикордонних територій –26,8 млн євро та соціальна сфера– 26,7 млн євро.

Учасниками програми є: Валлонія, французькі та німецькі мовні комуни Бельгії, Люксембург, німецькі землі Саар та Рейнланд-Пфальц, префектури французького регіону Лотарингії, Регіональна Рада Лотарингії, Генеральне Консульство департаментів Мозеля, Мааса і Мерт-Мозеля (Interreg VA).

З огляду на це, такі структури виконують функції мостів для налагодження добросусідських відносин між суб'єктами єврорегіональної діяльності – населення прикордонних регіонів, місцевими владами та недержавними установами.

ЄС є одним із інтеграційних об'єднань, регіони якого долають економічні, соціальні та екологічні проблеми, незважаючи на існування традиційних інституційних кордонів. Територіальна згуртованість є новим стратегічним завданням ЄС відповідно до положень Лісабонського Договору.

Формою та моделлю кооперування регіонів, котре на сучасному етапі ефективно відрізняється від попередніх форм єврорегіональної співпраці, є Європейські угруповання з територіального співробітництва (ЄУТС).

ЄУТС – це правовий інструмент, запроваджений Постановою ЄС № 1082/2006. Схвалення цього документу є досить значною подією в розвитку територіального співробітництва ЄС, оскільки є першою вдалою спробою оновлення механізму багаторівневого управління транскордонною діяльністю. Через три роки після його прийняття в країнах Західної Європи було створено сім ЄУТС. Незважаючи на ранній розвиток, нові форми міжтериторіальної співпраці генерують оновлені механізми покращення динаміки та реконструкції єврорегіональної співпраці й партнерства, розширюють географію міждержавного співробітництва.

Європейські угруповання є новими «контрактами» та механізмами управління транскордонною діяльністю на різних

рівнях, що в свою чергу, сприяє посиленню процесів глобалізації та поглибленню інтеграції в Європі.

Інтеграційні процеси в ЄС розвиваються завдяки впровадженню механізмів міжрегіональної співпраці, в тому числі, єврорегіональної. Вони все більше стають актуальними, оскільки сухопутні і морські кордони ЄС значно розширилися за останні десятиліття. Економічні, соціальні та екологічні проблеми в Європі вимагають спільної політики. Тому, для їх вирішення, були запроваджені ЄУТС як єдиний правовий інструмент стабільного міжтериторіального співробітництва.

Концепція створення ЄУТС була започаткована прийняттям Радою Європи та Європарламентом Постанови № 1082 від 5 липня 2006 р. щодо Європейських угруповань із територіального співробітництва. На відміну від попередніх успішно реалізованих форм єврорегіональної взаємодії (єврорегіонів та Робочих співдружностей), ЄУТС представляють нову форму багаторівневого управління, члени якого реалізують співробітництво на всіх трьох рівнях регіональної політики – транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному (European Union Official Website.). Членами такого угруповання є управлінські органи держав-членів ЄС, громадські установи та організації, юридичні й фізичні особи (університети, торгові палати, фонди і т. д.), які підлягають правилам Директиви Європарламенту та Ради Європи від 31 березня 2004 р. про координацію процедур щодо державних замовлень та контрактів на постачання і громадських контрактів на обслуговування. ЄУТС створені для полегшення реалізації програм і проєктів у сфері міжрегіональної політики.

Першим ЄУТС стало створення 28.01.2008 р. Єврометрополя «Лілль-Котрійк-Турнай». Це об'єднання охоплює регіони Па-де-Кале (Франція), Фландрію та Валлонію (Бельгія). Другим етапом у формуванні ЄУТС стало створення в березні 2009 р. ще трьох

угруповань – «Піренеї–Середземномор'я», «Альпи–Середземномор'я» та євродистрикту «Страсбург–Ортенану».

Упродовж останнього десятиліття євро регіональне співробітництво набирає політичної ваги та потребує оперативного управління, зокрема:

1. Запровадження ЄС нової територіально обґрунтованої політики відповідно до Лісабонського договору, метою якого є територіальна соціально-економічна згуртованість регіонів.

2. Зміцнення міжрегіональної та євро регіональної співпраці як важливої складової інтеграції до ЄС.

Раніше політика ЄС щодо економічної та соціальної згуртованості регіонів держав-членів ЄС була спрямована на підвищення показників рівнів доходів населення, зайнятості та безробіття. Нині з метою забезпечення політики сталого розвитку в ЄС було запропоновано також ураховувати специфіку природно-кліматичних особливостей, розміщення населення та ступінь взаємозв'язку між ними.

Головними цілями створення ЄУТС є покращення територіального співробітництва в рамках нових функціонуючих макрорегіонів; забезпечення територіальної єдності та згуртованості економічно сильних і слабких регіонів ЄС, фокусування політики відповідно до територіальних форматів (Spinaci G., Vara-Arribas G., 2009).

На сьогодні ЄС було ініційовано створення таких угруповань у басейнах Середземного, Балтійського морів та річки Дунай. Нові ЄУТС сприятимуть збалансованому розвитку територій ЄС. До потенційних проєктів такої співпраці можна віднести:

– координацію діяльності таких регіонів, як «Великий Регіон», «Страсбург-Ортенану»;

– зміцнення взаємозв'язків між міськими та сільськими регіонами, до прикладу, Західної Фландрії та Єврометрополя «Лілль

– Котрійк –Турнай», економічного трикутника Лондон – Париж – Брюссель;

– зростання значення Середземноморської дуги, єврорегіонів «Альпи – Середземне море» та «Піренеї–Середземне море»;

– забезпечення ресурсами периферійних прикордонних територій єврорегіонів: «Галісії-Північної Португалії», «Дуеру-Дору», «Істра-Гранум», «Амфіктіон», «Карст-Бодви» та ін.

ЄУТС функціонують у різних територіальних форматах, включаючи, по-перше, великомасштабні єврорегіони («Галіція-Північна Португалія», «Піренеї-Середземне море», «Альпи-Середземне море») загальною площею від 5 до 100 тис. кв. км з населенням від 5 до понад 15 млн жителів, по-друге, середні за розміром регіони, такі як Єврометрополь «Ліль-Котрійк-Турнай», Західну Фландрію, «Дуеру-Дору» загальною площею від 2 до 10 тис. кв. км, з населенням близько 2 млн чоловік; по-третє, невеликі об'єднання, такі як «Карст-Бодва», або «Істер Гранум» площею до 60 кв. км, з населенням близько 2 тис. чоловік (EGTCs' (draft) Conventions Amphictyony; EGTCs' (draft) Conventions Duero-Douro).

ЄУТС сприяють реалізації тематичних програм ЄС у сферах транспорту, енергетики, наукових досліджень, інновацій, освіти та навчання, охорони довкілля. Так, у межах деяких угруповань були створені іспансько-французький транскордонний госпіталь здоров'я та транскордонну природоохоронну зону – італійсько-австрійський парк «Альпи» (Euroregion Alps-Mediterranean).

Цілі та напрями горизонтального співробітництва в рамках ЄУТС дещо відмінні від найпоширеніших форм інституційного транскордонного співробітництва, відображені в Додатку Б, табл. Б.1.

Метою створення ЄУТС та Європейської комісії є досягнення певних цілей, зокрема зростання якості показників життєвого рівня населення. Прикладом може слугувати жорстке дотримання законодавства ЄС (наприклад, директив, постанов, місцевих стратегій і т.д.), що, в свою чергу, призведе до створення «незагазованих» міст

та районів, інтегрованих ринків праці, транскордонних агломерацій та спільних природоохоронних територій тощо.

Така «контрактualізація» може підвищити роль субнаціонального рівня, який виходить за межі прикордонного та транскордонного співробітництва. Ця політика сприятиме макрорегіональній співпраці ЄУТС в рамках існуючої законодавчо-нормативної бази ЄС. Цього управлінські органи держав-членів ЄС намагаються досягти шляхом делегування частини національних або регіональних програм на виконання управлінським органам ЄУТС. Зокрема, Європейська Комісія може подавати комплексний план щодо подальшого розвитку міжтериторіального та транскордонного співробітництва в рамках діяльності ЄУТС (Spinaci G., Vara-Arribas G., 2009).

Таким чином, за весь період успішного розвитку єврорегіонального співробітництва в Європі, утворення ЄУТС стало першою спробою Європейської Комісії створити інституційну базу для механізму реалізації територіального співробітництва не тільки в програмний період 2007–2013 рр., а й на наступні програмні періоди. До прикладу, деякі єврорегіони в країнах Західної Європи стали учасниками ЄУТС.

Відомо що в єврорегіональному співробітництві ключову роль відіграють економічні зв'язки. Звісно, найлегше налагодити міжрегіональний торговельний обмін між суміжними або прилеглими внутрішніми територіями різних країн. Подібні обміни зазвичай мають взаємовигідний і взаємодоповнюючий характер; у них, поряд із великими компаніями, беруть участь представники малого та середнього бізнесу. Поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків у багатьох випадках супроводжується створенням відповідних транспортних мереж і телекомунікаційних систем. Виникаючи на основі локальних структур внутрішніх регіонів, вони перетворюються на транскордонну інфраструктуру міжнародного геополітичного регіону. Великі перспективи міжрегіональне

співробітництво відкриває у сферах високих технологій, науки, освоєння природних ресурсів тощо.

Основними напрямками єврорегіонального співробітництва країн ЄС є: територіальне планування, спільні дії, спрямовані на гармонійний розвиток інфраструктури, поліпшення економічної ситуації (співпраця між малими та середніми підприємствами, створення нових робочих місць, розвиток та модернізація галузей господарства), удосконалення транспортної та комунікаційної сфер, соціальної галузі, науки й освіти, спорту і туризму, охорони довкілля, ліквідації стихійних лих, налагодження контактів між жителями та ін. За сприяння Ради Європи та ЄС владні структури зацікавлених країн укладають рамкові угоди про єврорегіональне співробітництво, на базі яких прикордонні регіони вступають у договірні відносини між собою. Варто зазначити, що в документі, який визначає політику прикордонного співробітництва у просторовому розвитку Європи – «Європейській Хартії прикордонних та транскордонних регіонів» (прийнятій 1981 р., оновленій 1995 р.), вказано головні напрями транскордонного співробітництва. Зокрема, одним із найважливіших є підвищення економічної ефективності, включаючи соціальну, культурну, освітньо-наукову, туристичну галузі. Тому на особливу увагу заслуговують ініціативи в економічній сфері.

Оскільки, єврорегіональне співробітництво – один із видів зовнішньоекономічних зв'язків і водночас механізм, включений до системи регіонального економічного розвитку, то істотний потенціал розвитку ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва визначається співпрацею регіонів, яка включає розширення експортно-імпортних операцій та підприємницьких зв'язків, що в свою чергу веде до мінімізації витрат у рамках зовнішньоторговельних операцій за рахунок скорочення затрат на транспортування, створює нові робочі місця, підвищує загальний рівень інвестиційної привабливості регіону в рамках єдиного

європейського механізму єврорегіонального співробітництва та розвитку.

Розвиток єврорегіонального співробітництва визнано важливим засобом ЗЕД регіонів України з країнами ЄС. Зокрема, Глава 27 Розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію між Україною та ЄС закріплює положення про регіональне співробітництво та взаєморозуміння у сфері регіональної політики з особливим акцентом на розвитку відсталих територій. Визначено пріоритетні сфери ЗЕД України та ЄС, такі як транспорт, енергетика, комунікаційні мережі, культура, освіта, туризм. Виконання Угоди про асоціацію передбачає нове розуміння ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, що сприяє соціально-економічному розвитку, залученню іноземних інвестицій, запровадженню інноваційних технологій.

Основою розвитку країн ЄС та їхньої участі в єврорегіональній співпраці виступила стратегія «Європа-2020», помітну роль у якій відведено новій торгівельній та інвестиційній політиці, визначено зміцнення конкурентоспроможності європейських регіонів і стимулювання інвестицій задля створення робочих місць як основного пріоритету зовнішньоекономічної стратегії ЄС.

На сьогодні Стратегія сталого розвитку України до 2030 р., є дієвим інструментом для впровадження засад сталого розвитку в регіонах. Цілі сталого розвитку як стратегічні ціннісні орієнтації суспільства базуються на таких векторах співпраці – політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних та культурних. Відповідно до Стратегії 2030, в основу налагодження зовнішньоекономічних зв'язків і посилення єврорегіонального співробітництва мають бути покладені: вектор розвитку, що передбачає проведення структурних реформ, створення сприятливих умов для господарювання та сталого соціально-економічного зростання; вектор безпеки, орієнтований на захищеність бізнесу,

інвестицій, приватної власності, забезпечення миру і безпеки держави.

На основі системного аналізу зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва варто виділити такі напрямки ЗЕД регіонів у межах транскордонної кооперації, як:

– зовнішньоторгівельна діяльність на засадах співробітництва в прикордонній торгівлі між юридичними та фізичними особами, що постійно проживають на прикордонній території тієї чи іншої країни, й іноземних осіб, що мають постійне місце перебування (проживання) на суміжній прикордонній території, для задоволення місцевих потреб у товарах, вироблених на відповідних прикордонних територіях;

– реалізація інвестиційних проєктів та виробничо-інвестиційне співробітництво;

– ЗЕД у сфері транспорту та зв'язку;

– ЗЕД у екологічній сфері на засадах співробітництва щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища;

– співробітництво у сфері регулювання міграції населення і ЗЕД на ринку праці;

– ЗЕД в інноваційній сфері, що передбачає науково-технічне співробітництво.

До перерахованих напрямів насамперед віднесемо розвиток прикордонної інфраструктури – транспорт та комунікації, соціально-економічний розвиток прикордонних територій, сприяння розвитку промисловості та підприємництва, охорона навколишнього середовища, сільське та лісове господарства, охорона здоров'я і соціальне забезпечення, регіональне управління та місцеве самоврядування.

Пріоритетними напрямами єврорегіонального співробітництва на найближчу перспективу залишаються: підвищення рівня життя населення, зростання трудової зайнятості та соціальної рівності,

охорона навколишнього середовища; науково-технічне співробітництво; покращення інфраструктури прикордонних регіонів, розвиток транспортного сполучення між країнами (спільні зусилля щодо розбудови транспортних коридорів, будівництво та реконструкція контрольних-пропускних пунктів, шляхів сполучення й засобів зв'язку, автомобільних доріг і залізничних магістралей); розвиток і підтримка підприємницької діяльності на прикордонні (створення адекватних умов для залучення інвестицій з боку ЄС та інших міжнародних фінансових структур і поліпшення інвестиційного клімату; створення сприятливого податкового режиму у межах компетенції сторін із правових питань у сфері інвестиційного та податкового законодавства, проведення семінарів, нарад та інших зустрічей тощо).

Отже, системний аналіз зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва показав, що завпровадження єврорегіональних ініціатив, є потужним інструментом та чинником активізації ЗЕД регіонів країни.

1.3. Методичні підходи до діагностики зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

Важливою умовою прийняття обґрунтованих рішень щодо активізації ЗЕД регіону в межах єврорегіонального співробітництва є наявність аналітичної інформації про стан системи зовнішньоекономічної взаємодії. Регіональні та місцеві органи влади можуть використовувати її при розробці та реалізації державної регіональної зовнішньоекономічної політики з урахуванням гео економічного положення регіону або єврорегіонального об'єднання.

Методика аналізу ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва включає оцінку зовнішньоекономічного потенціалу регіону, визначення основних чинників, що визначають її стан,

обґрунтування напрямів активізації ЗЕД для забезпечення зростання загальних соціально-економічних показників розвитку регіону.

Аналіз ЗЕД здійснюється за такими методичними принципами:

– *принцип комплексності* означає всебічне вивчення діяльності суб'єкта господарювання в міжнародній економічній системі. Він передбачає використання різних джерел інформації та системи показників, сукупності різноманітних аналітичних прийомів та підходів;

– *принцип системності* досягається шляхом об'єднання окремих напрямів дослідження ЗЕД регіону в цілісну систему, між елементами якої, а також із зовнішнім середовищем існує тісний взаємозв'язок;

– *принцип об'єктивності* полягає у конкретному та точному результаті аналізу, основою якого є достовірна інформація і точні аналітичні розрахунки явищ і процесів ЗЕД регіону;

– *принцип законності* відображає загально державницький підхід в оцінці економічних явищ, процесів та результатів зовнішньоекономічної співпраці, котра повинна відповідати вимогам законодавства, державної економічної, екологічної та соціальної політики;

- *принцип оперативності*, що передбачає чіткий аналіз досліджуваної проблеми. Його дотримання забезпечить ефективне виконання поставлених завдань і швидке прийняття управлінських рішень;

- *принцип ефективності* виражається в тому, що витрати на проведення аналізу ЗЕД регіону є значно меншими, ніж ефект, одержаний від нього.

Методика оцінки ЗЕД регіону націлена на виконання таких завдань:

- визначити стан ЗЕД регіону;
- дослідити основні чинники впливу на ЗЕД регіону;

- виявити основні види ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва;
- виділити основні напрями активізації ЗЕД регіону;
- підвищити ефективність використання потенціалу ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва;
- удосконалити механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці.

Аналіз ЗЕД регіону передбачає застосування набору різноманітних методів і прийомів, які базуються на певних теоретичних принципах й методологічних підходах.

Погоджуємось з думкою Г. Гринишин, що методика аналізу ЗЕД становить системне, комплексне вивчення, обчислення та узагальнення впливу чинників на результати його ЗЕД через обробку спеціальними способами системи джерел інформації з метою підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків (Гринишин Г. М., 2014).

Науковці О. Маслак та В. Жежуха пропонують послідовні етапи проведення аналізу ЗЕД (Маслак О. О., Жежуха В. Й., 2011):

- визначення мети й завдань аналізу ЗЕД;
- розробка гіпотези й теоретичних передумов дослідження;
- складання програми аналізу та визначення методів дослідження;
- збір інформації;
- обробка та представлення висновків за результатами аналізу.

Основними показниками, що кількісно та якісно характеризують стан зовнішніх економічних зв'язків у країні, є показники результативності, а саме: експорт, імпорт і зовнішньоторговельний оборот на душу населення. Вони є відношенням обсягу експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту до кількості населення країни чи регіону.

Як зазначає науковець О. Гребельник, для аналізу стану ЗЕД регіону потрібно використовувати й інші показники. Серед

показників обсягу зовнішньоекономічних зв'язків, окрім названих вище, дослідник додатково виділяє: генеральну торгівлю (вартість зовнішньоторговельного обороту й вартість транзитних товарів); спеціальну торгівлю (чистий зовнішньоторговельний оборот, тобто продукція, завезена в країну або вивезена з неї); реекспорт та реімпорт (Гребельник О. П., 2008). Проте слід відзначити, що проведення розрахунків з урахуванням таких показників є досить складним через відсутність статистичних даних або їхню повну достовірність.

Для оцінки ефективності ЗЕД виділяють дві групи показників: узагальнюючі та показники окремих напрямків діяльності. Оскільки найбільшого поширення набули показники ефективності торгівлі, то оцінка ефективності зовнішньої торгівлі на рівні держави здійснюється за допомогою абсолютних та відносних показників. Основними абсолютними показниками, що характеризують зовнішню торгівлю країни, є: обсяги експорту, імпорту, зовнішньоторговельного обороту (загальна сума експорту та імпорту), зовнішньоекономічне сальдо (вартість експорту за мінусом вартості імпорту). На їх основі визначаються найважливіші відносні показники, насамперед це експортна квота, імпортна квота та коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту.

Для поглибленої аналітики використовується прийом співвідношення індексів, а саме: індексу зовнішньоторговельного обороту та індексу ВВП – за результатами цієї дії обчислюється коефіцієнт співвідношення індексів (Калашник М. В., 2014).

У затвердженому в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) стратегічному документі «Транскордонне співробітництво» на 2007–2013 рр., який регламентував фінансову і технічну співпрацю ЄС і України щодо розвитку транскордонного співробітництва, для оцінки впливу імплементації програм, спрямованих на соціально-економічний розвиток, використовувалися такі показники (Транскордонне співробітництво, 2013):

– регіональний економічний розвиток (ВРП на одну особу, заробітна плата, кількість створених підприємств / запроваджених економічних ініціатив);

– регіональна торгівля (обмін товарами, статистика транскордонного ринку праці);

– соціальний розвиток (зайнятість, соціальний захист, охорона здоров'я).

Методика дослідження ефективності транскордонного співробітництва та діяльності єврорегіонів на основі використання непрямих методів аналізу та врахування особливостей якості життя мешканців прикордонних регіонів уперше обґрунтована в монографії Н. Мікули (Мікула Н. А., 2004). Зокрема, автор зазначає, що оцінка транскордонного співробітництва може бути здійснена лише опосередкованим шляхом, тобто завдяки поглибленню транскордонного співробітництва може спостерігатись підвищення рівня якості життя мешканців прикордонних територій. Збільшення кількості пунктів перепуску через кордон, зокрема місцевого значення, сприяє розвитку туризму в прикордонні; посилення контактів між науковими закладами та освітніми установами може сприяти зростанню зайнятості та відповідно, забезпеченню висококваліфікованими кадрами в усіх сферах життєдіяльності.

Важливою в дослідженні проблем транскордонного співробітництва є розробка Т. Терещенко (Терещенко Т. В., 2005) методики оцінки результатів і ступеня впливу транскордонного співробітництва на мікро-, мезо- та макрорівні, в основі якої лежить аналіз дев'яти груп показників (розвиток підприємництва, інвестиційна та інноваційна діяльність, фінансово-бюджетні розрахунки, соціально-демографічна ситуація, природні ресурси та охорона довкілля, культура, освіта, туризм, розвиток інфраструктури).

Дослідження А. Балян (Балян А. В., 2006), О. Урбан (Урбан О. А., 2004) присвячені розробці та вдосконаленню теоретико-методологічних, концептуальних підходів щодо активізації транскордонного співробітництва регіонів.

Значну увагу проблемам транскордонного співробітництва, зокрема аналізу теоретичних питань діяльності євро регіонів та нормативно-правової бази, присвятив І. Студенніков (Студенніков І., 2000).

Ряд науковців досліджують транскордонне співробітництво західних регіонів України та регіонів сусідніх країн. Зокрема, А. Вавринюк здійснив суспільно-географічний аналіз діяльності польської частини євро регіону «Буг» (Вавринюк А. А., 2007); сферу рекреаційних послуг в умовах транскордонного співробітництва на прикладі євро регіону «Верхній Прут» дослідив О. Кифяк (2007). Дисертаційна робота Р. Дацків (1999) присвячена вивченню транскордонних економічних зв'язків Карпатського євро регіону, зокрема аналізу особливостей ЗЕД прикордонної Львівської області, а І. Студенніков (2000) детально охарактеризував функціонування євро регіону «Нижній Дунай», зокрема роль Одеської області в діяльності цього євро регіону.

Вагомий внесок для обґрунтування створення євро регіонів за участю східних регіонів України, зокрема в розробку теоретичних і практичних аспектів транскордонного співробітництва, зробили О. Кірюхін (2006), А. Голиков та П. Черномаз (2017), Ю. Макогон та В. Ляшенко (2003), О. Яковчук (2006) та ін.

Загалом у більшості наукових досліджень приділено особливу увагу саме організаційно-інституційним засадам розвитку євро регіонального співробітництва та економічним аспектам співпраці прикордонних територій. Чимало наукових праць присвячено співпраці західних прикордонних територій України з територіями суміжних держав. Проте соціально-економічні аспекти та механізми євро регіональної співпраці, її напрями і структура поки що є маловивченими і потребують подальшого дослідження. Важко погодитися з думкою багатьох вітчизняних учених про те, що цілісне уявлення про систему євро регіонального співробітництва можна скласти лише на основі аналізу цілого ряду показників, більшість із яких важко оцінити методами традиційної статистики. Для

статистичного аналізу важливо використовувати ті показники, котрі офіційно обчислюються управліннями статистики:

- валовий регіональний продукт (ВРП);
- обсяг зовнішньоторговельного обороту регіону.

Щоправда, ця методика є надто спрощеною, адже не дає можливість комплексно оцінити результативність єврорегіонального співробітництва, оскільки оцінює лише один із економічних аспектів – показник зовнішньої торгівлі регіону в контексті його впливу на ВРП.

Окремим блоком визначимо методику, котра варта на уваги при аналізі розвитку єврорегіонального економічного співробітництва. Зокрема, можна виділити такі блоки: 1) аналіз динаміки зовнішньої торгівлі товарами і послугами в регіоні; 2) аналіз інвестиційного клімату в регіоні; 3) аналіз реалізації проєктів транскордонного співробітництва у регіоні.

У рамках аналізу першого блоку зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіональної співпраці оцінюється зовнішньоторговельний оборот суб'єктів господарської діяльності суміжних сусідніх регіонів, а також їхня взаємодія з бізнес-структурами інших країн.

Другим елементом аналізу розвитку співробітництва стало дослідження особливостей інвестиційного клімату з урахуванням міжнародного аспекту. При цьому слід, окрім зовнішньої торгівлі, відзначити окремі вдалі для транскордонного регіону приклади іноземного інвестування в рамках дії міжрегіональних і транскордонних програм.

Третім елементом дослідження розвитку транскордонного співробітництва є аналіз практичної реалізації проєктів, що реалізуються в цьому напрямку за участю суб'єктів підприємництва прикордонних регіонів та інфраструктурної підтримки регіональних органів влади.

У новому програмному періоді транскордонного економічного співробітництва до проєктів транскордонної співпраці залучаються

партнери, щонайменше, з двох країн, які співпрацюють як мінімум у двох напрямках: спільному розвитку, спільній реалізації, спільній підготовці кадрів та спільному фінансуванню, що виводить транскордонну співпрацю суб'єктів господарювання на новий рівень взаємодії.

На нашу думку, така методика теж не виключає проблемні моменти щодо її застосування, передусім – доступність даних для аналізу, наприклад прикордонної торгівлі, або відсутність на регіональному рівні системи показників щодо розвитку інфраструктури, обсягу фінансової допомоги з боку міжнародних організацій та структурних фондів. Мала ефективність міжрегіонального економічного співробітництва безпосередньо пов'язана з відсутністю системних науково обґрунтованих даних щодо ефективності єврорегіонального економічного співробітництва.

Загальну концепцію аналізу ЗЕД і комплекс відповідних показників було запропоновано вченими в різноманітних варіаціях показників економічної ефективності окремих зовнішньоекономічних операцій.

Діагностику ЗЕД регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва, запропоновану в роботі, зображено на рис. 1.5. Вона передбачає послідовну реалізацію чотирьох етапів.

На етапі 1 «Визначення особливостей ЗЕД» проводиться оцінювання ЗЕД на національному й регіональному рівнях за абсолютними та відносними показниками. Абсолютними показниками є обсяг експорту, імпорту та сальдо зовнішньоторговельного балансу, обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в Україну. Відносні показники відображають темпи зростання показників експорту та імпорту, їх товарну структуру, зміну структури іноземного інвестування. Реалізація цього етапу дасть змогу визначити основні тенденції ЗЕД в Україні загалом і в регіонах зокрема, виявити міжрегіональні диспропорції.

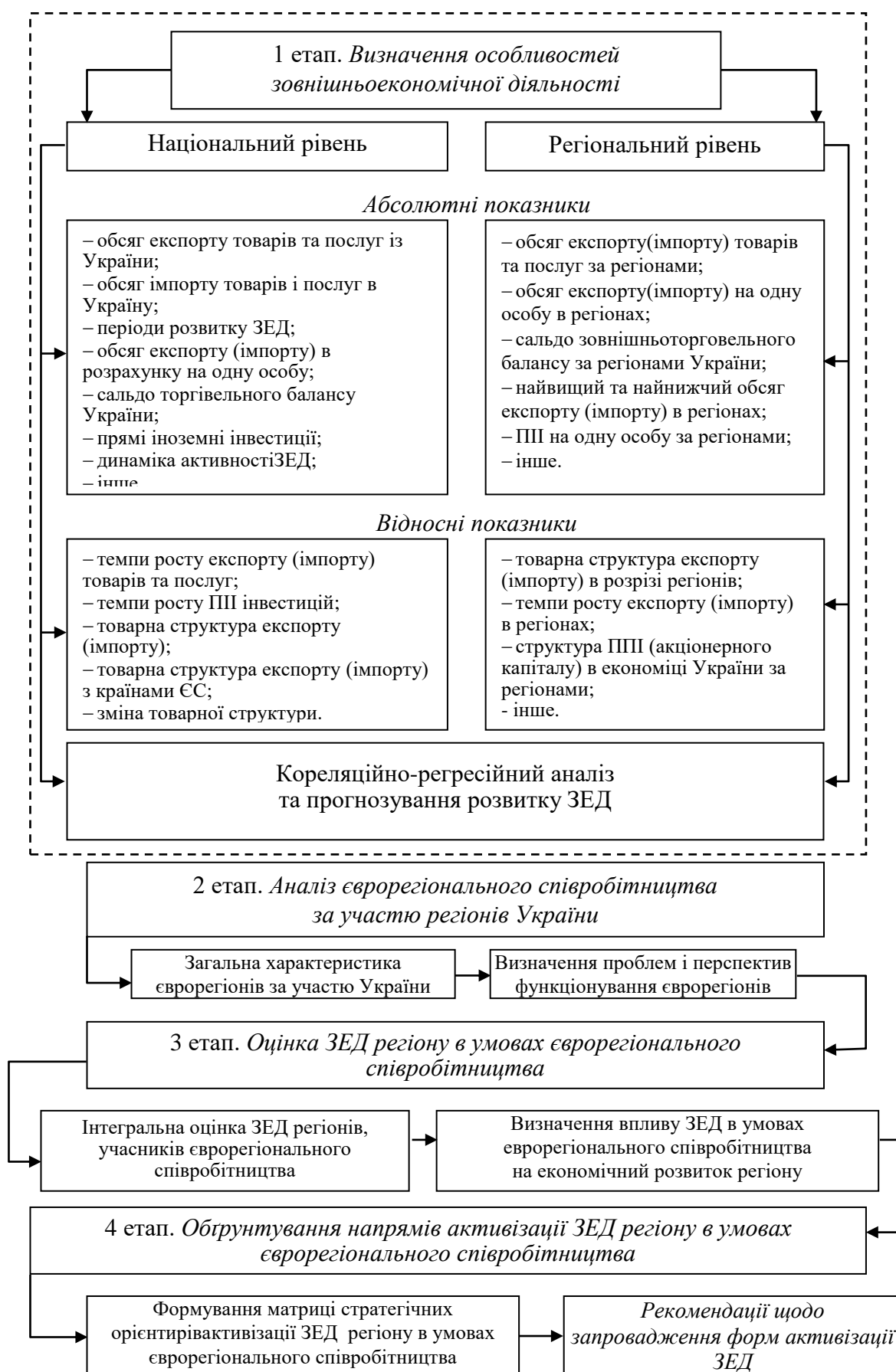

Рис. 1.5. Методика діагностики ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

*Розроблено авторами.

Етап 2 «Аналіз розвитку єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України» передбачає дослідження процесу створення та функціонування єврорегіонів, учасниками яких є регіони України. Проведення цього етапу діагностики дозволяє визначити мету та завдання єврорегіонів, доцільність їхнього функціонування, проблеми та перспективи подальшого розвитку.

Етап 3 «Оцінка ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» охоплює оцінку ЗЕД тих областей України, які є учасниками діючих єврорегіонів. Він дає змогу встановити особливості здійснення експортно-імпортних операцій регіонів – учасників єврорегіонального співробітництва, визначити перспективні ринки збуту продукції, встановити доцільність та подальші напрямки розвитку ЗЕД у межах єврорегіону. На цьому етапі доцільним є здійснення інтегральної оцінки ЗЕД регіону та визначення її впливу на економічний розвиток.

Етап 4 «Обґрунтування напрямів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва», на якому обґрунтовуються нові форми єврорегіональної співпраці.

На сьогодні існує чимало методичних підходів до оцінки ЗЕД. Більшість авторів дотримується думки, що такий аналіз варто робити за окремими складовими, що характеризують результати від її здійснення. Дотримуючись такої ж думки, пропонуємо провести інтегральну оцінку ЗЕД регіонів України за показниками обсягу залучених прямих іноземних інвестицій, загального експорту та імпорту в розрахунку на одну особу.

Важливим етапом аналізу є наведення даних, покладених в основу розрахунку інтегрального індексу, до співвимірної форми. Для цього здійснюється нормування значень відібраних показників:

- для показників-стимуляторів, які позитивно впливають на розвиток ЗЕД, стандартизоване значення I_j розраховують за формулою:

$$I_j = \frac{X_j - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1.1)$$

де X_{\min} – мінімальне значення j -го показника, X_{\max} – максимальне значення j -го показника.

- для показників-дестимуляторів, вплив яких негативно відображається на розвитку ЗЕД використовують формулу:

$$I_j = 1 - \frac{X_j - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1.2)$$

Така стандартизація забезпечує інформаційну односпрямованість вихідних даних. Значення нормованих показників коливаються в діапазоні від 0 до 1, причому з погляду оцінки стану ЗЕД регіону кращі з них відповідатимуть числовим значенням, близьким до 1.

Для побудови інтегрального індексу використовують різні статистичні формули, зокрема найчастіше розрахунок проводять на основі середньої арифметичної стандартизованих значень низки показників. Однак при цьому не враховується величина розкиду значень стандартизованих статистичних даних. Наприклад, якщо у регіоні високий рівень експорту, а обсяг імпорту значно його перевищує, то середня арифметична згладжуватиме цю диспропорцію. Цей недолік ураховує формула середньої квадратичної, яка використовується для визначення показників варіації (коливання) ознаки та обчислюється на основі квадратів відхилень індивідуальних значень ознаки від їх середньої величини.

Отже, інтегральний індекс розвитку ЗЕД регіону пропонуємо визначати на основі середньої квадратичної від трьох нормованих показників, що її характеризують:

$$I_{\text{ЗЕД}} = \sqrt{\frac{\sum_1^n \varrho_I^2}{n}}; \text{ або } I_{\text{ЗЕД}} = \sqrt{\frac{III^2 + Ex^2 + Im^2}{3}} \quad (1.3)$$

де n – кількість відібраних і стандартизованих параметрів ЗЕД.

Вплив параметрів ЗЕД на соціально-економічний розвиток регіону можна дослідити, використовуючи інструментарій кореляційного аналізу та побудови регресійної моделі, в якій змінними факторами виступають обсяг ПІ, експорт та імпорт, а результуючим показником – рівень ВРП у розрахунку на одну особу.

Рівняння множинної регресії може бути представлено в такому вигляді:

$$Y = f(\beta, X) + \varepsilon, \quad (1.4)$$

де $X = X(X_1, X_2, \dots, X_m)$ – вектор незалежних (факторних) змінних; β – вектор параметрів (що підлягають визначенню); ε – випадкова помилка (відхилення); Y – результуючий показник (залежна змінна).

Теоретично лінійне рівняння множинної регресії має такий вигляд:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_m X_m + \varepsilon, \quad (1.5)$$

де β_0 – вільний член, який визначає значення Y у випадку, коли всі факторні змінні X_j дорівнюють 0.

Побудова рівняння множинної регресії починається з вирішення питання про специфікацію моделі, яке, в свою чергу, включає відбір факторів і вибір рівняння регресії.

Відбір факторів зазвичай здійснюється у два етапи, а саме: проведення теоретичного аналізу взаємозв'язку результату і змінних факторів, що мають на нього найбільший вплив; кількісна оцінка взаємозв'язку факторів із результуючим показником. При лінійній формі зв'язку між ознаками цей етап зводиться до аналізу кореляційної матриці (матриці парних лінійних коефіцієнтів кореляції).

Фактори, що включаються у множинну регресію, мають відповідати таким вимогам: 1) повинні бути кількісно вимірні; якщо необхідно включити в модель якісний фактор, який не має кількісного виміру, то йому потрібно надати кількісну визначеність; 2) кожен фактор повинен бути досить тісно пов'язаний з результатом (тобто коефіцієнт парної лінійної кореляції між фактором і результатом повинен бути істотним).

Фактори також не повинні корелювати між собою – йдеться про відсутність мультиколінеарності – тісного лінійного зв'язку між факторами.

Відповідність запропонованої моделі експериментальним даним і статистичну значущість рівняння регресії характеризує адекватність моделі. *Оцінка адекватності і точності* запропонованої багатофакторної моделі оцінюється коефіцієнтом Фішера.

Для оцінки точності регресійних моделей з декількома вхідними змінними використовується *індекс множинної кореляції* (R_y), який може набувати значення від 0 до 1.

$$R = \sqrt{1 - \frac{s_e^2}{\sum(y_i - \bar{y})^2}} \quad (1.6)$$

Чим щільніше фактичні значення y_i розташовуються щодо лінії регресії, тим менша залишкова дисперсія i , отже, більша величина R_y (x_1, \dots, x_m). Таким чином, значення R близьке до 1 свідчить, що фактори суттєво впливають на результат рівняння і регресія точно описує фактичні дані. При значенні R , близькому до 0, навпаки, фактори чинять слабкий вплив на результат і отримане рівняння регресії є неточним (Гече Ф., Мулеса О., Гриненко В., Смоланка В., 2019).

Коефіцієнт множинної кореляції також можна визначити через матрицю парних коефіцієнтів кореляції:

$$R = \sqrt{1 - \frac{\Delta_r}{\Delta_{r11}}} \quad (1.7)$$

де Δ_r – визначник матриці парних коефіцієнтів кореляції; Δ_{r11} – визначник матриці міжфакторної кореляції.

Більш об'єктивну оцінку рівняння регресії дає скоригований коефіцієнт детермінації:

$$\bar{R}^2 = 1 - (1 - R^2) * \frac{n-1}{n-m-1}; \quad (1.8)$$

Чим ближчий цей коефіцієнт до одиниці, тим більше рівняння регресії пояснює зміну Y . Додавання в модель нових змінних здійснюється до тих пір, поки росте скоригований коефіцієнт детермінації (Заяць Г. В., 2013).

Оцінка значущості рівняння множинної регресії здійснюється шляхом перевірки гіпотези про рівність нулю коефіцієнта детермінації розрахованого за даними генеральної сукупності: R^2 або $b_1 = b_2 = \dots = b_m = 0$ (гіпотеза про незначущість рівняння регресії, розрахованого за даними генеральної сукупності).

Для її перевірки використовують F-критерій Фішера. При цьому обчислюють фактичне значення F-критерію через коефіцієнт детермінації R^2 , розрахований за даними безпосереднього спостереження.

За таблицями розподілу Фішера-Чеддока знаходять критичне значення F-критерію ($F_{кр}$). Для цього задаються рівнем значущості α (зазвичай його обирають рівним 0,05) і двома числами ступенів свободи $k_1 = m$ і $k_2 = n-m-1$.

F-статистика. Критерій Фішера.

$$R^2 = 1 - \frac{s_e^2}{\sum(y_i - \bar{y})^2} \quad (1.9)$$

Перевіримо гіпотезу про загальну значущість рівняння регресії – гіпотезу про одночасну рівність нулю всіх коефіцієнтів регресії при факторних змінних:

$$\begin{aligned} H_0: R^2 = 0; \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_m = 0. \\ H_1: R^2 \neq 0. \end{aligned} \quad (1.10)$$

Перевірка цієї гіпотези здійснюється за допомогою F-статистики розподілу Фішера. Розрахункове значення коефіцієнта F необхідно порівняти з табличним $F_{\text{табл}}(m, \alpha)$, де m – загальна кількість експериментальних спостережень, α – рівень значущості. Для багатofакторних моделей табличне значення критерію Фішера залежить ще й від числа вхідних змінних. Якщо $F < F_{\text{кр}} = F_{\alpha; n-m-1}$, то немає підстав для відхилення гіпотези H_0 .

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} * \frac{n-m-1}{m} \quad (1.11)$$

При $F_{\text{розрах}} < F_{\text{табл}}$ регресійна модель неадекватна, а регресія статистично незначуща.

При $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$ модель вважається адекватною, а регресія статистично значущою (Заяць Г. В., 2013).

За результатами діагностики ЗЕД регіонів в умовах єврорегіонального співробітництва визначають міжрегіональні відмінності, врахування яких покладено в основу рекомендацій щодо запровадження форм активізації ЗЕД у регіоні.

Дослідження ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва дасть змогу органам регіональної влади й місцевого самоврядування точніше виявляти проблеми відповідного регіону, визначати пріоритетні сфери активізації та цільові орієнтири для кожного з регіонів, конкретизувати заходи, спрямовані на активізацію функціонування єврорегіонів задля досягнення зростання економічного розвитку регіонів України. Використання окремих

підходів і методик результативності ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва цілком впливатиме на визначення проблемних аспектів і пріоритетних напрямків її активізації.

Отже, проведено дослідження дало змогу отримати такі результати та висновки:

1. За результатами узагальнення досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців щодо визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» запропоновано його авторське бачення. ЗЕД розглядається як форма міждержавних відносин, що базуються на налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків через посилення зовнішньої торгівлі, експортно-імпортних операцій, іноземного інвестування, міжнародної проєктної діяльності. Їх здійснення дозволяє генерувати ефект синергії співробітництва та взаємодоповнюваності економік, вирівнювати міжрегіональні асиметрії розвитку.

2. Здійснено категоріальну ідентифікацію єврорегіонального співробітництва як форми міжнародного співробітництва, що здійснюється органами державної і місцевої влади, юридичними особами, громадськими організаціями – учасниками такого співробітництва двох або більше регіонів різних держав, один із яких є членом ЄС, на взаємовигідних засадах.

3. Розкрито роль єврорегіонального співробітництва у процесах активізації ЗЕД, що відкриває нові перспективи та можливості для соціально-економічного зростання регіонів. Із урахуванням проаналізованих характеристик єврорегіонального співробітництва запропоновано концептуальне бачення активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва як цілеспрямованого впливу на розвиток міжрегіональних соціально-економічних систем і створення сприятливих умов для посилення міжнародної співпраці шляхом визначення стратегічних орієнтирів, налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, механізму їх досягнення та розвитку форм єврорегіонального співробітництва. Об'єктом активізації ЗЕД розглянуто процес налагодження

зовнішньоекономічних зв'язків за допомогою різноманітних форм єврорегіонального співробітництва. Суб'єктами активізації ЗЕД визначено населення, суб'єкти господарювання, територіальні громади, органи місцевого самоврядування, які беруть участь у налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків та єврорегіонального співробітництва.

4. Системний аналіз зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва показав, що єврорегіональні ініціативи як потужний інструмент і чинник активізації ЗЕД регіонів країни. Відповідно до імплементації європейської стратегії економічного розвитку «Європа-2030» результатом активізації ЗЕД є досягнення цілей сталого розвитку. Встановлено, що регіональна політика ЄС спрямована на досягнення соціально-економічного зростання, що передбачено цілями стратегії економічного зростання «Європа-2030», згідно з якою зовнішньоекономічні зв'язки розглядаються не лише як джерела додаткових ресурсів, але й як дієвий засіб досягнення сталого розвитку.

5. Запропоновано методичний підхід до діагностики ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва шляхом виокремлення послідовних етапів визначення особливостей ЗЕД країни та її регіонів; аналіз єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України; оцінка ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; обґрунтування напрямів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

6. На основі аналізу існуючих наукових підходів до оцінки ЗЕД регіону запропоновано її здійснення з урахуванням умов єврорегіонального співробітництва, що передбачає відбір, систематизацію, нормування статистичних показників, здійснення інтегральної оцінки ЗЕД на основі комплексного застосування економетричного інструментарію, що уможливило визначення впливу прямих іноземних інвестицій, експорту та імпорту на соціально-економічний розвиток регіону.

РОЗДІЛ 2.

ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

2.1. Особливості зовнішньоекономічної діяльності в Україні та її регіонах

За умов посилення глобалізації та інтеграційних процесів ЗЕД виступає важливим чинником соціально-економічного зростання та суттєвим важелем прискорення розвитку економіки сучасної України та її регіонів. Розвинута зовнішня торгівля та налагоджена міжнародна співпраця покращують параметри інвестиційного клімату, сприяють залученню у регіони фінансових ресурсів і додаткових інвестицій, впровадженню сучасних технологій, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробництв, забезпечують зайнятість населення в регіонах. Відтак ЗЕД є невід'ємним елементом підвищення соціально-економічного розвитку території, що доводить необхідність дослідження її структури та особливостей як у регіональному розрізі, так і на рівні країни в цілому задля подальшого розширення міжнародного співробітництва.

Економіка України на сьогодні функціонує як відкрита система, про що свідчать дані щодо основних показників ЗЕД (табл. 2.1). Не заважаючи на відносне падіння, що триває, починаючи з 2015 р., коли частка експорту у ВВП становила найбільший за період дослідження відсоток (41,9%), питома вага все ж залишалася досить значною, склавши у 2018 р. 36,2 %, а в 2019 р. – 32,5 % від рівня ВВП.

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників ЗЕД України

Роки	Зовнішньо-торговельний оборот на одну особу, дол	Експорт товарів			Імпорт товарів			Сальдо торговельного балансу, млн дол
		Всього, млн дол	на одну особу, дол	у % до ВВП	Всього, млн. дол	на одну особу, дол	у % до ВВП	
2010	2576,6	51405,2	1181,0	37,8	60742,2	1395,6	44,7	-9337,0
2011	3482,4	68394,2	1577,3	41,9	82608,2	1905,1	50,6	-14214,0
2012	3550,5	68830,4	1591,6	39,2	84717,6	1958,9	48,2	-15887,2
2013	3252,4	63320,7	1467,8	34,5	76986,8	1784,6	42,0	-13666,1
2014	2519,2	53901,7	1253,5	40,4	54428,7	1265,7	40,8	-527,0
2015	1765,5	38127,1	889,9	41,9	37516,4	875,6	41,2	610,7
2016	1771,9	36361,7	852,1	39,0	39249,8	919,8	42,1	-2888,1
2017	2185,9	43264,7	1018,3	38,6	49607,2	1167,6	44,2	-6342,5
2018	2472,7	47335,0	1119,8	36,2	57187,6	1352,9	43,7	-9852,6
2019	2637,7	50054,6	1191,0	32,5	60800,2	1446,7	39,5	-10745,6

**Розраховано за даними Держаної служби статистики України та Міністерства фінансів України (Офіційний сайт Державної служби статистики України).*

Варто зауважити, що упродовж останніх років зростає залежність економіки країни та її регіонів від зовнішньоекономічних зв'язків. Показником, який досить об'єктивно відображає розвиток ЗЕД у країні та її регіонах, є обсяг зовнішньоторгівельного обороту в розрахунку на одну особу. Як видно з розрахованих даних, цей показник, починаючи з 2015 р., поступово зростає, однак його темпи недостатні. У 2019 р. зовнішньо-торговельний оборот на одну особу склав 2637,7 дол., що значно менше рівня 2011 р. Це свідчить про необхідність пошуку ефективних шляхів та форм активізації ЗЕД.

Важливим завданням прискорення соціально-економічного зростання регіонів при цьому стає підвищення обсягів експорту продукції власного виробництва на світовий ринок, що й визначає подальші цільові орієнтири регіонального розвитку. Водночас не всім регіонам удалось оговтатися від наслідків чергової економічної кризи

2013–2014 рр. і активізувати ЗЕД на своїй території (рис. 2.1). За результатами п'яти років (із 2014 р. до 2019 р.), у дев'яти регіонах України відносний показник обсягу експорту в розрахунку на одну особу зазнав скорочення.

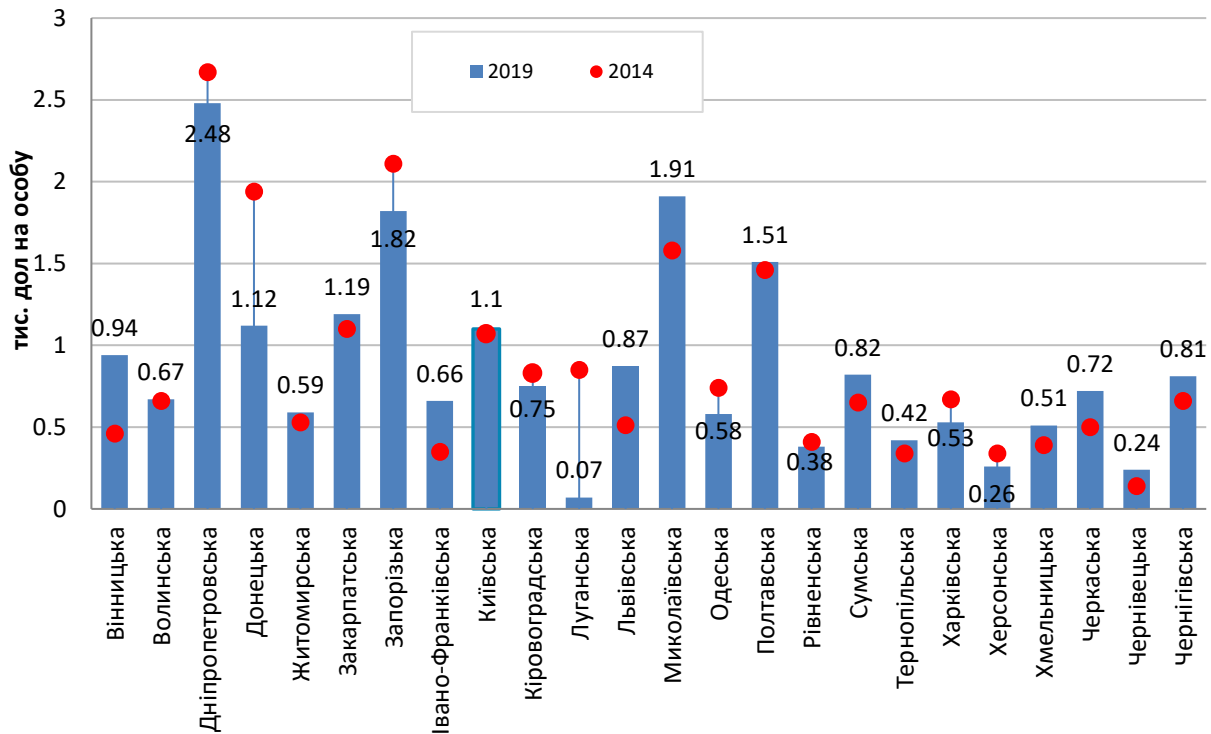

Рис. 2.1. Обсяг експорту товарів на одну особу, тис. дол.

**Побудовано за даними Держаної служби статистики України (Офіційний сайт Державної служби статистики України).*

Найбільше падіння відбулося в Луганській та Донецькій областях, що обумовлено військовими діями на цих територіях. Негативні тенденції окреслилися також у Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Одеській, Рівненській, Харківській та Херсонській областях, де обсяг експорту в 2019 р. порівняно з 2014 р. знизився від 7,1–23,5 %.

Розглядаючи ланцюгові темпи приросту експорту за регіонами, можна помітити негативний вплив кризи 2014 р., наслідком якої стало суттєве падіння експорту в усіх регіонах України у 2015 р. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Темпи приросту обсягу експорту товарів за регіонами

Регіони	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2010 р.
	у % до попереднього року					%
Україна	-29,27	-4,63	18,98	9,41	5,75	-2,63
Вінницька	14,11	16,07	23,88	17,38	1,82	156,98
Волинська	-7,83	-3,13	12,65	4,45	-3,61	59,61
Дніпропетровська	-26,98	-8,35	20,26	9,50	2,39	-1,29
Донецька	-56,02	-7,16	29,20	9,31	-4,41	-64,71
Житомирська	-33,57	9,83	21,66	12,24	8,63	82,49
Закарпатська	-20,86	10,74	19,35	14,70	-10,19	28,83
Запорізька	-21,43	-21,77	30,01	13,29	-8,78	-3,74
Івано-Франківська	-23,53	53,81	15,98	30,96	4,59	79,55
Київська	-8,74	0,87	2,54	6,17	4,96	49,66
Кіровоградська	-50,46	5,12	-2,76	25,55	35,49	109,92
Луганська	-86,45	69,01	-46,32	-13,25	-24,64	-95,40
Львівська	-7,57	5,74	24,27	19,58	16,17	126,02
Миколаївська	-12,76	3,95	14,05	11,15	1,89	34,78
Одеська	-2,95	-11,98	19,30	-8,03	-17,04	-17,83
Полтавська	-30,28	-3,05	29,84	2,22	10,31	-5,28
Рівненська	-20,07	-15,86	20,42	7,20	7,13	11,02
Сумська	-17,86	-10,62	24,07	19,24	10,14	18,34
Тернопільська	-18,94	1,13	29,19	19,02	-4,02	230,52
Харківська	-27,98	-21,64	15,93	7,34	10,64	-1,26
Херсонська	-33,76	3,44	17,27	-6,67	-0,67	-22,96
Хмельницька	-20,68	-20,64	46,72	36,48	0,64	120,42
Черкаська	-30,44	9,24	30,26	27,16	9,92	28,36
Чернівецька	-16,18	10,16	25,57	33,58	6,85	105,58
Чернігівська	-21,20	-21,54	44,43	20,78	6,93	148,55
Київ	-23,77	-1,99	13,65	5,24	21,89	75,81

**Розраховано за даними Державної служби статистики України та Міністерства фінансів України.*

Міжрегіональна диференціація розвитку експортної діяльності помітна за показниками 2019 р. порівняно з 2010 р. Так, поряд із значним розширенням експорту в Тернопільській, Вінницькій, Чернігівській, Хмельницькій, Львівській та Кіровоградській областях,

де його обсяг зріс у 2-3 рази, в окремих регіонах відбулися зворотні процеси. Зокрема, поряд із Донецькою та Луганською областями, в 2019 р. виділяються суттєвим падінням обсягу експорту товарів Херсонська, Одеська, Полтавська, Запорізька, Дніпропетровська та Харківська області, темпи скорочення в яких становили від 22,96 % до 1,26 % порівняно з 2010 р.

Динаміка зовнішньої торгівлі загалом була позитивною внаслідок зростання цін на світових ринках на певну продукцію українського експорту. Так, у 2019 р. вартісний обсяг експорту товарів збільшився на 5,75 %. Водночас, згідно з даними Державної служби статистики України, у 2019 р. обсяг імпорту товарів України зріс на 6,32 % та становив 60,8 млрд дол. США. Протягом 2017–2018 рр. розвиток зовнішньої торгівлі здійснювався під впливом тенденцій минулих років (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Загальні обсяги імпорту товарів

(млн дол. США)

Регіони	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Україна¹	60742,2²	54428,7²	37516,4²	39249,8²	49607,2³	57187,6³	60800,2
Вінницька	344,7	428,2	266,7	299,4	407,1	563,0	631,6
Волинська	571,5	765,5	622,1	1130,8	1335,0	1368,5	1455,9
Дніпропетровська	5387,7	4634,2	3225,3	3443,6	4609,6	5264,9	5522,2
Донецька	3067,7	2122,4	1202,6	1110,8	2033,9	2247,2	2224,4
Житомирська	428,4	285,9	246,4	336,7	449,9	532,0	568,6
Закарпатська	1348,6	1734,6	1011,5	1133,4	1341,7	1515,8	1471,2
Запорізька	1363,0	1582,4	1085,5	998,4	1328,2	1762,8	1529,8
Івано-Франківська	652,0	481,9	294,5	406,0	637,2	833,5	831,8
Київська	3018,1	3759,1	2587,0	2951,6	3404,1	3642,3	4112,3
Кіровоградська	187,5	201,7	105,4	184,0	236,1	263,1	250,1
Луганська	1118,9	1017,2	318,4	357,4	273,2	285,0	253,0
Львівська	2028,4	2472,0	1447,9	1699,4	2180,4	2707,3	3087,7
Миколаївська	866,1	631,3	574,7	685,8	781,7	740,0	988,5
Одеська	3520,3	2078,6	967,3	1231,4	1427,9	1547,0	1881,1

Продовження таблиці 2.3

Полтавська	1066,2	1096,9	814,5	842,7	1149,7	1359,6	1360,2
Рівненська	438,1	283,1	202,3	255,0	341,2	298,8	382,6
Сумська	469,9	553,2	403,5	436,9	551,1	723,3	656,5
Тернопільська	209,8	303,7	259,4	274,9	351,7	419,0	450,1
Харківська	1834,1	1888,8	1284,9	1489,5	1619,4	1738,9	1745,8
Херсонська	161,2	186,3	140,9	166,3	201,4	327,7	407,1
Хмельницька	461,6	347,0	259,3	331,9	414,3	446,6	564,0
Черкаська	378,4	416,3	228,1	291,2	403,2	398,1	477,4
Чернівецька	113,1	111,5	78,4	95,8	113,2	139,6	208,6
Чернігівська	380,7	528,7	380,0	473,9	445,1	483,3	419,4
м. Київ	16548,9	20179,9	14495,4	16137,0	19848,6	23536,6	25690,3

³ З урахуванням не розподілених за регіонами поставок природного газу

*Побудовано за даними Держаної служби статистики України та Міністерства фінансів України.

Аналізуючи загальні обсяги експорту та імпорту товарів, можна виділити регіони, в яких необхідно стимулювати та розвивати зовнішньоекономічні відносини задля збільшення торговельних потоків. Суттєве зростання експорту товарів у 2019 р. порівняно з 2018 р. можна відзначити в Кіровоградській області (на 35,49 %), а за період із 2010 р. наростити експортні потоки найкраще вдалось у Тернопільській області (230,52 %). Водночас особливо актуальною проблема активізації експортного потенціалу постає є для Донецької, Луганської, а також Херсонської та Одеської областей, у яких порівняно з 2010 р. відбулось найбільш суттєве скорочення експорту.

Найбільший приріст імпорту в 2019 р. відбувся в Чернівецькій (на 49,4 %, порівняно з 2018 р.), Миколаївській (33,6 %) та Рівненській областях (28,0%). Скорочення імпорту спостерігалось у Запорізькій (13,2 %), Чернігівській (13,2 %) та Луганській (11,2 %) областях.

Упродовж усього періоду дослідження, починаючи з 2010 р., в Україні обсяг імпортних операцій товарів перевищував обсяг їх експорту (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Покриття експорту імпортом в Україні за 2010–2019 рр.

Побудовано за даними Держаної служби статистики України та Міністерства фінансів України.

Загальний експорт товарів і послуг в Україні в 2019 р. склав 42,4 % від ВВП, 65,3 млрд доларів США, з них 76,7 % припадало на експорт товарів, решту становить експорт послуг (23,3 %).

Із дослідження структури експортно-імпортних операцій товарів і послуг за результатами 2019 р., впливає, що провідними регіонами з погляду ЗЕД є м. Київ і Дніпропетровська область. Незважаючи на складну політичну ситуацію в Донецькій області, ЗЕД на цій території займає третю позицію в Україні. Досить високі показники обсягу експортно-імпортних операцій у Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Київській, Одеській, Полтавській, Закарпатській та Харківській областях. Відрізняється позитивним сальдо зовнішньоторговельного балансу Вінницька область (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Загальний обсяг експорту та імпорту України в регіональному розрізі у 2019 р.

Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Водночас у таких областях, як Луганська, Чернівецька, Херсонська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Кіровоградська обсяги експорту та імпорту досить низькі, тому в цих регіонах необхідно реалізовувати активну політику економічного

розвитку, а саме – стимулювати виробництво, проводити залучення інвестицій в економіку областей, налагоджувати зовнішньоекономічне співробітництво, пов'язане з реалізацією спільних проєктів задля збільшення товаропотоків; проводити пошук торговельних партнерів у зарубіжних країнах, що в комплексі дозволить реалізувати експортний потенціал регіонів України та стимулювати розвиток ЗЕД регіонів (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Активність ЗЕД регіонів у 2019 р.

Регіон	Експорт товарів і послуг, млн дол	Імпорт товарів і послуг, млн дол	Питома вага загального експорту, %	Питома вага загального імпорту, %
Луганська	182,3	288	0,28	0,43
Чернівецька	259,4	213	0,40	0,32
Херсонська	303	418,6	0,46	0,62
Рівненська	494,7	400,5	0,76	0,59
Тернопільська	533,8	459,6	0,82	0,68
Хмельницька	666,4	590	1,02	0,88
Кіровоградська	736,8	265,1	1,13	0,39
Волинська	801,2	1493,6	1,23	2,22
Житомирська	801,5	591,5	1,23	0,88
Чернігівська	836,7	449,8	1,28	0,67
Черкаська	902,1	497,4	1,38	0,74
Сумська	916,4	684,9	1,40	1,02
Ів.-Франківська	981,3	858,2	1,50	1,27
Вінницька	1582,8	660,9	2,42	0,98
Харківська	1792,1	1807,4	2,74	2,68
Закарпатська	1803,3	1503,1	2,76	2,23
Полтавська	2154,5	1487,3	3,30	2,21
Одеська	2185,3	2130,5	3,35	3,16
Київська	2290,2	4271,7	3,51	6,34
Миколаївська	2635,6	1018,4	4,04	1,51
Львівська	2786,9	3165	4,27	4,70
Запорізька	3272,9	1562,3	5,01	2,32
Донецька	4722,9	2372,9	7,23	3,52
Дніпропетровська	8050,5	5766,6	12,33	8,56
Київ	16431,6	29073,4	25,17	43,18
Україна	65292,1	67328,1	100,00	100,00

*Розраховано за даними Державної служби статистики України.

Розміщення експортного потенціалу України між її регіонами має досить нерівномірний характер. Як видно з табл. 2.4, в 2019 р. м. Київ і Дніпропетровська область забезпечували 37,5 % експорту та 51,75 % усього імпорту.

Зворотними процесами характеризувався лише 2015 р., коли відносне зниження імпорту призвело до позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу. Переважання експорту над імпортом відображає коефіцієнт покриття, значення якого наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Коефіцієнт покриття експортом імпорту

Регіони	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	0,85	0,99	1,02	0,93	0,87	0,83	0,97
Вінницька	1,64	1,73	3,18	3,28	2,99	2,54	2,39
Волинська	0,76	0,90	1,02	0,54	0,52	0,53	0,54
Дніпропетровська	1,49	1,89	1,98	1,70	1,53	1,47	1,40
Донецька	4,28	3,96	3,07	3,09	2,18	2,16	1,99
Житомирська	0,92	2,32	1,79	1,44	1,31	1,24	1,35
Закарпатська	0,86	0,80	1,08	1,07	1,08	1,09	1,20
Запорізька	2,35	2,36	2,70	2,30	2,24	1,92	2,09
Івано-Франківська	0,78	1,01	1,27	1,41	1,04	1,05	1,14
Київська	0,43	0,49	0,65	0,58	0,51	0,51	0,54
Кіровоградська	1,80	4,07	3,86	2,32	1,76	1,98	2,78
Луганська	2,97	1,87	0,81	1,22	0,86	0,71	0,63
Львівська	0,48	0,53	0,83	0,75	0,73	0,70	0,88
Миколаївська	1,84	2,91	2,79	2,43	2,43	2,85	2,59
Одеська	0,48	0,86	1,79	1,23	1,27	1,08	1,03
Полтавська	2,08	1,94	1,82	1,70	1,62	1,40	1,45
Рівненська	0,91	1,67	1,87	1,25	1,12	1,38	1,24
Сумська	1,59	1,34	1,50	1,24	1,22	1,11	1,34
Тернопільська	0,63	1,18	1,12	1,07	1,08	1,08	1,16
Харківська	0,78	0,96	1,02	0,69	0,74	0,74	0,99
Херсонська	2,16	1,93	1,69	1,48	1,44	0,82	0,72
Хмельницька	0,63	1,46	1,55	0,96	1,13	1,43	1,13
Черкаська	1,78	1,50	1,90	1,63	1,53	1,97	1,81
Чернівецька	0,92	1,16	1,38	1,25	1,32	1,43	1,22
Чернігівська	0,85	1,32	1,45	0,91	1,40	1,56	1,86
м. Київ	0,43	0,57	0,60	0,53	0,49	0,44	0,57

*Розраховано за даними Державної служби статистики України.

Погоджуючись із думкою М. Козік (2014), вважаємо, що невід'ємними складовими політики активізації ЗЕД, спрямованої на інтеграцію національної економіки в світовий простір, є заходи щодо стимулювання вітчизняного експорту та активізації імпорту стратегічних товарів, необхідних для збалансованого функціонування економіки. Проведені розрахунки свідчать, що в 2018 р. в цілому по Україні переважання імпорту над експортом становило 27 % (коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,83), досягнувши найбільшого значення за період дослідження. У 2019 р. дефіцит поточного рахунку платіжного балансу дещо зменшився, що посилює рівновагу між експортом та імпортом.

Україна розвиває тісні зовнішньоекономічні зв'язки з понад 200 країнами світу, однак провідну роль у розвитку зовнішніх економічних зв'язків відіграють країни близького зарубіжжя (Козік М.О., 2014). Зокрема, в 2018 р. 31,17 % усіх товарів експортовано в країни СНД і 42,58 % – до країн ЄС (Гришко Н., Лубченко О., 2013). На рис. 2.4 відображена частка регіонів світу у загальному експорті товарів України в 2019 р.

Аналізуючи географічну структуру експорту товарів, можна відзначити, що ЄС на сьогодні є досить потужним центром співпраці для України. Це обумовлено не лише економіко-географічним розташуванням країни в центрі Європи, але й об'єктивними умовами міжнародного поділу праці, що формують сприятливі перспективи для виходу на зовнішній ринок та умови для забезпечення взаємовигідної кооперації, спеціалізації та інтеграції України в світовий економічний простір (Кахович Ю. О., Голованюк А., Прімак М., 2011).

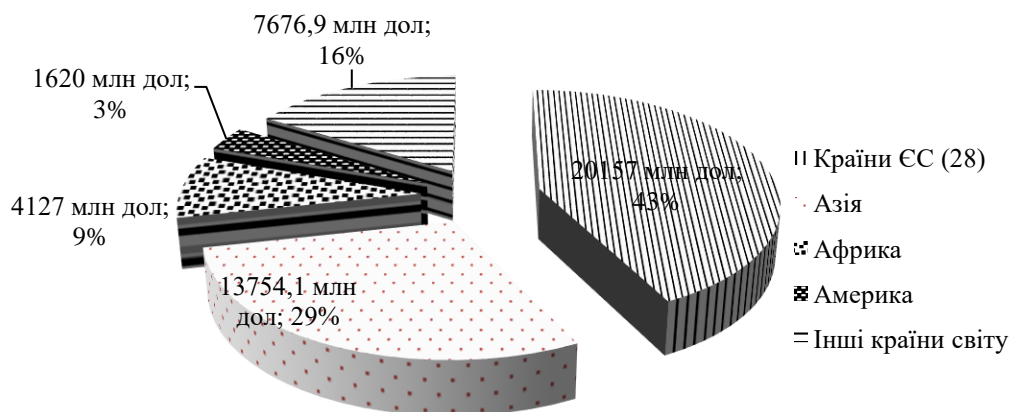

Рис. 2.4. Географічна структура експорту товарів України в 2019 р., млрд грн, %

* Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Як вказано на рисунку 2.4, основний напрямок експорту в Україну визначається країнами Європейського Союзу та країнами Азії. За даними графіку, частка країн ЄС у загальному обсязі товарообігу України складає 43%, що свідчить про вагомість розвитку євро регіонального напряму співпраці для стимулювання зовнішньоекономічної діяльності країни.

Це також підкреслює важливість налагодження та розширення відносин з країнами ЄС, оскільки вони становлять суттєвий внесок у міжнародний обмін товарами та послугами. Розвиток європейського вектору співробітництва може стати ключовим фактором активізації зовнішньоекономічних зв'язків України та сприяти її інтеграції на світовому ринку. Такий стратегічний курс сприяє збільшенню обсягів експорту та розширенню географії торговельних партнерів, що сприяє утвердженню країни в світовій економіці.

Проаналізувавши лінію тренду, яка відображає обсяг товарообігу між Україною та країнами ЄС, можна відзначити чітко окреслену тенденцію до зростання, що є свідченням посилення співпраці (рис. 2.5).

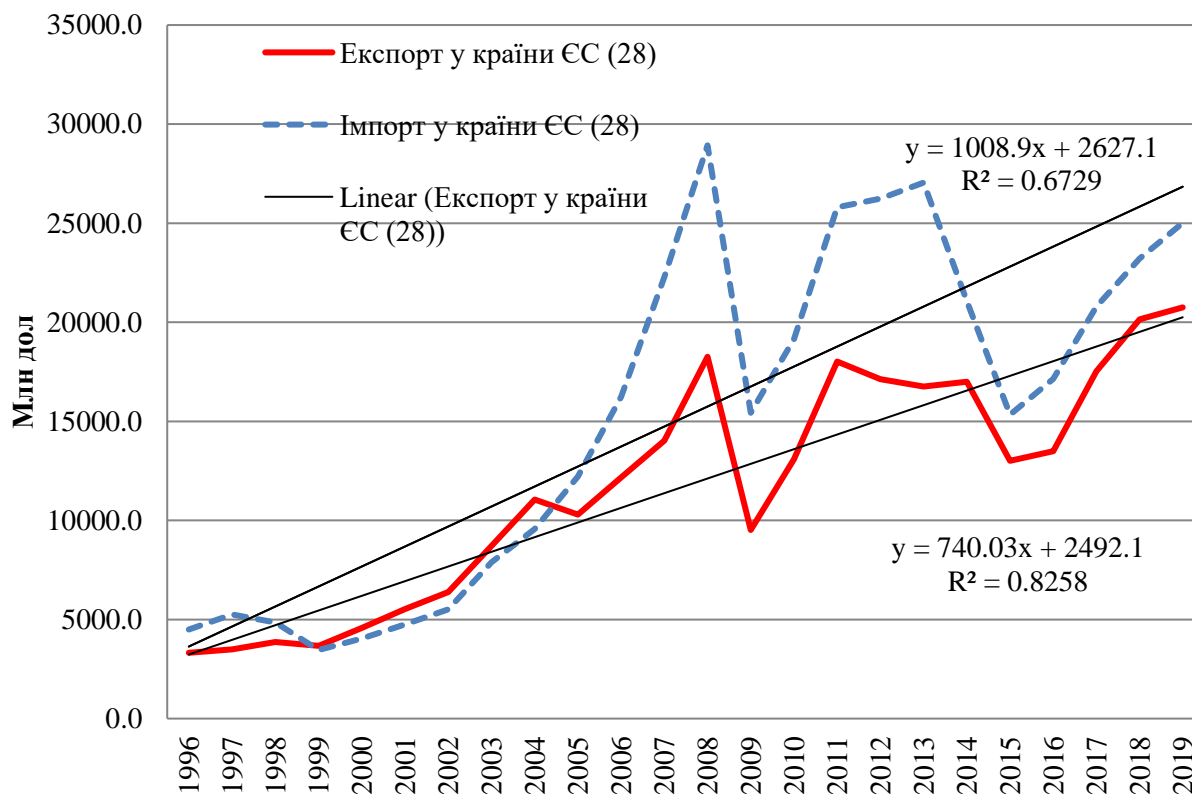

Рис. 2.5. Тенденція товарообігу між Україною та країнами ЄС за 1996–2019 рр.

**Побудовано за даними Державної служби статистики України.*

Зауважимо, що з 2002 р. до 2009 р. всі індикатори зовнішньої торгівлі мали тенденцію до зростання, а в 2009 р. відбувся різкий спад цих показників (рис. 2.5). Такі зміни у зовнішньоекономічній ситуації країни стали наслідком світової фінансово-економічної кризи та спаду економіки. Зменшення виробництва, що відбулося в кінці 2008 р. – на початку 2009 р., негативно відобразилося на обсягах експорту та імпорту між Україною та країнами ЄС, призвівши до їхнього скорочення. До 2019 р. ситуація стабілізувалась, хоча не досягнула передкризових показників. Зберігши позитивну динаміку зростання обсягів експорту товарів до ЄС, темпи приросту в 2019 р. порівняно з попереднім роком становили лише 5,1 %.

На сьогодні ЄС залишається найбільшим торговельним партнером України за показниками зовнішньої торгівлі товарами. На

підставі статистичних даних визначено, що в Україні при зростанні товарообігу відбувається поступове скорочення від'ємного сальдо торговельного балансу з країнами Євросоюзу, що відображає позитивні зміни показників зовнішньоекономічної торгівлі (рис. 2.6).

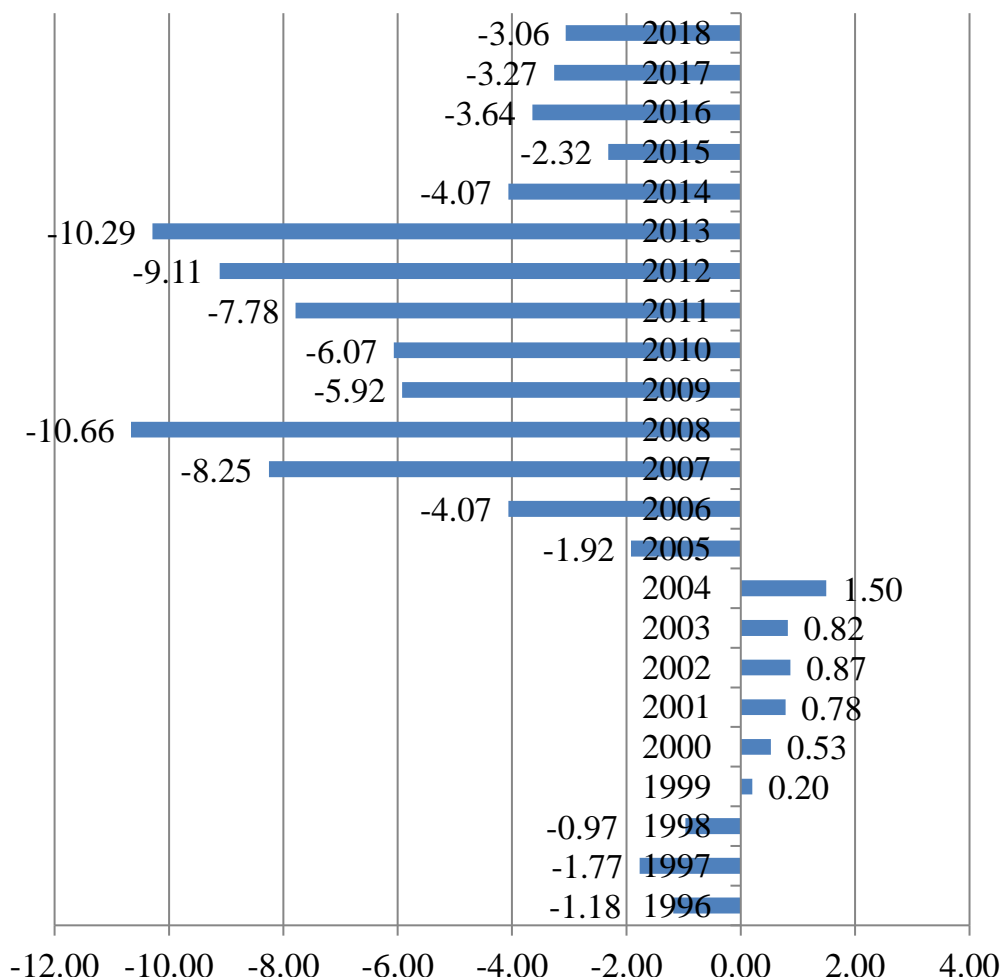

Рис. 2.6. Динаміка сальдо торговельного балансу України з країнами ЄС за 1996–2019 рр., млрд грн

**Побудовано за даними Державної служби статистики України.*

Хоча зовнішня торгівля з країнами ЄС і надалі характеризується від'ємним сальдо, поступове зростання об'ємів експорту товарів та послуг, що спостерігається в останні роки, призводить до припливу іноземних коштів в Україну та позитивно впливає на економічну ситуацію в країні (Кахович Ю. О., Голованюк А., Прімак М., 2011). Для забезпечення подальшого розвитку ЗЕД українським

підприємствам необхідно знаходити нові ніші на світовому ринку і заповнювати їх своєю продукцією, посилювати експорт продукції з високою часткою доданої вартості.

У 2018 році обсяг експорту високих технологій в Україні склав 5,4% від загального обсягу експорту, що становило приблизно 1,247 млн доларів США. Хоча за останні роки спостерігалися значні коливання в експорті високих технологій, загалом, протягом періоду з 1999 по 2018 роки, відзначається тенденція його збільшення (табл. 2.6).

Цей позитивний тренд може свідчити про поступовий розвиток інноваційного сектору та впровадження високотехнологічних рішень в економіці країни. Збільшення обсягів експорту високих технологій може вказувати на зростання конкурентоспроможності українських технологій на світовому ринку та привертання іноземних інвестицій в інноваційні проекти.

З урахуванням цих тенденцій важливо продовжувати інвестування у наукові дослідження та розвиток високотехнологічних галузей для забезпечення сталого росту та конкурентоспроможності української економіки на міжнародній арені.

Таблиця 2.6

**Розвиток експорту та виведення на зовнішні ринки
високотехнологічної продукції України**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Експорт високотехнологічної продукції, млрд. дол	1,441	2,17	2,877	2,492	2,222	1,626	1,246	1,267	1,248
Часка експорту високотехнологічної продукції, %	4,3	5	6,9	6,7	7,5	8,5	7,2	6,3	5,4

*Складено на основі (Perkmann M. , 2005).

Навіть при позитивних тенденціях у розвитку експорту високих технологій, структурні зміни в експорті товарів, отриманих за

допомогою технологій високого та середньовисокого рівня, залишаються важливим аспектом. За результатами 2019 року частка цих товарів в структурі експорту зменшилась, склавши 16,3%, порівняно з показником у 17% в 2018 році. Це свідчить про вплив ряду чинників на виробництво та зовнішньоекономічну діяльність країни.

Однією з ключових причин цього зменшення є скорочення обсягів виробництва в секторі машинобудування. Такі зміни в структурі експорту вказують на необхідність удосконалення стратегій розвитку промисловості, зокрема важливості підтримки та розвитку секторів, пов'язаних із використанням високих технологій. Це може включати в себе стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності та сприяння розвитку високотехнологічних галузей, що сприятиме диверсифікації експортного портфеля та підвищенню стійкості економіки країни (рис. 2.7).

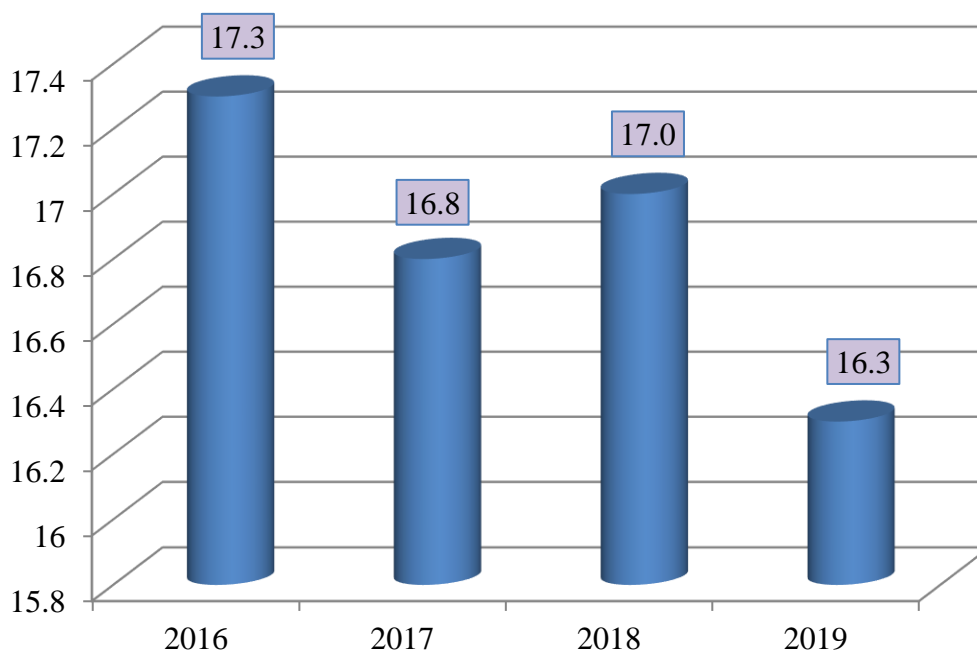

Рис. 2.7. Частка товарів виробництва з використанням технологій високого та середньовисокого рівня у структурі експорту товарів, %

* Побудовано за даними (Зелінська О. З., 2005).

Аналізуючи товарну структуру експорту, можна відзначити, що на сьогодні Україна мало продає за кордон готової високотехнологічної продукції. Найбільша питома вага в експорті товарів спостерігалася за групами товарів: «Продукти рослинного походження» і «Недорогоцінні метали та вироби з них», частка яких у загальному обсязі товарного експорту становила в 2019 р. 25,8 % та 20,5 % відповідно.

Найбільше значення в товарній структурі експорту України відіграють агропромисловий комплекс і харчова промисловість, які в 2019 р. в сукупності становили 44,3 % загального експорту. В лідерах продукти рослинного походження: пшениця, кукурудза, цукор, овочі і фрукти, борошномельна продукція. Зростання експорту відбувається за усіма продуктами аграрної галузі.

У 2019 році машинобудування складало 8,9% у структурі експорту України. Важливо відзначити, що значна частина обладнання, включаючи переробне сільськогосподарське, експортується з України до численних країн світу. Наприклад, спецтехніка постачається до Канади, риболовецькі судна та запчастини до вагонів і локомотивів – до країн Європейського Союзу, а автомобільні причепа з України відправляються до Кенії.

Незважаючи на цей успіх у вивозі продукції, важливо відзначити, що загальна динаміка експорту машин, обладнання та механізмів має тенденцію до зниження. Ця низхідна тенденція може бути обумовлена різними факторами, такими як конкуренція на світовому ринку, зміни в попиті або внутрішні економічні чинники. З цим уважно працюючи, Україна може розглядати можливості для диверсифікації та модернізації свого машинобудівного сектору, щоб забезпечити сталіший та більш стійкий розвиток цієї важливої галузі експорту (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Товарна структура експорту України та регіонів світу в 2019 р., у % від загального обсягу
**Побудовано за даними Державної служби статистики України.*

Окрім того, у структурі експорту переважає частка матеріалоємної продукції. Така тенденція спостерігається уже тривалий час, змінюються лише внутрішні пропорції: зменшується питома вага металів і мінеральних продуктів, водночас зростає питома вага сільськогосподарської та продовольчої продукції.

Основу експорту складають товари з низькою доданою вартістю, зокрема сировина і продукція мінімальної технологічної межі, що позиціонує нашу державу як сировинний придаток розвинених країн (частка сировини становить більше 50 %) (Тюріна Н. М., Карвацка Н., Назарчук Т., 2017).

Зокрема, зросла частка продукції рослинного походження за рахунок збільшення питомої ваги зернових культур (з 15,3 % – у 2018 р. до 19,2 % – у 2019 р.), мінеральних продуктів (до 9,7 % у 2019

р.). Водночас зменшився експорт недорогоцінних металів і виробів із них – з 24,6 % у 2018 р. до 20,5 % у 2019 р., причиною чого стало зниження питомої ваги експорту чорних металів.

ЗЕД має важливе значення для економіки сучасної України. Робота деяких галузей промисловості залежить від імпорту сировини та напівфабрикатів. Для модернізації виробництва та випуску конкурентоспроможної продукції вітчизняними підприємствами необхідні сучасні технології та обладнання. ЗЕД сприяє притоку у регіони фінансових ресурсів, додаткових інвестицій, упровадженню сучасних технологій, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, створенню нових робочих місць, підвищенню кваліфікаційного рівня персоналу (Завгородній А. В., 2018).

Аналізуючи імпорт, можна відзначити орієнтацію України на ввезення стратегічно важливої продукції, а саме нафти, газу (близько 52 %), продукції машинобудівної галузі (близько 21,9 %), вугілля, медикаментів і продуктів харчування (близько 10%) (рис. 2.9).

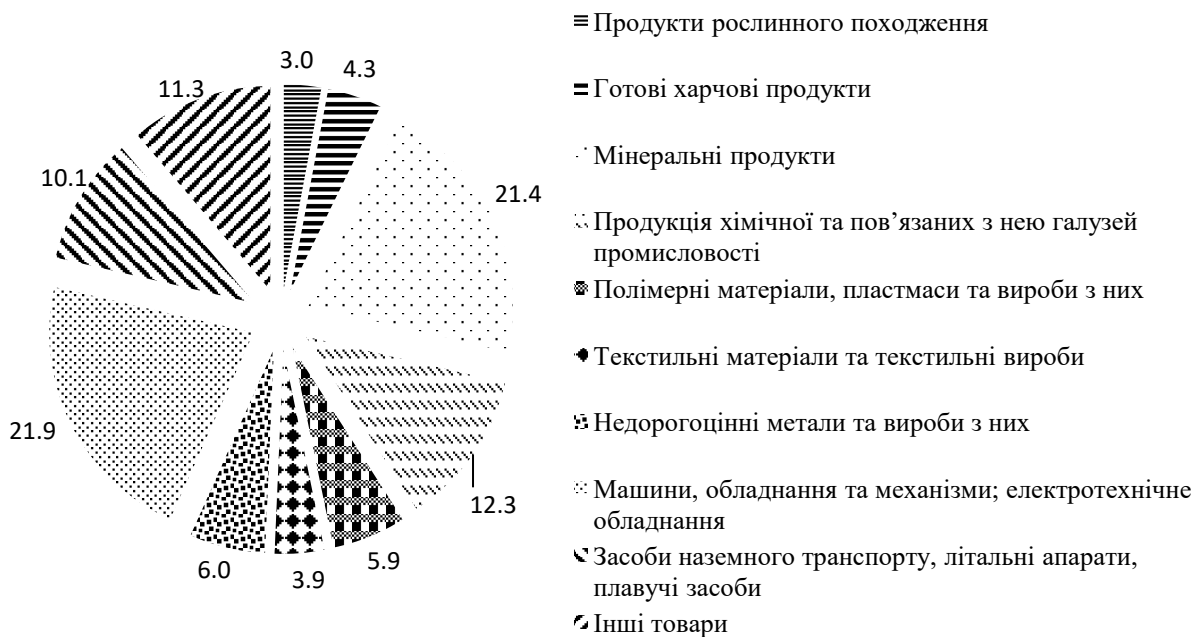

Рис. 2.9. Товарна структура імпорту України в 2019 р., %

*Побудовано за даними Державної служби статистики України.

У структурі імпорту станом на 2019 р. найбільші частки припадали на машини, обладнання й механізми – 21,9 %, мінеральні продукти – 21,4 %, продукцію хімічної промисловості – 12,3 % та засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 10,1 % (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Товарна структура зовнішньої торгівлі

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	2018 рік				2019 рік			
	Експорт		Імпорт		Експорт		Імпорт	
	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%	млн дол. США	%
Усього, у т. ч.:	47335,0	100,0	57187,6	100,0	50054,6	100,0	60800,2	100,0
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1210,6	2,6	918	1,6	1277	2,6	1071,5	1,8
II. Продукти рослинного походження	9886,1	20,9	1529,2	2,7	12914,5	25,8	1794,6	3,0
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4496,5	9,5	267,4	0,5	4732,2	9,5	253,3	0,4
IV. Готові харчові продукти	3018,6	6,4	2340,9	4,1	3220,4	6,4	2616,6	4,3
V. Мінеральні продукти	4339,6	9,2	14191,9	24,8	4866,5	9,7	12984,6	21,4
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	1871,3	4,0	7058,3	12,3	1930,8	3,9	7483,4	12,3
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	694,3	1,5	3558,6	6,2	721,5	1,4	3564,6	5,9
IX. Деревина і вироби з деревини	1494,6	3,2	303,9	0,5	1400,4	2,8	307,4	0,5
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	846,6	1,8	2011,7	3,5	847,2	1,7	2376	3,9
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	11632,7	24,6	3575,2	6,3	10255,7	20,5	3650,7	6,0
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	4654,7	9,8	11955,2	20,9	4464,4	8,9	13312,8	21,9
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	669,3	1,4	4554	8,0	882,3	1,8	6162,8	10,1
Інші товари	2362,3	4,8	4384,1	7,5	2334,1	4,7	4725,5	7,9

*Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Важливо відзначити, що в структурі зовнішньоекономічної діяльності України велику вагу має торгівля товарами. У 2019 році частка цієї торгівлі складала 79,6% у виході та 89,8% у ввезі. Це свідчить про значущий внесок матеріальної продукції у зовнішньоекономічні відносини країни. У контексті розвинених країн відзначається тенденція до швидкого зростання торгівлі послугами, що вказує на їхню високу конкурентоспроможність у секторі послуг.

Зауважимо, що в сучасному світі, де вагомим чинником економічного зростання є високі технології та послуги, вага торгівлі товарами може свідчити про відсталість або потребу в реформах у сфері інновацій та розвитку високотехнологічних секторів. Аналіз цих тенденцій може слугувати основою для розробки стратегій, спрямованих на диверсифікацію та підвищення конкурентоспроможності української економіки, зокрема шляхом розвитку сучасних послуг та високотехнологічних галузей.

Позитивною тенденцією є те, що обсяги експорту послуг України впродовж останніх трьох років дослідження виявили зростання, досягнувши в 2019 році значення у розмірі 15,628,9 мільярда доларів США, що на 4 мільярди доларів більше, ніж у попередньому році.

Цей ріст у сфері експорту послуг вказує на збільшення конкурентоспроможності та попиту на українські послуги на міжнародному ринку. Такий позитивний тренд може свідчити про удосконалення якості та різноманітності послуг, а також ефективність міжнародного маркетингу та просування українських послуг за кордоном. Для подальшого розвитку експорту послуг важливо продовжувати інвестування у розвиток інновацій, підвищення кваліфікації працівників та стимулювання росту високотехнологічних галузей, що може призвести до ще більших успіхів на світовому ринку послуг (табл. 2.8).

Крім того, збільшення обсягів експорту послуг свідчить про потенціал для диверсифікації економіки України та розширення її участі у глобальних ланках виробництва та обслуговування. Поліпшення міжнародного сприйняття українських послуг може

також сприяти залученню іноземних інвестицій та розвитку партнерств із закордонними компаніями.

Таблиця 2.8

Експорт та імпорт товарів та послуг України,*Млрд дол. США*

Роки	Товари		Послуги		Всього	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
1996	14400,8	17603,4	4746,6	1204,5	19147,4	18807,9
1997	14231,9	17128,0	4738,4	1418,3	18970,3	18546,3
1998	12637,4	14675,6	3819,8	1430,9	16457,2	16106,5
1999	11581,6	11846,1	3613,9	1113,2	15195,5	12959,3
2000	14572,5	13956,0	3655,1	1151	18227,6	15107,0
2001	16264,7	15775,1	3731,9	1147,6	19996,6	16922,7
2002	17957,1	16976,8	4303,8	1194,9	22260,9	18171,7
2003	23066,8	23020,1	4524,9	1465,3	27591,7	24485,4
2004	32666,1	28996,8	5612,7	2062,9	38278,8	31059,7
2005	34228,4	36136,3	6443,2	2941,8	40671,6	39078,1
2006	38368	45038,6	7791,8	3730,6	46159,8	48769,2
2007	49296,1	60618,0	9435,1	4995,5	58731,2	65613,5
2008	66967,3	85535,3	12260,1	6481,5	79227,4	92016,8
2009	39695,7	45433,1	10129,7	5186,4	49825,4	50619,5
2010	51405,2	60742,2	11936,3	5421,6	63341,5	66163,8
2011	68394,2	82608,2	14180,3	6214,2	82574,5	88822,4
2012	68830,4	84717,6	14096,2	6650,1	82926,6	91367,7
2013	63320,7	76986,8	14233,2	7523	77553,9	84509,8
2014 ³	53901,7	54428,7	11520,8	6373,1	65422,5	60801,8
2015 ³	38127,1	37516,4	9736,6	5523	47863,7	43039,4
2016 ³	36361,7	39249,8	9868	5326,5	46229,7	44576,3
2017 ³	43264,7	49607,2	10714,3	5476,1	53979	55083,3
2018 ³	47335	57187,6	11637,9	6308,8	58972,9	63496,4
2019 ³	50054,6	60800,2	15628,9	6942,2	65683,5	67742,4

**Інформація за 2010–2019 наведена без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та окупованих територій у Донецькій та Луганській областях;*

Побудовано за даними Державної служби статистики України.

При аналізі сальдо експорту послуг можна відзначити, що в 2019 році Україна переважала у наданні послуг зовнішнім контрагентам, отримавши більше, ніж надала. Найбільшою статтею послуг, які Україна надавала Європейському Союзу в 2019 році, було транспортування товарів українською територією (31%), що пояснюється вигідним географічним розташуванням та значним транзитним потенціалом. Друге місце за обсягом займали послуги з переробки матеріальних ресурсів (25%), зокрема переробка товарів з метою їхньої подальшої реалізації за кордоном.

Позитивним є також збільшення обсягу інформаційних та телекомунікаційних послуг для країн ЄС, питома вага яких у 2019 році становила 23%. Це свідчить про зростання інтересу до високотехнологічних та інноваційних рішень з боку європейських партнерів. Такий розвиток може бути важливим для української економіки, оскільки він підкреслює конкурентоспроможність та високу якість послуг, які надаються українськими компаніями в галузі інформаційних технологій та зв'язку (рис. 2.10).

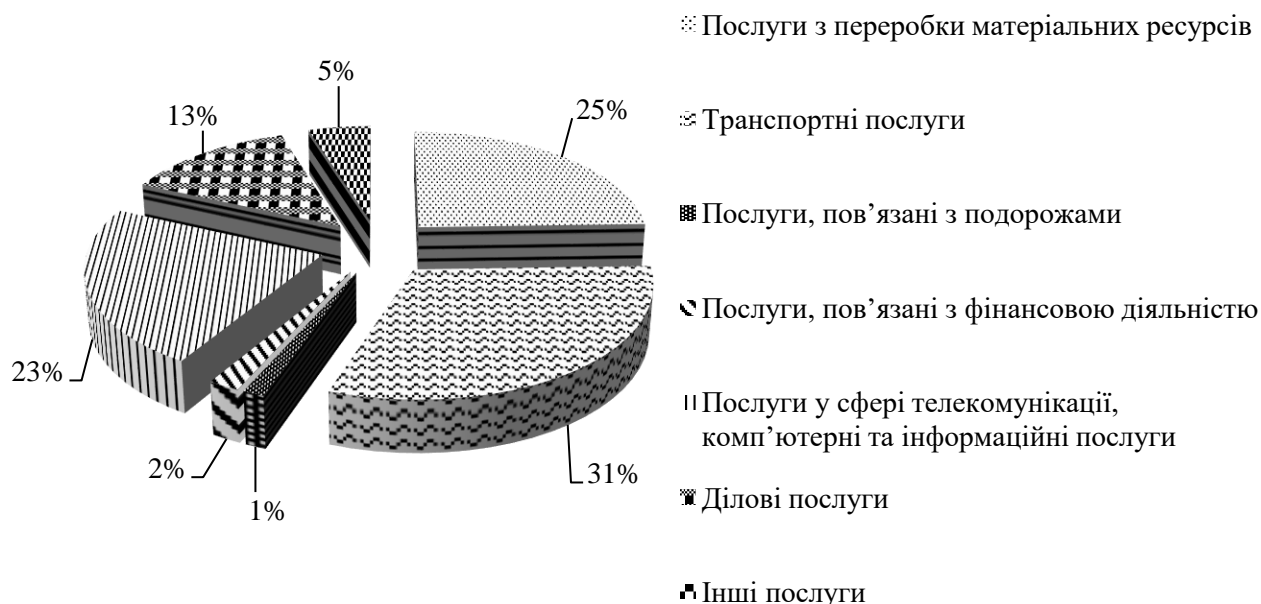

Рис. 2.10. Експорт послуг із України в ЄС

* Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Досить перспективним є ринок ІТ послуг України. Так, за спостереженнями науковців (Тюріна Н. М., Карвацка Н., Назарчук Т., 2017), упродовж останніх років відбувається інтенсивний його розвиток, що свідчить про значний потенціал для нарощення експорту.

На сьогодні ІТ-галузі в Україні, яка стала однією з ключових галузей національної економіки. Привабливість українського ринку ІТ-послуг пояснюється рядом факторів, таких як високий рівень технічної освіти серед молоді, високий професійний рівень ІТ-фахівців, конкурентоспроможні ціни та гнучкість в роботі з клієнтами з усього світу. Значна частина експорту ІТ-послуг іде саме до країн Європейського Союзу та Північної Америки.

Залучення іноземних замовників до українського ІТ-сектору сприяє створенню нових робочих місць, розвитку інновацій та створенню додаткових можливостей для економічного зростання. Важливо продовжувати підтримку та розвиток інфраструктури, яка сприяє розквіту ІТ-галузі, а також вдосконалювати умови для підприємництва та інновацій у цьому ключовому секторі, щоб максимально реалізувати його потенціал на міжнародному ринку.

Показником розвитку зовнішньоекономічного співробітництва та передумовою для подальшої активізації ЗЕД у регіоні є обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Активна участь України в єврорегіональному співробітництві та налагодження зовнішньоекономічних зв'язків дають можливість отримати достатні інвестиції для реалізації інноваційних проєктів, випуску високотехнологічної продукції та покращення якісної структури експорту й імпорту.

На сьогодні непривабливий інвестиційний клімат в Україні служить серйозним бар'єром для залучення зовнішніх партнерів. Як видно з динаміки надходження ПІІ в Україну, політична та економічна нестабільність 2013–2014 рр. посилила негативну тенденцію, що позначилася на суттєвому скороченні інвестиційних

потоків у цей період. На початку 2020 р. стан так і не вдалося відновити до передкризового рівня (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Прямі інвестиції (акціонерний капітал)

Роки	Обсяг прямих інвестицій, млн дол. США				Питома вага в загальному обсязі прямих інвестицій, %	
	в Україну	з України	з країн ЄС в економіці України	з України в країні ЄС	з країн ЄС в економіці України	з України в країні ЄС
2010	38992,90	5760,5	31538,40	5465,00	80,9	94,9
2011	45370,0	6402,8	36969,10	6078,20	81,5	94,9
2012	48197,6	6435,40	39268,90	6072,70	81,5	94,4
2013	51705,30	6568,10	41132,30	6150,10	79,6	93,6
2014	53704,00	6702,90	41032,80	6192,30	76,4	92,4
2015	38356,80	6456,20	29308,00	6138,80	76,4	95,1
2016	32122,50	6315,20	24982,80	6111,00	77,8	96,8
2017	31230,30	6346,30	23425,70	6115,10	75,0	96,4
2018	31606,40	6322,00	24145,20	6075,50	76,4	96,1
2019	32905,10	6294,40	25972,30	6084,40	78,9	96,7
31.12.2019	35809,60	6272,70	28289,30	6086,00	79,0	97,0

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, за 2014–2019рр. – також без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях;

** Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Найбільшим інвестором України залишається Європейський Союз, що свідчить про важливість економічних взаємин та високий рівень довіри до українського ринку серед країн ЄС. Протягом досліджуваного періоду частка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з країн ЄС в Україні коливалася в межах 75–81,5%, а на початку 2020 року сягнула 28,3 мільярда доларів США, що становить 79% від

загального обсягу ПІІ. Це свідчить про стабільність та високий рівень інтересу країн ЄС до українського бізнес-середовища.

За щорічними даними, близько 95% інвестицій, що надходять з України в економіку світу, спрямовані в країни ЄС, що складає приблизно 6,0 мільярда доларів США. Однак, серед країн ЄС, Кіпр є особливо важливим інвестиційним партнером України, приймаючи близько 12 мільярдів доларів інвестицій щорічно, в той час як з України виводиться приблизно 6 мільярдів доларів. Ця ситуація вказує на проблему офшорів, де Кіпр часто виступає як проміжна точка для виведення інвестицій або оптимізації податкових зобов'язань.

Проблема офшорів може вимагати уваги з боку законодавства та регулювання для забезпечення більшої прозорості та відповідальності в управлінні фінансами та інвестиціями. Подальший розвиток інвестиційних зв'язків із країнами ЄС також може вигідно вплинути на сталість економічного зростання та модернізацію України.

Розглядаючи ПІІ в регіональному розрізі, не можна оминати стійкої тенденції до їхнього зростання, що свідчить про низьку інвестиційну привабливість регіонів та необхідність посилення зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема шляхом активізації єврорегіонального співробітництва.

Безумовним лідером щодо залучення іноземних інвестицій є столиця м. Київ, де в розрахунку на одну особу в 2019 р. припадало близько 6 тис. дол. капіталовкладень. Розвинутою ЗЕД за інвестиційними показниками в 2019 р. характеризувалися також Дніпропетровська (1099,5 дол.), Київська (910,4 дол.) та Полтавська (733,2 дол.) області. Лідируючі позиції займають також Вінниця і Харків. У число інших перспективних для інвестування міст увійшли Одеса, Миколаїв, Житомир, Львів, Івано-Франківськ, Дніпро, Полтава і Тернопіль (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Прямі інвестиції в економіку України в регіональному розрізі

Регіони	Обсяги прямих інвестицій на одну особу населення на 1 січня, дол. США				Темпи зростання (зменшення) обсягів прямих інвестицій, у відсотках до початку року			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Україна	752,7	734,8	746,9	781,6	97,2	101,2	104,1	108,8
Вінницька	117,4	113,3	126,2	142,5	95,9	110,5	111,9	106,4
Волинська	237,6	236,9	242,3	248,2	99,6	102,1	102,2	119,5
Дніпропетровська	1235,5	1077,7	1142,8	1099,5	86,6	105,6	95,9	107,4
Донецька	409,5	294,6	265,2	309,2	71,5	89,3	115,5	108,6
Житомирська	177,8	173,7	183,4	190,9	97,1	104,9	103,2	105,2
Закарпатська	248,1	252,3	258,9	273,6	101,7	102,5	105,6	105,1
Запорізька	388,1	494,5	526,2	525,7	126,5	105,5	98,9	101,3
Івано-Франківська	606,4	599,7	657,5	651,8	98,8	109,4	98,9	80,9
Київська	923,8	878,0	913,8	910,4	95,2	104,7	100,6	103,0
Кіровоградська	54,1	61,2	73,4	73,4	112,3	119,0	98,8	107,7
Луганська	201,0	198,8	201,2	202,8	98,3	100,4	99,8	102,3
Львівська	410,3	331,3	370,0	378,0	80,7	111,6	101,9	117,8
Миколаївська	183,4	185,1	180,0	194,2	100,3	96,5	107,0	138,5
Одеська	554,2	516,9	506,6	528,0	93,1	97,9	104,1	102,2
Полтавська	696,4	703,8	714,2	733,2	100,3	100,6	101,7	113,7
Рівненська	172,0	137,4	115,6	112,6	79,9	84,1	97,2	103,2
Сумська	178,3	171,7	165,5	169,9	95,4	95,6	101,6	107,3
Тернопільська	46,2	45,5	42,7	96,2	97,9	93,4	223,7	49,2
Харківська	560,9	238,5	238,0	244,5	42,3	99,4	102,2	116,9
Херсонська	198,3	190,3	208,1	196,8	95,4	108,5	93,7	119,8
Хмельницька	127,9	122,9	133,8	158,3	95,5	108,0	117,4	101,2
Черкаська	279,8	271,1	274,7	272,6	96,1	100,4	98,2	108,3
Чернівецька	65,2	63,1	47,1	50,5	96,7	74,6	107,0	116,4
Чернігівська	88,4	234,1	421,9	433,8	261,9	178,0	101,4	101,6
м. Київ	5376,8	5745,3	5657,6	5994,8	107,6	99,0	106,4	111,2

*Побудовано за даними Державної служби статистики України.

Варто зауважити, що інвестиційна привабливість регіонів визначає як обсяги, так і джерела інвестиційних потоків. Більш інвестиційно привабливі регіони із налагодженою системою міжнародного співробітництва спроможні отримати фінансування від іноземних інвесторів, тоді як джерелом інвестиційних ресурсів у менш привабливих регіонах лишаються бюджетні кошти та кошти суб'єктів господарювання.

Серед ключових секторів, у які в довоєнний період іноземні інвестори активно вкладали свої ресурси в Україні, виділялися промисловість, оптова і роздрібна торгівля, фінансова та страхова діяльність, операції з нерухомістю, а також професійна, наукова і технічна сфери. Це свідчить про широкий спектр інтересів та можливостей для іноземних інвесторів у різних галузях української економіки.

Зокрема, важливим є активне інвестування в систему енергозбереження, аграрний сектор і будівництво. Це вказує на стратегічний підхід до розвитку сучасних технологій у сфері енергетики, сільського господарства та інфраструктури, що сприяє не лише економічному зростанню, але і сталому розвитку країни.

Для подальшої активізації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) важливо проводити аналіз, планування та прогнозування показників, що її характеризують. Використання методу екстраполяції та регресійного аналізу для побудови моделі динаміки показників імпорту та експорту в ЗЕД України може слугувати ефективним інструментом для розуміння та передбачення тенденцій на міжнародних ринках. Це дозволяє державі та бізнес-середовищу реагувати на зміни, адаптувати стратегії та максимізувати користь від ЗЕД, сприяючи сталому економічному зростанню та розвитку країни.

Результати моделювання відображені на рис. 2.11.

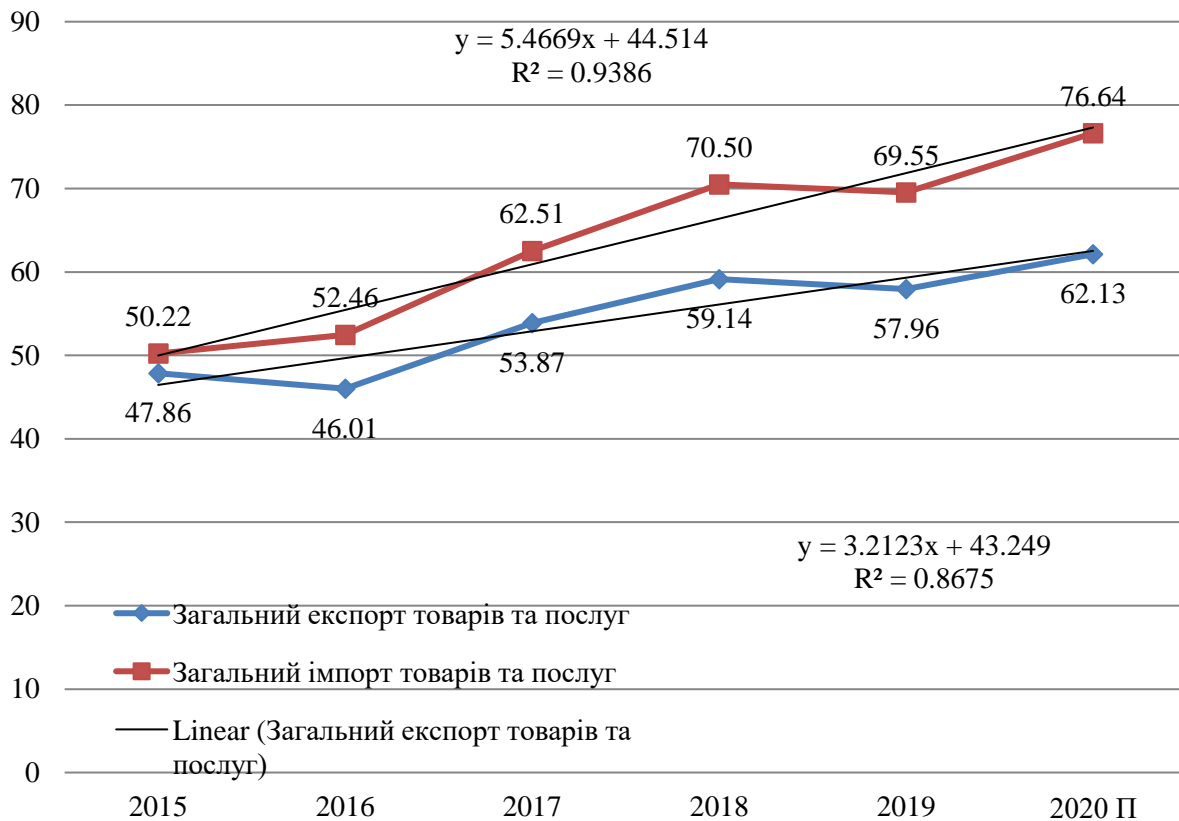

Рис. 2.11. Фактичні та прогнозні дані експорту та імпорту України, млрд дол. США. Розраховано за даними World Development Indicators.

Рівняння лінії тренду імпорту має вигляд:

$$ІМ = 5,466x + 44,51, \quad (2.1)$$

де x – змінна часу, $ІМ$ – змінна імпорту.

Можна зробити висновки, що імпорт до України в середньому зростає на 5,5 млрд дол. США за рік.

Лінія тренду експорту описується рівнянням:

$$ЕХ = 3,212x + 43,24, \quad (2.2)$$

де x – змінна часу, $ЕХ$ – змінна експорту/

З рівняння (2.2) видно, що середня величина зростання обсягів експорту з України становить 3,2 млрд дол. США на рік.

Починаючи з 2015 р., після подолання чергової кризи, сформувалась стійка висхідна тенденція відновлення ЗЕД в Україні, про що свідчать достатньо високі значення коефіцієнтів детермінації

для імпорту $R^2 = 0,938$ та для експорту $R^2 = 0,867$. Щодо прогнозних значень можна зауважити, що за умови збереження окресленої динаміки в 2020 р. обсяг експорту становитиме 62,13 млрд дол. США, а імпорту – 76,64 млрд дол. США.

Отже, проведений аналіз особливостей ЗЕД доводить значну залежність розвитку економіки країни та її регіонів від зовнішніх економічних зв'язків, зокрема стану зовнішньої торгівлі. Структура й обсяг зовнішньоекономічних зв'язків великою мірою визначають економічний стан і перспективи розвитку економіки країни та її регіонів, оскільки здатні значно вплинути на її динаміку і стійкість.

Найбільша частка в структурі українського експорту в 2019 р. належала продукції АПК і харчової промисловості (44,3 %), а найбільша питома вага в загальному обсязі імпорту припадала на продукцію машинобудування, зокрема машини, обладнання й транспортні засоби (32,0 %) та мінеральні продукти (21,4 %). Найбільшим торговельним партнером та інвестором України за підсумками 2019 року залишалися країни ЄС, частка ПІІ яких за досліджуваний період коливалася в межах 75–81,5 % і на початок 2020 р. сягнула 28,3 млрд дол.

Товарна структура експорту та сальдо торговельного балансу свідчить про пасивну роль України в міжнародному розподілі праці та несприятливий інвестиційний клімат. Встановлено, що зовнішньоторговельний баланс держави є від'ємним, тобто Україна імпортує більше товарів і послуг, аніж експортує. Проведені розрахунки та аналіз отриманих лінійних рівнянь свідчать, що темпи зростання імпорту в Україні більші, ніж приріст експорту. Це веде до зростання від'ємного сальдо і, як наслідок, збільшує ризики втрати стабільності валютного курсу, а також уповільнення економічного зростання.

На погіршення ситуації чималий вплив здійснила економіко-політична криза 2013–2014 рр. Водночас встановлено, що український експорт протягом останніх років почав нарощувати

обсяги, хоча за 10 останніх років так і не вдалося досягнути рівня 2010 р. – загальне скорочення експорту по Україні становило 2,63 %. Поділяючи думку вчених (Тюріна Н. М., Карвацка Н., Назарчук Т., 2017), серед причин такого падіння можна назвати втрату Україною ринку збуту та зменшення виробничих потужностей після підписання Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС, переважання низькотехнологічного експорту, що ставить у залежність від змін кон'юнктури світового ринку, експортоорієнтовану модель економічного зростання, характерну для України. Негативний вплив мали й політична та економічна нестабільність, військові дії на Сході країни.

Починаючи з 2022 року негативний вплив війни на зовнішньоекономічну та інвестиційну діяльність в Україні став однією з основних перешкод для сталого економічного розвитку країни. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України призвело до серйозних збитків у різних сферах економіки та зовнішньої торгівлі.

Внаслідок війни та посилення ризиків відбулось значен зменшення обсягів іноземних інвестицій в Україну. Інвестори стали утриманятися від ризикованих інвестицій в умовах невизначеності та загострення політичної та економічної ситуації.

Військові дії призвели до порушення логістичних та транспортних шляхів, що вплинуло на експорт та імпорт товарів. Перешкоди у торговельних відносинах із сусідніми країнами та партнерами на світовому ринку призвели до втрат у зовнішній торгівлі.

Економічна нестабільність знизила довіру з боку іноземних партнерів та інвесторів та вплинула на здатність країни приваблювати капітал для розвитку й модернізації. Руйнування та знефункціонування ключових об'єктів інфраструктури суттєво ускладнює здійснення бізнес-операцій та інвестиційних проектів.

Загалом, вторгнення Росії значно погіршило економічну ситуацію в Україні, зробивши зовнішньоекономічну та інвестиційну діяльність менш привабливою для іноземних партнерів та інвесторів. Подолання наслідків цього конфлікту вимагає інтенсивних зусиль з відновлення економіки, підтримки бізнес-середовища та залучення нових інвестицій для подолання викликів та відновлення стійкого економічного розвитку.

Для подолання розриву та збалансування зовнішньоекономічного сальдо необхідно прийняти конструктивні рішення з метою поліпшення інвестиційної привабливості України та налагодження зовнішньоекономічних зв'язків регіонів із стратегічними країнами-партнерами, зокрема тими, які здійснюють активну співпрацю в межах діючих форм єврорегіонального співробітництва. Значну роль у ЗЕД держави відіграють регіони, які прилягають до кордону, а тому зовнішня політика держави повинна бути спрямована на активізацію міжрегіонального (єврорегіонального) співробітництва. Прикордонні регіони є пріоритетними в розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Адже вони, перебуваючи на периферії відносно центральних ринків країни, водночас близькі до ринків сусідніх держав, що, відповідно, надає їм додаткових переваг і можливості для здійснення зовнішньоторговельних операцій та інших видів ЗЕД.

Позитивний вплив на поліпшення товарної і географічної структури експорту та імпорту матиме також активізація міжрегіонального співробітництва та впровадження в практику найбільш ефективних форм співпраці із зарубіжними країнами. За цих умов, поглибленого аналізу потребують стан і проблеми функціонування єврорегіональних структур, створених за участі регіонів України.

2.2. Аналіз розвитку єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України

Проведений аналіз засвідчив, що Україна має достатньо розгалужену структуру зовнішньоекономічних зв'язків, що обумовлено розвитком різних форм співпраці з країнами ЄС та іншими країнами світу. Важлива роль при цьому відводиться створенню єврорегіонів як найбільш дієвої форми єврорегіональної співпраці, за якої місцеві органи влади регіонів-учасників мають можливість вирішувати нагальні економічні, культурні та соціальні проблеми, реалізовувати програми та проекти розвитку (Верменич Я. В., 2005). Єврорегіони функціонують на основі принципів субсидіарності та об'єднання потенціалів, що може бути використано для підтримки та розвитку економіки регіонів (Кифяк В. Ф., Кифяк О. В., 2019).

У межах єврорегіонів формуються інтенсивні та багаторівневі взаємодії між учасниками єврорегіонального співробітництва, що створює додаткові можливості для активізації ЗЕД територій, виходу на зовнішні ринки товарів та послуг, поглибленої міжнародної взаємодії й адаптації, наприклад, у сфері європейського законодавства (Ліньков М. О., 2016).

Аналізуючи участь регіонів в єврорегіональному співробітництві, важливо відзначити, що Україна виявляє певний прогрес у створенні єврорегіонів, що вказує на важливість сприяння регіональному розвитку та міжнародному співробітництву. Проте, в порівнянні з країнами Європейського Союзу, ефективність та активність діяльності українських єврорегіонів залишаються на значно нижчому рівні.

З початку 90-х років ХХ століття на території України було утворено 10 єврорегіонів. Хоча це свідчить про певний прогрес у напрямку регіонального співробітництва, важливо приділити увагу не лише створенню, але й ефективній роботі цих єврорегіонів.

Вдосконалення механізмів співпраці, зміцнення партнерських зв'язків та активізація спільних проектів можуть сприяти підвищенню впливу та результативності єврорегіонального співробітництва в Україні (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Характеристика Єврорегіонів України

Назва єврорегіону	Дата створення	Склад єврорегіону	Характеристика
1. Карпатський єврорегіон	14 лютого 1993 р.	Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області (Україна), Підкарпатське воєводство (Польща), Кошицький та Пряшівський краї (Словаччина), Медьє Боршод-Абау-Земплен, Хайду-Біхар, Хевеш, Яс-Надькун Сольнок та Сабольч-Сатмар-Берег (Угорщина); повіти Біхор, Селаж, Сату-Маре, Марамуреш, Харгіта, Сучава та Ботошань (Румунія)	Єврорегіон із країнами-членами ЄС
2. Єврорегіон «Буг»	29 вересня 1995 р.	Волинська область, Жовківський та Сокальський райони Львівської області (Україна), Люблінське, воєводство (Польща), Брестська область (Білорусь)	Єврорегіон за участі однієї країни-члена ЄС
3. Єврорегіон «Нижній Дунай»	14 серпня 1998 р.	Одеська область (Україна), райони Вулканешти, Кагул, Кантемір (Молдова), повіт Бреїла, Галац, Тульча (Румунія)	
4. Єврорегіон «Верхній Прут»	22 вересня 2000 р.	Чернівецька та Івано-Франківська області (Україна), Ботошанський та Сучавський повіти (Румунія), Фалештський, Єдинецький, Глоденський, Окницький, Ришканський та Бриченський (Молдова)	
5. Єврорегіон «Дністер»	2 лютого 2012 р. Територія 31126 км ² Населення 2015 тис. чол.	Вінницька область України, Окницький, Дондушенський, Сорокський, Флорештський, Шолданештський та Резінський райони Республіки Молдова	

Продовження таблиці 2.11

6. Єврорегіон «Дніпро»	29 квітня 2003 р.	Чернігівська область (Україна), Брянська область (РФ), Гомельська область (Білорусь)	Єврорегіон за участі країни-агресора
7. Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	26 вересня 2008 р.	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, РФ, Румунія, Сербія, Туреччина, представлені на рівні міст, областей, провінцій, країв, автономних республік, Україна (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька області, Автономна Республіка Крим, а також місто Севастополь).	
8. Єврорегіон «Донбас»	29 жовтня 2010 р.	Луганська область, Донецька область (Україна), Ростовська область (РФ)	Єврорегіон з країною-агресором
9. Єврорегіон «Слобожанщина»	7 листопада 2003 р.	Харківська область (Україна), Белгородська область (РФ)	
10. Єврорегіон «Ярославна»	24 квітня 2007 р.	Сумська область (Україна), Курська область (РФ)	

*Складено на основі (Ліньков М. О., 2016).

Аналізуючи склад їх учасників, можна відзначити, що лише один із них, а саме Карпатський євро регіон повністю відповідає своїй назві, враховуючи домовленість про співпрацю між Україною та чотирма країнами-членами ЄС. У трьох єврорегіонах – «Буг», «Нижній Дунай» та «Верхній Прут» – було залучено лише по одній країні (Румунія або Польща), що входять до європейської спільноти. Єврорегіон «Дністер» об'єднував до співпраці прикордонні регіони України та Молдови, що не входять до ЄС. І п'ять єврорегіонів були утворені за участі РФ, що є країною-агресором у відношенні до України. За такої обставини говорити про повноцінне використання домовленостей задля активізації ЗЕД України. Варто виділити єврорегіони «Донбас» «Слобожанщина» та «Ярославна», які передбачали співпрацю лише з РФ, а відтак, за умов проведення військових дій, на сьогодні ці євро регіони фактично припинили функціонування.

Єврорегіон «Буг» утворений задля вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів-учасників шляхом активізації соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між ними (Черніков Д., Хорольський Р., Синьоокий О., 2015). Основна мета діяльності – розвиток співпраці прикордонних територій за напрямками: 1. Просторовий благоустрій. 2. Комунікації, транспорт і зв'язок. 3. Освіта, охорона здоров'я, культура, спорт і туризм. 4. Охорона та покращення довкілля. 5. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій і стихійних лих. 6. Сприяння розширенню контактів між мешканцями прикордонних територій. 7. Розвиток співпраці між суб'єктами господарської діяльності.

За час існування єврорегіону «Буг» учасникам удалося здійснити низку проєктів, що відповідали основним положенням стратегії його розвитку, а саме:

- формування прикордонної інфраструктури та розбудова кордонів;
- розвиток транспортної інфраструктури (будівництво та реконструкція автомобільних магістралей, спорудження супутніх об'єктів);
- підтримка підприємництва та створення сприятливого бізнес-середовища через налагодження міжнародних зв'язків і обміну досвідом, розширення мережі спеціалізованих інституцій;
- проведення соціально орієнтованої діяльності, спрямованої на забезпечення прав та інтересів найбільш уразливих верств населення;
- заходи з охорони навколишнього середовища;
- формування бази даних задля розповсюдження різнопланової інформації про регіон та ін.

Карпатський єврорегіон об'єднує прикордонні регіони, а також окремі населені пункти Польщі, Словаччини, Угорщини, України та Румунії. Серед регіонів України його учасниками є Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області.

На сьогодні Карпатський єврорегіон ефективно функціонує, а його діяльність спрямована на:

- сприяння економічному, науковому, екологічному, культурному та освітньому співробітництву шляхом організації та координації спільної діяльності учасників об'єднання;
- розбудова інфраструктури прикордонних регіонів та підтримка відповідних проєктів;
- налагодження контактів і співробітництва економічних суб'єктів регіонів-учасників із міжнародними організаціями;
- покращення рівня та якості життя населення, збереження миру;
- встановлення та підтримку добросусідських відносин між державами;
- дотримання прозорості кордонів між країнами, регіони яких є учасниками співробітництва.

Діяльність Карпатського єврорегіону сприяє активізації співробітництва в економічній, соціальній, науковій, освітній, культурній, екологічній сферах шляхом реалізації відповідних єврорегіональних проєктів. Використовуючи можливості міжнародної співпраці, в межах Єврорегіону Карпати у 2007 р. створена Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна», членами якої стали також окремі громади Чернівецької та Івано-Франківської областей (Кифяк В. Ф., Кифяк О. В., 2019).

За час свого існування в межах Карпатського єврорегіону реалізовано чимало місцевих ініціатив двостороннього співробітництва країн-учасниць. Серед таких проєктів, які підтверджують доцільність створення та ефективність функціонування єврорегіону, поділяючи думку ряду вчених (Вовканич І., Андрейко В., 2014), відзначимо будівництво транспортного мосту через р. Тису на українсько-угорському кордоні, що сприяло розширенню мережі прикордонних переходів; спільний проєкт України, Словаччини, Угорщини та Румунії й створення

системи гідроспоруд у прикордонних регіонах та інші численні проекти із захисту довкілля; будівництво міжнародного автомобільного пункту пропуску «Смільниця–Кросценко» та ін. У той же час варто зауважити, що для Карпатського єврорегіону залишається проблемою фінансування спільних проектів, зважаючи на потребу багатостороннього фінансового менеджменту в ході їхньої реалізації та обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Загалом співробітництво в рамках Карпатського єврорегіону здебільшого ґрунтується на двосторонніх угодах. Також низкою міжурядових документів щодо двостороннього та тристороннього співробітництва між Україною, Румунією та Республікою Молдова обумовлено створення ще двох єврорегіонів – «Нижній Дунай» (серпень 1998 р.) та «Верхній Прут» (вересень 2000 р.) (Вовканич І., Андрейко В., 2014). Обидва цих єврорегіони на сьогодні функціонуючі, що викликає потребу дослідження діяльності цих утворень у контексті розвитку єврорегіонального співробітництва в Україні.

Єврорегіон «Нижній Дунай» був утворений задля налагодження культурного обміну, розвитку міжетнічних контактів та мало на меті вирішення комплексу завдань (Міжрегіональне і транскордонне співробітництво України та Республіки Молдова, 2020): досягнення гармонійного і збалансованого розвитку економіки; вирішення проблем у сфері охорони навколишнього середовища; забезпечення відповідного рівня зайнятості й соціального захисту населення; розвиток транспортної інфраструктури; формування єдиного культурного простору в Придунав'ї; попередження і ліквідації наслідків стихійних лих і техногенних катастроф.

Багатство природних ресурсів Нижнього Дунаю та дельти ріки, з одного боку, дає великі можливості для соціально-економічного розвитку Придунайського регіону, а з іншого – породжує низку проблем, що створюють підґрунтя для виникнення транскордонних

суперечностей між країнами Нижнього Дунаю – Румунією, Молдовою й Україною (Реалізовані проекти в рамках єврорегіону «Нижній Дунай»). Зокрема, причиною конфліктів часто виступають забруднення води та аварійні ситуації, що призводять до виникнення спільних екологічних проблем.

В межах єврорегіону "Нижній Дунай" здійснювалося розроблення спільних програм прикордонного співробітництва в галузях діяльності, встановлених загальними угодами. Важливим напрямком діяльності Єврорегіону було організація та координація заходів із просування співробітництва у сферах економіки, науки, екології, культури, освіти та спорту. Представники активно працювали над реалізацією проектів і залученням коштів міжнародної технічної допомоги, що дозволяло вирішувати проблемні питання у морегосподарській, транспортній та інфраструктурній галузях.

У межах економічного напрямку, Єврорегіон ставив за мету сприяти створенню сприятливого середовища для бізнесу, підтримувати малі та середні підприємства та стимулювати інноваційні ініціативи. У сфері науки акцент робився на обміні дослідницькими знаннями та технологіями для спільних досліджень та розвитку новаторських проектів.

Екологічні ініціативи спрямовувались на захист природи та сталий розвиток регіону. Координація у цій області дозволяла спільно вирішувати проблеми забруднення, використання природних ресурсів та впровадження екологічно чистих технологій.

У сфері культури, освіти та спорту відбувалася активна співпраця, що сприяло обміну культурним досвідом, розвитку освітніх програм та організації спільних спортивних заходів. Це сприяло підвищенню культурного рівня, зближенню громадян та зміцненню взаєморозуміння.

Представники Єврорегіону активно залучали міжнародну технічну допомогу для реалізації проектів у морегосподарській,

транспортній та інфраструктурній галузях. Залучення коштів дозволяло покращити інфраструктуру регіону, забезпечити сталість розвитку та зробити його більш конкурентоспроможним.

Одним із завдань функціонування євро регіону є посередництво та сприяння співробітництву із міжнародними організаціями, інститутами й агентствами, що дозволяє залучити в регіони додаткові кошти на вирішення спільних або важливих проблем. Зокрема, фінансову підтримку транскордонним проектам, що реалізуються в євро регіоні «Нижній Дунай», надано Європейською Комісією в рамках програм Phare і Tacis «Прикордонне співробітництво» (Вовканич І., Андрейко В., 2014).

Функціонування євро регіону сприяє налагодженню прямих контактів між економічними агентами, інститутами, неурядовими організаціями й експертами, які діють у різноманітних сферах. Формування євро регіону «Нижній Дунай» створило нові можливості для розширення співробітництва в різних галузях між прикордонними регіонами трьох країн, налагодження та укріплення партнерських і дружніх відносин (Черніков Д., Хорольський Р., Синьоокий О., 2015).

Так, на сьогодні між регіонами України та країнами-учасницями Євро регіону «Нижній Дунай» активно укладаються угоди та протоколи про науково-технічне, гуманітарне та торговельно-економічне співробітництво. Зокрема, 22 такі угоди були вже заключні між Чернівецькою, Вінницькою, Херсонською, Одеською, Черкаською областями, м. Київ та регіонами Республіки Молдова. Також 23 угоди укладено між регіонами Молдови та України. Підписана Угода про співробітництво між Київською Асоціацією роботодавців і Спілкою промисловців, аграріїв та підприємців Придністров'я (СПАП) (Міжрегіональне і транскордонне співробітництво України та Республіки Молдова, 2020).

Єврорегіональне співробітництво України з Республікою Молдова здійснюється також у рамках єврорегіонів «Верхній Прут» і «Дністер».

Єврорегіон «Верхній Прут» створений з метою розширення існуючих міжрегіональних зв'язків. Його функціонування спрямоване на сприяння і подальший розвиток співпраці між регіонами держав-учасниць, налагодження співробітництва між містами, органами місцевого самоврядування та державного управління, а також установами, підприємствами й громадськими організаціями задля вирішення проблем у галузях економіки, освіти, науки, культури і спорту та ін. (Іванческул О. І. , 2010). Досягнення окреслених орієнтирів вимагає розвитку інфраструктури, зокрема енергетичних систем, транспортних і комунікаційних мереж транскордонних взаємин, розширення співробітництва у сферах нормативно-правового забезпечення, науки, освіти, культури, спорту та молоді.

Важлива роль серед напрямків діяльності єврорегіону Верхній «Прут», поряд із активізацією ЗЕД і розвитком торговельних відносин на основі підвищення рівня інноваційності й упровадження передових технологій, відведена екологічній складовій та дотриманню екологічної безпеки. Зокрема, завданням цього єврорегіонального утворення є попередження забруднень басейнів Дунаю, Дністра, Сірету, Прута, Чорного моря; охорона здоров'я населення; розвиток туризму; запровадження та пропагування екологічно чистих виробництв; уникнення й ліквідація наслідків аварій і стихійних лих. У межах єврорегіону здійснюється підтримка спільних транскордонних проєктів, спрямованих на моніторинг, запобігання та ліквідацію наслідків природно-техногенних надзвичайних ситуацій у басейнах прикордонних річок (На засіданні Ради Єврорегіону «Верхній Прут»).

У рамках єврорегіону «Верхній Прут» створений екологічний єврорегіон, основною метою якого є впровадження сучасних

механізмів управління техногенно-екологічною безпекою на всіх стадіях життєвого циклу виробництва та споживання. Визначення державними та місцевими органами влади, а також підприємцями трьох країн їхньої взаємної зацікавленості у вирішенні екологічних проблем та запровадженні екологічно чистих виробництв сприяє підвищенню конкурентоспроможності продукції, активізації процесів інвестування та реконструкції в регіонах із одночасним дотриманням цілей сталого соціально-економічного розвитку.

Таким чином, можна стверджувати, що завдання єврорегіону «Верхній Прут» відповідають принципам сталого розвитку та інклюзивного зростання, оскільки спрямовані на забезпечення збалансованого соціально-економічного піднесення, дотримання екологічної безпеки, рівності та гарантування прав національних меншин та інших категорій населення.

Єврорегіон «Дністер» функціонує у межах єврорегіональної співпраці із республікою Молдова. З боку України учасником єврорегіону є Вінницька область.

Основними завданнями Єврорегіону «Дністер», відповідно до затверджених статутних документів, є налагодження взаємовигідної співпраці шляхом:

- організації, координації та поглиблення зв'язків у сфері економіки, науки, освіти, культури, туризму, спорту;
- реалізації спільних проєктів із охорони навколишнього середовища, екологічного оздоровлення басейну ріки Дністер;
- реалізації регіональних програм (проєктів) з питань скорочення рівня безробіття;
- забезпечення сталого та ефективного енергозбереження, перехід на використання альтернативних видів енергії, впровадження енергозберігаючих технологій;
- участі в розбудові міжнародних транспортних коридорів;
- налагодження співпраці з облаштування пунктів пропуску через україно-молдовський державний кордон;

– організації контактів із міжнародними організаціями, фондами, інститутами, агенціями та іншими організаціями (Бюллетень Єврорегіона «Дністр», 2019).

Особливість єврорегіону «Дністер» полягає в тому, що його функціонування значною мірою спрямоване на підтримку та розвиток сільського господарства країн-учасниць. Зважаючи на спрямування України та Молдови на розвиток сільського господарства, аграрний напрям став для організації пріоритетним. У контексті цього варто зауважити, що в 2018 р. в межах дії єврорегіону реалізовано проєкт «Транскордонна мережа для інноваційного сільського господарства», бюджет якого становив 297 тис. євро. Результатом реалізації проєкту стало створення Міжнародного сільськогосподарського кластеру «Дністер» і відкриття Центру Інноваційного сільського господарства.

Важливим аспектом діяльності агрокластера є посилення інтеграційних зв'язків між виробниками сільськогосподарської продукції, переробними підприємствами та науковими установами. Його місія полягає в сприянні виробництву конкурентоспроможної сертифікованої продукції, утворенні доданої вартості, формуванні власної ринкової ніші та виході на світові ринки. Передбачено також посилення саморозвитку регіону, розбудова соціальної інфраструктури, створення додаткових робочих місць. Співпраця агрокластера із Єврорегіоном «Дністер» сприяла активізації ЗЕД і можливості залучення партнерів з України, Молдови та ін. зарубіжних країн. З моменту створення Міжнародного агрокластеру «Дністер» у 2018 р. заявку на членство в ньому подало понад 260 представників малого та середнього аграрного бізнесу, 68 з яких на сьогодні активно проводять свою діяльність у кластері (Бюллетень Єврорегіона «Дністр», 2019).

У 2019 р. Єврорегіон «Дністер» спільно з агрокластером провів ряд тренінгів в Україні та Республіці Молдова для дрібних і середніх агровиробників щодо актуальних питань ведення бізнесу та обміну

кращими практиками задля налагодження добросусідських відносин та активізації ЗЕД у регіоні.

Стратегічним напрямком діяльності Міжнародного сільськогосподарського кластеру «Дністер» визначено органічне виробництво, в межах якого проведено круглий стіл «Перспективи та шляхи розвитку органічного виробництва в Україні», наради-семінари з зацікавленими агровиробниками. Результатом стало налагодження зв'язків із зарубіжними партнерами, що висловили готовність забезпечити замкнутий цикл органічного виробництва – від виведення земель, їх сертифікації, забезпечення насінням, засобами захисту, логістикою до реалізації на європейських і світових ринках (Дністер: Міжнародний сільськогосподарський кластер).

Підсумовуючи здійснений аналіз ефективності функціонування єврорегіонів як форм єврорегіонального співробітництва, можемо відзначити, що станом на 2019 р. із 10 єврорегіонів, учасниками яких є регіони України, фактично функціонувало лише п'ять: Карпатський, «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут» і «Дністер». У більшості єврорегіонів засідання Рад відбуваються рідше, ніж раз на рік, зокрема це стосується Карпатського єврорегіону та єврорегіону «Буг».

У контексті воєнного стану та неповноцінного функціонування єврорегіонів важливо активізувати зусилля з сторони влади, місцевих органів та міжнародних партнерів з метою стабілізації ситуації, сприяння мирному врегулюванню конфлікту та відновленню ефективної співпраці в єврорегіонах. Важливою є інтеграція регіональних ініціатив в загальнонаціональні стратегії розвитку та плани відновлення.

Загалом із 27 регіонів України участь у єврорегіонах брали 17 областей (табл. 2.12).

Участь регіонів України в єврорегіональній співпраці

Регіон України	Єврорегіон	Країна співпраці
1	2	3
Автономна Республіка Крим	Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, РФ, Румунія, Сербія, Туреччина
Вінницька	«Дністер»	Молдова
Волинська	Єврорегіон «Буг»	Польща, Білорусь
Дніпропетровська	-	-
Донецька	Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Російська Федерація, Румунія, Сербія, Туреччина
	«Донбас»	РФ
Житомирська	-	-
Закарпатська	Карпатський єврорегіон	Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
Запорізька	Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Російська Федерація, Румунія, Сербія, Туреччина
Івано-Франківська	Карпатський єврорегіон	Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
	«Верхній Прут»	Молдова, Румунія
Київська	-	-
Кіровоградська	-	-
Луганська	«Донбас»	РФ
Львівська	Карпатський єврорегіон	Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
	Єврорегіон «Буг»	Польща, Білорусь
Миколаївська	Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, РФ, Румунія, Сербія, Туреччина
Одеська	«Нижній Дунай»	Молдова, Румунія
	Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, РФ, Румунія, Сербія, Туреччина
Полтавська	-	-
Рівненська	-	-

Продовження таблиці 2.12

1	2	3
Сумська	«Ярославна»	РФ
Тернопільська	-	-
Харківська	«Слобожанщина»	РФ
Херсонська	Асоціація «Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, РФ, Румунія, Сербія, Туреччина
Хмельницька	-	-
Черкаська	-	-
Чернівецька	Карпатський єврорегіон,	Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
	«Верхній Прут»	Молдова, Румунія
Чернігівська	«Дніпро»	Білорусь, РФ
м. Київ	-	-
м. Севастополь	«Чорноморський єврорегіон»	Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, РФ, Румунія, Сербія, Туреччина

** Складено на основі (Ліньков М. О., 2016).*

Не задіяними лишались Дніпропетровська, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська області та м. Київ. Донецька, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Чернівецька області були учасниками одночасно двох єврорегіонів.

Після російської агресії та початку війни дані про діяльність єврорегіонів на території АРК та м. Севастополя невідомі, тому на сьогодні використовувати перспективи єврорегіональної співпраці задля активізації своєї ЗЕД можуть фактично 15 областей України. Задля обґрунтування напрямків активізації єврорегіонального співробітництва проведемо аналіз результатів ЗЕД із країнами, що входять до єврорегіонів за участі областей України.

З огляду на ці виклики важливо розглядати можливості для покращення ефективності єврорегіональних ініціатив, враховуючи вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на регіональну співпрацю. Необхідно розглядати нові стратегії, які сприятимуть вирішенню викликів та підтримці сталого розвитку регіональних ініціатив в умовах складної політичної та економічної ситуації.

Динаміка показників експорту до країн єврорегіонів, учасникам яких є області України, позитивна та свідчить про нарощення експортного потенціалу регіонів нашої країни й перспективність подальшої активізації транскордонної співпраці. Найбільш стратегічно важливим ринком збуту для України є Польща, що суттєво відрізняється від інших обсягами експорту товарів і темпами його зростання (рис. 2.12).

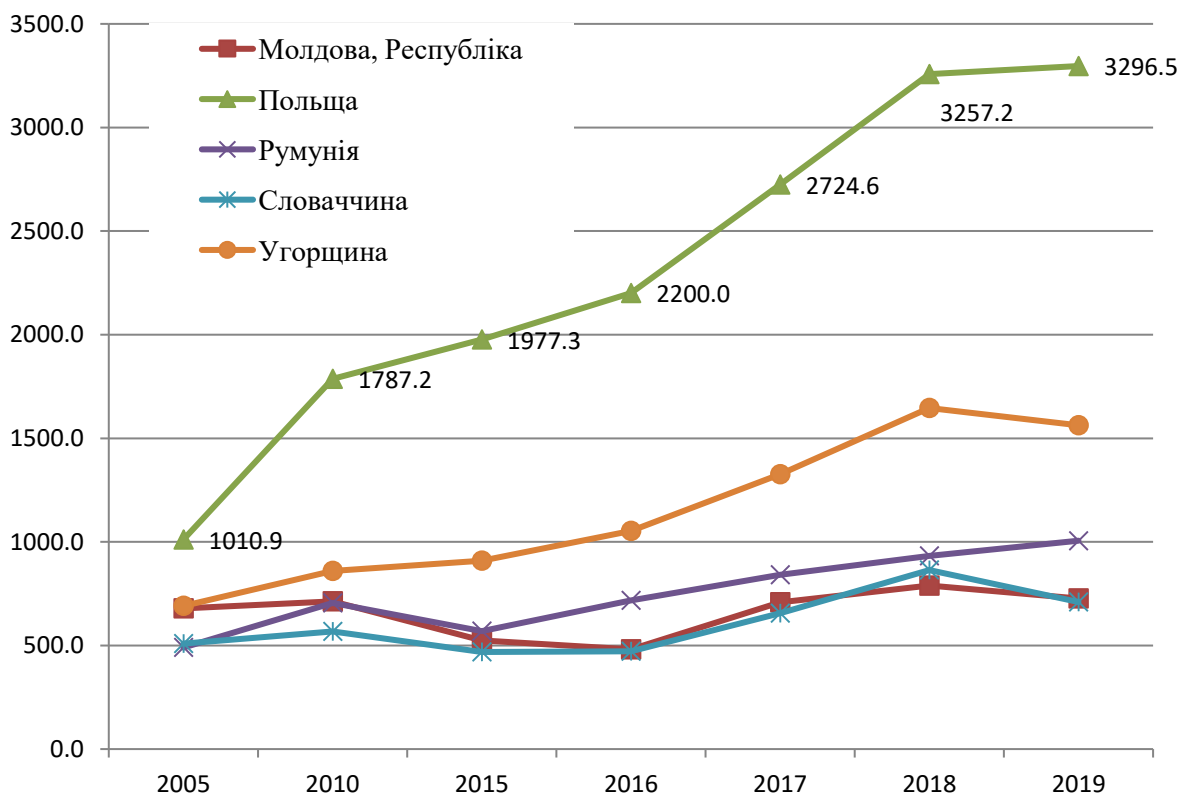

Рис. 2.12. Динаміка експорту товарів із країн, територія яких входить до складу єврорегіонів за участі України, млн дол США

* Побудовано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Починаючи з 2015 року, спостерігається зростання обсягів імпорту товарів з Польщі в Україну. За вказаний період обсяг надходження товарів збільшився з 2324 млн доларів США до 4102,6 млн доларів США у 2019 році. Цей позитивний тренд може вказувати на налагодження та зміцнення торговельних відносин між Україною та Польщею.

Такий зріст імпорту може свідчити про взаємовигідні угоди та сприяти розширенню асортименту доступних товарів на внутрішньому ринку України. Польща, Як член Європейського Союзу, також може стати важливим торговельним партнером для України, сприяючи взаємному економічному розвитку обох країн. Аналіз таких тенденцій в імпорті вказує на потенційно перспективний напрямок співпраці, який може мати позитивний вплив на економічні відносини між Україною та Польщею в майбутньому (рис. 2.13).

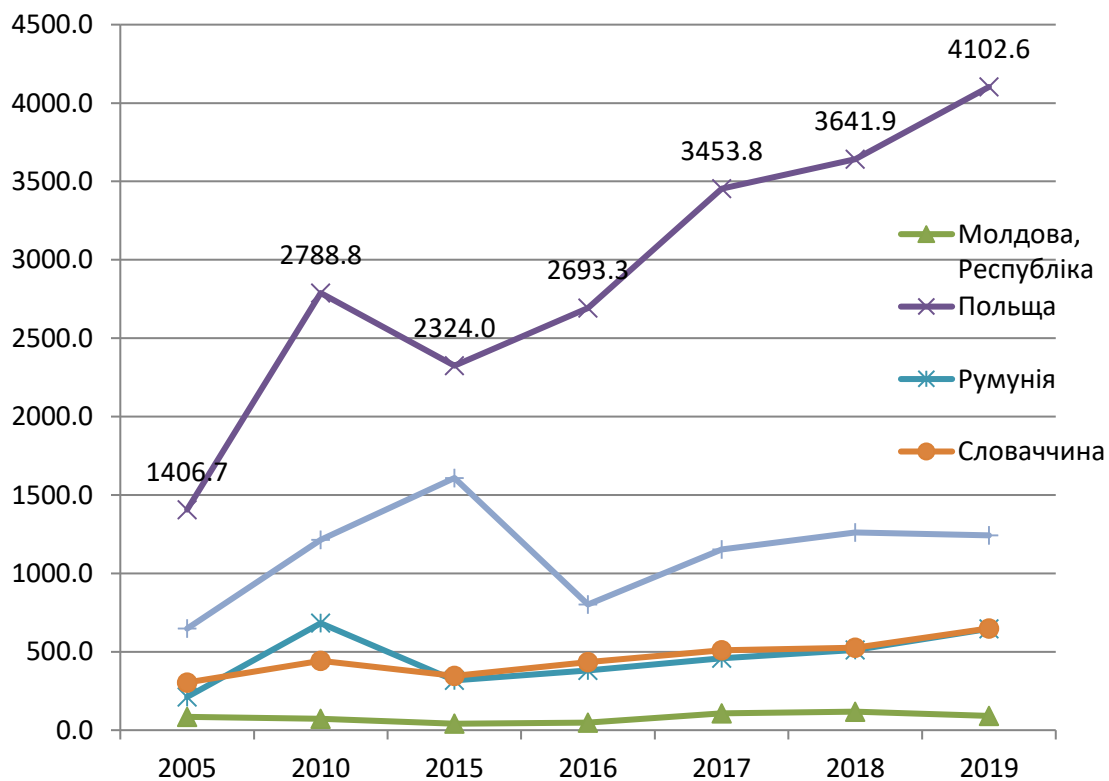

Рис. 2.13. Імпорт із країн, території яких входять до складу євро регіонів за участі України, млн дол США

* Побудовано за даними Державного комітету статистики України.

Отже, за інституційною складовою та ефективністю діяльності єврорегіони, які діють в Україні, значно поступаються аналогічним структурам у межах ЄС. За таких умов необхідним є розширення форм активізації ЗЕД із максимальним використанням можливостей єврорегіонального співробітництва.

Пасивність функціонування єврорегіонів, перш за все, пов'язана із браком фінансових ресурсів та складністю їхнього залучення для вирішення поставлених завдань соціально-економічного розвитку та екологічної безпеки. На сьогодні фінансування часто проводиться в рамках реалізації програм і проєктів, відтак брак спеціалістів і досвіду щодо заповнення проєктних заявок є суттєвим бар'єром ефективної реалізації завдань функціонування єврорегіонів. Відтак, доцільно в рамках функціонування єврорегіонів запроваджувати тренінги, семінари та навчальні програми для державних службовців, лідерів неурядових організацій та інших зацікавлених осіб із тематики єврорегіонального співробітництва, підготовки проєктних заявок і основних етапів реалізації проєктів, залучення експертів для організації науково-методичного супроводу реалізації транскордонних програм.

Важливим у діяльності єврорегіонів є налагодження ефективної співпраці між представниками єврорегіональних утворень, влади та бізнесу, котре можливе завдяки підтримці участі в єврорегіональному співробітництві неурядових організацій, забезпечення їх належного представництва в усіх робочих органах єврорегіонів.

Подекуди існує необхідність перегляду критеріїв досягнення спільних інтересів та здійснення моніторингу виконання поставлених перед конкретним єврорегіоном завдань. За таких умов узгодження спільних підходів, критеріїв оцінки стану та перспектив розвитку регіонів-учасників дозволить посилити якість наукового аналізу розвитку відповідних територій та активізувати функціонування єврорегіонів. Вдосконалення організаційно-економічного забезпечення єврорегіональної взаємодії із урахуванням досвіду країн

ЄС прискорить процес активізації ЗЕД в Україні та її регіонах. Зазначені вище заходи сприятимуть динаміці розвитку єврорегіонального співробітництва та відкриватимуть можливість активізації ЗЕД у регіонах України, які є учасниками діючих єврорегіонів.

В умовах війни та повоєнної відбудови єврорегіональне співробітництво набуває особливого значення, оскільки воно може слугувати ефективним інструментом для спільного подолання труднощів та забезпечення стабільності та розвитку в рамках зони конфлікту. Важливим аспектом є встановлення ефективної співпраці між представниками єврорегіональних утворень, влади та бізнесу. Це може бути досягнуто шляхом підтримки участі неурядових організацій та забезпечення їх належного представництва в усіх робочих органах єврорегіонів.

Умови війни часто створюють потребу в перегляді критеріїв досягнення спільних інтересів та виконання моніторингу реалізації завдань єврорегіонів. Такий перегляд може сприяти узгодженню спільних підходів та критеріїв оцінки стану та перспектив розвитку регіонів-учасників. Це, в свою чергу, дозволить посилити якість наукового аналізу розвитку відповідних територій та активізувати функціонування єврорегіонів.

Важливо також враховувати досвід країн Європейського Союзу у вдосконаленні організаційно-економічного забезпечення єврорегіональної взаємодії. Це може прискорити процес активізації Зони економічного розвитку в Україні та її регіонах. Впровадження вищезазначених заходів сприятиме динаміці розвитку єврорегіонального співробітництва та створить можливості для активізації ЗЕД у регіонах України, які є учасниками діючих єврорегіонів. Такий підхід сприятиме взаємодії, обміну ресурсами та технологіями, сприяючи економічному оновленню та стабільності у повоєнному періоді.

2.3. Оцінка зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

Досвід зарубіжних країн свідчить, що єврорегіональне співробітництво як одна із форм зовнішньоекономічної співпраці може стати дієвим інструментом держави для створення сприятливого клімату для розвитку зовнішньої торгівлі та інших форм ЗЕД регіонів.

У контексті дослідження розвитку різних форм єврорегіонального співробітництва зауважимо, що Україна бере участь у чотирьох спільних операційних програмах на період 2014–2020 рр., а саме: «Польща – Україна – Білорусь», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», «Румунія – Україна» та «Басейн Чорного моря». Вони охоплюють 14 областей України, 9 із яких – західноукраїнські. Це є свідченням активної зовнішньоекономічної взаємодії регіонів України із країнами ЄС та існуючих потенційних можливостей для посилення ЗЕД, виходу на нові ринки збуту, залучення додаткових інвестицій для розвитку регіонів. Поглиблений аналіз ЗЕД регіонів України в умовах єврорегіональної співпраці дозволить дослідити рівень її впливу на розвиток зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки.

Чернівецька та Івано-Франківська області – основні регіони-учасники програм прикордонного співробітництва «Україна – Румунія» та «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», єврорегіонів «Верхній Прут» і «Карпатський».

Єврорегіональна співпраця передбачає гармонізацію економічної й соціальної політики, створення локальних ринків товарів і послуг, залучення інвестицій та впровадження інновацій. Налагодження міжнародних зв'язків мало позитивний вплив на розвиток ЗЕД регіонів: учасників, свідченням чого є високі темпи

зростання експорту та імпорту товарів між Івано-Франківською і Чернівецькою областями, регіонами Румунії й Молдови.

За період співпраці із країнами євро регіонів зовнішньоторговельне сальдо Івано-Франківської області було позитивним, що є доказом економічної необхідності підтримки тісного євро регіонального співробітництва (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Зовнішня торгівля товарами між Івано-Франківською областю і регіонами Румунії та Молдови

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги експорту товарів, млн. дол. США	471,72	487,80	373,00	573,70	665,40	871,40
Загальні обсяги імпорту товарів, млн. дол. США	578,26	481,90	294,50	406,00	637,20	833,50
Обсяги експорту/імпорту товарів, тис дол США						
Молдова експорт	19240,40	17783,10	14051,80	14633,20	14113,90	14770,10
Молдова імпорт	-	-	8,80	123,30	56,80	154,20
Румунія експорт	57513,80	52830,90	39500,40	88245,20	117162,60	110979,60
Румунія імпорт	12608,60	11760,90	10364,60	35060,80	43839,70	40362,90
Польща експорт	16489,9	31315,1	27507,4	33587,5	59503,5	70003,6
Польща імпорт	61314,0	46571,5	27769,9	55165,5	55985,7	48847,9
Словаччина експорт	9276,8	11002,8	9293,6	13022,7	28054,2	90097,5
Словаччина імпорт	9962,6	9286,3	7151,4	8004,5	10396,1	10934,5
Угорщина експорт	5544,7	9773,0	15117,7	10415,9	11892,8	22056,0
Угорщина імпорт	48799,6	21101,3	17292,6	19120,1	25858,1	18054,3
Частка експорту (імпорту) в загальному обсязі зовнішньоекономічної торгівлі, %						
Молдова експорт	4,08	3,65	3,77	2,55	2,12	1,69
Молдова імпорт	-	-	0,00	0,02	0,01	0,02
Румунія експорт	12,19	10,83	10,59	15,38	17,61	12,74
Румунія імпорт	2,18	2,44	3,52	8,64	6,88	4,84
Польща експорт	3,50	6,42	7,37	5,85	8,94	8,03
Польща імпорт	10,60	9,66	9,43	13,59	8,79	5,86
Словаччина експорт	1,97	2,26	2,49	2,27	4,22	10,34
Словаччина імпорт	1,72	1,93	2,43	1,97	1,63	1,31
Угорщина експорт	1,18	2,00	4,05	1,82	1,79	2,53
Угорщина імпорт	8,44	4,38	5,87	4,71	4,06	2,17

* Розраховано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Досліджуючи динаміку зовнішньоекономічної діяльності в Івано-Франківській області в минулому, можна відзначити високу активність економічних суб'єктів регіону в експортно-імпортних операціях з країнами, з якими налагоджене євро регіональне співробітництво. У 2018 році найбільшими експортерами продукції з області були Румунія та Словаччина, частка яких становила відповідно 12,74% та 10,34% від усього обсягу експорту Івано-Франківської області за кордон. Це свідчить про успішне співробітництво та позитивні економічні зв'язки із сусідніми країнами.

Польща виступала як найбільший імпортер товарів з Івано-Франківської області, і її частка становила 5,86% у 2018 році. Це свідчить про важливість та потенціал розвитку торгівлі між областю та Польщею, що може стимулювати економічний розвиток обох територій.

З урахуванням сучасного геополітичного контексту, євро регіональне співробітництво залишається актуальним і в майбутньому може стати стратегічно важливим чинником для Івано-Франківської області. За умов війни та повоєнної відбудови, така співпраця може виявитися важливим ресурсом для зміцнення економічного потенціалу регіону, стабілізації та відновлення економіки після перемоги. Розвиток євро регіонального співробітництва може виявитися вирішальними для стійкості та успішності регіонального розвитку.

Такі ж висновків щодо позитивного впливу євро регіонального співробітництва на активізацію ЗЕД доводять результати аналізу зовнішньої торгівлі між Чернівецькою областю й регіонами Румунії та Молдови, що є учасниками євро регіону «Верхній Прут». Так, якщо на початку діяльності євро регіону «Верхній Прут» (2000 р.) експорт товарів і послуг тільки з Чернівецької області до Румунії становив 624,1 тис. дол. США, а імпорт – 679,5 тис. дол. США (Кифяк В. Ф., Кифяк О. В. , 2019), то в 2018 р. експорт товарів із Чернівецької

області в Румунію становив 71584,90 тис. дол. США, а імпорту товарів збільшився до 22890,20 тис. дол. США. Дані табл. 2.14 також свідчать про переважання експорту над імпортом товарів у 2018 р.: у Румунію – втричі, а в Молдову – більш ніж у 42 рази.

Для Чернівецької області Румунія була ключовим зовнішньоекономічним партнером. Дані статистики свідчать про те, що саме в цю країну відправляється найбільша частина експорту з Чернівецької області. Цей тренд зберігався протягом багатьох років, а в 2018 році частка експорту в Румунію склала вже 35,77% (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Зовнішня торгівля товарами між Чернівецькою областю
й регіонами Румунії та Молдови**

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги експорту товарів, млн дол. США	125,32	129,20	108,30	119,30	149,80	200,10
Загальні обсяги імпорту товарів, млн. дол. США	158,10	111,50	78,40	95,80	113,20	139,60
Обсяги експорту/імпорту товарів, тис дол США						
Молдова експорт	5405,60	4265,50	2210,10	5227,40	6903,10	7612,60
Молдова імпорт	2089,00	722,70	110,20	155,10	161,50	607,40
Румунія експорт	29270,30	30375,40	25301,00	28086,80	42699,00	71584,90
Румунія імпорт	25497,10	21380,00	10521,00	12451,10	14141,20	22890,20
Частка експорту (імпорту) в загальному обсязі зовнішньоекономічної торгівлі, %						
Молдова експорт	4,31	3,30	2,04	4,38	4,61	3,80
Молдова імпорт	1,67	0,56	0,10	0,13	0,11	0,30
Румунія експорт	23,36	23,51	23,36	23,54	28,50	35,77
Румунія імпорт	16,13	19,17	13,42	13,00	12,49	16,40

* Розраховано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Така тісна економічна взаємодія між Чернівецькою областю та Румунією стала результатом не лише географічної близькості, але й наявності сприятливих торговельних угод, інвестиційних можливостей та ефективного співробітництва на різних рівнях. Враховуючи динаміку зростання експорту в Румунію, можна припустити, що партнерські відносини розвивалися успішно і сприяли економічному розвитку Чернівецької області через розширення та утримання стійких торговельних зв'язків Прикордонні регіони намагаються кооперуватися із найближчими сусідами, щоб, використовуючи можливості єврорегіонів, створити вигідні для себе економічні, правові та інші умови розвитку. Тісна співпраця із країнами єврорегіону є об'єктивним доказом необхідності подальшого розвитку тісних інтеграційних зв'язків Чернівецької області із Румунією й Молдовою та активізації функціонування Єврорегіонів «Верхній Прут» і «Карпатський».

Водночас дослідження зовнішньоекономічних зв'язків між регіонами та країнами єврорегіонального співробітництва в межах єврорегіонів «Верхній Прут» та «Карпатський» свідчать, що інтеграційні можливості використані не повною мірою. Так, запровадження режимів найбільшого сприяння, розвиток транспортних комунікацій, ширше використання інтеграційних можливостей дали б змогу стимулювати експортно-імпорتنу діяльність підприємств сусідніх регіонів (Кифяк В. Ф., Кифяк О. В., 2019).

Для Чернівецької області актуальним є більш повне використання можливостей створеного на її території в межах функціонування єврорегіону «Верхній Прут» Індустріального парку «Новодністровськ». Його завдання полягає у створенні належних умов для розгортання різних видів виробництв, налагодженні співпраці між виробничими підприємствами, заохочення до ведення бізнесу в межах індустріального парку (Чорноусенко В., 2019). Таким чином, єврорегіональне співробітництво може відігравати ключову

роль у розвитку ЗЕД в регіонах України, оскільки розвиток інтеграційних зв'язків із сусідами відкриває можливість формування єдиного економічного простору з розвинутою виробничою та транспортною інфраструктурою.

Поряд із Івано-Франківською та Чернівецькою областями, Карпатський єврорегіон об'єднує Закарпатську та Львівську області. Стимулами для формування такого об'єднання стали тісні зовнішньоекономічні зв'язки цих регіонів із Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. Так, показники експорту-імпорту Закарпатської області свідчать про позитивну динаміку та зростання обсягів зовнішнього товарообороту (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Динаміка експорту та імпорту Закарпатської області

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги експорту товарів, тис. дол. США	1299965,6	1382795,9	1094379,6	1211902,4	1446423,2	1658975,7
Загальні обсяги імпорту товарів, тис. дол. США	2062492,7	1734557,0	1011507,0	1133380,9	1341737,3	1515819,8
Обсяги експорту/імпорту товарів, тис дол США						
Польща експорт	68228,8	77984,6	59811,3	62035,1	96676,3	96650,4
Польща імпорт	57509,0	58681,9	41694,5	47451,8	68077,1	68589,6
Румунія експорт	21066,7	25876,3	25611,4	38105,9	42350,9	44553,5
Румунія імпорт	13278,9	17574,8	19230,4	24263,2	28248,4	31968,7
Словаччина експорт	91387,0	85505,2	78760,0	72161,5	69491,0	103600,8
Словаччина імпорт	21965,1	19925,3	17950,5	25607,4	28861,4	30544,5
Угорщина експорт	537704,5	632758,3	525821,5	630780,3	778675,0	930553,1
Угорщина імпорт	148223,5	155241,5	122427,6	121543,3	146003,7	177398,1
Частка експорту (імпорту) в загальному обсязі зовнішньоекономічної торгівлі, %						
Польща експорт	5,2	5,6	5,5	5,1	6,7	5,8
Польща імпорт	2,8	3,4	4,1	4,2	5,1	4,5
Румунія експорт	1,6	1,9	2,3	3,1	2,9	2,7
Румунія імпорт	0,6	1,0	1,9	2,1	2,1	2,1
Словаччина експорт	7,0	6,2	7,2	6,0	4,8	6,2
Словаччина імпорт	1,1	1,1	1,8	2,3	2,2	2,0
Угорщина експорт	41,4	45,8	48,0	52,0	53,8	56,1
Угорщина імпорт	7,2	8,9	12,1	10,7	10,9	11,7

*Розраховано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Закарпатська область, будучи учасником лише одного єврорегіону, визначає важливість своїх економічних зв'язків з Угорщиною. Співпраця з цією країною набуває особливого значення, оскільки більше половини продукції області експортується саме туди – 56,1% у 2018 році.

Це свідчить про тісний економічний зв'язок між Закарпаттям і Угорщиною, що може бути визначальним для розвитку обох регіонів. Така висока частка експорту вказує на взаємовигідну співпрацю в галузі торгівлі та економіки, що сприяє зміцненню дипломатичних і економічних зв'язків між Україною та Угорщиною. Враховуючи цю тісну взаємодію, можна очікувати, що подальший розвиток співпраці з Угорщиною стане важливим аспектом стратегії економічного зростання Закарпатської області.

Львівська область веде більш активну єврорегіональну діяльність, оскільки входить до двох єврорегіонів – «Карпатський» та «Буг». Із функціонуючих на сьогодні об'єднань у межах транскордонної співпраці ці два єврорегіони демонструють найбільшу ефективність. Їх вплив на ЗЕД Львівської області можна простежити за показниками експорту (імпорту) до країн цих об'єднань (табл. 2.16).

Досліджуючи показники торговельного обороту регіонів – учасниць транскордонного співробітництва у формі діючих на сьогодні єврорегіонів, можна відзначити, що найбільшій уваги набувають тісні зовнішньоекономічні зв'язки з країнами, що мають спільні кордони з регіонами України. Зокрема, це видно на прикладі Львівської області: незважаючи на широку співпрацю з різними країнами, регіони яких є учасниками єврорегіонів спільно зі Львівською областю, найбільше значення для неї мають економічні зв'язки з Польщею. Хоча сальдо зовнішньоторговельного балансу з цією країною впродовж періоду дослідження лишалось від'ємним, однак різниця між експортом та імпортом поступово скорочується, що є позитивною динамікою.

Таблиця 2.16

Динаміка експорту та імпорту Львівської області

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги експорту товарів, тис. дол. США	1290869,3	1305077,7	1206324,8	1275566,1	1585154,1	1895635,5
Загальні обсяги імпорту товарів, тис. дол. США	2655912,9	2472001,5	1447942,5	1699411,8	2182268,1	2709029,4
Обсяги експорту/імпорту товарів, тис дол США						
Польща експорт	326817,0	310330,0	265918,1	317580,6	438965,5	510479,5
Польща імпорт	762368,3	554986,7	353434,2	458874,4	571000,6	587195,0
Румунія експорт	17483,2	23711,6	19789,4	31408,6	38385,1	29235,2
Румунія імпорт	10362,5	8302,6	10347,8	15173,1	27485,4	34868,4
Словаччина експорт	18404,6	28383,5	28172,9	32326,1	42086,5	83963,3
Словаччина імпорт	42467,3	41860,1	33924,5	33943,1	40417,4	44744,6
Угорщина експорт	7383,4	10817,0	14107,1	22990,4	42839,2	54697,5
Угорщина імпорт	69764,5	75945,2	23074,8	23748,6	32956,9	44935,4
Частка експорту (імпорту) в загальному обсязі зовнішньоекономічної торгівлі, %						
Польща експорт	25,3	23,8	22,0	24,9	27,7	26,9
Польща імпорт	28,7	22,5	24,4	27,0	26,2	21,7
Румунія експорт	1,4	1,8	1,6	2,5	2,4	1,5
Румунія імпорт	0,4	0,3	0,7	0,9	1,3	1,3
Словаччина експорт	1,4	2,2	2,3	2,5	2,7	4,4
Словаччина імпорт	1,6	1,7	2,3	2,0	1,9	1,7
Угорщина експорт	0,6	0,8	1,2	1,8	2,7	2,9
Угорщина імпорт	2,6	3,1	1,6	1,4	1,5	1,7

* Розраховано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Також до євро регіону «Буг», разом з Львівською областю, входить Волинська область, що робить цей регіон центром для розвитку та поглиблення зовнішньоекономічних відносин. Волинська

область виявляє активність у взаємодії з суб'єктами зовнішньоекономічних відносин Польщі, що створює унікальні можливості для розвитку торговельних та економічних зв'язків. Сприяючи інтеграції в єврорегіональну спільноту, Волинська область активно залучає інвестиції, розвиває торговельні відносини та сприяє обміну технологіями з польськими підприємствами та іншими партнерами з ЄС. Це створює сприятливі умови для розвитку місцевої економіки, залучення нових технологій та підвищення конкурентоспроможності регіону на міжнародному ринку (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

**Зовнішня торгівля товарами між Волинською областю
і регіонами Польщі**

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги експорту товарів, тис. дол. США	628811,2	685422,1	631693,7	611874,2	689287,7	719980,9
Загальні обсяги імпорту товарів, тис. дол. США	1089044,1	765459,9	622092,6	1131494,0	1335421,4	1368504,4
Обсяги експорту/імпорту товарів, тис дол США						
Польща експорт	68619,1	149122,0	131707,0	128327,6	133880,6	151805,1
Польща імпорт	154255,6	98832,8	73694,8	96210,9	127587,8	151460,8
Частка експорту (імпорту) в загальному обсязі зовнішньоекономічної торгівлі, %						
Польща експорт	10,9	21,8	20,8	21,0	19,4	21,1
Польща імпорт	14,2	12,9	11,8	8,5	9,6	11,1

* Розраховано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Важливим аспектом єврорегіональної співпраці є обмін досвідом та культурними цінностями, що сприяє поглибленню взаєморозуміння та партнерських відносин між регіонами. Такий підхід сприяє не лише економічному зростанню, а й зміцнює

соціокультурні зв'язки, що відображається на різноманітті ініціатив та проектів, спрямованих на спільний розвиток та підтримку.

У структурі ЗЕД Волинської області важливе значення відіграє Польща як країна експорту, куди в 2018 р. спрямовувалось 21,1 % товарів. Водночас значна частка продукції, починаючи із 2016 р., надходить у Волинську область із Білорусії (в 2018 р. – 20,6 %). Негативним є від'ємне сальдо торговельного балансу з Білорусією та загрозна тенденція скорочення приросту експорту в Польщу, що може призвести до переважання імпорту над експортом і в ЗЕД із цією країною.

Активним учасником єврорегіонального співробітництва є Вінницька область, яка входить до єврорегіону «Дністер» та успішно реалізовує угоди про співробітництво з різними регіонами Молдови (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Зовнішня торгівля товарами між Вінницькою областю і регіонами Молдови

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні обсяги експорту товарів, млн. дол. США	679307,9	742207,2	846856,0	982955,8	1217714,0	1429320,3
Загальні обсяги імпорту товарів, млн. дол. США	496220,3	428176,2	266668,6	299390,4	407075,5	563048,7
Обсяги експорту/імпорту товарів, тис дол США						
Молдова експорт	30962,4	24339,0	22038,9	23740,3	31135,4	34347,6
Молдова імпорт	2131,2	2412,8	1660,9	1007,6	1916,2	5642,4
Частка експорту (імпорту) в загальному обсязі зовнішньоекономічної торгівлі, %						
Молдова експорт	4,6	3,3	2,6	2,4	2,6	2,4
Молдова імпорт	0,4	0,6	0,6	0,3	0,5	1,0

* Розраховано за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».

Окрім того. Вінницька область має налагоджені зв'язки із регіонами Польщі, Румунії, Білорусі. У 2017–2018 рр. відбулось підписання Угоди між Вінницькою областю та Ліберецьким краєм (Чеська Республіка) щодо розвитку торговельного, економічного, науково-технічного та гуманітарного співробітництва та офіційне підписання доповнення до Договору про співробітництво між Вінницькою ОДА та Ясським повітом (Румунія) щодо співпраці у сфері соціального захисту (Поліщук О. А., Поліщук О. Т., 2008; Поліщук О. Т., Поліщук О. А., 2019). Область активно відвідують делегації країн-партнерів, представники міжнародних організацій та іноземних компаній, у тому числі інвестиційних, що сприяє обміну досвідом у сфері економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, розвитку ОТГ і реалізації спільних проєктів (Поліщук О. Т., Поліщук О. А., 2019).

У Вінницькій області, в рамках єврорегіонального співробітництва, відбулися ряд заходів, які включають міжнародні конференції, форуми, круглі столи та виставки. Ці події створили сприятливу платформу для обміну досвідом та ідеями між представниками різних країн та регіонів. Особливу увагу було приділено поїздкам підприємців Вінницької області до США та Китаю, що сприяло розширенню міжнародних партнерств та розвитку бізнесу.

Паралельно з цим, в регіоні активно реалізовувались інвестиційні проєкти, охоплюючи різні сфери, зокрема відновлювальну енергетику, інфраструктуру, освіту і науку. Це сприяло не лише економічному розвитку області, але й зміцненню її потенціалу для приваблення інвестицій та технологій з міжнародного ринку.

Заходи з розвитку тісних міжнародних зв'язків відкривають нові перспективи для економічної співпраці. Сприяючи обміну інноваціями та кращими практиками, ці зусилля позитивно впливають на динаміку показників експорту й імпорту. Розширення

міжнародних зв'язків відкриває нові горизонти для бізнесу, науки та культурного обміну, сприяючи загальному підвищенню конкурентоспроможності регіону в глобальному економічному вимірі (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Показники ЗЕД Вінницької області

(млн дол. США)

Показник	2010	2015	2016	2017	2018
Експорт, в т.ч.:	600,40	909,80	1049,10	1296,50	1531,40
експорт товарів	566,30	846,90	983,00	1217,70	1429,30
експорт послуг	34,10	62,90	66,10	78,80	102,10
Частка в загальному експорті України	0,94	1,90	2,27	2,40	2,60
Імпорт, в т.ч.:	413,40	278,50	314,30	420,10	580,00
імпорту товарів	344,70	266,70	299,40	407,10	563,00
імпорту послуг	68,70	11,80	14,90	13,00	17,00
Частка у імпорті експорті України	0,62	0,65	0,71	0,76	0,91
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	1,45	3,27	3,34	3,09	2,64

* Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України.

З аналізу таблиці 2.19 можна простежити поживлення ЗЕД у регіоні, оскільки абсолютні і відносні показники експорту й імпорту Вінницької області продовжували зростати впродовж усього періоду дослідження. Обсяг експорту в 2018 р. становив 1531,4 млн дол. США, а імпорту – 580,0 млн. дол. Якщо порівняти дані показники 2015 р., то експорт зріс на 68,32 % (на 621,6 млн дол.), а імпорт – на 108,26 % (на 301,5 млн дол.). Зовнішньоторговельне сальдо Вінницького регіону лишається позитивним, хоча коефіцієнт покриття впродовж 2015–2018 рр. дещо знизився з 3,27 до 2,64 відповідно. Крім того, відзначено інтенсивні темпи зростання

імпорту, що надалі може призвести до його переважання над експортом (рис.2.14).

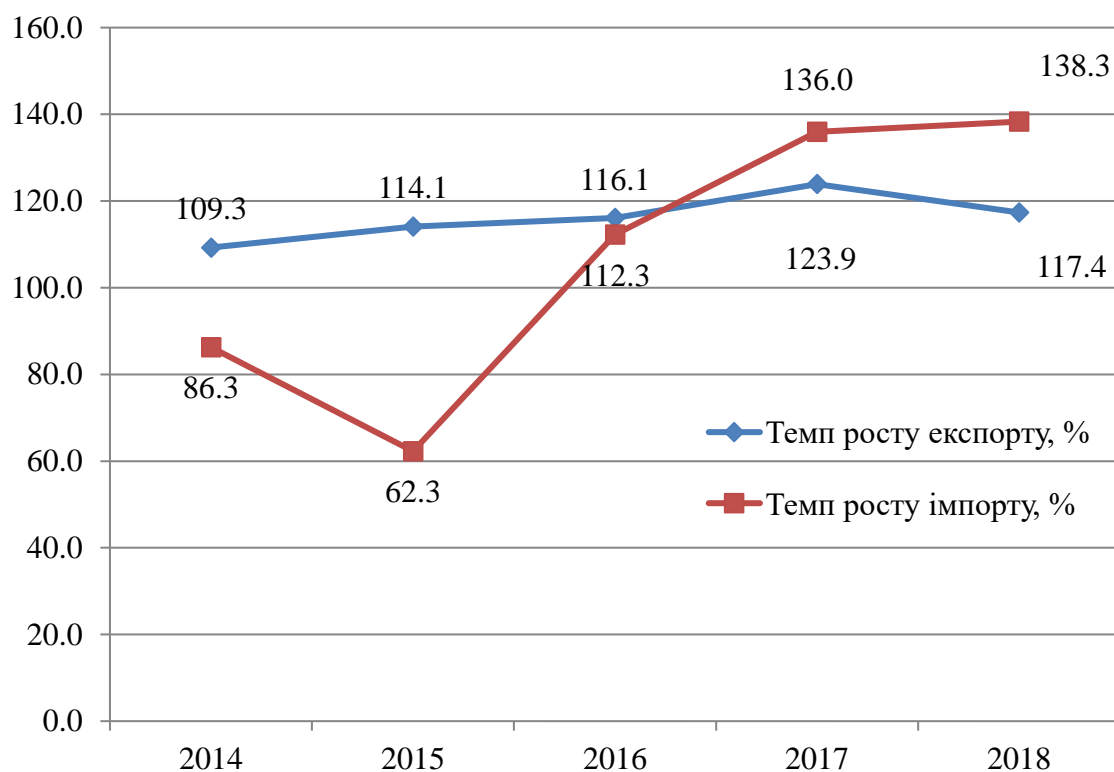

Рис 2.14. Темпи зростання (зниження) експорту товарів у Вінницькій області, % до попереднього періоду

**Розраховано авторами за даними статистичного щорічника «Регіони України 2019».*

Водночас варто зауважити, що частка Вінницької області в загальному обсязі експорту товарів та послуг України не значна і в 2018 р. становила 2,6 %. Це обумовлено спеціалізацією регіону на виробництві продукції АПК, вартість якої поступається продукції інших галузей промисловості.

У товарній структурі експорту перше місце посідають поставки жирів і олій тваринного або рослинного походження (34,6 % загального обсягу експорту Вінницької області в 2018 р.). Другу позицію займає експорт зернових культур (19,2 % у 2018 р.). Серед

основних підприємств, які здійснюють експорт Вінницької області – ТОВ «Підприємство «Авіс», ПАТ «Вінницький молочний завод «Рошен», ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат», ОВ «ПК «Зоря Поділля», ТОВ «Вінницький комбінат хлібопродуктів № 2» та ТОВ «Зерносвіт», ТОВ «Іллінецький цукровий завод» (Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; 2020).

У Вінницькій області активно розвивалися зовнішньоекономічні зв'язки з широким колом партнерів з близько 140 країн світу. Аналіз даних станом на 2018 рік вказує на значні експортні та імпорتنі потоки, що свідчать про міжнародну інтеграцію та розмаїття торговельних відносин області.

Щодо експорту, найбільші обсяги товарообігу з Вінницької області спрямовувались до різних регіонів світу. Лідерами стали Індія (15,57%), Польща (9,39%), Китай (7,89%), Білорусь (5,35%) та Іспанія (4,10%). Також важливо відзначити угоди про співробітництво з іншими країнами, що сприяють диверсифікації та розширенню географії торговельних партнерів.

Аналізуючи імпорт можна відмітити, що значна частка продуктів надходила із таких країн, як Китай (20,3%), Німеччина (13,1%), Польща (9,4%), Румунія (5,6%), та Туреччина (4,8%). Особливо варто відзначити зростання імпорتنих поставок з Австралії, Ірландії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Фінляндії, що свідчить про розширення спектру імпортованих товарів та розвиток нових напрямків міжнародної торгівлі в регіоні.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що Вінницька область поки не є потужним експортним регіоном. Однак наявність налагоджених зовнішньоекономічних зв'язків та визначений потенціал у євро регіональній співпраці вказують на можливість значного розвитку зовнішньоекономічної діяльності в регіоні.

Стратегічні орієнтири зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) Вінницького регіону обумовлені кількома ключовими напрямками.

По-перше, важливим фактором є поглиблення міжнародного співробітництва та співпраці прикордонних територій. Це може бути досягнуто за допомогою розширення контактів між підприємцями та створення спільних підприємств та кластерів, що сприятиме обміну досвідом та технологіями.

По-друге, необхідно активно формувати сприятливе інвестиційне середовище для привертання іноземних інвестицій. Ефективне використання міжнародної співпраці також вимагає підтримки добросусідських відносин та реалізації міжрегіональних угод із країнами світу.

По-третє, розширення міжрегіональних угод із країнами, такими як Китай, Молдова, Польща і Румунія, є важливим кроком для нарощування експортних можливостей регіону. Підписання нових міжрегіональних угод відкриває можливості для розширення ринків збуту та стимулює залучення інвестицій, сприяючи конкурентоспроможності виробленої продукції на світовому ринку.

Такий комплекс стратегічних заходів може сприяти не лише підвищенню обсягів експорту Вінницької області, але й залученню нових інвестицій для розвитку економіки регіону.

На основі запропонованої в розділі 1 методики діагностики ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва здійснено систематизацію та нормування вихідних даних для розрахунку інтегрального індексу, що наведені в додатку Ж, табл. Ж.1.

Проведення інтегральної оцінки ЗЕД у регіоні дає можливість комплексно оцінити рівень її розвитку та визначити міжрегіональну диференціацію, що є аналітичним підґрунтям для розробки пропозицій щодо подальшого вдосконалення зовнішньоекономічних відносин для окремих територій (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Результати розрахунку інтегрального індексу ЗЕД у 2018 р.

Регіони	ВРП	ППІ	Експорт	Імпорт	Індекс ЗЕД	Рівень розвитку ЗЕД в регіоні
м. Київ	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	Високий
Дніпропетровська	0,37	0,20	0,51	0,18	0,33	Перспективний
Миколаївська	0,20	0,02	0,48	0,06	0,28	Середній
Запорізька	0,26	0,09	0,43	0,10	0,26	
Київська	0,36	0,16	0,25	0,23	0,22	
Закарпатська	0,10	0,04	0,32	0,12	0,20	
Полтавська	0,40	0,12	0,28	0,10	0,19	Недостатній
Донецька	0,11	0,04	0,24	0,05	0,14	
Львівська	0,20	0,06	0,19	0,11	0,13	
Одеська	0,21	0,08	0,20	0,07	0,13	
Волинська	0,16	0,04	0,15	0,14	0,12	
Вінницька	0,21	0,02	0,19	0,03	0,11	
Івано-Франківська	0,15	0,11	0,13	0,05	0,10	
Чернігівська	0,20	0,07	0,15	0,04	0,10	
Сумська	0,18	0,02	0,14	0,06	0,09	Низький
Черкаська	0,23	0,04	0,12	0,02	0,08	
Харківська	0,27	0,04	0,11	0,06	0,07	
Житомирська	0,18	0,03	0,11	0,04	0,07	
Кіровоградська	0,19	0,01	0,10	0,02	0,06	
Хмельницька	0,16	0,02	0,09	0,03	0,06	
Тернопільська	0,11	0,00	0,09	0,03	0,05	
Рівненська	0,12	0,01	0,06	0,02	0,04	
Херсонська	0,14	0,03	0,04	0,02	0,03	
Чернівецька	0,08	0,00	0,03	0,00	0,02	
Луганська	0,00	0,03	0,00	0,00	0,02	

*Розраховано авторами.

Створення сприятливого середовища та налагодження єврорегіональної співпраці відіграють ключову роль в активізації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Ефективне використання сучасних методів та форм єврорегіонального співробітництва впливає на модернізацію виробництва та сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону в глобальному економічному середовищі.

Рисунок 2.15 відображає параметри розвитку ЗЕД та інтегральний індекс для регіонів, де реалізуються проекти єврорегіонального співробітництва. Аналіз цих даних дозволяє визначити тенденції та ступінь успішності реалізації спільних ініціатив.

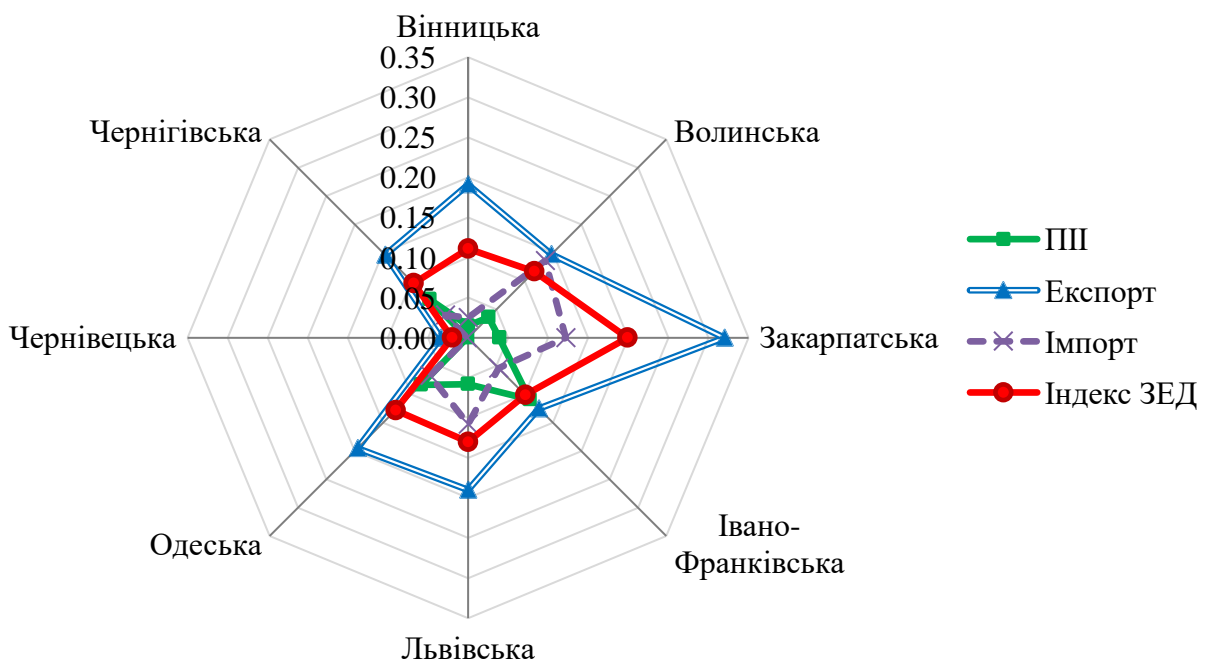

Рис. 2.15. Параметри розвитку ЗЕД у регіонах-учасниках єврорегіонального співробітництва в 2018 р.

**Побудовано авторами.*

Аналіз рисунка 2.15 може слугувати основою для прийняття стратегічних рішень щодо подальшого розвитку єврорегіональної співпраці в рамках ЗЕД. Визначення успішних практик та виявлення областей для подальшого удосконалення дозволять ефективно використовувати потенціал єврорегіональної співпраці в контексті зовнішньоекономічної діяльності та сприяти стійкому економічному розвитку регіону.

За умов відкритої економіки стан і перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності мають суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток економіки країни та її регіонів. Висока ефективність зовнішньоекономічної діяльності дає змогу забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних товарів на зовнішніх ринках, створити раціональну структуру експорту та імпорту, залучити іноземні інвестиції на вигідних умовах для обох сторін.

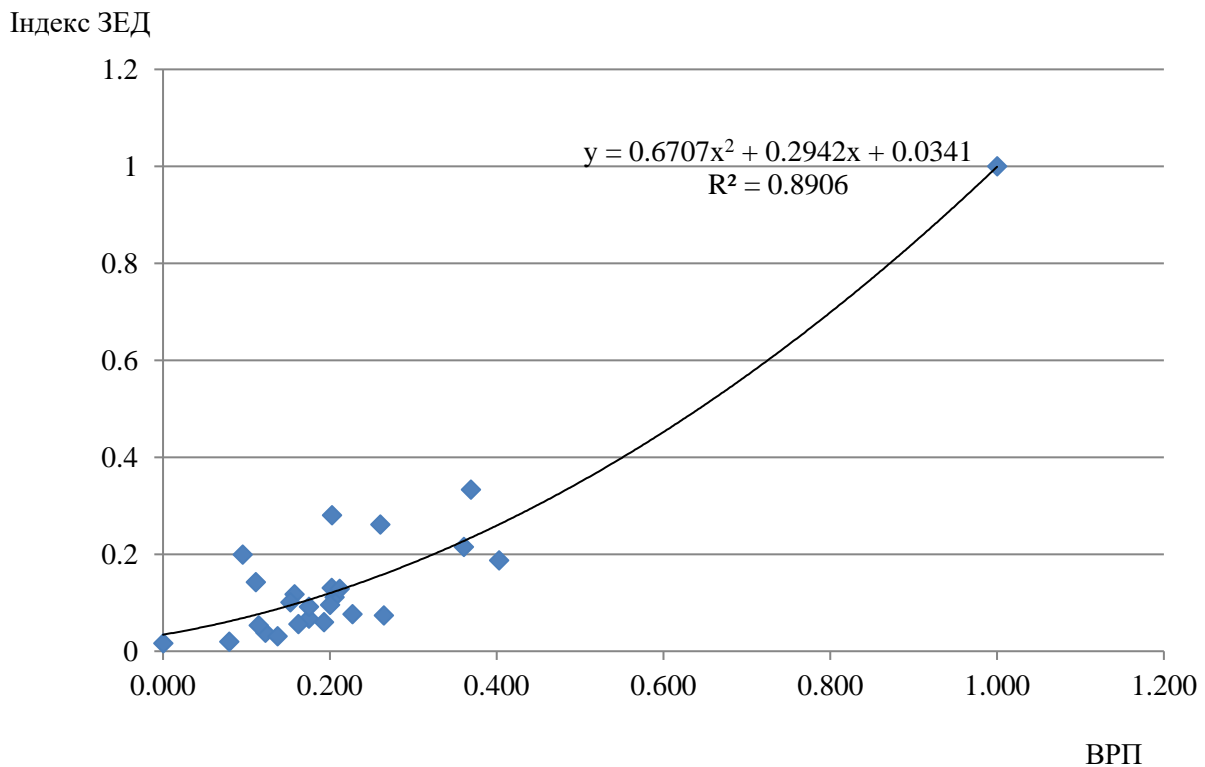

Рис. 2.16. Кореляційна залежність соціально-економічного розвитку від результатів ЗЕД регіону

*Побудовано авторами.

Вплив ЗЕД на соціально-економічний розвиток регіону можна простежити за допомогою інструментарію кореляційно-регресійного аналізу. Результати проведених розрахунків із використанням програмного забезпечення Microsoft Excel наведено в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21

Побудова рівняння регресії

Параметри рівняння	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення	Нижнє 95%	Верхнє 95%
Y	0,1041	0,0497	2,0963	0,0513	-0,0007	0,2088
Змінна X 1	0,5974	0,4266	1,4003	0,1794	-0,3027	1,4976
Змінна X 2	-0,0408	0,0813	-0,5021	0,6220	-0,2124	0,1307
Змінна X 3	0,1643	0,2116	0,7762	0,4483	-0,2822	0,6107
Змінна X 4	0,0187	0,0616	0,3034	0,7653	-0,1112	0,1486
Змінна X 5	0,1489	0,5191	0,2869	0,7777	-0,9463	1,2441
Змінна X 6	0,0085	0,0771	0,1108	0,9131	-0,1541	0,1712
Змінна X 7	0,0183	0,1004	0,1826	0,8573	-0,1936	0,2302

**Розраховано авторами.*

У результаті розрахунків було отримано рівняння множинної регресії:

$$Y = 0,1165 + 0,6549X_1 + 0,1962X_2 + 0,0537X_3.$$

Множинний коефіцієнт кореляції (Індекс множинної кореляції).

Пов'язаність спільного впливу чинників на результат оцінює індекс множинної кореляції. На відміну від парного коефіцієнта кореляції, який може набувати негативних значень, він приймає значення від 0 до 1. При значенні R, близькому до 1, рівняння регресії краще описує фактичні дані, а фактори сильніше впливають на результат. При значенні R, близькому до 0, рівняння регресії погано описує фактичні дані або фактори чинять слабкий вплив на результат.

Коефіцієнт множинної кореляції визначаємо через матрицю парних коефіцієнтів кореляції:

$$\Delta_r = \begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 1 & 0,933 & 0,852 & 0,926 \\ \hline 0,933 & 1 & 0,841 & 0,982 \\ \hline 0,852 & 0,841 & 1 & 0,856 \\ \hline 0,926 & 0,982 & 0,856 & 1 \\ \hline \end{array} = 0,00105$$

$$\Delta_{r11} = \begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & 0,841 & 0,982 \\ \hline 0,841 & 1 & 0,856 \\ \hline 0,982 & 0,856 & 1 \\ \hline \end{array} = 0,0093$$

Коефіцієнт множинної кореляції становить:

$$R = \sqrt{1 - \frac{0,00105}{0,0093}} = 0,9417.$$

Коефіцієнт детермінації набуває значення: $R^2 = 0,9417^2 = 0,8868$.

Результати розрахунку коефіцієнту множинної кореляції та коефіцієнту детермінації свідчать про наявність сильного зв'язку між ознакою Y , яка відображає соціально-економічний розвиток, та факторами X_i , що становлять систему ЗЕД у регіоні.

Здійснити більш об'єктивну оцінку запропонованої регресійної моделі впливу ЗЕД на соціально-економічний розвиток регіону дає можливість скоригований коефіцієнт детермінації:

$$\bar{R}^2 = 1 - (1 - 0,8868) * \frac{25-1}{25-3-1} = 0,871.$$

Розрахований коефіцієнт близький до одиниці, отже запропоноване рівняння регресії досить точно пояснює зміну

соціально-економічного розвитку регіону (Y) під впливом факторів ЗЕД (X_i).

Перевірка загальної якості рівняння множинної регресії.

Оцінка значущості рівняння множинної регресії здійснюється із використанням F-статистики та F-критерія Фішера.

Табличне та розраховане критичне значення F-критерію ($F_{кр}$) розподілу Фішера-Чеддока за рівня значущості $\alpha = 0,05$ становлять:

$$F = \frac{0,8868}{1-0,8868} * \frac{25-3-1}{3} = 54,836.$$

Табличне значення при ступенях свободи $k_1 = 3$ і $k_2 = n-m-1 = 25 - 3 - 1 = 21$, $F_{кр}(3; 21) = 3,1$.

Оскільки фактичне значення $F > F_{кр}$, то коефіцієнт детермінації статистично значимий і рівняння регресії статистично надійне (тобто коефіцієнти b_i є значимі).

Виходячи із економічної інтерпретації запропонованої регресійної моделі впливу ЗЕД регіону на його соціально-економічний розвиток (Y), можемо робити такі висновки: збільшення ПШ (X_1) на 1 од. виміру призводить до підвищення Y в середньому на 0,6549 од. виміру; зростання обсягу експорту (X_2) на 1 од. виміру призводить до підвищення Y в середньому на 0,1962 од. виміру; збільшення параметрів імпорту (X_3) на 1 од. виміру призводить до підвищення Y в середньому на 0,0537 од. виміру.

На основі перевірки статистичної значимості рівняння за допомогою коефіцієнта детермінації і критерію Фішера встановлено, що в досліджуваній ситуації 88,68 % загальної варіабельності показника соціально-економічного розвитку пояснюється зміною факторів ЗЕД регіону.

Водночас матриця коефіцієнтів парної кореляції свідчить про наявність зв'язку між факторними змінними, тому для подальшого аналізу впливу параметрів ЗЕД на соціально-економічний розвиток

регіону вважаємо за доцільне проводити окремо за кожним параметром.

Виходячи із отриманого рівняння регресії, найбільший вплив на соціально-економічний розвиток регіону серед параметрів ЗЕД здійснює обсяг залучених прямих іноземних інвестицій. Взаємозв'язок між цими двома показниками відображає поле кореляційної залежності на рис. 2.17.

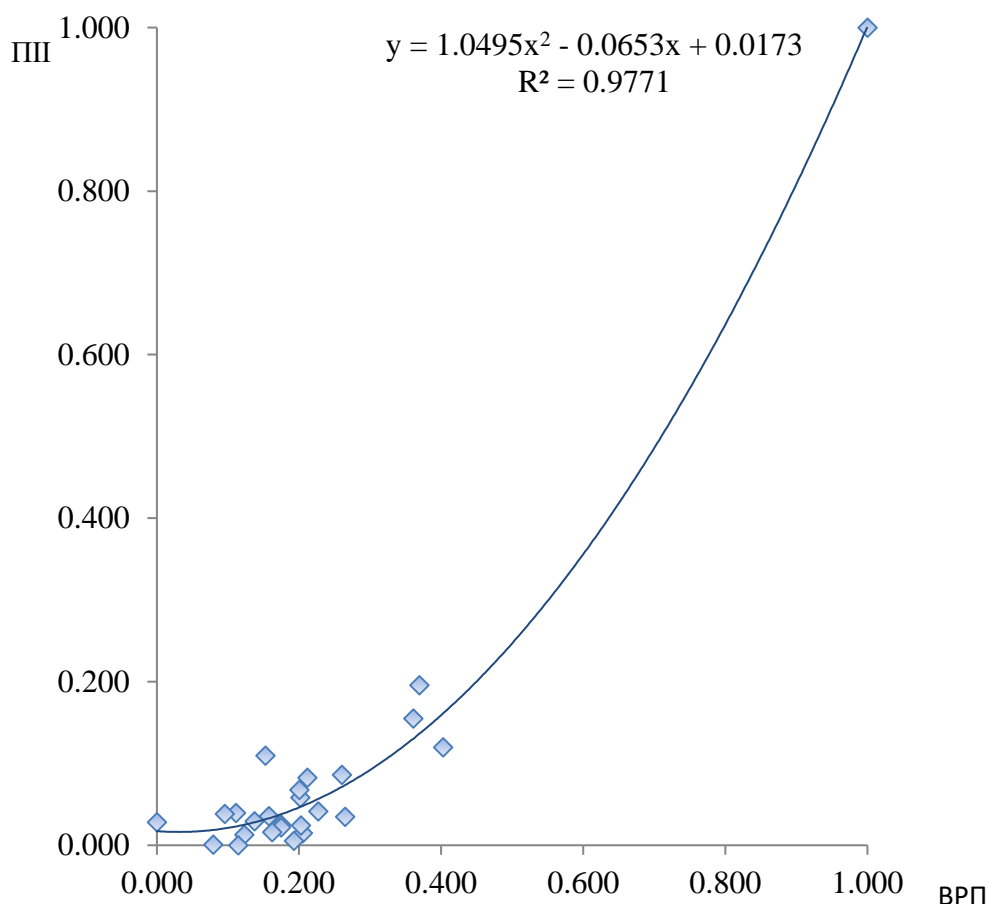

Рис. 2.17. Кореляційне поле залежності ВРП від обсягу ПІІ залучених у регіон у 2018 р.

**Побудовано авторами.*

Доведена також значна залежність отриманого ВРП в регіоні від обсягу експортно-імпортних операцій, на що вказує кореляційне поле на рис. 2.18.

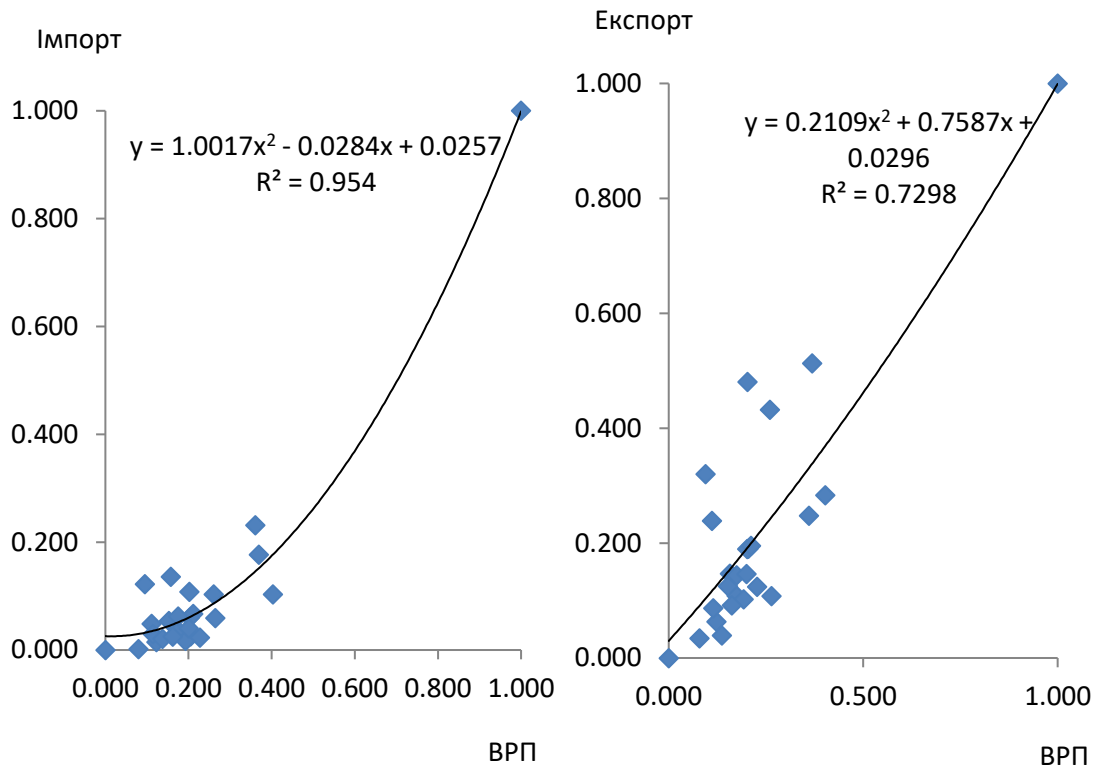

Рис. 2.18. Вплив експорту та імпорту на соціально-економічний розвиток регіону

**Побудовано авторами.*

Сьогодні на теренах України, регіони мають низку проблем, які стримують ЗЕД регіону в напрямку єврорегіонального співробітництва. Серед таких: нестабільна політична ситуація, що супроводжується негативними соціально-економічними явищами, існуюча корупція й певний ступінь недовіри до держави з боку іноземних інвесторів як гаранта виконання угод та контрактів, неформальні відносини між органами державної влади й бізнесом, зокрема високий рівень суб'єктивізму у прийнятті управлінських рішень, невизначеність механізмів взаємодії та розподілу повноважень між інституціями держави та регіону щодо вирішення спільних проблем транскордонного характеру; незадовільний стан технічної інфраструктури та кадрового забезпечення; низький рівень якості більшості товарів експорту, відсутність стратегічного й маркетингового підходів в управлінні.

Окреслений спектр існуючих проблем та перешкод розвитку ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці вимагає негайного вирішення та запровадження інноваційних кроків для активізації ЗЕД із урахуванням певних орієнтирів.

Отже, налагодження ефективної міжнародної співпраці такої форми єврорегіонального співробітництва як єврорегіони відіграє значну роль у покращенні ЗЕД регіонів України. Співробітництво України з її сусідами має значні нереалізовані резерви у сферах міграційної політики, співробітництва органів місцевого самоврядування, освіти й культури, збереження природного середовища, розбудови транспортної інфраструктури, залучення європейських партнерів до модернізації української газотранспортної системи, а також щодо спільного вирішення питань екології та природоохоронної діяльності, насамперед у прикордонних регіонах.

Водночас роль та ефективність ЗЕД України є значно меншою, ніж у країнах-членах ЄС, що передусім пов'язано з низкою причин, а саме: недосконалістю структури експорту, недостатнім рівнем ринкової та товарної диверсифікації, неспроможністю національних суб'єктів господарювання скласти конкуренцію, переважання в товарній структурі сировинних ресурсів і низько технологічної експортної продукції.

Активізація ЗЕД шляхом виявлення і подолання стримуючих факторів інституційного, правового, економіко-організаційного та фінансового характеру дозволить розширити можливості відтворення експортного потенціалу країни, залучити іноземні інвестиції та сформувати економіку регіону відкритого типу. Зауважимо, що основними причинами низького розвитку ЗЕД України є недосконалість державного регулювання в цій сфері; непрофесійні дії органів виконавчої влади та корупція; низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств, через що більшість продукції вітчизняних підприємств має сировинний характер; нестабільна політична ситуація, що супроводжується

негативними соціально-економічними явищами; моральна та фізична зношеність більшої частини виробничих засобів вітчизняних підприємств тощо (Тульчинська С., Кириченко С., Бут А., 2018). Тому, зважаючи на високий динамізм змін зовнішнього середовища визначення основних напрямів активізації ЗЕД регіону в умовах посилення єврорегіонального співробітництва є одним із пріоритетних передумов активного розвитку інноваційних галузей господарства, що визначає конкурентні переваги на світовому ринку товарів та послуг.

Для України важливо не лише зберегти позитивну динаміку у відносинах із уже існуючими зовнішньоекономічними партнерами, але й налагодити співробітництво з державами, які тільки починають утверджуватись як нові світові та регіональні лідери.

Розвитку ЗЕД регіону повинні сприяти дії регіональних органів влади, зокрема: створення державного інформаційного порталу у сфері міжрегіонального співробітництва; інвестиційна підтримка міжрегіональних проєктів; проведення заходів з метою налагодження ділових контактів; створення спеціалізованих структур у системі органів влади, відповідальних за розвиток і координацію міжрегіональних зв'язків тощо (Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України, 2011). Поряд із цим, суб'єкти господарювання повинні розраховувати на сприяння органів державної влади в організації та здійсненні ЗЕД в умовах єврорегіональної співпраці.

Активізація зовнішньоекономічних зв'язків регіонів є важливим стратегічним завданням розвитку економіки України. У вирішенні цієї проблеми мають брати участь органи регіональної влади з метою забезпечення сприятливих умов для експортерів та захисту внутрішнього ринку від небажаної конкуренції.

Єврорегіональне співробітництво та використання транскордонних можливостей стає одним із факторів активізації зовнішньоекономічної активності регіонів України. Це зумовлює

необхідність регіональної влади ретельно і обґрунтовано розробити стратегію розвитку ЗЕД у напрямку єврорегіонального співробітництва, в основу реалізації якої покладено створення сприятливих умов для підвищення ефективності ЗЕД єврорегіональних структур. Результатом цього має стати прискорений соціально-економічний розвиток, а отже – зростання конкурентоспроможності й високої якості життя мешканців як прикордонних, так і інших регіонів України.

За результатами дослідження було отримано такі результати та висновки:

1. Результати оцінки ЗЕД України за обсягами експорту, імпорту та сальдо торгівельного балансу протягом 2010–2019 рр. дозволили виділити три періоди: 2010–2012 рр. – період активізації, що характеризується зростанням зовнішньоторгівельних показників, водночас зростанням від’ємного сальдо торгівельного балансу країни; 2013–2015 рр. – спад, протягом якого відбувалося скорочення ЗЕД і падіння як експорту, так і імпорту товарів, що стало наслідком їх збалансування; 2016–2019 рр. – помірне зростання та відновлення докризових тенденції розвитку, за яких обсяг імпорту товарів продовжив зростати більшими темпами, ніж експорт.

2. Виявлено значну міжрегіональну диференціацію в рівні розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), яка свідчить про різноманітність у використанні та розвитку зовнішньоторговельного потенціалу різних регіонів України. Регіони, такі як м. Київ і Дніпропетровська область, виступають лідерами у сфері ЗЕД.

Навіть при складній політичній ситуації в Донецькій області виявлено, що ЗЕД на цій території займає третю позицію в Україні. Виявлено високі показники обсягу експортно-імпортних операцій у ряді областей, таких як Запорізька, Львівська, Миколаївська, Київська, Одеська, Полтавська, Закарпатська та Харківська. Це свідчить про їхню конкурентоспроможність та готовність до активної участі в міжнародному бізнесі.

Зазначимо, що більшість областей України не використовували в повній мірі свій зовнішньоекономічний потенціал, що пов'язано з різноманітними факторами, такими як недостатність інфраструктури, відсутність стратегій розвитку або обмежений доступ до новітніх технологій.

Важливо врахувати, що вплив війни, яка почалася після розглянутого періоду дослідження, може внести значні зміни в рівні розвитку ЗЕД в деяких регіонах. Війна призводить до обмежень у торговельних операціях, руйнування інфраструктури та загострення економічної ситуації. Тому, при подальшому аналізі, важливо враховувати вплив подій та умов війни на зовнішньоторговельну діяльність та розвиток регіонів.

3. Доведено, що Європейський Союз для України є досить потужним центром співпраці. Це пов'язано з вигідним економіко-географічним розташуванням країни, порівняно високим науково-технічним, економічним, мінерально-сировинним, природно-кліматичними і трудовим потенціалами, які створюють об'єктивні умови для забезпечення взаємовигідного міжнародного поділу праці, кооперації, спеціалізації та інтеграції України в світовий економічний простір. Частка країн ЄС у загальному товарообігу України є значною, що обумовлює необхідність активізації тісної співпраці з країнами євроспільноти.

4. З'ясовано, що основу українського експорту складають сировина та товари з низькою доданою вартістю. Водночас імпорт орієнтований на ввезення стратегічно важливої продукції, а саме нафти, газу, продукції машинобудування, вугілля, медикаментів і продуктів харчування. На основі кореляційно-регресійного аналізу визначено, що імпорт до України в середньому зростає на 5,5 млрд грн за рік, а середня величина приросту обсягів експорту з України становила 3,2 млрд дол. США на рік. Для забезпечення успішності ЗЕД українським суб'єктам господарювання необхідно нарощувати

експорт продукції з високою часткою доданої вартості та знаходити нові ніші на світовому ринку.

6. Встановлено, що найбільш дієвою формою єврорегіонального співробітництва на сьогодні є єврорегіони. Україна не відстає від країн ЄС за тенденцією створення єврорегіонів, але за рівнем ефективності їх діяльності й активності значно поступається. На території України з початку 90-х років ХХ століття було утворено 10 єврорегіонів. За участю регіонів України станом на 2019 р. із 10 єврорегіонів фактично функціонувало лише п'ять: Карпатський, «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут» і «Дністер». Використовувати потенціал єврорегіональної співпраці задля активізації своєї ЗЕД можуть лише 15 областей України.

7. На основі проведеної оцінки ЗЕД регіонів України, що є учасниками функціонуючих єврорегіонів, доведено, що не всі з них використовують позитивний вплив участі в єврорегіонах задля активізації розвитку зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки. Найбільший товарооборот регіонів України відбувається із тими країнами єврорегіонів, що безпосередньо з ними межують і є найбільш перспективними ринками збуту продукції. Доведено, що за таких умов необхідно є активізація різних форм транскордонного співробітництва в межах існуючих єврорегіонів і відновлення функціонування тих єврорегіонів, що зупинили свою діяльність.

8. За умов відкритої економіки стан і перспективи розвитку ЗЕД мають суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток економіки країни та її регіонів, що підтверджено на основі кореляційного аналізу взаємозв'язку інтегрального індексу ЗЕД і показників ВРП регіонів України. За результатами моделювання встановлено, що обсяг залучених у регіон прямих іноземних інвестицій має найбільший вплив на його соціально-економічний розвиток.

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Визначення стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків із урахуванням досвіду єврорегіонального співробітництва країн Європейського Союзу

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків регіону в умовах єврорегіонального співробітництва є ключовим елементом розширення спектру взаємодії різних регіональних економік у межах єдиної національної економіки України.

Розрахунок інтегрального індексу ЗЕД і проведений аналіз єврорегіональної співпраці в регіонах України засвідчив наявність суттєвої міжрегіональної диференціації. Не всі регіони вповні зуміли адаптуватись до нових умов посилення інтеграційних процесів і використати потенціал єврорегіонів, учасниками яких вони є. Це зумовлює необхідність формування матриці стратегічних орієнтирів розвитку регіону в умовах єврорегіонального співробітництва задля обґрунтування рекомендацій щодо запровадження форм активізації ЗЕД.

Зауважимо, що визначення напрямів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва повинно корелювати зі стратегією сталого його розвитку. Для розробки й прийняття стратегічних управлінських рішень у напрямі активізації ЗЕД у регіоні побудовано матрицю стратегічних орієнтирів розвитку регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, що формується на основі позиціонування регіонів України за інтегральним показником розвитку ЗЕД і рівнем єврорегіональної співпраці.

Для формування матриці стратегічних орієнтирів активізації ЗЕД регіонів в умовах єврорегіонального співробітництва

застосовано результати проведеного аналізу єврорегіонального співробітництва й розрахунку інтегрального показника ЗЕД у регіонах, які відображено на рис. 3.1.

		Рівень розвитку єврорегіонального співробітництва			
		Участь у двох єврорегіонах	Учасник одного єврорегіону	Єврорегіон не функціонує	Не є учасником
Рівень розвитку ЗЕД у регіоні за інтегральним показником	Високий	-	-	-	м. Київ
	Перспективний	-	-	-	Дніпропетровська
	Середній	-	Закарпатська	Запорізька, Миколаївська,	Київська
	Недостатній	Івано-Франківська, Львівська,	Вінницька, Волинська, Одеська, Чернігівська	Донецька	Полтавська,
	Низький	Чернівецька	-	Сумська, Харківська, Херсонська, Луганська	Черкаська, Житомирська, Кіровоградська, Хмельницька, Тернопільська, Рівненська

Рис. 3.1. Матриця стратегічних орієнтирів активізації ЗЕД регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва

**Розроблено авторами.*

У процесі формування матриці стратегічних орієнтирів активізації ЗЕД регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва були враховані результати групування регіонів України за інтегральним показником, що дало змогу відобразити специфіку кожного сегмента матриці, врахування якої важливе для розробки й обґрунтування рекомендацій щодо формування стратегії інвестиційної діяльності та ЗЕД регіонів.

Регіони, що потрапили до групи з *низьким рівнем розвитку ЗЕД і відсутністю єврорегіональної співпраці*, є підтвердженням неефективного використання можливостей налагодження зовнішньоекономічних зв'язків. Зокрема, в Чернівецькій області за найбільш сприятливих умов, що забезпечуються участю в двох єврорегіонах («Карпатський» та «Верхній Прут»), рівень розвитку ЗЕД один із найнижчих в Україні через неоптимальну структуру експорту-імпорту. Негативний вплив недооцінки потенціалу єврорегіонального співробітництва для розвитку ЗЕД і покращення соціально-економічної ситуації в регіоні доводить той факт, що більшість регіонів із низьким рівнем розвитку ЗЕД не є учасниками жодного із проєктів міждержавної співпраці, зокрема це стосується Черкаської, Житомирської, Кіровоградської, Хмельницької, Тернопільської та Рівненської областей. Стратегічними орієнтирами ЗЕД цих областей мають стати впровадження активної політики налагодження єврорегіонального співробітництва та здійснення цілеспрямованого впливу на інвестиційну та експортно-імпорتنу діяльність у цих регіонах задля формування оптимальної структури ЗЕД регіонів. Паралельно з цим необхідне використання державних інструментів стимуляційного впливу на активізацію єврорегіонального співробітництва в регіонах, де така форма співпраці відсутня.

Для регіонів України, які потрапили до групи з *недостатнім рівнем ЗЕД*, пріоритетними й надалі залишаються зростання загального обсягу ПІІ та посилення експортно-імпоротної діяльності,

досягнути чого можна завдяки зовнішньоекономічним зв'язкам та більш ефективному використанню можливостей участі в єврорегіональному співробітництві (зокрема це стосується Івано-Франківської та Львівської областей). Хмельницька, Миколаївська та Волинська області, як учасники єврорегіональної співпраці, повинні приділити більше уваги оптимізації структури ЗЕД, зростанню ПІІ шляхом запровадження в регіонах нових форм зовнішньоекономічного співробітництва.

Серед регіонів, які вповні використовують можливості єврорегіонального співробітництва, варто відзначити Закарпатську область, де результат активної зовнішньоекономічної співпраці відображається відповідно високим показником розвитку ЗЕД.

Потенційно сприятливою є ситуація, яка склалась у м. Києві та Дніпропетровській області. Позиція цих регіонів на матриці стратегічних орієнтирів активізації ЗЕД свідчить про оптимальну її структуру та досить високі показники розвитку. Цій групі регіонів у майбутньому потрібно зосередити зусилля на участі в єврорегіональному співробітництві та посиленні міжнародного співробітництва шляхом упровадження нових та розширення діючих форм ЗЕД.

За умови змін рівня ПІІ, обсягів експорту та імпорту в регіоні й участі в міжнародній співпраці потрібно виконати повторну оцінку, на основі якої рекомендації щодо формування стратегії активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва повинні бути відкориговані відповідно до нових умов.

Активізація зовнішньоекономічних зв'язків регіону є важливим стратегічним завданням розвитку економіки. У вирішенні цієї проблеми мають брати участь органи регіональної влади з метою забезпечення сприятливих умов для експортерів та захисту внутрішнього ринку від небажаної конкуренції. Дії регіональної влади мають спиратися на ретельно розроблену та обґрунтовану стратегію розвитку ЗЕД (Naumov O., Vihun I., 2004).

Для формування стратегії активізації ЗЕД регіонів України важливе використання досвіду країн ЄС щодо реалізації різних напрямів та заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності власних виробників, зміну імпоротної політики держави, захист експортерів на всіх рівнях – організаційно-правовому, міжнародно-політичному та інформаційному тощо.

Вивчення досвіду єврорегіонального співробітництва країн Європейського Союзу та систематизація узагальненої інформації із джерел АЄПР та Європейської Комісії (АЕВР) дає змогу серед *основних стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків* визначити: підвищення рівня економічного розвитку регіону; оптимізацію транспортної та комунікаційної сфер; розвиток туристичної галузі; охорону та захист довкілля; поліпшення соціального життя населення єврорегіонального об'єднання; планування просторового розвитку регіонів.

Характеристику основних напрямів єврорегіонального співробітництва в країнах ЄС наведено в додатку 3, табл. 3.1.

Підвищення рівня економічної ефективності розвитку регіону. У європейських регіонах, як відомо, існують численні спільні проблеми, які становлять перешкоди для розміщення промислових об'єктів і об'єктів невиробничої сфери, а також для реструктуризації вже існуючих галузей промисловості. Тому для подолання цих та інших проблем суб'єктами єврорегіональних відносин визначено стратегічні орієнтири налагодження зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва (рис. 3.2).

Центральне місце серед них посідає єврорегіональне співробітництво малих і середніх підприємств, зокрема інтенсифікація економічних відносин між виробниками й постачальниками, а також створення кращих умов для функціонування малих і середніх підприємств у єврорегіональному просторі.

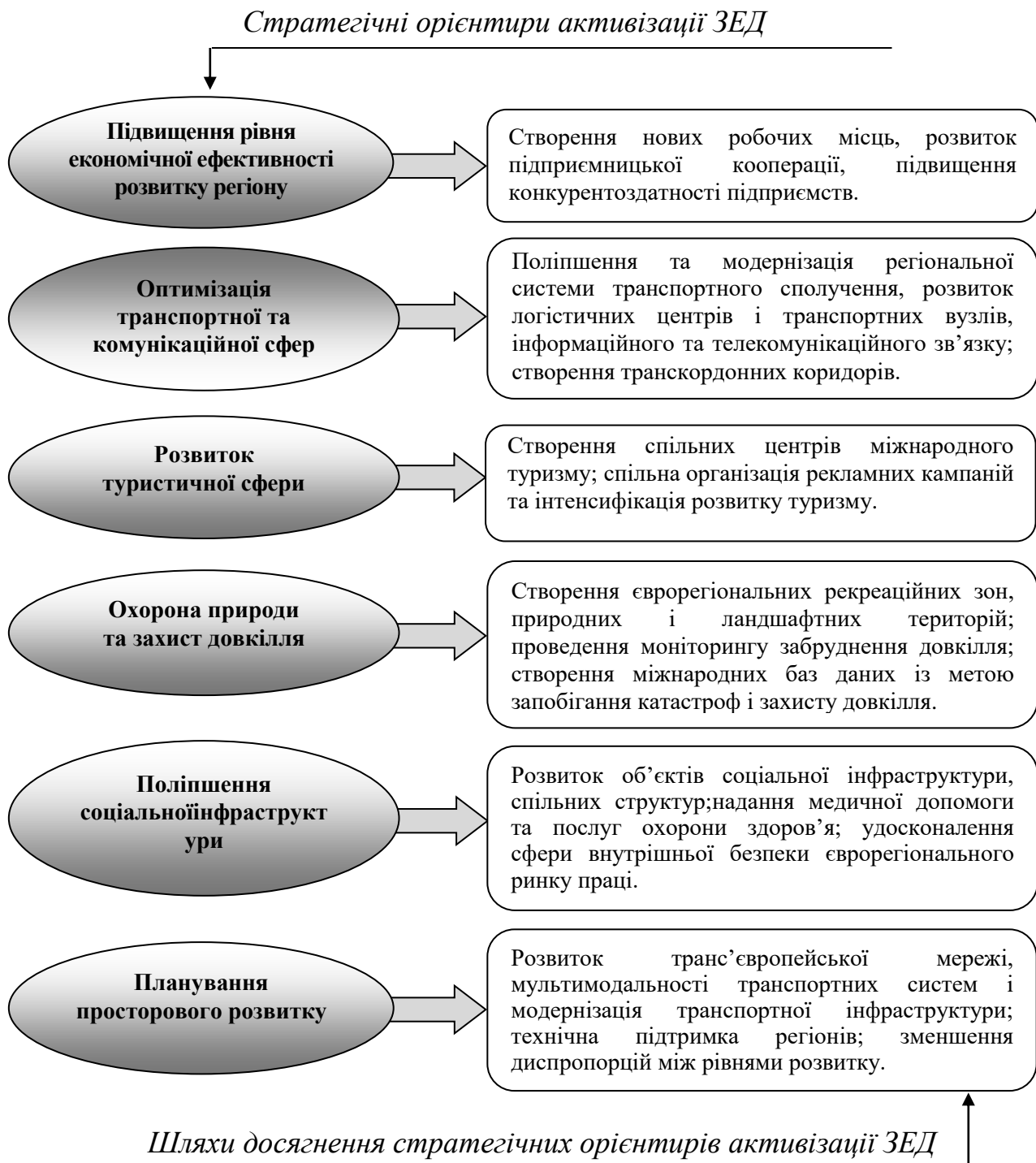

Рис. 3.2. Стратегічні орієнтири налагодження зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва

**Побудовано авторами.*

Розвиток і підтримка підприємницької діяльності в єврорегіональному просторі країн Західної Європи передбачає створення адекватних умов для розвитку малих і середніх підприємств, сприяння трансферу технологій, залучення інвестицій і поліпшення інвестиційного клімату на основі створення сприятливого податкового режиму в рамках компетенції сторін із правових питань – у сфері інвестиційного та податкового законодавства, господарського права – шляхом обміну правовою інформацією, проведення семінарів та інших зустрічей (Школа І. М., Короп Б. М., 2010).

Так, упродовж останнього десятиліття більше тисячі малих і середніх підприємств металообробки, машинобудування, лісової та деревообробної промисловості з тринадцяти європейських країн взяли участь у серії бізнес-партнерських заходів і семінарів у рамках програми «Кроссбо». Ціль такого проєкту – надання допомоги малим і середнім підприємствам країн-учасниць проєкту у встановленні партнерських відносин і, таким чином, сприяння розвитку їх стратегічного партнерства та єврорегіонального бізнес-співробітництва. Програма «Кроссбо» охоплює малі та середні підприємства з 10 країн ЄС (Швеції, Великої Британії, ФРН, Польщі, Естонії, Іспанії, Литви, Латвії, Чехії та Румунії), РФ, Норвегії та України. У рамках проєкту відбулись бізнес-форуми, які сприяли встановленню партнерських відносин за участю більш ніж 900 підприємств металообробки, машинобудування, інформаційній та технічній підтримці місцевих підприємств.

Окрім того, у 2007 р. Європейською комісією схвалено Європейську міжтериторіальну програму співпраці «Оперативна програма співробітництва». Відповідно до цілей Лісабонської стратегії, а також стратегічних керівних принципів «Оперативної програми співробітництва» пріоритетними напрямками єврорегіональної діяльності є розробка спільних економічних, соціальних і екологічних єврорегіональних проєктів, спрямованих на

забезпечення сталого територіального розвитку, з метою підтримки та заохочення підприємницької діяльності, розширення малих і середніх підприємств, розвитку міжнародного туризму, культури і торгівлі; заохочення населення до раціонального природокористування, охорони довкілля й запобігання ризикам; налагодження зв'язків між міськими та сільськими районами, зменшення ізоляції шляхом поліпшення транспортного сполучення, інформаційних і комунікаційних мереж, а також транскордонного доступу до джерел енергії, водопостачання й утилізації відходів; співпраця щодо розробки та спільного використання інфраструктури, обладнання та послуг у галузях охорони здоров'я, культури, освіти (Панухник О. В., 2005).

Особливої уваги заслуговує досвід розвитку економічних зв'язків між містами в рамках єврорегіональних об'єднань. Так, у ФРН, Бельгії та Нідерландах вони переважно здійснюються не за допомогою адміністративних (муніципальних) органів, а за участі торгово-промислових палат (ТПП), які об'єднують більшість підприємств єврорегіонального утворення. Така форма співпраці виключає адміністрування і забезпечує вирішення проблем торгово-економічних взаємовідносин між підприємствами на основі демократичного корпоративного регулювання.

Володіючи банками даних, ТПП допомагають своїм членам у пошуках партнерів, забезпечуючи їх усією необхідною інформацією.

Аналізуючи західноєвропейський досвід ЗЕД у контексті єврорегіонального співробітництва, варто зазначити, що особлива увага приділяється економічному розвитку малих прикордонних міст. Так, в Італії та Франції прийняті нормативні документи, що сприяють стимулюванню розвитку малих і середніх міст, одночасно обмежуючи, а нерідко й забороняючи нове промислове будівництво у високо індустріальних районах. У Франції розроблені й реалізовані довгострокові програми (терміном 20–30 років) розвитку найбільш віддалених від центру територій, зокрема Аквітанії та Нижньої Рони-

Лангедоку. Відповідно до таких програм держава фінансувала заходи зі стимулювання розвитку існуючих у межах окремих регіонів прикордонних малих та середніх міст задля створення в них виробничої і соціальної інфраструктури, малих й середніх підприємств. Програми розвитку малих міст у відсталих регіонах спрямовані на перетворення їх у активні центри зростання економічного потенціалу прилеглих до кордону територій. Одним зі шляхів розвитку міст цього типу є зміцнення їх матеріально-технічної бази завдяки розміщенню другорядних підприємств у цих містах, підтримці дрібних історично сформованих традиційних промислів (Панухник О. В., 2005).

Приміром, німецько-польське об'єднання сприяння економіці має на меті стимулювання ЗЕД шляхом розвитку підприємницької кооперації, а також створення в регіоні сприятливих умов для розміщення капіталу. Таке єврорегіональне економічне об'єднання надає інформацію про територіальне розміщення виробництва, національні й міжнародні програми сприяння та фінансової допомоги, встановлює контакти з центральними, регіональними та місцевими органами влади, палатами, асоціаціями й розробляє програми територіальної господарської діяльності, підтримуючи таким чином єврорегіональне економічне зрощення. За час свого існування єврорегіональне об'єднання допомогло встановити більше тисячі німецько-польських контактів й отримало визнання по обидва боки кордону. Прийняття програми надання гарантій створило також інструмент забезпечення інвестування середніх підприємств Бранденбурга. Завдяки цьому для середніх підприємств ФРН відкриваються нові можливості для кооперації на польському ринку, особливо під час експорту консалтингових й інжинірингових послуг, спрямованих на підтримку розвитку інфраструктури, а також транспорту й матеріально-технічного забезпечення. Перспективні також німецько-польські зв'язки в галузях енергетики та охорони довкілля бранденбурзьких підприємств, що здійснюють технологічні

розробки й надання послуг. За прогнозами економістів, консолідувавши ресурси по обидва боки кордону, вздовж р. Одер, завдяки підтримці ремісництва і промислів у найближчій перспективі регіон перетвориться в економічно розвинутий (Штольпе М., 2004).

Для поліпшення економічної ситуації в західноєвропейському регіоні відбувається стимулювання торговельного обміну інноваційною, промисловою та сільськогосподарською продукцією, створення спільних підприємств із виробництва товарів щоденного вжитку, ведеться боротьба з контрабандою і транскордонною злочинністю, відбувається створення і розвиток професійного регіонального маркетингу в різних галузях господарювання, створення умов раціонального розміщення виробництва, здійснення підтримки інновацій, проведення досліджень та розвиток технологій.

Зрощування економік прилеглих територій, створення відповідних інфраструктур для підтримки взаємовідносин між господарськими суб'єктами господарювання, налагодження транскордонних коопераційних зв'язків, формування транспортних і комунікаційних інфраструктур, які служать артеріями для економіки двох країн, можна виразно простежити на прикладі німецької прикордонної землі Бранденбург та польського Зеленогурського прикордонного воєводства. Зміцнення промислових центрів і збільшення кількості малих та середніх підприємств сприяли тому, що в Бранденбурзі близько 20 підприємств стали центрами зростання з певною промисловою спеціалізацією: картонно-паперовою промисловістю, виробництвом пакувальної тари та нафтохімії у Шведті, сталеплавильної промисловості і використання вторинної сировини в Айзенхюттенштадті, виробництва залізничного рухомого складу та металургії в Хенінгсдорфі. Завдяки зв'язкам великих підприємств із малими та середніми фірмами успішно розвивається система взаємних поставок. Нині майже кожне друге промислове підприємство землі Бранденбург завдяки диверсифікації прямо чи опосередковано намагається віднайти нові шляхи у виробництві

транспортних засобів. У м. Кірхмезер розташовані заводи з виробництва трансмісій та залізничних стрілок. У такий спосіб понад 300 підприємств цієї галузі створили постійні робочі місця. При цьому розміщення підприємств орієнтоване на експорт та інновації. Таким чином, вирішальним фактором стає створення відповідного просторового територіального об'єднання між виробниками та постачальниками. Для цього необхідні стійкі взаємовідносини між виконавцями робіт на технологічній стадії, постачальником та «системним організатором», так само, як і між промисловістю, постачальником промислових послуг, експедиторами, фінансовими установами, а також, не в останню чергу, проєктантами у транспортній галузі, туристичними фірмами, авіакомпаніями, аеропортами, залізничними станціями та туристичними центрами.

Створення подібних «кластерів» полегшується завдяки створенню Міністерством економіки Бранденбургської інформаційної системи територіального маркетингу (BASIS). База даних містить інформацію, регіонального значення щодо кон'юнктурних і структурних змін у регіоні, розміщення виробництв, передачі технологій тощо. Ці дані надаються земельним адміністративним органам і установам, а також комерційним та громадським організаціям. За допомогою існуючих даних можна в найкоротший термін отримати різноманітну інформацію в розрізі адміністративних одиниць та інфраструктури, що дає можливість встановити контакти з іншими господарськими та науковими інституціями, до прикладу університетами в Потсдамі чи Котбусі, різноманітними технологічними центрами тощо. Ця інформаційна система є передумовою для проєктування і підготовки зрощення єврорегіональних інфраструктур.

Загалом уздовж німецько-польського кордону встановлено понад 2 тис. ділових контактів та інституціоналізованих зв'язків. Прикладами тут є проєкти у сфері конверсії та переробки вторинної сировини, в якій задіяні земля Бранденбург, Познанське воєводство

та провінція Північний Брабант (Нідерланди), а також проекти у сфері комунального господарства між містами Вріцен (ФРН), Мешковіце (Польща) та общиною в Бельгії.

Ще одним прикладом єврорегіональної кооперації в економічній галузі є реалізований ЄС проєкт «ISLES» (Шотландсько-ірландське об'єднання в галузі дослідження вторинних джерел енергії). Єврорегіональна співпраця в рамках проєкту здійснюється місцевими органами влади Шотландії, Ірландії та Північної Ірландії. Кошти на реалізацію проєкту виділені в рамках програми Інтеррег IVA. У 2011 р. створена ірландсько-британська транскордонна мережа інтегрованого офшорного постачання енергії через нові морські лінії електропередач за допомогою відновлювальних джерел енергії вітру, припливів і відпливів морських хвиль на узбережжі Західної Шотландії та Ірландського моря (Northern Ireland, the Border Region of Ireland and Western Scotland 2014-2020).

Важливим стратегічним орієнтиром налагодження зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва є удосконалення транспортної та комунікаційної сфер. Транспортні зв'язки та постачання енергії є одними з найважливіших інструментів регіональної політики розвитку єврорегіональних форм Західної Європи. Будівництво автомобільних та залізничних доріг, аеропортів, суднохідних водних шляхів і гаваней має важливе значення для прикордонних регіонів.

Зовнішньоекономічні зв'язки в умовах єврорегіональної співпраці та використання переваг розвинутої інфраструктури ліквідовують «вузькі місця», перетворюючи відділені від центру регіони на мости, що з'єднують національні держави, одночасно розвиваючи їх зсередини.

Найбільше сформовані численні єврорегіональні структури існують у напрямку північ-південь, або в так званій Північноморсько-Середземноморській осі транскордонного співробітництва, що проходить по лінії державних кордонів між ФРН, Нідерландами,

Бельгією, Люксембургом, Францією, Швейцарією та Італією. Транскордонне співробітництво тут ведеться з обов'язковим урахуванням сучасного та перспективного функціонального зонування прилеглих територій. Основою планувальної структури регіону є територіально-просторова система поселень, з'єднаних транспортними комунікаціями з урахуванням ландшафту територій. При цьому міста виступають як планувальні центри різних рангів, а транспортні комунікації (залізниці, автомагістралі, трубопроводи) та головні елементи ландшафту (ріки, канали) утворюють планувальні осі. Ці планувальні елементи є основними місцями зосередження містобудівної та виробничої діяльності (Луцишин Н. П., 2001).

Прикладом успішного єврорегіонального співробітництва в транспортній галузі є створення в рамках програми Інтеррег IV-А проєкту прокладення підводної залізничної магістралі між Хельсінкі та Талліном, будівництво євротунелю під Ла-Маншем, що з'єднує Велику Британію із континентальною Європою, а також датсько-шведського мосту-тунелю Ерессун та ін.

Таким чином, на прикордонні країн Західної Європи відбувається постійна модернізація транспортної інфраструктури і прикордонних переходів, а також органами місцевої влади й територіальними общинами розроблені заходи, спрямовані на покращення якості пасажирських і товарних перевезень у єврорегіональних ареалах.

Важливим напрямом ЗЕД в умовах єврорегіональної співпраці є розвиток туристичної галузі. Місцеві органи європейських країн можуть самостійно будувати та експлуатувати мережу туристичних об'єктів, готелів, кемпінгів; залучати у будівництво іноземні інвестиції та будівельні фірми (для того, щоб у майбутньому ці фірми виконували як ремонтне, так і профілактичне обслуговування, створювали спільні туристично-спортивні комплекси тощо). Очевидно, що створення спільних центрів єврорегіонального туризму зменшує конкуренцію в цій прибутковій галузі, робить її

привабливою для всіх зацікавлених сторін. Загалом у прикордонні країн Західної Європи відбувається спільна організація рекламних кампаній та інтенсифікація розвитку туризму як найважливішої галузі господарства.

Прикладом успішної реалізації єврорегіональних проєктів у туристичній галузі може слугувати транскордонний бельгійсько-британсько-нідерландський проєкт STEP (Sustainable Tourism in Estuary Parks) (2014–2020), учасниками якого стали п'ять організацій та три регіони (естуарії): Бісбош (Нідерланди), Бродс (Велика Британія), Крюбек-Базель-Рупельмонд (Бельгійська Фландрія). На реалізацію проєкту виділено 6 млн євро, зокрема зі Структурних фондів ЄС – 2,5 млн євро. Об'єднані зусилля трьох суміжних регіонів були спрямовані на вироблення спільної концепції сталого розвитку туризму в регіоні, моніторингу візитів і громадсько-приватної кооперації. Основна увага приділена розвитку та просуванню спільного туристичного продукту у прикордонних регіонах, а саме пішохідного туризму, проведення спортивних велогонок і перегонів на каное тощо (Project Cycle).

Результатом проєкту є успішна модернізація туристичної транспортної інфраструктури:

- будівництво піших і велосипедних доріжок, кемпінгових центрів, притулків для піших подорожуючих, звукових вказівників для незрячих туристів, спеціально обладнаних пристаней для суден і паромних зв'язків;
- вивчення й проєктування найбільш відвідуваних центрів у Європі;
- створення переліку критеріїв успішного розвитку туристичних компаній.
- моніторинг за виконанням туристичними компаніями всіх поставлених перед ними завдань.

Не менш важливим стратегічним орієнтиром зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального

співробітництва, з огляду на європейський досвід є, охорона природи та захист довкілля. У контексті цього діє принцип відповідальності фізичної чи юридичної особи, які за заподіяну шкоду довкіллю зобов'язані виплатити компенсацію. Створюються транскордонні рекреаційні ареали, біотики, природні та ландшафтні території, заповідники та їх транскордонне сполучення; проводяться екологічні дослідження стану можливого забруднення довкілля (під час планування промислового розселення, використання підземних вод тощо); створюються транскордонні бази даних і систем раннього екологічно сповіщення; транскордонні інформаційні системи освіти як дієві інструменти профілактики забруднення довкілля (Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів).

Виразним прикладом проведення єврорегіональної екологічної політики у ФРН є діяльність, спрямована на переробку промислових відходів, рекультивації, захисту та розширення зеленого ландшафту, що було координоване Комунальним союзом. Результатом діяльності цієї програми стало екологічне «одужання» всього регіону вздовж західного кордону ФРН, найзабрудненішу територію вздовж р. Емшир перетворено на величезний ландшафтний парк протяжністю 320 км, що містить зони відпочинку та екозони, технологічні музеї (на базі колишніх підприємств), інноваційні виставки.

Скандинавські країни здійснюють фінансування моніторингу навколишнього середовища, дослідження біосфери, розвитку лісового господарства та збереження біологічної різноманітності. Рада міністрів північних країн виділила 78,6 млн дол. США на розвиток сусідніх територій. Фінансова корпорація в галузі охорони довкілля NEFCO (Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія) фінансує проекти та активізує залучення інвестицій у підприємства, технології із запобігання забрудненню й охорони довкілля. Проекти орієнтовані на виробництво обладнання для захисту довкілля, модернізацію промислового енергообладнання, впровадження екологічно чистих

технологій, надання послуг у природоохоронній галузі. NEFCO є аукціонером підприємств, надає позики та видає комерційні гарантії за умови наявності техніко-економічного обґрунтування проєктів (Дания – 2002).

Вважається, що ФРН найбільш активно співпрацює зі своїми сусідами у п'яти прикордонних субрегіонах. У чотирьох із них взаємодія здійснюється по лінії підпрограм «Просторовий розвиток і зниження великих взаємозалежних регіонів», в одному – по лінії підпрограми «Просторовий розвиток та зниження ризику повеней». Обсяги фінансування субрегіонів ФРН у межах програми Інтеррег ІV (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Фінансування транскордонної екологічної політики ФРН у
рамках програми Інтеррег ІV (2014–2020 рр.)**

Назва субрегіону	Території субрегіону	Розмір фінансових субсидій ЄС
1	2	3
Басейн рік Рейн і Маас	Суміжні території ФРН (федеративні землі Баден-Вюртемберг, Баварія, Гессен, Північний Рейн-Вестфалія, Рейнланд-Пфальц, Саар), Бельгії, Люксембургу, Нідерландів, Франції і Швейцарії	135,3 млн євро (з них для ФРН – 24,9 млн євро)
Басейн Балтійського моря	Приморські прикордонні регіони ФРН (федеративні землі Бранденбург, Гамбург, Макленбург-Передня Померанія, Нижня Саксонія, Шлезвіг-Гольштейн), Данії, Фінляндії, Швеції, Норвегії	24,7 млн євро (з них для ФРН – 12, 2 млн євро)
Територія Центральної та Південно-Східної Європи, басейни Адріатичного моря та р. Дунай	Регіони ФРН (федеративні землі Баден-Вюртемберг, Баварія, Бранденбург, Саксонія, Саксонія-Анхальт, Тюрінгія), Австрії, Греції, Італії та ін.	20,9 млн євро (з них для ФРН – 4,3 млн євро)

Продовження таблиці 3.1.

1	2	3
Басейн Північного моря	Регіони ФРН (федеративні землі Бремен, Гамбург, Нижня Саксонія, Шлезвіг-Гольштейн), Великої Британії, Данії, Нідерландів, Швеції та Норвегії	14,5 млн євро (з них для ФРН – 2,0 млн євро)
Територія Північно-Західної Європи	Регіони ФРН (федеративні землі Гессен, Рейнланд-Пфальц, Саар, Північний Рейн Вестфалія), Бельгії, Великої Британії, Ірландії, Люксембургу, Нідерландів, Франції	29,8 млн євро (з них для ФРН – 1,0 млн євро)

**Складено на основі (Interreg VA).*

Одним із прикладів успішного розвитку єврорегіонального співробітництва є німецько-швейцарсько-датський єврорегіон «Базілієнсіс», який ужив чимало заходів для вирішення проблем охорони довкілля, реалізовано проекти енергопостачання, що відповідають найновітнішим екологічним стандартам, подолано наслідки екологічної катастрофи у Швайцерхалле (Сандоз). Тристоронні спеціальні робочі комітети єврорегіону розробили проекти: «Покращення механізмів безпеки», «Загроза навколишньому середовищу / Проблеми дезактивації та дегазації», «На шляху до покращення інформування» тощо (Хефлігер К., 1997).

Поліпшення соціальних стандартів життя населення регіону є не менш важливим стратегічним орієнтиром зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва. Сьогодні відбувається раціональне розміщення об'єктів сфери послуг, науково-технічна співпраця, а також співпраця між усіма навчальними закладами та освітніми центрами, формування спільних науково-дослідних структур, створення спільної інформаційно-комунікаційної системи єврорегіонального об'єднання, створення комплексної Сервісної інформаційної системи, метою якої є надання

структурованої інформації про максимальну кількість потенційних фінансових джерел для проєктів, обмін даними в єврорегіональній структурі тощо.

Реалізація цього орієнтиру передбачає розвиток сфери охорони здоров'я, удосконалення сфери внутрішньої безпеки єврорегіонального ринку праці та інформаційно-комунікаційних систем.

На сучасному етапі одним із стратегічних орієнтирів зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва є планування просторового розвитку прикордонних територій.

Цей процес у Західній Європі здійснюється на трьох рівнях:

- національному (уряд і спеціальні комісії з просторового розвитку координують розвиток транскордонного регіоналізму в Європі);
- міжрегіональному (регіональне планування здійснюється в межах регіональної компетенції місцевих органів влади);
- локальному (єврорегіони, транскордонні агломерації, транскордонні кластери та ін.).

Варто зауважити, що між багатьма країнами ЄС укладені угоди, які регулюють просторовий розвиток окремих регіонів цих країн, у тому числі прикордонних. Прикладами є угоди ФРН з країнами Бенілюксу, Францією, Австрією, Швейцарією та Польщею. Результатом підписання міждержавних угод стало створення комісії із просторового планування, яка успішно діє уже понад 60 років у напрямі міжрегіонального просторового планування.

Найефективнішим прикладом єврорегіональної локальної співпраці є транскордонні структури, в межах яких самостійно вироблені концепції просторового розвитку регіонів і планування перспективних напрямів співробітництва того чи іншого транскордонного об'єднання. В останні роки єврорегіональна співпраця між країнами Західної Європи є взірцем транскордонної

взаємодії та намаганням ефективно подолати територіальні невідповідності в регіональному розвитку суміжних регіонів.

Основними заходами єврорегіонального просторового розвитку є:

- зменшення диспропорцій у рівнях розвитку регіонів;
- розвиток транс'європейської мережі;
- охорона та поліпшення якості довкілля;
- шанобливе ставлення до національної і регіональної культурної спадщини країн-членів ЄС.

ФРН ініційовано програму «Просторовий розвиток та спільні заходи транснаціонального характеру», що націлена на реалізацію в рамках Спільної операційної програми (СОП) конкретних детально спланованих малоформатних проєктів, що становлять взаємний інтерес. До них можна віднести заходи у галузях:

- містобудування (розвиток інфраструктури міського господарства, налагодження зв'язків між міськими і сільськими районами, підвищення життєвого рівня та благоустрою населення);

- транспортна інфраструктура і комунікації (поліпшення регіональної та транскордонної системи транспортного сполучення, створення мультимедійних комунікаційних центрів, використання провідних технологій у галузі інформатики для розвитку транскордонного регіону);

- природні ресурси та історико-культурна спадщина (охорона природних заповідників і заказників, культурних та історичних пам'яток, розвиток туризму та підвищення якісного рівня туристичних послуг, розвиток інтеграційного менеджменту в прибережних зонах).

Ці та інші проєкти СОП поширюються на регіони країн Балтії та Середземномор'я в галузях планування, академічного обміну, науково-технічних досліджень, підготовки та перепідготовка кадрів тощо.

Політика просторового планування успішно діє в країнах Західної та Центральної та Південно-Східної Європи. Центральноєвропейська зона включає прикордонні регіони східної частини ФРН, Австрії, Північної Італії, Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини та Словенії з штаб-квартирою у м. Дрезден (ФРН).

Для досягнення поставлених цілей у субрегіоні створено ряд проєктів з питань оптимізації баз даних ЄС щодо просторового планування, збору та систематизації інформаційного матеріалу країн-сусідів ЄС, розробки спільних картографічних баз та географічних інформаційних систем з метою контролю баз даних щодо питань менеджменту, забезпечення координування співпраці науково-дослідницьких структур та органів планування з метою коректування загальноєвропейської стратегії просторового розвитку та врахування специфіки і потреб субрегіону.

Першим напрямом просторового розвитку субрегіону є створення поліцентричних міських систем та селищних структур. Їх пріоритетними завданнями є: розширення існуючих зв'язків між мегаполісами, невеликими містами, селищами з метою досягнення синергії та компліментарності, а також підвищення ефективності взаємодії між ними: обмін досвідом щодо урбанізації та регіонального розвитку; створення спільних проєктів, орієнтованих на оптимізацію всіх форм міждержавної та міжрегіональної співпраці житлово-комунального господарства.

Другий напрям – розвиток мультимодальності транспортних систем і модернізація транспортної інфраструктури. Головні завдання цього напрямку: облаштування і модернізація транспортних коридорів міжнародного значення, які зв'язують між собою великі населені пункти, посилюючи їхню мультимодальність; перенесення центру ваги вантажопасажирських перевезень із автотранспорту на залізничний і водний транспорт; поліпшення організаційної структури і менеджменту транспортних систем; забезпечення рівних

можливостей під час підключення до транс'європейських мереж. Спільні ініціативи спрямовані на:

- організаційне поліпшення логістики і сфери послуг;
- надання транспортній системі мультимодального характеру;
- широке використання системи телекомунікацій та нових інформаційних технологій менеджменту в організації всіх видів транспортних перевезень;
- реалізацію проєктів із транспортного забезпечення акваторій Північного, Середземного, Адріатичного та Іонічного морів, а також р. Дунай з дотриманням норм екологічної безпеки, охорони довкілля, збереження енергоресурсів;
- забезпечення прискореного проходження прикордонних і митних процедур;
- надання містам вузлових функцій транс'європейських транспортних мереж (Грамацки Г. Е., 2003; Калініченко О. І., 2011).

Третій напрям – співробітництво в галузях науки та інформації. Основний акцент тут припадає на розвиток координаційних зв'язків між юридичними та фізичними особами. Перспективними спільними проєктами є інтенсифікація співпраці торгово-промислових та ремісничих палат сусідніх країн, а також науково-дослідницьких інституцій.

До головних пріоритетів четвертого напрямку – збереження історико-культурної та природної спадщини – належать заходи з охорони унікальних пам'ятників, збереження їх природної та культурної самобутності; розробка спільних стратегій у галузі збереження довкілля, архітектурних пам'яток та культурних ландшафтів. Основні проєкти передбачають оптимізацію картографічних та інформаційних баз даних (біосфери, екологічно небезпечних регіонів, зон можливих повеней, районів підвищеної вологості, лісових масивів, басейну р. Дунай, Північного, Середземного, Адріатичного та Егейського морів); обмін досвідом у питаннях зниження ризиків та ліквідації наслідків стихійних лих,

проведення картографічних робіт, спільні дії в розвитку туризму (маркетинг, транснаціональні і туристичні маршрути, промоція туристичного продукту). Очікується подальше розширення програм просторового розвитку й посилення участі адміністративно-територіальних одиниць у посиленні єврорегіональної співпраці.

У сучасних умовах єврорегіональна економічна політика, а саме політика планування просторового розвитку є одним із пріоритетних напрямів єврорегіонального співробітництва, в межах якої єврорегіональні об'єднання є моделями прискореного економічного розвитку регіонів. У разі втілення перерахованих вище змін у економічне життя регіонів суб'єкти ЗЕД зможуть отримати ряд переваг, що дозволить активізувати їхню економічну діяльність на європейських ринках та забезпечити довіру з боку іноземних інвесторів. До того ж, успішне провадження ЗЕД вітчизняними суб'єктами господарювання дасть можливість покращити базові макроекономічні показники, що в свою чергу сприятиме економічному розвитку держави. Тому розвиток основних напрямів єврорегіонального економічного співробітництва в країнах Західної Європи, як рушійної сили європейської інтеграції є досить актуальним для нашої держави, адже Україні необхідні суттєві зрушення в економічній сфері як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Для активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва потрібне створення сучасного ефективного організаційно-економічного механізму цієї діяльності. Формування гнучкого, динамічного організаційно-економічного механізму активізації єврорегіонального економічного співробітництва сприятиме стабільному розвитку регіонів, забезпечуючи підвищення їх конкурентоспроможності.

3.2. Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

Актуальним завданням держави є дослідження проблем та розробка відповідних заходів стимулювання ЗЕД суб'єктів господарювання на регіональному рівні.

Система стимулювання ЗЕД (інструменти, інституціональні виконавці та характер їхньої взаємодії) у кожній країні є оригінальною. Її конфігурація залежить від ступеня державного втручання в економічне життя. Варто зауважити, що в наукових дослідженнях виділяють французьку та німецьку моделі через їхню полярність у питанні щодо ролі держави в процесі стимулювання експорту. Якщо Німеччина дотримується принципів субсидіарності державних інтервенцій (через систему делегування повноважень), лібералізму та децентралізації, то Франція відстоює ідеї жорсткої координації, планування, активного втручання держави в економічне життя і централізації (Козік М. О., 2014).

Інтенсифікація ЗЕД у регіоні можлива за умови зміни її економіко-правового забезпечення та інституційного середовища, законодавчого регулювання, зокрема створення єдиного законодавчого документа, який би регулював винятково ЗЕД.

З огляду на існуючі перешкоди в розвитку єврорегіональної співпраці, особливості соціально-економічного розвитку регіонів, які є основними об'єктами зовнішньоекономічної політики регіонів, орієнтирами інтенсифікації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва повинні стати:

- створення прозорої і взаємопов'язаної системи планування і моніторингу розвитку регіонів, зокрема реалізації проєктів, міжрегіональної торгівлі тощо;
- уніфікація понятійного апарату і формування повноцінної системи законодавства в напрямку зовнішньоекономічного співробітництва;

- відновлення, модернізація та прийняття в новій редакції Законів України із запровадженням системи спрощеної реєстрації новостворених підприємств, гарантованої державою системи фіскального стимулювання, доступної системи управління ними, що стане дійовим механізмом залучення інвестицій у регіони та формування «точок зростання» (Сілічєва Н. Є., 2017).

Відповідно до зазначеного в умовах єврорегіонального співробітництва можна виділити основні напрями активізації, а саме:

- організаційно-інституційний напрям, де міждержавне регіональне управління, спрямоване на підвищення ролі комунікаційної складової в інституційному механізмі співпраці, відіграватиме ключову роль. Окрім того важливим є проведення реорганізації вже діючих єврорегіональних структур (єврорегіонів), їх інфраструктурних об'єктів та створення нових інституцій регіонального менеджменту;

- організаційно-правовий напрям включає удосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності державного правового регулювання;

- організаційно-економічний напрям спрямований на підвищення конкурентоспроможності економічного середовища регіонів, а саме підвищення ефективності єврорегіональної торгівлі, проведення кон'юнктурних та маркетингових досліджень тощо;

- фінансовий напрям передбачає удосконалення фінансового механізму забезпечення розвитку єврорегіональної економічної співпраці, посилення фінансової самодостатності територіальних громад.

Кожен із наведених напрямів активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва передбачає відповідні шляхи та інструменти (додаток В).

Підписання в 2014 р. Угоди про асоціацію України та ЄС у поєднанні з одностороннім впровадженням з боку ЄС торговельних преференцій для України, а з 2016 р. – й повноцінним впровадженням

зони вільної торгівлі стало відчутним позитивним чинником для поживлення взаємної торгівлі, що сприяв змінам у товарній та географічній структурі українського експорту після втрати російських ринків. Товарний експорт з України до ЄС зріс за підсумком 2016 р. на 3,7 % при збереженні загального тренду зменшення експорту за цей період на 4,6 %.

Правовим підґрунтям для поглиблення співпраці України та ЄС щодо зазначених питань мають стати положення Угоди про асоціацію. Зокрема, Стаття 446 Угоди передбачає спільні дії щодо розвитку транскордонного співробітництва, підтримки проведення в Україні регіональної політики з особливим наголосом на розвитку відсталих територій. Сприяння широкому залученню місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва, зміцнення транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства передбачено Статтею 447 Угоди. Серед пріоритетів такого співробітництва Статтею 448 визначено транспорт, енергетику, комунікаційні мережі, культуру, освіту, туризм, охорону здоров'я (Нова регіональна політика для нової України, 2017).

Із прийняттям у 2016 р. нового документу – «Глобальної стратегії Європейського Союзу» (European Union Global Strategy) – ЄС підтвердив ліберальний зовнішньополітичний курс на експорт демократичних цінностей, на використання «нормативної сили» та переконань для досягнення цілей, прихильність до загальнолюдських цінностей та інтересів, таких як мир і безпека, процвітання, демократія, міжнародний порядок, заснований на праві (Common Action: A Stronger Europe).

Сьогодні цілі політики регіонів і міст ЄС пов'язані з стимулюванням економічного зростання і підвищенням якості життя на основі стратегічних інвестицій. Фінансування регіональної політики ЄС фокусується на чотирьох пріоритетних напрямках:

- 1) дослідження та інновації;

- 2) інформаційні і комунікаційні технології;
- 3) підвищення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств;
- 4) перехід до низьковуглецевої економіки.

Регіони все частіше позиціонуються як самостійні учасники міжнародних відносин і завдяки цьому стають ініціаторами зовнішньоекономічних процесів. Нова парадигма регіональної політики передбачає радикальний перегляд системи управління регіональним розвитком. Замість домінуючого в рамках традиційного підходу управління згори донизу вона акцентує на важливості переходу до багаторівневого управління, що змінює не лише склад залучених у цей процес акторів, а й розподіл ролей між ними (Куцин А. Р., Передало Х. С., 2016).

Крім того, євро регіональна співпраця, яка є одним з основних елементів стратегії європейської інтеграції ЄС, забезпечує ставлення до відповідних регіонів з боку ЄС як до певної форми їхнього залучення до складу структур об'єднаної Європи. Відтак євро регіональні ініціативи отримали свою підтримку й на найвищому державному рівні в Україні, оскільки виконували роль своєрідного політичного важеля в реалізації євроінтеграційних прагнень нашої держави (Роїк Н., 2011).

Погоджуємося із думкою В. Гоблика, що євро регіональна співпраця значно сприяє активізації ЗЕД у межах євро регіональних утворень. Це стосується стимулювання зовнішньоторговельного обміну між українськими та закордонними підприємцями, що ведуть свою діяльність у межах тих транскордонних регіонів, на території яких діють зазначені євро регіональні об'єднання. Адже завдяки більш активному спілкуванню керівників місцевих органів влади в умовах функціонування євро регіонів відбувається диверсифікація ділових контактів та зростання взаємного рівня довіри між господарськими елітами суміжних прикордонних регіонів України та сусідніх із нею держав. Завдяки цьому функціонування євро регіонів

активно сприяло розвитку інвестиційно-економічного співробітництва в межах відповідних транскордонних регіонів (Гоблик В. В., 2017).

Механізм дії преференційних режимів у транскордонних регіонах полягає в стимулюванні іноземного інвестування, освоєнні нових технологій та імпорту високотехнологічного обладнання, що веде до розвитку транскордонного бізнесу та диверсифікації транскордонних ринків товарів і послуг (Міжнародна співпраця регіонів в контексті зближення України та ЄС).

Спираючись на досвід європейських країн, пропонуємо розроблений механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці, який розглядаємо в контексті реалізації Угоди про асоціацію з ЄС.

Механізм активізації ЗЕД регіонів України як складне багаторівневе утворення і впорядкований процес взаємодії елементів має функціонувати на основі цілей та інтересів усіх учасників ЗЕД, чіткому інформаційному й інтелектуальному забезпеченні ЗЕД і розвиненому інфраструктурному забезпеченні реалізації ЗЕД. На думку М. Калашника, формування означеного механізму включає багаторівневий підхід, що передбачає органічне поєднання світогосподарського, національного, регіонального та підприємницького просторів, при цьому ЗЕД регіону виконує наскрізну функцію як форма взаємозв'язку всіх зазначених просторів (Калашник М. В., 2014).

Удосконалення механізму активізації ЗЕД регіону розглядаємо як стимуляційний поштовх до її інтенсифікації в умовах євроінтеграційних процесів. Розробка механізму активізації ЗЕД регіону повинна передбачати розбудову інфраструктури для реалізації зовнішньоекономічної взаємодії, покращення комунікаційної та транспортної інфраструктури, розвитку єврорегіонального співробітництва.

На нашу думку, *механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці* – це сукупність специфічних інструментів і методів економічного, адміністративного, організаційного та соціально-психологічного впливу на процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків за допомогою різноманітних форм єврорегіонального співробітництва, яка полягає в тісній взаємодії органів влади, представників територіальних громад і суб'єктів господарської діяльності з метою ефективного використання можливостей міжнародної співпраці задля стимулювання соціально-економічного розвитку регіону й підвищення якості життя населення (рис. 3.3).

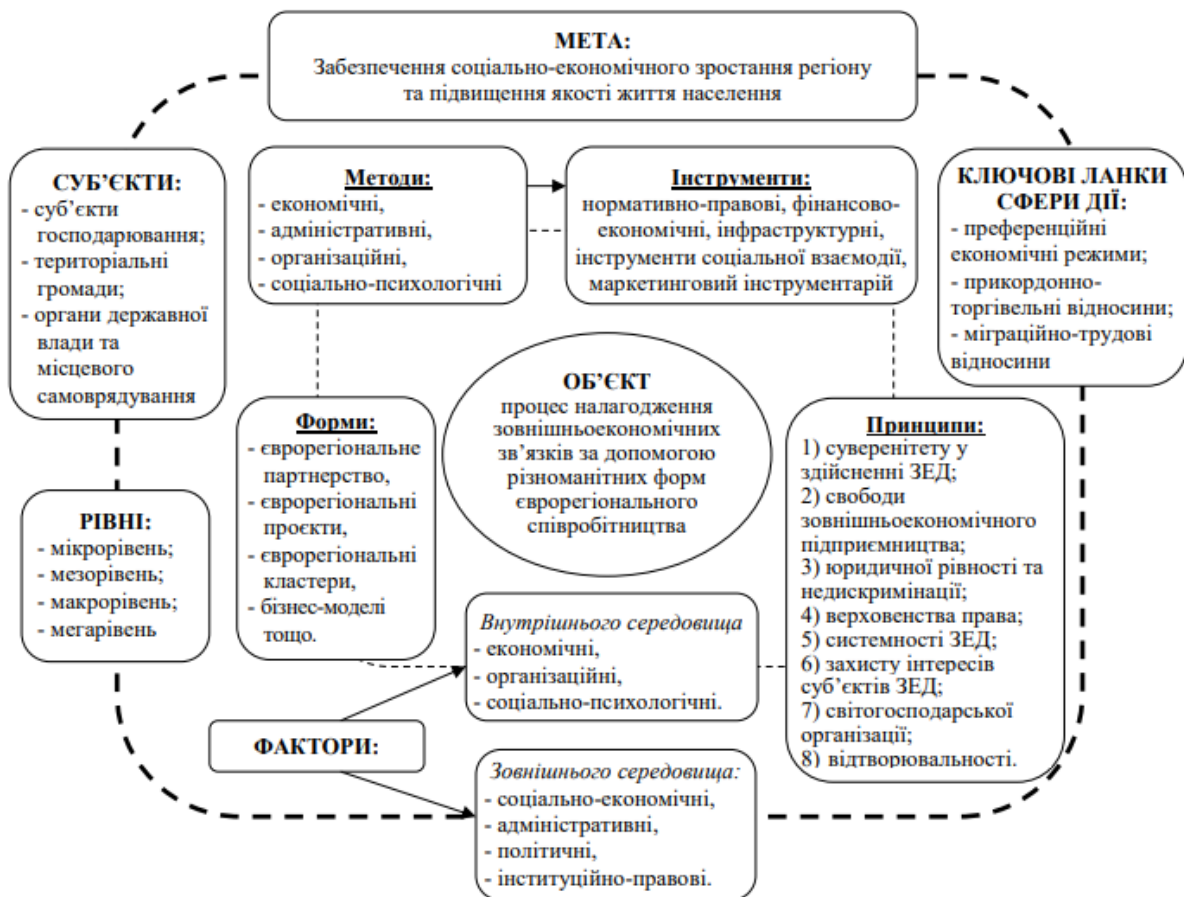

Рис. 3.3. *Механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва*

*Розроблено авторами.

Зовнішній контур механізму активізації ЗЕД регіону включає суб'єкти, рівні, ключові ланки та фактори зовнішнього середовища, що обумовлюють його дію.

Суб'єкти механізму активізації ЗЕД регіону відповідають за реалізацію запропонованої системи управління зовнішньоекономічними зв'язками в умовах єврорегіонального співробітництва. Їх умовно можна поділити на керівні та підпорядковані. Керівні суб'єкти – це органи державної і місцевої влади, органи місцевого самоуправління, що здійснюють розробку й реалізацію напрямів ЗЕД регіону. Підпорядковані суб'єкти – це суб'єкти господарювання, а саме фізичні та юридичні особи, яким, відповідно до законодавства тієї чи іншої країни, дозволено здійснювати на її території господарську діяльність, а також структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами (філії, відділення тощо). Об'єктом у запропонованому механізмі активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці є відносини між суб'єктами господарювання регіонів різних країн, що здійснюють експортно-імпортні операції. У результаті такої взаємодії національних та іноземних суб'єктів господарської діяльності забезпечується зростання економічної конкурентоспроможності регіону, підвищення продуктивності виробництва та розвиток міжнародних зв'язків. До об'єктів ЗЕД відносимо міжнародні економічні відносини; глобальні ринки товарів та послуг; глобальні фінансові ринки, зовнішню торгівлю; економічне та науково-технічне співробітництво; іноземні інвестиції; зовнішньоекономічні зв'язки регіонів тощо.

Механізм активізації ЗЕД регіону формується на основі певних рівнів, що визначають специфіку його управління. Дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва дозволив визначити такі рівні активізації ЗЕД:

мікрорівень: здійснення процесу активізації ЗЕД визначається ступенем залучення підприємств до сфери зовнішньоекономічних відносин;

мезорівень: визначається зовнішньоекономічними зв'язками між окремими галузями промисловості різних країн, а також участю регіону в управлінні ЗЕД;

макрорівень: визначає роль держави в реалізації зовнішньоекономічних зв'язків між країнами;

мегарівень: визначає комплекс міжнародних економічних відносин та реалізується у вигляді глобалізації світових економічних відносин.

Ключовими ланками механізму становлення й розвитку ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва є преференційні економічні режими; прикордонно-торгівельні відносини (прикордонна торгівля); міграційно-трудова відносини (зовнішньотрудова міграція).

Механізм дії *преференційних режимів* у єврорегіонах полягає у стимулюванні іноземного інвестування, освоєнні нових технологій та імпорту високотехнологічного обладнання, що веде до розвитку транскордонного бізнесу та диверсифікації транскордонних ринків товарів і послуг. Як наслідок, відбувається активізація інвестиційного співробітництва в межах єврорегіонів, а також збільшуються обсяги зовнішньої торгівлі товарів і послуг. При цьому складовими регіональних програм розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у контексті реалізації преференційного режиму їхньої активізації повинні стати конкретні проєкти (підпрограми): нарощування експортного потенціалу регіонів, створення імпортозаміщуючих виробництв, розвиток науково-технічного співробітництва, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій (Долішній М. І., 1997).

Своєрідним доповненням до економічного впливу механізму преференційних режимів на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків

у євро регіонах є механізм, сформований на базі розвитку прикордонної торгівлі. Ключовими в *прикордонно-торговельному механізмі* становлення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків євро регіону є: формування торговельно-посередницьких мереж у межах євро регіону; розвиток логістичних систем, орієнтованих на обслуговування прикордонної торговельної діяльності, а також спонтанний вплив на розвиток неформальних інститутів євро регіонального підприємництва та еволюції євро регіональних ринків, включно з розвитком виробничої, транспортної й комунальної інфраструктур (Гоблик В. В., 2017).

Ще однією ланкою активізації зовнішньоекономічних зв'язків в умовах євро регіонального співробітництва, яка спирається на європейський досвід ведення бізнесу та інтеграцію до європейського суспільства, є *міграційно-трудова ланка*. Експерти відзначають, що зовнішня трудова міграція є також джерелом досвіду, знань, міжособистісних контактів, школою бізнесу та ринкової поведінки. Крім цього, значні кошти, які надходять від заробітчан, підвищують платоспроможний попит і, таким чином, стимулюють виробництво. Вони сприяють розвитку малого бізнесу, прискоренню формуванню середнього класу, що позитивно позначається на активізації зовнішньоекономічних зв'язків в умовах євро регіональної співпраці (Лех Г. А., Ангелко І. В., 2008).

Зовнішня трудова міграція є джерелом досвіду, знань, міжособистісних контактів, школою бізнесу та ринкової поведінки. Крім цього, значні кошти, які надходять від заробітчан, підвищують платоспроможний попит і таким чином стимулюють виробництво. Вони сприяють розвитку малого бізнесу, прискоренню формування середнього класу. Все це позитивно позначається на активізації зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів, стимулюючи процеси європейської інтеграції нашої держави.

Водночас варто наголосити на тому, що повноцінне використання ресурсу, яким володіє міграційно-трудоий механізм

активізації зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів, безпосередньо пов'язане з ефективним застосуванням відповідних маркетингових інструментів. Адже без належної популяризації тих можливостей, які з'являються в процесі участі мешканців прикордонних територій України у трудовій міграції, особливо в межах транскордонних регіонів, складно розраховувати на залучення набутого ними досвіду та акумульованих фінансових ресурсів у сферу конкурентоспроможного транскордонного бізнесу (Гоблик В. В. , 2017).

Формування зовнішнього контуру механізму активізації ЗЕД регіону в частині конкретного змісту регулювання дав змогу виявити специфіку впливу її суб'єктів на об'єкт за допомогою факторів, методів, форм та інструментів. До факторів зовнішнього середовища відносимо:

– фактори впливу з боку державних механізмів: економічні (митно-тарифні, бюджетно-податкові, грошово-кредитні, валютні, цінові); політичні (державна підтримка, відносини зі світовими економічними організаціями); соціальні (підготовка фахівців у сфері здійснення ЗЕД, формування ринкової поведінки); адміністративні (ліцензування і квотування, стандартизація та сертифікація, стимулювання конкуренції, формування інфраструктури ЗЕД, страхування, контроль ринку); інституційно-правові (нормативно-правові, стимулюючі);

– фактори впливу з боку ринкових механізмів: економічні (виробництво якісних конкурентоспроможних товарів, вмотивованість у задоволенні потреб на зовнішніх ринках, запобігання дефіциту продукції (сировини), здешевлення виробництва, підвищення ефективності функціонування); організаційні (доступ до інформації, формування конкурентного середовища, формування і встановлення взаємозв'язків між учасниками ЗЕД, вільний вибір партнерів) (Бабій І. В., 2016).

Попри це, на сьогодні не можна стверджувати, що ЗЕД має вже цілком сформований та ефективний організаційно-економічний механізм єврорегіональної співпраці. Причина цього – вплив стримуючих чинників (табл. 3.2.), які, в свою чергу, задають цільові орієнтири для його вдосконалення.

Таблиця 3.2.

**Стримуючі чинники розвитку ЗЕД
в умовах єврорегіонального співробітництва**

Фінансово-економічні	Організаційно-правові	Інституційні
<ul style="list-style-type: none"> - недостатність фінансування; - необхідність фінансової підтримки з міжнародних фінансових структур; - зниження рівня життя населення; - зниження економічної активності населення; - вплив трудових ресурсів у більш продуктивне середовище сусідніх країн; - низька інвестиційна привабливість регіонів 	<ul style="list-style-type: none"> - недовіра державної політики єврорегіонального співробітництва; - високий рівень суб'єктивізму в прийнятті управлінських рішень; - недосконалість механізмів взаємодії та розподілу повноважень між інституціям держави та регіону; - відсутність системної єврорегіональної статистики; - недосконалість механізмів єврорегіонального співробітництва 	<ul style="list-style-type: none"> - недовіра єврорегіональних структур (єврорегіонів); - низький рівень використання зовнішньоекономічного потенціалу регіонів; - відсутність консалтингової та інформаційної підтримки ЗЕД та єврорегіональної співпраці; - недостатня інформованість громад щодо проєктів єврорегіонального співробітництва; - низький рівень уніфікації та імplementованості нормативно-правової бази ЄС у сфері ЗЕД; - військово-політичний конфлікт на Сході України

**Систематизовано авторами.*

Важливе місце в механізмі активізації ЗЕД посідають фактори внутрішнього середовища, що формують внутрішній контур: економічні (капіталовкладення, ціноутворення, бізнес-планування, мотивація, оцінка ризиків); організаційні (формування експортного потенціалу, система менеджменту, маркетинг, страхування діяльності, розрахунки, процес реалізації продукції, технологія виробництва, ресурсне забезпечення); соціально-психологічні (соціальний захист, соціальні гарантії, вмотивованість у здійсненні ЗЕД).

До внутрішнього контуру механізму активізації ЗЕД регіону також віднесемо принципи, дотримання яких є необхідною умовою забезпечення ефективного його функціонування й досягнення поставленої мети – забезпечення соціально-економічного зростання регіону. Серед основних принципів виділяємо:

- 1) суверенітету народу України у здійсненні ЗЕД;
- 2) свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- 3) юридичної рівності та недискримінації;
- 4) верховенства права;
- 5) системності ЗЕД;
- 6) захисту інтересів суб'єктів ЗЕД;

7) світогосподарської організації через урахування специфіки світогосподарських економічних відносин на їх вплив на ЗЕД регіону (Гоблик В. В., 2017).

8) відтворювальності – враховує роль регіону як елементу національної економічної системи у процесі здійснення ЗЕД.

Вважаємо, що застосування сукупності економічних, адміністративних, організаційних та соціально-психологічних методів і відповідних їм інструментів сприятиме збільшенню обсягів залучення інвестицій, активізації ЗЕД регіону.

Чільне місце серед методів активізації ЗЕД посідають економічні. Поділяємо точку зору Л. Кожевнікової і визначаємо економічні методи як ті, що реалізують матеріальні інтереси участі

суб'єкта в ЗЕД. Це методи непрямой дії, які не здатні змусити об'єкт управління, фінансові методи. Вони набули поширення в державній економічній політиці і здійснюються, окрім того, у вигляді фінансової допомоги суб'єктам економіки за допомогою надання прямих субсидій, субвенцій, позик, пільгового кредитування, формування системи податкових ставок, державних замовлень тощо (Макаренко П., Мірошник Л., 2003).

До економічних методів варто зарахувати соціально-економічний аналіз регіону та оцінку зовнішньоекономічного аналізу регіону, планування та прогнозування регіонального розвитку, економіко-математичне моделювання.

Застосування цих методів дозволить здійснити прогноз регіонального розвитку з метою передбачення позитивних та негативних тенденцій у ЗЕД, а також корегування регіонального розвитку, підвищити рівень залучення суб'єктів господарювання до міжнародного поділу праці та активніше використовувати їх експортний потенціал.

Адміністративні методи механізму активізації ЗЕД регіону включають нормативно-правове та інституційне забезпечення. За допомогою адміністративних методів здійснюється централізоване керівництво процесами ЗЕД, що передбачає захист національних інтересів і міжнародних зв'язках.

Нормативно-правове забезпечення активізації ЗЕД регіону регулюється Конституцією України, Законами України («Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про зовнішньоекономічну діяльність» та ін.), Господарським кодексом України (розділ VII), іншими нормативно-правовими актами цивільного, кримінального та фінансового права.

Інституційне регулювання ЗЕД регіону – це система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, покликаних удосконалити ЗЕД в інтересах національної економіки, що передбачає створення певних умов та механізмів для ефективного

розвитку відносин суб'єктів господарювання в різних країнах (Дідківський М. І., 2006). Інституційне регулювання ЗЕД в Україні здійснюється:

– державою в особі її законодавчих і виконавчих органів влади в межах їхньої компетенції: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України (міністерства, державні комітети), Міністерство економіки України, Державна митна служба України, Державна служба експортного контролю України; органи місцевого управління;

– недержавними органами управління економікою, що діють на підставі їхніх статутних документів;

– самими суб'єктами ЗЕД на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними (Про зовнішньоекономічну діяльність, 1991).

До адміністративних методів ЗЕД відносять:

- ліцензування і квотування товарів;
- заборону окремих видів експорту та імпорту товарів;
- застосування спеціальних імпортних процедур та правових режимів;

- заходи, спрямовані проти недобросовісної конкуренції, розгляд спорів, що виникають у процесі здійснення ЗЕД (Галляк Ю. Б., 2010).

Організаційні методи поєднують у собі запровадження нових і регламентування діяльності існуючих у регіоні форм ЗЕД. Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє перейняти позитивні практики зарубіжних країн щодо ефективного регулювання ЗЕД через використання переваг налагодження тісної міжнародної співпраці шляхом створення сприятливих умов для розвитку економічної кооперації в межах єврорегіональних структур, зовнішньої торгівлі, спільної господарської діяльності.

Організаційні методи регулювання ЗЕД передбачають державне регулювання та стимулювання створення в регіоні різноманітних форм активізації ЗЕД, таких як єврорегіональне партнерство, єврорегіональні проекти, єврорегіональні кластери, єврорегіональні

бізнес-моделі, інноваційно-логістичні моделі, робочі співдружності, єврорегіональні асоціації та альянси, євродістрікти тощо.

Соціально-психологічні методи активізації ЗЕД – специфічні способи впливу на особисті стосунки та зв'язки між працівниками. Базуються на використанні моральних стимулів до праці, діють з метою перетворити адміністративне завдання на свідомий обов'язок завдяки використанню психологічних прийомів, таких як:

- соціальні методи – ґрунтуються на особливостях взаємодії людей, культурних цінностей;

- психологічні мотиви – з метою гармонізації стосунків працівників фірми і формування сприятливого психологічного клімату (Кожевнікова Л. К., 2014). Таким чином, застосування соціально-психологічних методів дозволить покращити умови праці та модернізувати робочі місця, а також підвищити кваліфікацію працівників.

Формами активізації ЗЕД є програми та проекти регіонального розвитку, що спрямовані на стимулювання участі регіонів України в цій сфері. Вони мають носити інноваційний характер, мати достатнє інвестиційне забезпечення та загальне спрямування на заохочення розвитку єврорегіонального співробітництва (Калашник М. В., 2014). Ключовим моментом, на нашу думку, повинно стати створення Програми розвитку ЗЕД регіону. Програмний підхід в Україні довів свою ефективність, яка повністю залежить від механізму реалізації програми, контролю за процесом реалізації і своєчасного регулюючого впливу.

За допомогою механізму створення різних форм господарської взаємодії в єврорегіональному просторі – технопарків і технополісів, бізнес-інкубаторів, територій пріоритетного розвитку, безмитних зон відбувається стимулювання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та забезпечення соціально-економічного відродження країни в цілому. При цьому складовими регіональних програм розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у контексті реалізації

преференційного режиму їхньої активізації повинні стати конкретні проекти (підпрограми): нарощування експортного потенціалу регіонів, створення імпортозаміщуючих виробництв, розвитку науково-технічного співробітництва, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій (Долішній М. І., 1997).

Держави здійснюють свій вплив за допомогою певних важелів та інструментів, важливим серед яких, на нашу думку, є вдосконалення організаційно-правових механізмів розвитку економічного єврорегіонального співробітництва на законодавчому рівні. В Україні, виходячи з норм чинного законодавства, не існує розподілу повноважень між інституціями держави та регіону, які взяли на себе зобов'язання щодо фінансової, організаційної та правової підтримки такого співробітництва. У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільно було б регламентувати повноваження єдиного органу, який би відповідав за діяльність та компетенції єврорегіональних структур, а його функції гармоніювали із загальною концепцією відповідних міжурядових комісій європейських держав. Таким органом може стати Міністерство розвитку громад та територій України, яке візьме на себе функції координації та контролю за реалізацією єврорегіонального співробітництва. Допоки буде існувати така організаційна невизначеність щодо компетенції єврорегіональних структур, а функції координації єврорегіональної діяльності виконуватимуть департаменти та відділи обласних державних адміністрацій, євро регіональне співробітництво як системний напрям активізації ЗЕД регіону знаходитиметься на другому плані.

На відміну від європейських держав, єврорегіональні структури України не сприймаються органами державної влади як дієві інституції регіонального менеджменту та практичного інструменту територіального розвитку, а відтак зіштовхуються із невизначеністю чіткого механізму державної фінансової підтримки. Виходом із ситуації могло б стати формування на рівні центральних органів

спеціального фонду, який би здійснював фінансову підтримку регіональних програм розвитку єврорегіонального співробітництва або став би джерелом співфінансування проєктів, ініційованих ЄС. Для цього у відповідному законодавстві України потрібно прописати нормативні акти, де чітко вказати кошторис фінансування заходів транскордонного та міжрегіонального характеру задля усунення негативних наслідків розвитку економічної єврорегіональної співпраці.

Як демонструє досвід європейських країн, активізація єврорегіонального співробітництва може стати тим важелем, який стимулюватиме ЗЕД регіонів. Роль і місце єврорегіональної співпраці безпосередньо залежить від формування інституту правової культури та правової відповідальності органів державної і регіональної влади, органів місцевого самоврядування, а також суспільства в особі представників підприємницьких структур та громадських організацій. Тому першочерговими завданнями, які потребують уваги в контексті підвищення функціонування єврорегіональних структур, є вдосконалення нормативно-правових, фінансово-економічних, інфраструктурних і соціальних інструментів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіональної співпраці.

Відповідно до проведеного дослідження пропонуємо систематизувати інструменти ЗЕД регіону в контексті єврорегіональної співпраці.

Нормативно-правові інструменти: вони спрямовані на створення сприятливого правового середовища та рамкові умови здійснення ЗЕД, що передбачає системне законодавство у сфері ЗЕД, розроблення стратегій і програм єврорегіонального розвитку, правничі засади діяльності малих і середніх підприємств, інвестиційної діяльності, міжнародної торгівлі, оподаткування тощо.

Однією з основних проблем у сфері законодавчого регулювання питань ЗЕД регіону є розпорошеність нормативно-правової бази: велика кількість законів, постанов, концепцій регулює лише окремі

аспекти ЗЕД даного регіону, натомість відсутній єдиний законодавчий документ, який би регулював винятково ЗЕД (Пилип'як О. В., Лабунець О., 2018).

Запровадження у законодавстві України нової форми транскордонного співробітництва у вигляді об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЕС), що передбачено Протоколом № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва, ратифікованим Верховною Радою України у 2012 року, відкриває нові можливості для розвитку регіонів, активізації їх ЗЕД та співробітництва з міжнародними партнерами.

Принципи та пріоритети державної політики містять також інші нормативні акти, зокрема Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-VI (Про засади внутрішньої і зовнішньої політики, 2010), згідно зі ст. 4 якого однією з основних засад внутрішньої політики у сферах розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів є розроблення та впровадження проєктів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку (Рогозян Ю. С., 2015).

Основою ефективного здійснення ЗЕД є залучення іноземних інвестицій. Важливою умовою формування в Україні інвестиційного клімату є створення стабільного і сприятливого для економіки держави та іноземних інвесторів законодавства (Білоусов О. М., 2012).

Фінансово-економічні інструменти стимулювання ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва: фінансування єврорегіональної діяльності регіонів відіграє важливу роль в усіх успішних економіках, які обрали шлях розвитку через зростання і конкурентоспроможність. Відповідно до загальних тенденцій належна єврорегіональна політика

повинна встановлювати довгострокові цілі й дотримуватися стабільного й послідовного збільшення інвестицій регіону. Європейський досвід і практика фінансового забезпечення показали, що на етапі трансформації в системах фінансового забезпечення регіонів України невідповідність більшості існуючих методів та інструментів управління місцевими фінансами вимогам сучасності фактично досягла критичної точки.

До економічних інструментів регулювання ЗЕД належать:

- митний тариф та митні збори;
- ціни на експортовані та імпортовані товари;
- норми прискореної амортизації;
- ставки надання і одержання кредитів, ставки страхування експортних кредитів і позик;
- іноземні інвестиції на території України (Галляк Ю. Б., 2010).

У міжнародній практиці для стимулювання експортної діяльності застосовують фінансові пільги. Цей інструмент базується на поверненні митних податків, сплачених при імпортуванні сировини для потреб експортного виробництва та звільненні від непрямих податків на дефіцитні в певній країні матеріали (Гречишкіна О. О., Ковалев А. С., 2014).

Значення митно-тарифного регулювання в побудові механізму забезпечення ЗЕД регіону, варто трактувати, виходячи з положень розвитку регіону в умовах поглиблення єврорегіональних процесів, зокрема включення суб'єктів господарювання до кон'юнктури міжнародних економічних відносин за допомогою розвитку експортно-імпортних операцій, прикордонної торгівлі, які здатні забезпечувати не тільки потік обігу продукції та послуг, але й інформації, технологій, інвестицій, що в свою чергу, сприятиме створенню належної інфраструктури регіону відповідно до вимог зовнішнього ринку, підвищенню їхньої дохідності та збільшенню обсягів виробництва (Білоусов О. М., 2012).

Важливою подією в розвитку практики митного регулювання ЗЕД стало прийняття нового Митного кодексу України 11 липня 2002 р. (Мельник Л. Г., 2005). Оскільки головною стратегічною метою в механізмі регулювання зовнішньої торговельної системи є інтеграція зовнішньоторговельного комплексу держави до світової торговельної системи, то до дієвих інструментів торговельної політики варто віднести мито й митно-тарифні заходи, котрі при взаємодії зі світовим ринком призводять до захисту національних товаровиробників.

Митні платежі виступають найважливішим важелем регулювання зовнішньо економічної діяльності. Інструменти кадрового забезпечення: наявність кваліфікованої робочої сили є необхідною умовою розвитку ЗЕД, вона є її «акумуляуючою ланкою». Інструменти цієї групи спрямовані на підготовку кадрів для зовнішньоекономічної діяльності, узгодження освітньої, наукової та інноваційної політики, формування культури ЗЕД. Освіта є невід'ємним компонентом зовнішньоекономічної політики ЄС.

Звернемо увагу на необхідність вдосконалення інфраструктурного забезпечення ЗЕД, яке охоплює фінансову, виробничо-технологічну та інформаційну складові. Передусім сюди віднесемо розвиток прикордонної інфраструктури шляхом відкриття нових пунктів пропуску (пішохідних і велосипедних), що підвищить мобільність мешканців прикордоння.

У ЄС набули розвитку такі організаційні форми ЗЕД у площині єврорегіональної співпраці, як різноманітні території пріоритетного розвитку, преференційні економічні режими, безмитні зони, транскордонні технопарки, бізнес-інкубатори, спін-оф компанії, стартап-компанії, кластери тощо. Ці форми транскордонної економічної взаємодії, покликані сприяти активізації міжрегіонального розвитку територій нашої держави, передусім за рахунок поглиблення і диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків із прикордонними регіонами сусідніх держав Європи, а також їх

господарського розвитку, знайшли лише часткове застосування в Україні.

Інформаційна інфраструктура ЗЕД виконує інтеграційну функцію. ЄС приділяє багато уваги сфері поширення інформації за допомогою таких інструментів як: інформаційні онлайн-ресурси, центри трансферу технологій, створення єдиного механізму моніторингу інновацій, патентні бюро, маркетингові центри із просування інновацій на внутрішньому та зовнішньому ринках, міжрегіональні мережі (Європейська мережа бізнес-інноваційних центрів) (Єрмакова О. А., 2016). Важливою в цьому напрямку є організація доступності та своєчасності отримання інформації щодо єврорегіонального співробітництва, до прикладу, територіальними громадами шляхом забезпечення їх інтернет-комунікаціями.

Інструменти соціальної взаємодії у ЗЕД є надзвичайно важливими для єврорегіонального розвитку, оскільки останній базується не лише на нових технологіях, а перш за все, на якісних соціальних взаємозв'язках. Соціальні мережі, які інтегрують учасників інноваційного процесу (науково-освітні установи, представники бізнес-спільноти, громадськості, органи влади) та діють за принципами соціального партнерства, формують соціальний капітал, який є невід'ємним компонентом інноваційного середовища. Суспільство із нестачею соціального капіталу, тобто низьким рівнем соціальної взаємодії, відсутністю ефективних комунікацій, низьким рівнем довіри, неспроможне до ефективної співпраці (Мішин Ю. Р., 2015).

У політиці ЄС ключова роль відводиться формуванню інноваційного середовища, інноваційного суспільства та культури, інноваційної спроможності та сприйнятливості суспільства. З метою налагодження відкритого суспільного діалогу створюються технологічні платформи, корпоративні мережі, осередки підприємницького руху, форуми громадянського суспільства, дискусійно-комунікаційні майданчики з визначення

суспільнозначущих викликів та соціально-економічних потреб громадян і бізнесу.

Водночас слід наголосити, що повноцінна реалізація механізму активізації ЗЕД безпосередньо пов'язана з ефективним застосуванням відповідних маркетингових інструментів. Відтак на сучасному етапі економічних реформ в Україні транскордонний маркетинг як складова інструментарію здійснення державної регіональної політики покликаний забезпечувати розвиток та стійке економічне зростання регіонів, їх інтеграцію в загальнодержавний та міжнародний економічний простір, стимулювати зовнішньоекономічну та інноваційну діяльність у транскордонних регіонах (Чучка І., Жуков С., 2008).

Роль цього інструменту, як стверджує В. Гоблик, дедалі більше зростає в умовах поглиблення європейської інтеграції України, а його ключовими аспектами є рекламно-промоційна діяльність, просування спільних інвестиційних продуктів і бізнес-ідей, а також підготовка та проведення спільних спортивних й культурних мега-заходів (Гоблик В. В., 2017).

Як правило, найкращих результатів у соціально-економічному розвитку досягають ті регіони, маркетингові зусилля яких спрямовані на комплексне вирішення нагальних проблем: ефективну реалізацію основних функцій території як місця проживання, відпочинку і господарювання; покращення методів управління та інфраструктури; підвищення конкурентоспроможності розміщених на території підприємств. Усе це досягається в контексті активізації зовнішньоекономічних зв'язків у межах відповідних транскордонних регіонів. Відтак на сучасному етапі економічних реформ в Україні транскордонний маркетинг як складова інструментарію здійснення державної регіональної політики покликаний забезпечувати розвиток та стійке економічне зростання регіонів, їх інтеграцію в загальнодержавний та міжнародний економічний простір,

стимулювати зовнішньоекономічну та інноваційну діяльність у транскордонних регіонах (Чучка І. М., Жуков С., 2008).

На сьогодні існують передумови для розвитку інтегрованих структур оптових посередників (торговельні дома, ярмарки, брокерські і дилерські посередницькі контори і фірми), які покликані виконувати функції із складування, переробки, відвантаження та доставки продукції. Оптимальним рішенням для регіонів, що активно розвивають свої зв'язки або планують їх активізацію, було б формування сервісно-термінального міжрегіонального маркетингового центру (ММК), здатного інтегрувати торгівлі, фінансові операції, інформаційну діяльність. Така ефективність торговельних зв'язків, що формуються за посередництвом ММК, можуть посприяти реалізації економічних інтересів регіонів.

Важливим інструментом у системі маркетингу єврорегіону є брендинг території. Наукові дослідження показують, що територія може бути брендowana як товар чи послуга, а, власне, метою брендингу території є покращення її привабливості. Брендинг не лише впливає на маркетингову діяльність, але й на цілісний розвиток єврорегіону, що зумовлює покращення різних параметрів його функціонування, включаючи активізацію зовнішньоекономічних зв'язків між окремими підприємствами, інституціями та місцевими громадами загалом. Брендуння регіону створює йому додаткову привабливість. Саме тому для кожного регіону необхідно та цілком можливо віднайти унікальні особливості, які відрізняють його від інших (Кобиляцький О., 2011).

Взаємодія елементів зовнішнього та внутрішнього контурів покликана забезпечити досягнення мети зазначеного механізму – активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва, а саме забезпечення соціально-економічного розвитку регіону та покращення якості життя населення регіону. Комплексне впровадження пріоритетних елементів механізму активізації ЗЕД покликана сприяти поширенню в Україні європейського досвіду

господарювання, переходу від торговельних до товарно-інвестиційних відносин, розвитку міжнародної кооперації, залученню іноземних інвестицій, створенню умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

3.3. Рекомендації щодо розширення форм активізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва

Зважаючи на багатоаспектність ЗЕД, важливим залишається визначення тих видів та форм економічної діяльності регіонів, які є першочерговими й за якими варто розвивати єврорегіональне співробітництво.

Для реалізації положення статті 446 Протоколу № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами і властями доцільним є активне використання новітніх форм єврорегіональної взаємодії, таких як: транскордонних кластерів, промислових і преференційних зон, технопарків, транскордонних партнерств, клондайкінгів тощо, створених за участі регіонів України. Ці форми єврорегіональної співпраці можуть активувати канали зв'язків, надаючи або обмінюючись інформацією, координуючи заходи економічного співробітництва на міжрегіональному рівні.

На нашу думку, дієвими напрямками та формами активізації ЗЕД регіону є: економічна кооперація єврорегіональних структур (єврорегіональне партнерство, єврорегіональні проєкти, єврорегіональні кластери, єврорегіональні бізнес-моделі), зовнішня торгівля (експортно-імпортні операції, інноваційно-логістичні моделі), спільна господарська діяльність (робочі співдружності, єврорегіональні асоціації та альянси, євродистрикти) (див. рис. 3.4.).

Рис. 3.4. Форми активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва

**Побудовано авторами.*

Оскільки роль України в міжнародному поділі праці є дещо пасивною, що спричинено недосконалістю структури експорту, недостатнім рівнем ринкової та товарної диверсифікації, неспроможністю національних суб'єктів господарювання скласти конкуренцію, переважання в товарній структурі сировини та низькотехнологічного експорту (Аналіз бар'єрів для міжнародної

торгівлі в Україні, 2016), необхідним є запровадження таких форм і видів ЗЕД регіону, які сприяли б побудові ефективної системи внутрішнього та зовнішнього управління регіоном, формуванню розвитку його цілісної стратегії й тактики.

Найгострішим питанням зовнішньоекономічної регіональної політики є розвиток експортного потенціалу регіонів шляхом збільшення обсягів експорту наукоємної, високотехнологічної продукції з високим ступенем переробки, поліпшення його структури, активізація міжрегіонального співробітництва, розширення ринків збуту (Лагодієнко В. В., 2006).

Зовнішня торгівля відіграє вагомую роль у забезпеченні засобами існування населення, яке бере участь у торгівлі, водночас зміцнюючи місцеве виробництво та стимулюючи надання послуг (складських, транспортних, допоміжних) на місцевих ринках; знижує імпорتنі ціни на товари, які доступні споживачам у прикордонних зонах, і дозволяє експортерам отримувати вигоди від більшої доданої вартості (Мікула Н., Матвеев М., 2001). З метою активізації просування товарів на ринки інших регіонів необхідна продумана система підтримки експортних ініціатив підприємств малого і середнього бізнесу. Для цього першочерговим кроком є розробка торгових планів й програм відбору для тих галузей економіки регіону, які володіють найбільшим експортним потенціалом. Завдяки цьому підприємства, які здійснюють експортно-імпорتنі операції, можуть давати максимально високу віддачу – забезпечувати населення регіону робочими місцями, що підвищить якість життя населення.

Пріоритетною формою ЗЕД є формування єврорегіональних логістичних моделей, адже на сьогодні розбудова єврорегіональних логістичних центрів в Україні – один із головних напрямків підвищення ефективності системи ЗЕД регіону.

В Україні розроблена концепція програми формування мережі логістичних центрів у системі міжнародних транспортних коридорів,

у якій ідеться про плани будівництва близько 50 логістичних центрів в Україні. Варто уважити, що Україна знаходиться у вигідному геополітичному положенні, яке визначає її особливу роль у забезпеченні євразійських транспортно-торгівельних зв'язків. Країни Євросоюзу усвідомлюють необхідність і потенційну користь від участі українських партнерів у багатосторонній співпраці в цій галузі (Романенко К. М., 2013). Це дозволить вийти на новий рівень забезпечення доступності, надійності та функціональності логістики для споживачів.

Згідно з комплексним аналізом, проведеним фахівцями Національної академії наук України щодо пріоритетності розвитку транспортно-логістичних центрів, очевидним лідером у цій сфері є Київський регіон, а також Одеська область. Зокрема, в Одеській області запропоновано створити експериментальний транспортно-логістичний центр на базі Одеського та Кілійського морських портів. Найвигідніше розташування на головних магістралях має Одеса: тут сходяться три міжнародні магістралі – МТК № 9, МТК «Балтика – Чорне море» та коридор Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС) (Дащенко Н. М., 2009).

Варто звернути увагу на логістичну систему Західного регіону, до якої належать прикордонні області – Волинська, Львівська та Закарпатська. Найбільшими логістичними компаніями, що функціонують у Волинській області, є «Термінал» і «Сента». Компанія «Термінал» надає логістичні послуги, обслуговуючи пункти прибуття Луцьк та Ковель Волинської регіональної митниці, послуги з митного оформлення вантажів, відповідального зберігання вантажів у режимі митного контролю (Офіційний сайт компанії «Термінал»).

З 2008 р. у Львівській області засновано логістичні компанії «Сента – Транс», «Західресурс», а також функціонує логістичний комплекс «Карпати-Логістик», що з'єднує Східну Європу з транс'європейськими потоками задля оптимізації розвитку автомобільного парку, освоєння європейського ринку автоперевезень,

удосконалення системи розрахунків і платежів за транспортні послуги. У Львівській області планується реалізація проекту Західноукраїнського логістичного центру, що передбачає надання логістичних послуг, у тому числі транспортних, складських, інформаційних, послуг з оброблення, фасування та пакування товарів, а також надання сервісних, юридичних, готельних та інших послуг (Офіційний сайт інвестиційної компанії «Росан-Інвест»).

Аналіз особливостей логістичної інфраструктури трьох областей західного регіону України дає можливість зробити висновок, що найбільш розвиненою є Львівська область, оскільки на її території функціонують повноцінні логістичні центри. Проте варто зазначити, що вони ще далекі від досконалості, і їх не можна назвати європейськими логістичними комплексами міжнародного зразка (Скорик О. В., 2014).

Необхідність підвищення рівня ефективності функціонування регіонів України зумовлює потребу в запровадженні системи інноваційно-логістичного управління ЗЕД, зокрема її експортним потенціалом. Тому актуальним є створення новітніх моделей інноваційно-логістичного розвитку регіонів. Логістична складова цієї моделі повинна синтезувати головні маркетингові завдання: прогноз попиту товарів та послуг, запровадження нових інструментів управління експортом, встановлення вимог до рівня якості продукції, стратегію на ринку збуту готової продукції тощо. Впровадження такої гнучкої логістичної системи сприятиме зростанню конкурентоспроможності, забезпечуючи системність і прозорість стратегії ведення сучасного бізнесу, найефективнішій зовнішньоекономічній співпраці регіонів.

Удосконалення інноваційно-логістичної моделі при управлінні ЗЕД регіону визначається за такими напрямками:

– запровадження інноваційних інструментів управління якістю (бенчмаркінг, аутсорсинг, інсорсинг, контролінг, консалтинг, бюджетування та ін.);

– врахування стохастичності поведінки на ринку та ліберальності у сприйнятті рівня якості різних послуг, що вирішується через формування уявлень про послугу в споживача та чітке розмежування ролі учасників процесу надання послуги;

– гнучкість та сприйнятність логістичних систем до формування експортного потенціалу країни (Кравченко Л. О., Назарова Л. В., Штепа О. В., Майборода Р. В., 2016).

Однією з організаційних форм зовнішньоекономічної взаємодії регіону є єврорегіональне партнерство, що здійснюється на основі добровільної співпраці двох або кількох територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, юридичних та фізичних осіб із різних боків кордону, які діють відповідно до умов формалізованого договору з метою виконання спільних проєктів, програм і вирішення соціальних, добродійних, культурних, освітніх, наукових та управлінських завдань (Мікула Н. А., 2010).

До головних інструментів, що допомагають забезпечити виконання поставлених завдань у рамках єврорегіональної партнерської мережі, відносимо:

– проведення міжнародних науково-практичних конференцій, семінарів, виставок, аукціонів, торгів, симпозіумів, зустрічей та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі;

– спільні проєкти міжнародної технічної допомоги;

– засоби масової інформації, тренінги, роздаткові матеріали;

– угоди і плани дій у рамках єврорегіонального співробітництва з організаціями прикордонних регіонів сусідніх держав.

Позитивною стороною такої взаємодії є: інформаційна підтримка; консультаційна та експертна допомога; проведення аналізу, моніторингу, оцінки та іншої експертної роботи; розробка і впровадження транскордонних проєктів у різних сферах соціального та економічного розвитку; організація і проведення заходів,

спрямованих на досягнення однієї мети, яка відповідає основним напрямкам співпраці (Цісінська О. Б., 2013).

У свою чергу, організація та здійснення спільної господарської діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва потребує якісного інформаційного забезпечення, якому нині в Україні не відводиться належна увага. Досі не створена ефективна інформаційна система збору та обробки статистичної та іншої інформації про потенційних партнерів, пов'язаних із зовнішньою торгівлею, міжурядові угоди, інвестиційні програми та проекти єврорегіональної діяльності; економічний та фінансовий стан і потенціал єврорегіональних структур регіону. Водночас необхідним є створення спеціалізованого відділу (департаменту) статистичного управління, або центру досліджень єврорегіональної статистики зі сторони як центральних, так і регіональних органів влади, який би постійно відстежував зовнішньоекономічні процеси, забезпечуючи належне інформаційне висвітлення результатів ЗЕД єврорегіональних структур на їхніх офіційних сайтах, що значно активізувало б зовнішньоекономічні зв'язки регіонів.

Варто зазначити, що досягненню конкретних завдань щодо створення та вдосконалення регіонального продукту, розбудови єврорегіональної інфраструктури та покращення умов ведення спільної господарської діяльності, сприяють єврорегіональні проекти, метою створення яких є покращення конкурентного середовища регіонів у інноваційній сфері та сприяння запровадженню інноваційних стратегій. Так, у 2020 р., дванадцять ініціатив карпатських громад на Львівщині отримають фінансування від Асоціації «Єврорегіон Карпати – Україна» для реалізації своїх проєктів.

Загалом Карпатський регіон отримав 10 млн. грн. на 39 ініціатив Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Пріоритетними проєктами, що наразі реалізуються в рамках діяльності єврорегіону «Дністер», є створення міжнародного

агрокластеру, який має об'єднати територію Вінницької області та низки прилеглих районів Молдови, сприяючи малим і середнім сільгоспвиробникам у виведенні їхньої продукції на європейський ринок.

Одним із успішних прикладів реалізації концепції єврорегіонального співробітництва в контексті стимулювання ЗЕД вітчизняних підприємств у пріоритетних галузях, є діючий трьохсторонній проєкт у рамках транскордонного співробітництва Республіка Молдова – Україна – Румунія – «ТрансАгрополіс – транскордонна підтримка агробізнесу». Проєктом передбачено створення міжрегіональної мережі підтримки підприємств, що спеціалізуються на виробництві сільськогосподарської продукції. Цілями проєкту декларовано стимулювання розвитку транскордонного агробізнесу серед малих та середніх підприємств, покращення взаємодії між асоціаціями фермерів та державним сектором, приваблення інвестиційних ресурсів для залучення в мережу транскордонного агробізнесу. Загальна вартість проєкту – 4313344,19 євро, з них 2783401,01 – грант ЄС, 1529943,18 – співфінансування Яської повітової ради. Прямими бенефіціарами є Яська повітова рада, місцева рада Лецкані, районна рада Унгень, Республіка Молдова; районна рада Фалешть, Республіка Молдова), Вінницька обласна рада (ТрансАгрополіс – Підтримка транскордонного агробізнесу, 2019).

У межах розробки державної політики доцільно розробити Державну програму сталого розвитку регіонів, яка б урахувала економічний розвиток єврорегіональних формувань. При цьому важливим аспектом є активне застосування інноваційних механізмів стимулювання розвитку українських регіонів, створення єврорегіональних кластерів як форми активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва. Це сприятиме стабілізації функціонування єврорегіону шляхом оперативного реагування на зміну світової ринкової кон'юнктури та конкурентні переваги

суб'єктів господарювання євро регіонального формування. Синергетичний ефект кластеризації призведе до зниження трансакційних витрат при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, тоді як ЗЕД регіону поступово диверсифікується.

Ми визначаємо євро регіональний кластер як інноваційну форму євро регіонального співробітництва, або об'єднання регіональних кластерів суміжних країн, що створене на базі інфраструктури прикордонних регіонів, започатковане за ініціативою підприємницьких структур, науково-дослідних установ, університетів та відповідних органів влади прикордонних регіонів сусідніх країн, метою яких є зростання рівня продуктивності та інновацій у тому чи іншому транскордонному регіоні.

Поява кластерів, побудованих на регіональній спеціалізації, сприяла зростанню конкурентоспроможності регіонів Європи. Більшість економістів відзначають, що території, на яких формуються кластери, стають лідерами світової економіки. Вітчизняний та зарубіжний досвід засвідчує ефективність транскордонного кластерного співробітництва для вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів (Стасишин А., 2008).

Зарубіжні й вітчизняні економісти стверджують, що процеси та конкурентоспроможність кластеризації нерозривно пов'язані і взаємообумовлені. Широкомасштабне використання кластерного підходу транскордонними регіонами ЄС довело його ефективність, більше того, євро регіони отримують синергетичні ефекти на своїх транскордонних ринках у результаті інтеграції, злиття окремих їх частин у єдину міжрегіональну кластерну систему.

Важливим аспектом формування стійкої конкурентоспроможності є розвиток промислових кластерів як мережі незалежних виробничих або сервісних фірм (включно з постачальниками), розробників технологій та ноу-хау (університети, НДІ, інженерні компанії), ринкових інститутів та споживачів, які

взаємодіють один з одним у рамках єдиного ланцюга створення вартості (EGTCs' (draft) Conventions Amphictyony).

Варто зазначити, що промислові кластери швидко розвиваються та ефективно протистоять глобалізації, спільно беручи участь у тендерах на постачання продукції та послуг, підвищуючи тим самим інвестиційну привабливість міст та регіонів.

У єврорегіональний промисловий кластер зазвичай об'єднуються не тільки постачальники, виробники та продавці продукції чи послуг, географічно сконцентровані на прикордонні двох або більше суміжних держав, а й технологічні підприємства, підприємства сфери обслуговування та логістики, дизайнерські та PR-фірми, науково-дослідницькі та консультаційні організації. Західноєвропейський досвід свідчить, що підприємства, об'єднані в єдину групу або кластер здатні до швидкого економічного розвитку, життєздатного лідерства на своїх внутрішніх та зовнішніх ринках, створення нових робочих місць із високою доданою вартістю, прискореного технологічного прогресу (EGTCs'(draft) Conventions West-Flanderen).

Загалом, за підсумками досліджень процесів кластеризації в малих країнах Західної Європи функціонує 43 національних, 20 регіональних (у тому числі 8 транскордонних) і 52 локальних кластери (Стасишин А., 2008).

У Великій Британії – 154 функціонуючих кластери, котрі мають свої специфічні особливості. Зокрема, кластери півдня Великобританії, як правило, функціонують у сфері послуг (програмного забезпечення, бізнесу тощо). Кластери півночі Великої Британії об'єднують галузі, які часто перебувають на стадії стагнації або зниження обсягів виробництва промислової продукції. У центральному та південно-східному регіонах успішно розвиваються кластери з потужними промисловими та інституційними зв'язками.

Кластерний підхід у Данії дещо подібний до британського. У Данії діє 13 регіональних та 16 національних, так званих

«компетентних кластерів», основним завданням яких є розвиток і проведення ефективної промислової політики з урахуванням конкретних суспільних потреб (Erhvervsfremme Styrelsen., 2001). Датські регіональні кластери включають як традиційні галузі легкої промисловості (текстильну, меблеву, швейну), так і новітні галузі супутникового і мобільного зв'язку тощо. Це відображає загальну тенденцію, за якої регіональні кластери об'єднують компанії як виробничої, так і невиробничої галузей.

Португальські кластери включають галузі з високою часткою експорту продукції. Для цієї країни характерним є їхня географічна концентрація. Проте деякі з цих галузей формують «слаборозвинені» кластери з низьким рівнем взаємозв'язків між фірмами і галузями. Попри це, деякі зміни відбулися в останні роки в результаті урядової стратегії, орієнтованої на розвиток галузей промисловості експортного значення задля стимулювання більш тісної кооперації між фірмами, створення технологічної інфраструктури, підвищення іміджу продукції як у країні, так і за її межами.

У Норвегії функціонує 62 регіональних кластери, з них 55 є промисловими. У промислових кластерах задіяно близько 63 тис. працівників, зокрема 22 % усього зайнятого в промисловості населення. Динамічно розвиваються регіональні кластери у таких галузях як суднобудівна, електротехнічна, легка. Характерною тенденцією норвезької економіки є географічна розосередженість місцевого виробництва, що призвело до втрати робочих місць у центральних регіонах Осло та Бергена.

В Іспанії функціонує 142 промислових локальних кластери, що переважно спеціалізуються на традиційних трудомістких і низько технологічних галузях. Проте, рівень зайнятості та дохід на душу населення в межах кластерних систем є значно вищим від середнього показника по країні.

В Австрії успішно діє 16 регіональних кластерів шести типів: промислові, розподільчі, технологічні, експортні, освітні та змішані.

У ФРН 11 регіональних кластерів успішно функціонують у федеральній землі Північний Рейн-Вестфалія. Метою таких кластерних ініціатив є проведення структурних перетворень у промисловості, зокрема в галузях механічного інжинірингу дерева, механічного текстильного інжинірингу, металообробки, целюлозної промисловості, сонячної енергетики тощо (Kremer U., Harnes-Liedke U., Korflür I., 2000).

У контексті Європейської інтеграції й інтенсивного розвитку промислових кластерів в ряді країн можна відзначити, що Ірландія, Нідерланди та Бельгія виявляють значний інтерес і зосереджують зусилля на створенні та підтримці промислових кластерів.

У Ірландії, згідно з дослідженням O'Malley, Egeraat E. (2000), промислові кластери вже досить розвинуті, а їхні продукти володіють конкурентоспроможністю на міжнародному ринку. Це свідчить про успішну інтеграцію і взаємодію між підприємствами, дослідницькими установами та іншими гравцями в економічному середовищі.

В Нідерландах існує 12 великих конгломерацій міжрегіональних промислових груп, що свідчить про важливість співпраці та координації між різними регіонами країни. Ці конгломерації сприяють об'єднанню ресурсів та експертизи для досягнення спільних цілей та підвищення конкурентоспроможності.

У Бельгії, зокрема в регіонах Фландрії та Валлонії, а також столичному окрузі Брюссель, кластери є суттєвим елементом економічної структури. За даними Larosse, J. (2001), у Фландрії функціонує 18 кластерів, які об'єднують промислові підприємства, освітньо-дослідницькі установи та інші громадські організації. Це сприяє створенню єдиного економіко-технологічного простору, що сприяє взаємодії та інноваціям.

Бельгійські мегакластери, які об'єднують різні галузі, такі як агропромисловість, металообробка, будівництво, хімічна галузь та послуги, підкреслюють комплексний характер єврорегіональної співпраці. Це створює платформу для взаємодії та обміну досвідом

між різними секторами, що сприяє розвитку та вдосконаленню виробництва в цих регіонах.

Систематизуючи узагальнену інформацію із джерел ЄС, потрібно відзначити особливий тип регіональних кластерів – єврорегіональні кластери (ТКК). До них експерти ЄС віднесли наступні (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Функціонуючі єврорегіональні кластери країн ЄС

Назва кластеру	Території кластеру	Галузі та напрями діяльності
Кластер скла	Верхня Австрія, Баварія (ФРН) і Богемія (Чеська Республіка)	Виробництво скла
Кластер текстилю	Нижня Австрія та Богемія.	Текстильне виробництво
Технологічний кластер	Штірія (Австрія), Словенія	Розробка сучасних технологій для галузей промисловості
«Долина Медікон»	Данія, Швеція (єврорегіон «Ересунн»)	Медичний (26 лікарень, 12 університетів)
Промисловий кластер	ФРН, Нідерланди (м. Твенте)	Виробництво пластиково-технологічного, біомедичного та металургійного комплексу
Німецько-голландська мережа регіональних кластерів	ФРН, Нідерланди (м. Венло)	Охоплює мережу регіональних кластерів постачальників, технічних агентств, інноваційних установ навколо транснаціональних корпорацій «Оси» та “Nedcar”
«Долина Доммель»	Бельгія, Нідерланди	Включає регіональні кластери підприємств у галузі високих технологій та інновацій
«БіоДолина»	Північно-Західна Швейцарія, південний Баден (ФРН) та Ельзас (Франція) відповідно з центрами у Базелі, Фрайбургу та Мюлузі	Створення в регіоні Європейського центру біотехнологій та інновацій
Автомобільний кластер	Португалія, Іспанія	Виробництво легкових автомобілів

*Побудовано за даними *Regional Clusters in Europe.*, 2002.

Більшість найрозвинутіших регіональних кластерів об'єднуються в єдину регіональну групу – Європейську промисловість біотехнологій. Адже, 70 % патентів у сфері біотехнологій створені 20 європейськими промисловими кластерами. Більшість кластерів функціонує в Німеччині, Великобританії, Франції, Швеції та Швейцарії. Кластери переважно концентруються у великих містах і в регіонах із великою кількістю університетів, престижних науково-дослідницьких організацій та медичних установ (Allansdottir A., Bonaccorsi A., 2002).

Досвід розвинутих європейських країн підтверджує різноманітні напрями діяльності транскордонних кластерів, які дозволяють отримати конкурентні переваги як підприємствам, що входять до них, так і країнам у цілому.

Розглянемо особливості розвитку та функціонування транскордонних кластерів за участю провідних європейських країн. Найуспішнішими в Європі вважаються швейцарсько-німецько-французький ТКК «Біо Долина» та датсько-швецький ТКК «Долина Медікон» (Мікула Н. А., Пастернак О. І., 2009).

Доцільність існування транскордонних кластерів підтверджує досвід функціонування потужної моделі кластерного об'єднання на прикордонні двох сусідніх держав – Швеції та Данії – транскордонного кластеру «Долина Медікон» (AboutMediconValleyAlliance, 2010).

Єврорегіональні кластерні ініціативи, будучи лідируючою ланкою глобалізаційних процесів та володіючи унікальним доступом для найважливіших галузей економіки, відкривають додаткові можливості власникам бізнес- та навчально-наукових структур самостійно проводити дослідження та ділитися їх успішними результатами з місцевими підприємствами.

Як показує досвід, кластерна політика країн ЄС веде до стимулювання інвестицій та економічного розвитку не тільки регіону, але й держави загалом. Тому, з метою залучення інвестицій в

економіку транскордонного регіону необхідно зміцнити насамперед політичну волю владних органів на наднаціональному, національному та регіональному/місцевому рівнях у напрямку використання кластерного підходу. Кластери є тією платформою для єврорегіональної співпраці, що сприятиме зростанню інвестиційної привабливості та динамічному розвитку регіонів.

Досвід кластеризації в Україні свідчить, що компанії, які входять до кластеру, є більш успішними і конкурентоздатними, експортують більше, ніж ті, що працюють окремо. Стратегія кластерного розвитку стає цілісною, оскільки об'єднує експортний потенціал, сприяє залученню інвестицій, трансферу технологій, сприяє розвитку малого бізнесу, а також технологічних та індустріальних парків, науково-освітньої галузі.

В Україні накопичений чималий досвід кластерного розвитку регіональних, так і міжрегіональних кластерів. Тут функціонує близько 70 кластерних утворень регіонального і міжрегіонального характеру. Регіони, які відзначаються найбільшою концентрацією кластерів— це Харківська (6), Львівська (5), Запорізька (5) області. У транскордонному просторі України та країн членів ЄС успішно функціонує 9 транскордонних кластерних ініціатив, учасниками яких є прикордонні регіони України, а саме Закарпатська, Львівська, Волинська, Івано-Франківська, Чернівецька області. Крім того, Чернігівська область України та Гомельська область Республіки Білорусь створили транскордонний кластер сільського туризму «Дніпро».

На сьогодні військові дії у східних регіонах України, а саме в Луганській та Донецькій областях, унеможливлюють розвиток і подальше функціонування регіональних кластерних ініціатив в українсько-російському транскордонному просторі. Інші структури, зокрема транскордонний будівельний кластер за участю Харківської та Белгородської областей, який функціонував у рамках єврорегіону

«Слобожанщина», та міжрегіональний кластер «Севастополь» знаходяться на стадії занепаду.

Варто зауважити, що спеціалізація вітчизняних кластерів – це, переважно, аграрне виробництво і туризм, лише деякі з них – інноваційно-виробничого та інноваційно-освітнього спрямування, що значно стримує зростання конкурентоспроможності регіонів порівняно із зарубіжними кластерними структурами. Вузкоспеціалізовані кластери можуть стати ідеальною моделлю для розвитку регіонів України, адже вони потребують мінімального втручання держави. Для підвищення інноваційності виробництва та сфери послуг ефективна кластерна політика повинна базуватися на чіткій постійній взаємодії між органами державної влади й місцевого самоврядування, бізнесом і науково-освітніми установами. Ключовими заходами координації кластерних ініціатив ми визначаємо формування *Агентств регіонального розвитку*, або *інформаційно-аналітичних центрів*, метою яких є координація стратегій і програм, а також оперативна реалізація ключових проєктів.

Сучасне стратегічне управління підприємством неможливе без бізнес-моделювання. *Бізнес-модель* варто розуміти як напрям стратегічного управління підприємством, яке відповідає за спосіб досягнення цілей підприємства шляхом використання власних можливостей із метою створення цінностей для споживача (Марченко В. В., 2016).

Бізнес-моделі, що підтримують нові ланцюги поставок для інноваційних продуктів і послуг повинні сприяти обміну інформацією про доступні потужності серед постачальників послуг, яка може стосуватися виробництва цього виду продукції чи послуг або існуючих виробників з вільними виробничими потужностями в певні моменти часу і бізнес компаній, що прагнуть короткострокових рішень для їхніх невикористаних потужностей. Нова техніка, Інтернет, цифрові технології та соціальні медіа мають потенціал для

підтримки нових моделей ланцюгів поставок, які орієнтовані на взаємодію на зразок бізнес-бізнес (B2B), а також бізнес-споживач (B2C), на поліпшення використання виробничого потенціалу в Європі. Рішення повинні сприяти обміну інформацією про вільні виробничі потужності між постачальниками послуг (NMBP-22-2017, 2017). У сучасних умовах відбувається процес інтеграції, зрощення підприємницьких структур, які становлять сукупність цілісних, субординованих виробничих компонентів, пов'язаних між собою. Зрощуючи ресурси (капітал, трудові, виробничі ресурси, технології), нові інтегровані об'єднання отримують додаткові економічні переваги в конкурентному середовищі.

Світовий досвід реалізації стратегічних бізнес-моделей таких інтегрованих структур дає підстави стверджувати, що їх державна підтримка не обов'язково має бути правовою чи фінансовою. До основних заходів державної підтримки можна віднести:

- інформаційну та методичну підтримку;
- стимулювання створення спільних підприємств вищими навчальними закладами та бізнес-структурами;
- створення спеціальних державних органів, до компетенції яких віднесено інноваційну політику. Це сприятиме реалізації проєктів інтегрованих структур та прискорить швидкість їх окупності;
- залучення до інтеграційного об'єднання некомерційних науково-дослідних, адміністративних структур, які виступають засновниками чи акціонерами. Слушним є те, що науковці, які досліджують інноваційні процеси, виокремлюють зазначені заходи державної підтримки (Усенко Ю. В., 2016).

Однією із форм єврорегіонального співробітництва є *«робочі співдружності (спільноти)»*, які є політичною формою організації міжрегіонального і транскордонного співробітництва регіонів Європи. Така форма представляє й реалізує їхні цілі та інтереси на європейському і міжнародному рівнях, зміцнює міжрегіональне

співробітництво в рамках співдружностей та її відносини з іншими регіональними, міждержавними і наднаціональними спільнотами в Європі в політичній, економічній, культурній, екологічній галузях. Не зважаючи на те, що робочі спільноти базуються на певних міжрегіональних угодах, такі структури мають обмежені можливості та рідше включені в європейські програми розвитку прикордонних територій. Отже, *робочі співдружності* – це міжрегіональні асоціації, які покликані зміцнювати єврорегіональне співробітництво в рамках їх територіальної спільноти та її контакти з іншими регіональними і транснаціональними організаціями задля поглиблення процесу європейської інтеграції.

Транскордонні асоціації – це певне територіальне об'єднання прикордонних регіонів суміжних держав, яке включає частини двох або більше країн, які домовляються про координацію своєї діяльності в економічній, соціальній, культурній та інших сферах суспільного життя.

Ще одна розвинута в країнах ЄС форма активізації ЗЕД – *євродистрикти (евросіті)* – це форма співробітництва, де в межах поселень (міст, муніципалітетів, селищ і т. п.) з обох сторін кордону успішно налагоджені соціальні та економічні зв'язки на основі розвинутої спільної транспортної інфраструктури та транскордонного ринку праці. Євродистрикти, наділені правосуб'єктністю та фінансовою автономією, покликані сприяти, розвивати єврорегіональне співробітництво з метою посилення економічної, соціальної згуртованості та сталого й екологічного розвитку територій (What's the Eurodistrict about?).

Відносно новою формою транскордонних партнерств є *єврорегіональні стратегічні альянси (ЕСА)*, які активно започаткували свою діяльність в останні десятиліття. Якщо на початку виникнення ЕСА найбільш розповсюдженими були двосторонні транскордонні стратегічні альянси, то нині компанії об'єднуються в інноваційні мережі ЕСА, що включають декілька

(інколи навіть десятки) фірм-учасниць. Участь у таких мережах є значною перевагою, оскільки надає компаніям доступ до комплементарних ресурсів, досвіду і знань партнерів із споріднених або суміжних галузей. Досвід останніх десятиліть показав, що інноваційна результативність діяльності ТНК все більше залежить від ефективності функціонування транскордонних інноваційних мереж (Каленська Т. В., 2010).

Єврорегіональні стратегічні альянси – це інноваційна форма єврорегіонального партнерства, яка забезпечує використання ресурсного, фінансового та інноваційного потенціалу компаній-партнерів для посилення позицій їх учасників на міжнародних ринках.

У створенні альянсів беруть участь як великі, іноді навіть багатонаціональні, компанії-гіганти, так і дрібні підприємства. Крім того, тенденція до розповсюдження спільної діяльності між підприємствами спостерігається майже в усіх галузях виробництва товарів та послуг (Тронько В., 2010).

Погоджуючись із класифікацією Н. Мікули, яка на основі процесуально-предметної ознаки виділила такі групи форм транскордонного співробітництва: організаційні структури (єврорегіон, ЄУТС, ОЕС, транскордонні промислові зони та парки, кластери та партнерства), процесуальні структури (транскордонні проекти та програми) (Мікула Н. А., 2004), необхідно зазначити, що на сьогодні єврорегіональна політика в західноєвропейських країнах реалізується в рамках діяльності: 1) єврорегіонів; 2) міжнародних регіональних організацій та асоціацій; 3) робочих співдружностей (міжрегіональних рад); 4) транскордонних кластерів; 5) міжрегіональних угод про транскордонне співробітництво; 6) транскордонних агломерацій (євродистриктів або євросіті); 7) європейських угруповань із територіального співробітництва; 8) транскордонних партнерств та ін. (Додаток И, табл. 1).

Найбільш поширеними в країнах Західної Європи є такі форми єврорегіонального співробітництва, як: єврорегіони, транскордонні асоціації та робочі співдружності. У Європі налічується близько 186 єврорегіонів, 16 робочих співдружностей та транскордонних асоціацій.

Таким чином, поруч із традиційними усталеними формами єврорегіонального співробітництва в останнє десятиліття починають з'являтися більш інноваційно-гнучкі форми, орієнтовані не тільки на вирішення проблем життєдіяльності населення прикордоння, але й на розв'язання проблем організації та функціонування їх господарської діяльності, інфраструктури, проведення спільних науково-технічних досліджень.

Активна ЗЕД регіонів в умовах єврорегіональних перетворень виступає одним із стимулюючих факторів підвищення ефективності ринкової трансформації національної економіки та забезпечує конкурентоспроможність регіонів України.

Отже, розглянуті рекомендації дають змогу регіонам активніше співпрацювати в рамках єврорегіональних формувань, що, в свою чергу, дозволить українським регіонам вийти на якісно новий рівень у світогосподарській системі. Отже, проведені дослідження дало змогу отримати такі результати та висновки:

Розкрито механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва із урахуванням досвіду країн Європейського Союзу, виконано моделювання цього процесу, розроблено рекомендації щодо форм та інструментарію активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

Виявлено, що дієвими формами активізації міжнародної економічної діяльності регіонів є програми та проекти міжрегіонального розвитку, спрямовані на стимулювання участі регіонів у системі світогосподарських зв'язків. Вони мають носити інноваційний характер, мати достатнє інвестиційне забезпечення та

загальне спрямування на заохочення розвитку єврорегіонального співробітництва.

На основі вивчення досвіду єврорегіонального економічного співробітництва провідних західноєвропейських країн розроблено механізм активізації ЗЕД регіону, запровадження якого пришвидшить процес імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Механізм активізації являє собою цілісну сукупність специфічних інструментів, управлінських засобів та важелів впливу на диверсифікацію й активізацію зовнішньоекономічних зв'язків регіону з метою адаптації національної економіки до стандартів ЄС як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні, а відтак підвищення якості життя та соціального захисту населення.

Дієвими формами активізації ЗЕД визначено економічну кооперацію єврорегіональних об'єднань, торгівлю товарами та послугами, міграцію трудових ресурсів та інформаційне забезпечення. Ключовими ланками механізму становлення та розвитку ЗЕД регіону в площині єврорегіонального співробітництва є преференційні економічні режими; прикордонно-торгівельні відносини (прикордонна торгівля); міграційно-трудова відносини (зовнішньотрудова міграція); маркетинговий інструментарій.

Серед впливових груп методів активізації ЗЕД регіону виокремлено економічні, адміністративні та соціально-психологічні. Чільне місце посідають економічні методи впливу, котрі дозволяють здійснити прогноз регіонального розвитку з метою передбачення позитивних та негативних тенденцій у ЗЕД не тільки регіону, але й країни загалом, підвищити рівень залучення суб'єктів господарювання до міжнародного поділу праці, активніше використовувати їх експортний потенціал.

Розроблено рекомендації щодо напрямів активізації ЗЕД регіону, серед яких перспективними формами підвищення розвитку зовнішньоекономічних зв'язків регіону є активне впровадження новітніх форм єврорегіональної взаємодії, таких як: ЄОТС,

транскордонних кластерів, промислових та преференційних зон, технопарків, транскордонних партнерств, клондайкінгів тощо), створених за участі регіонів України. Визначено, що ці форми єврорегіональної співпраці можуть активувати канали зв'язку, надаючи або обмінюючись інформацією, координуючи заходи економічного співробітництва на всіх рівнях регіональної та міжнародної співпраці.

Рекомендації, запропоновані для активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, можуть бути використані для регіонів України з урахуванням євроінтеграційних прагнень держави.

РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА, СТАЛИЙ РОЗВИТОК І ДЕТИНІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АКТИВІЗАЦІЇ ЗЕД ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

4.1. Формування засад інноваційної економіки

Формування інноваційної економіки в Україні визначається як ключовий стратегічний орієнтир для активізації зовнішньоекономічної діяльності та залучення інвестицій. У сучасному світі конкуренція між країнами визначається не лише ресурсами, але й швидкістю та якістю інноваційного розвитку. Інноваційна економіка стає стратегічним кроком, спрямованим на підвищення конкурентоспроможності країни, збільшення виробництва високотехнологічної продукції та покращення життя населення.

Одним із ключових аспектів цієї стратегії є стимулювання здатності країни адаптуватися до швидких змін у світовій економіці та технологічних новацій. Це вимагає реформування освіти та науково-дослідницької сфери, створення сприятливого інноваційного середовища для бізнесу та впровадження податкових та фінансових інструментів, що підтримують інноваційні проекти. Здійснення цих заходів сприятиме активізації зовнішньоекономічних зв'язків, залученню іноземних інвестицій та розвитку власних потенціалів, що в сукупності зробить економіку України більш стійкою та конкурентоздатною в глобальному масштабі.

Процеси становлення та розвитку інноваційної економіки, безпосереднім свідками чого стало сучасне людство, з одного боку, підкоряються власній логіці саморозвитку складної економічної системи, а, з іншого, їх ініціація та подальша реалізація має, в значній мірі, й зовні випадковий компонент, що знаходить відповідне

віддзеркалення в історичних особливостях її еволюції, локалізації її перших кластерів та напрямків експансії останніх.

Зростання капіталізму, що відіграє ключову роль у формуванні інноваційної економіки, вперше проявляється через поступові зміни у правилах та установах, які потім призводять до раптових змін. Основи капіталізму сформувалися задовго до того, як він став головною системою. Наприклад, за словами Д. Лала, багато інститутів, які характеризують капіталізм, виникли ще в XI столітті, але справжній розквіт капіталістичної діяльності став можливим завдяки «папській революції». Ця подія, яка відбулася в XII столітті, відкрила дорогу для сміливих підприємців, які могли займатися бізнесом без перешкод.

Такі самі думки висловлював і Дж. Гікс, який вважав, що капіталізм виник у результаті впливу інституцій, які були характерні для торговельних міст-держав Середземномор'я. Ці інститути вже існували в давні часи і поступово поширилися на міста Північної та Західної Європи протягом XV-XVII століть.

Згідно з Й. Шумпетером і Дж. Гіксом, багато аспектів, які ми тепер пов'язуємо з капіталізмом, почали з'являтися наприкінці XV століття, але не всі з них були абсолютно новими. Уже в XIII столітті відбувався поступ на феодальні інститути (Дука А. П., 2007).

Проте, важливим кроком у становленні капіталізму була папська революція Григорія VII, ініційована у 1075 році. Ці зміни призвели до створення єдиної правової та адміністративної системи, яка охопила всю Західну та Центральну Європу. Важливим аспектом цієї системи була поліархічна структура управління, де єпископи підпорядковувалися не місцевій світській владі, а лише папі. Це означало, що християнська спільнота на територіях Європи в духовному плані підкорялася Риму, а в матеріальному – світській владі (Федулова Л. І., 2016).

Ця уніфікація правових норм сприяла розвитку ринкових відносин та формуванню капіталістичного способу виробництва. З

іншого боку, поліархічна система стимулювала конкуренцію між державами та територіальними утвореннями, що сприяло росту економічної конкуренції в Європі.

Під впливом таких обставин державні інституції стали активно підтримувати інноваційний економічний поступ, оскільки реалізація цього поступу стала ключовою для їхнього власного виживання та процвітання.

Розвиток капіталізму був важливою передумовою для подальшого розвитку інноваційної економіки. Капіталізм не залишився на задньому плані, він став активним гравцем, який сприяв поширенню інноваційної економіки. Він став одним з основних складових структури нової економіки.

Поява відповідних інституційних та цивілізаційних умов було ключовим чинником для успішного впровадження нових інновацій, які виникали в рамках інноваційної економіки.

Нова індустріальна цивілізація, яка сформувалася після промислової революції, включала не лише зміни в промисловості, але і зміни в суспільстві та сфері знань, ініціювавши «невпинний науково-технологічний активізм, ідеологію економцентризму і невимного споживацтва». Проте ще протягом довгих часів традиційна лінія поведінки, спрямована на відторгнення усього нового та незнайомого, сприйняття його з острахом та використання із значними застереженнями, залишалась притаманною значній кількості як виробників, так і споживачів. Інноваційно-нова економіка набувала мозаїчних форм, первинно концентруючись у локалізаціях інтенсивних урбанізаційних процесів, та поступово, відповідно до своєї автопоетично-ризомної сутності, дифундує у менш сприятливе для неї навколишнє середовище. Її елементи, поволі розповсюджуючись у сільських місцевостях, проникали до менш секуляризованих, традиційних суспільств, сприяючи їх трансформації, набуття ними рис відкритості, готовності сприйняття нового, перетворення себе відповідно до духові часу .

Процес оновлення триває довго і має помітні результати, особливо на етапі постмодерну. На цьому етапі будь-яка зміна від рутини стає нормою, і відсутність нововведень стає винятковою. Люди, які пристосувалися до постійних змін, відчують себе комфортно, в той час як традиційний підхід до економіки втрачає свою актуальність.

У постмодерні, консервативність у споживанні або виробництві зникає, і економічний актор стає більш інноваційним та вільним у своїх діях. Проте важливо помітити, що ця свобода має свої межі, і замість опору новому, люди стають більш схильними до новацій.

Суспільне оточення вже не ставить перешкоди перед інноваторами, навпаки, суспільство вже приймає їх і вважає за нормальне споживання та виробництво інновацій. Постійна зміна і невідпинна модернізація стають ключовими рисами сучасності.

Сучасний економічний світ відзначається багатою невизначеністю та великою кількістю альтернативних шляхів. Вибір серед них стає рутинним для сучасних виробників і споживачів. Проте навіть невелике відхилення від оптимального шляху у короткостроковій перспективі може призвести до серйозних втрат у майбутньому.

У такому середовищі успішність вимагає візіонерства, здатності передбачати майбутнє, приймати рішення при відсутності повної інформації, готовності до ризику та здатності адаптуватися до кардинальних змін. Це стає ключовими факторами для виживання в епоху турбулентності, яка характеризує сучасний етап розвитку інноваційної економіки. І, ймовірно, ця динаміка буде супроводжувати нас і надалі.

4.2. Основні характеристики і критерії оцінки сталого розвитку України та її регіонів

Важливим принципом для будь-якої країни у світі є взаємодія між ключовими складовими національної економічної системи з метою поліпшення суспільного життя та раціоналізації внутрішньодержавних відносин. Ця взаємодія становить основу для розвитку міжнародних зв'язків у різних галузях соціально-економічного життя та світової господарської системи.

Під поняттям «сталий розвиток» розуміється такий процес структурно-динамічних змін, які враховують поточні потреби суспільства, але не порушують здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Однією з важливих складових сталого розвитку є екологічна сталість, яка означає, що при експлуатації природних систем не порушуються їхні природні межі відновлення.

Ключовими показниками екологічної сталості є стійкість і стабільність екосистем. Стійкість передбачає здатність екосистеми відновлюватися до стану рівноваги після впливу зовнішніх факторів, тоді як стабільність означає її здатність зберігати свою структуру та функціональність при впливі зовнішніх чинників.

Існують два підходи до розуміння сталого розвитку: сильна сталість, яка вимагає збереження природного капіталу, і слабка сталість, яка допускає заміщення природних ресурсів штучними. Залежно від цього, визначаються різні параметри екологічної сталості, такі як обсяг, продуктивність і структурна гармонія системи, які також застосовуються для аналізу потенціалу.

Наукове використання терміна «потенціал» коріниться у філософських дослідженнях Аристотеля. Він розглядав «акт» і «потенціал» як основні елементи онтологічного розвитку. Його концепція розподіляла буття на «потенціальне» і «актуальне», вказуючи на перехід від одного до іншого у процесі становлення.

У економічних науках термін «потенціал» використовується, як правило, як синонім для «ресурсів». Отже, ми маємо завдання розкрити сутність та відношення між такими поняттями, як ресурси, резерви і можливості. Ці категорії відображають різні аспекти потенціалу і вказують на його різні вияви. Ресурси представляють собою активи, необхідні для функціонування або розвитку системи. Резерви – це можливість використовувати ці ресурси за певних обставин та умов. Можливості показують потенціал для виконання нових завдань.

Важливо враховувати, що потенціал може виявлятися на різних рівнях:

1. Минуле відображає сукупність властивостей, накопичених людиною, які впливають на її здатність до певної діяльності.
2. Сучасність відображає можливості використання наявних здібностей і ресурсів.
3. Майбутнє вказує на спрямованість потенціалу на розвиток та досягнення нових цілей.

Глобальне та регіональне розуміння еколого-економічного потенціалу враховує можливість навантаження на природні системи без їхнього незворотного руйнування та погіршення екологічної ситуації. Наприклад, регіональний аспект оцінює вплив антропогенного навантаження на територію, з метою збереження робочої надійності природних систем та здоров'я населення.

У підсумку, поняття «потенціал» в економічному контексті можна розглядати як систему ресурсів, резервів і можливостей, що впливають на розвиток і функціонування системи в різних часових рамках і масштабах.

Також існують погляди, які розглядають потенціал як всі можливості для виконання нових завдань.

З одного боку, потенціал сталого розвитку можна розглядати як економічну категорію, яка виникає з взаємодії людини з природою в

суспільно-економічних відносинах. Ця взаємодія включає не лише відомі аспекти, але й ті, які можуть бути менш очевидні.

З іншого боку, потенціал сталого розвитку є реальною силою, яка базується на матеріальних і енергетичних ресурсах. Він також враховує резерви цих ресурсів, які можна використовувати в певних обставинах та можливості використовувати ці ресурси.

Глобальний і регіональний погляд на еколого-економічний потенціал (ЕЕР) враховує можливість використання природних систем без їхнього незворотного руйнування та погіршення екологічної ситуації. Наприклад, в регіональному контексті це оцінює вплив антропогенного навантаження на територію, з метою збереження стійкості природних систем і здоров'я населення.

Отже, потенціал – це комплексний поняття, яке включає ресурси, резерви та можливості, і відображає спроможність системи розвиватися і функціонувати в різних умовах і часових рамках.

Таким чином, еколого-економічний потенціал включає можливості інтегрованої геосистеми «суспільство – природа» для виконання різних соціально-економічних функцій. Природно-ресурсний і антропоєкологічний потенціали є основною основою для створення, розширення та розвитку еколого-економічного потенціалу території. Цей підхід не обмежується впливом господарських систем на природне середовище, але також враховує екологічний статус складних територіальних утворень – еколого-економічних систем (ЕЕС), які виникають у процесі взаємодії природних і господарських комплексів.

Необхідно розуміти, що система показників, яка відображатиме ресурси (минуле), резерви (теперішнє) і можливості (майбутнє) стратегічного потенціалу України, є унікальною і вимагає формалізації мультирівневої системи порівняльних показників. Тому зараз вчені включають до процесу кількісної оцінки певний набір термінів і метрик, які допомагають оцінити сталий розвиток. Проте всі ці розробки зазвичай стосуються оцінки ресурсів, основними з

яких є природні, людські або виробничі, і в основному відображають минуле. На наш погляд, оцінка потенціалу сталого розвитку країни повинна враховувати етап її життєвого циклу і масштабність трансформаційних змін, які відбуваються як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі. Комплексну оцінку спрямованості та динамічності процесів сталого розвитку можна провести лише за допомогою кількісних значень його потенціалу, загальна величина якого характеризуватиметься запасом потенційно-факторних визначників (потенційної енергетичної складової) сталого розвитку. Ці визначники сконцентровані в певних точках простору (ресурсні зони) та вказують на напрямок (вектор) розвитку, який пов'язаний із сприйняттям суспільством. З цими врахуваннями, методичний підхід до оцінювання масштабів потенціалу сталого розвитку буде надалі розвиватися за допомогою модельних рішень структурного типу, щоб об'єктивно оцінювати у кількісному виразі пріоритетність сукупності окремих ресурсів, резервів і можливостей в контексті досягнення завдань, пов'язаних із переходом країни до сталого розвитку.

Об'єктивної системи оцінювання потенціалу сталого розвитку важливо враховувати, що останнім часом екологічні та соціальні чинники стали обмежувати економічний ріст країн світу, і в науковій літературі відсутнє єдине розуміння інтеграції і інтеграційного вибору. Зокрема, сучасний вибір інтеграції держави відбувається в умовах постійного зростання антропогенного впливу на природне середовище при неефективному використанні природних і людських ресурсів. Ця проблема пов'язана з питанням розуміння значення природи. Суспільство все більше усвідомлює, що природу не можна розглядати лише як джерело ресурсів для економічного збагачення суспільства.

Оцінка потенціалу сталого розвитку країни включає як системно-комплексний, так і еколого-економічний аспекти. Однак наявна методика оцінки не завжди може відображати повну екологічну та соціально-економічну вартість природних ресурсів і екосистем.

Одним із способів вирішення цієї проблеми є використання функціональної концепції оцінки природного середовища, яка дозволяє аналізувати функціональні аспекти екосистем, які забезпечують їхню діяльність, а не лише кінцевий продукт (ресурс) екосистеми.

На сьогодні вчені досягли консенсусу щодо необхідності проведення еколого-економічної оцінки впливу господарської діяльності на довкілля, включаючи економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку. При цьому важливо враховувати складні взаємозв'язки між природою та людьми, а також взаємозалежність екологічних, соціальних та економічних складових.

Оцінка впливу (або визначення впливу) розглядається як довготерміновий ефект господарської діяльності суб'єкта агросектору і може бути виражена у формі негативного, позитивного або нейтрального впливу. Цей вплив може бути розглянутий на різних рівнях, як на рівні організацій, так і на рівні фізичних осіб.

Отже, важливим аспектом природно-ресурсного потенціалу та потенціалу сталого розвитку є розуміння взаємозв'язку між економічним, соціальним і екологічним вимірами. Оцінка потенціалу сталого розвитку повинна враховувати не лише природні ресурси, але й соціальні та екологічні аспекти, а також вплив господарської діяльності на природне середовище.

Потенціал сталого розвитку країни, як системи, визначається також її здатністю привертати іноземні інвестиції та розвивати зовнішньоекономічні зв'язки. Забезпечення балансу між розвитком власних потенціалів та інтеграцією в глобальні економічні процеси стає стратегічно важливим для ефективного залучення інвестицій та встановлення сталого економічного зростання.

Такий підхід до сталого розвитку сприяє не лише внутрішньому зміцненню економіки країни, але й формує основу для плідної співпраці на міжнародному рівні, що в сукупності сприяє її

впевненому розвитку в умовах глобального економічного середовища.

4.3. Пріоритети гарантування безпеки сталого розвитку

Для того, щоб покращити життя населення і забезпечити безпеку, суспільство повинно перейти на новий етап розвитку. Цей перехід вимагає змін у економіці та використанні природних ресурсів. Часто нестача цих ресурсів гальмує економічний зріст.

Україна намагається розробити нову екологічну політику, але це складний та тривалий процес. Він включає в себе багато етапів та вимагає збалансованості між економічним розвитком і охороною навколишнього середовища. Важливо вирішити проблеми довгострокового розвитку, впровадити принципи сталого розвитку, змінити споживчу структуру, зберігати та раціонально використовувати природні ресурси, забезпечити екологічну безпеку та розробити регіональну політику. Також важливо враховувати зовнішні відносини.

У процесі розробки національної стратегії сталого розвитку України в сфері забезпечення екологічної безпеки, визначено три етапи та інструменти для досягнення цієї мети:

1. Перший етап передбачає вирішення екологічних проблем, що виникають через порушення норм природокористування. На цьому етапі важливо впоратися з наслідками таких порушень.
2. Другий етап передбачає екологізацію виробництва та зменшення використання ресурсів до максимально припустимих норм. Основною метою тут є зменшення негативного впливу виробництва на природу.
3. На третьому етапі важливо вирішити екологічні проблеми в контексті демографічних аспектів, тобто зрозуміти, як впливає населення на стан навколишнього середовища і навпаки.

Для досягнення екологічної безпеки використовується система еколого-економічних інструментів, серед яких особливу роль відіграють такі:

1. Плата за забруднення навколишнього природного середовища, яка спрямована на компенсацію збитків, завданих природі підприємствами та організаціями у процесі їхньої діяльності.
2. Плата за використання природних ресурсів, яка спрямована на відшкодування власникам цих ресурсів і є аналогом екологічного податку.
3. Система економічного стимулювання природоохоронної діяльності, що сприяє формуванню екологічно-цільової поведінки виробників та споживачів.

Для підтримки оптимального природокористування і досягнення екологічної безпеки в Україні використовуються різні інструменти:

1. Оподаткування та субсидіювання природоохоронної діяльності, які сприяють стимулюванню екологічно відповідних рішень.
2. Пільгове кредитування для проектів з природоохорони, що допомагає зменшити фінансові бар'єри для таких ініціатив.
3. Прискорена амортизація природоохоронних фондів, що сприяє їхньому розвитку і підтримці.
4. Екологічне програмування, яке визначає комплекс заходів і ресурси для розв'язання конкретних екологічних проблем.
5. Екологічне страхування для компенсації збитків від аварій та інших подій, що можуть завдати шкоду навколишньому середовищу.

Крім того, важливо впроваджувати екологічне ціноутворення, де вартість продукції враховує рівень її впливу на навколишнє середовище. Це сприяє підтримці екологічно чистих товарів та послуг.

Також створюються екологічні фонди для фінансування природоохоронних заходів, незалежно від державного бюджету, та

підтримки ресурсоефективних ініціатив, включаючи вторинне використання ресурсів.

Усі ці заходи спрямовані на досягнення екологічної безпеки і підвищення ресурсоефективності, що є ключовими аспектами сталого розвитку в Україні.

У новій стратегії сталого розвитку України важливо активно використовувати як економічні, так і екологічні методи для регулювання природокористування. Один з основних принципів цієї стратегії – підвищення ресурсоефективності шляхом використання вторинних ресурсів. Вже за досвідом інших країн стало очевидним, що сектор утилізації і повторного використання відходів може стати прибутковим напрямом в економіці.

Ефективне управління відходами і вторинним використанням ресурсів базується на нових організаційно-економічних методах і потребує державної підтримки. У розвинених країнах це вже привело до значних змін в економіці та суспільстві загалом. Головним напрямком стає перегляд стратегічних цілей економічного розвитку, і однією з ключових областей є пріоритетне використання вторинних ресурсів.

Україна також відчуває потребу в подібних перетвореннях, оскільки поки має обмежені організаційно-економічні механізми для підтримки вторинного використання відходів як джерела вторинної сировини. Тому важливо впроваджувати нові підходи та структури, щоб сприяти цьому процесу і розвивати ефективний сектор вторинного використання ресурсів в Україні.

Формування стратегічного потенціалу сталого розвитку у сфері управління відходами потребує особливої уваги до сталого управління цими відходами та створення відповідної організаційно-економічної інфраструктури. Вже зараз у багатьох економічно розвинених країнах успішно реалізовується ідея рециклінгу та будується відповідна інфраструктура. Особливо це актуально в

Європейському регіоні, де генерація відходів продовжує зростати з темпом 2% на рік.

Однією з головних завдань є розробка стратегії для запобігання утворенню та розширенню сфери рециркуляції відходів. У контексті сталого розвитку необхідно сформулювати систему понять і концепцій, які дозволять перейти від управління відходами до сталого управління матеріалами та ресурсами. Це допоможе зв'язати проблеми відходів з загальною стратегією збалансованого споживання і виробництва, а також забезпечить перехід до сталого розвитку.

У цьому контексті, ефективне управління відходами включає в себе не лише їхню утилізацію, але й активне використання їх як сировини для нових продуктів, а також зменшення виробництва відходів взагалі. Це допомагає зменшити негативний вплив на навколишнє середовище і сприяє більш сталому розвитку.

Для забезпечення сталого розвитку, пріоритетними напрямками для налагодження євро регіональної співпраці та залучення інвестицій мають стати:

1. *Пошук альтернативних джерел енергозбереження:* Вирішення енергетичних викликів шляхом розвитку відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та гідроенергія, сприятиме зменшенню негативного впливу на довкілля. Міжнародна співпраця в цьому напрямку включає обмін технологіями та ноу-хау в галузі відновлюваних джерел енергії між країнами. Спільні проекти у сфері сонячних, вітрових та гідроенергетичних рішень можуть прискорити впровадження екологічно чистих технологій. Паралельно, підвищення ефективності використання енергії в різних галузях стане ключовим фактором повернення інвестицій у сектор енергетики.

2. *Розроблення і впровадження ресурсозберігаючих технологій:* Спрямоване розроблення та впровадження технологій, спрямованих на зменшення викидів та споживання ресурсів, робить регіон привабливим для інвестицій у сфері інноваційних технологій. Обмін

досвідом та співпраця у впровадженні екологічно чистих інновацій сприятиме сталому розвитку.

3. *Повторне залучення матеріалів до господарського обороту:* Збільшення використання вторинної сировини та виробництво виробів із вторинних матеріалів створює нові можливості для інвесторів, які цінують сталий розвиток та екологічну стійкість. Міжнародна співпраця може включати обмін технологіями в сфері вторинної переробки і створення спільних програм з управління вторинними ресурсами та відходами.

4. *Розвиток екологоспрямованого бізнесу:* Підтримка та стимулювання підприємств та проектів, які активно сприяють екологічному захисту, водночас забезпечуючи економічний ріст, є пріоритетом для інвестицій у регіональному розвитку. Співпраця між країнами може полягати у підтримці екологоспрямованих підприємств через спільні ініціативи та фінансову підтримку для стартапів у сфері сталого бізнесу.

5. *Екологічна освіта і виховання:* Створення системи освіти та виховання, спрямованої на екологічну свідомість та відповідальне споживання, є важливим фактором для залучення інвестицій у регіональному розвитку. Реалізація міжнародних проектів у галузі освіти сприятиме обміну програмами та методиками, спрямованими на формування екологічно свідомого споживача.

6. *Економічна відповідальність:* Встановлення системи штрафів та платежів за порушення екологічних норм сприятиме економічній відповідальності, що важливо для інвесторів, які цінують стабільність та дотримання екологічних стандартів. Міжнародні угоди та програми можуть включати обмін досвідом щодо ефективних систем штрафів та платежів за порушення екологічних стандартів, стимулюючи країни до впровадження та дотримання екологічних норм.

Міжнародна співпраця в цих сферах створює умови для об'єднання зусиль та обміну ресурсами для досягнення спільних цілей у забезпеченні сталого розвитку та охорони природи.

4.4. Детінізація економіки як умова активізації інвестиційної діяльності та єврорегіонального співробітництва

Детінізація економіки є стратегічним кроком у забезпеченні ефективного функціонування економіки та залучення інвестицій. Впровадження прозорих та ефективних механізмів контролю, реформування податкової системи й підтримка ініціатив, спрямованих на легалізацію господарської діяльності, є ключовими напрямками подолання тіньових процесів. Це, в свою чергу, сприятиме покращенню фінансової стійкості держави, забезпечить ефективне використання ресурсів та створить позитивне середовище для інвестицій та єврорегіонального співробітництва.

На сьогодні тіньова економіка суттєво впливає на життя суспільства і розвиток регіонів України. За оцінками уряду, приблизно 39% економіки країни опиняється в тіні, а за даними експертів – від 50% до 60%. Така ситуація має негативний вплив на бюджет, здатність держави реалізовувати важливі проекти та соціальний захист працівників, а також на використання природних і фінансових ресурсів (Лугова М.С., Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., 2022).

Отже, програма з боротьби з тіньовою економікою повинна бути важливим напрямом в розвитку економіки України, активізації інноваційної діяльності та міжнародної співпраці.

Тіньова економіка створюючи серйозну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, негативно впливає на всі аспекти суспільного життя, включаючи економіку, політику, управління, соціальні та гуманітарні сфери, громадську свідомість і міжнародні відносини.

Для зменшення рівня тіньової економіки та активізації інвестиційної діяльності першочерговими мають стати такі заходи, як:

1. Зниження податкового тягаря для підприємств та населення, але одночасно посилення відповідальності за несплату податків.

2. Ліквідація складних і непрозорих схем оподаткування і зміна неефективних адміністративних і регулятивних функцій держави, що сприяють ухиленню від оподаткування.

3. Позбавлення надмірного втручання влади у справи бізнесу та забезпечення ефективної системи відшкодування збитків, завданих суб'єктам господарювання через некомпетентність окремих представників держави.

4. Впровадження нових норм законодавства для захисту прав легальних власників, включаючи і державу.

5. Реформування системи оплати праці, щоб уникнути практики виплати «у конвертах».

6. Покращення якості послуг інформаційних центрів при соціальних службах та пенсійному фонді, щоб громадяни мали доступ до інформації про свої кошти та пенсії.

7. Розширення практики анкетування підприємств для виявлення тіньової діяльності, причин існування цього явища, взаємодії з корупцією та іншими злочинними угрупованнями.

8. Забезпечення оприлюднення всіх функцій та послуг, які має надавати кожен чиновник населенню, і відображення цієї інформації на інтернет-порталах державних органів.

9. Проведення наукових досліджень щодо природи тіньової економіки та розроблення рекомендацій щодо її усунення.

Активна участь населення, органів влади і підприємців призведе до легалізації всіх галузей економіки, виробництва товарів і послуг. Детінізація економіки повинна стати головним і важливим пріоритетом сучасної економічної політики України в рамках сталого розвитку. Впровадження цих і інших заходів для подальшої

детінізації економіки сприятиме не тільки створенню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки і легалізації капіталу, але також значно підвищить конкурентоспроможність економіки та сприятиме сталому соціально-економічному розвитку територій.

РОЗДІЛ 5.

ІНВЕСТИЦІЙНІ ТЕОРІЇ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

5.1. Еволюція інвестиційних теорій: формування основних концепцій та понять

Сучасний стан економіки України вимагає стратегічного підходу до єврорегіонального співробітництва як основи для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності. Трансформаційні зміни в економіці країни потребують перегляду теоретичних підходів до інвестицій та їхньої ролі в регіональному розвитку.

Стратегічне єврорегіональне співробітництво може слугувати каталізатором для вирішення проблем інвестиційного зростання та розвитку зовнішньоекономічних відносин. У цьому контексті, розуміння інвестиційних теорій є важливим фактором для визначення стратегій залучення іноземних інвестицій та розвитку експортно-імпортних відносин.

Єврорегіональне співробітництво стає платформою для впровадження нових інвестиційних технологій, адаптації до глобальних тенденцій та підвищення конкурентоспроможності. Історичний погляд на еволюцію інвестиційних теорій надає можливість врахувати досвід та успіхи інших країн у сфері стратегічного управління інвестиціями.

Враховуючи зміну термінологічної бази та розуміння інвестицій у сучасному світі, стратегічне єврорегіональне співробітництво має враховувати важливі аспекти, такі як створення сприятливого інвестиційного клімату, технологічна модернізація та розвиток

ефективних механізмів ринкової економіки. Це створює нові виклики та можливості для взаємодії з іноземними партнерами, що відкриває перспективи для розвитку експортно-імпортних відносин та формування стабільної та конкурентоспроможної економічної системи в Україні.

У жодній країні, де діє ринкова економіка, не можна ефективно розвиватися без активного залучення інвестицій. Інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у сприянні максимального використання капіталу, надлишок якого може бути, і сприяє піднесенню рівня розвитку продуктивних сил у тих країнах, де нестача капіталу є актуальною проблемою.

Теорії інвестицій пройшли значну еволюцію впродовж великого проміжку часу, розпочавши від давньогрецьких часів і закінчивши досягненнями сучасних неокласичних доктрин щодо міжнародного руху капіталу. Сучасні виклики економіки вимагають не лише розуміння існуючих теорій, але й активного впровадження їх принципів у практику стратегічного єврорегіонального співробітництва. Такий підхід визначає основу для активації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні, сприяючи сталому розвитку країни та її регіонів.

В історії розвитку економічної думки давньогрецькі філософи відіграли важливу роль у формуванні перших концепцій інвестицій та економічної діяльності. Платон, Ксенофонт та Арістотель вносили свій вклад у розуміння суті інвестиційних процесів та їхнього впливу на економічний розвиток. У своїх дослідженнях вони вивчали методи збільшення та використання багатства держави, приділяючи основну увагу способам нагромадження та оптимальному використанню ресурсів.

Платон, в своїх діалогах, розглядав питання про використання ресурсів індивіда та спільноти. Він акцентував увагу на раціональному використанні ресурсів для досягнення гармонії в суспільстві. Його ідеї можна розглядати як передвістя понять

інвестицій у сучасному розумінні, де вкладення ресурсів має сприяти покращенню загального стану.

Ксенофонт, інший видатний давньогрецький філософ, в своїх трактатах також звертав увагу на економічні аспекти. У його творах можна знайти роздуми про те, як ефективно використовувати ресурси для забезпечення економічного благополуччя.

Арістотель в своїй праці «Економіка» розглядав питання господарського управління та управління родинними справами.

Хоча термін «інвестиції» у сучасному розумінні виник і пізніше, ідеї та концепції, представлені давньогрецькими філософами, внесли свій вклад у формування базових принципів раціонального використання ресурсів та їхнього впливу на економічний розвиток. Такий погляд на інвестиції з позицій давньогрецької філософії дозволяє розуміти, що основи розуміння інвестицій мають глибокі історичні корені, які перетинаються з розвитком економічної думки на протязі століть (рис. 2.1).

Платон, Ксенофонт, Арістотель	Дж. Ло, Т. Манн, Д. Юм, В. Стаффорд, Г. Скаруффі, Ж. Кольбер, Й. Бехер, Л. Зерендорф	Ф. Кене, Ж. Турго, М. Рів'єра, Т. Сієнс, Ле Трон	А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Міль, Ж.-Б. Сей, Дж. Лодерлейл, Т. Мальтус, Н. Сеніор	К. Маркс	С. Джевонс, К. Менгер, С. Бем-Баверк, Ф. фон Візер, Дж. Б. Кларк, Л. Вальрас	А. Маршал, Дж. Мід, Е. Денісон, Р. Солоу	Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер	С. Домар, П. Семюельсон, Е. Хансен, Джозеф Хікс	М. Портер, Т. Веблен, А. Шпітгофф, Дж. Коммонс, В. Мітчел, Д. Б'юкенен, У. Ростоу	М. Познер, Г. Маркович, Дж. Даннінг, Н. Тагаренко, А. Поручник, А. Дука, А. Пересада, І. Бланк, В. Федоренко
античність	меркантилізм	фізіократизм	класицизм	марксизм	маржиналізм	неокласицизм	кейнсіанство	неокейнсіанство	інституціоналізм	сучасні інвестиційні теорії
До н.е.	XV – XVI ст.	XVI-XVIII ст.	XVIII ст.	XIX-XX ст.	XIX-XX ст.	XIX ст.	XX ст.	XX ст.	XX ст.	Кін. XX – поч. XXI ст.

Рис. 5.1. Генезис інвестиційних теорій

*Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., 2022).

Сучасна інтерпретація поняття інвестицій включала в себе акцент на накопиченні коштів, отриманих від сьогоденного споживання, для їхнього використання у майбутньому з максимальною користю (Змієнко М. О., 2011).

Перший важливий етап у розвитку інвестиційної теорії в новій епохі наступив у XV–XVI століттях, коли відбулися великі географічні відкриття та виникла теорія меркантилізму. Згідно з історико-економічними джерелами, поняття «гроші», «заощадження», «нагромадження», та «капітал» у цьому періоді слугували прототипом сучасних інвестицій. Специфічною рисою меркантилізму було ставлення до національного багатства як до грошових резервів, особливо у формі дорогоцінних металів, які слугували засобом підтримки позитивного зовнішньоторговельного балансу країни. Важливими представниками цього періоду були Т. Манн, Д. Юм, Дж. Ло, В. Стаффорд, Г. Скаруффі, Ж. Кольбер, Й. Бехер, Л. Зерендорф та інші.

Меркантилісти вперше висловили концепцію регулювання інвестиційного процесу з метою формування інвестиційних ресурсів та залучення їх з-за кордону. Вони вважали, що основним стимулом для підприємців щодо інвестування є збільшення грошових накопичень, при умові одночасного зниження їхньої вартості.

Представники фізіократичної школи, зокрема Ф. Кене і Ж. Тюрго, відрізнялися від меркантилістів, не вбачаючи ідентичності грошей та капіталу. У своїй роботі «Загальні принципи економічної політики держави» Ф. Кене визначив інвестиції як початкові вкладення або аванси для придбання засобів виробництва в аграрній сфері (Сейдаметова Л. Д., 2011).

Адам Сміт, основоположник класичної економічної теорії, закликав максимізувати норму чистих інвестицій для забезпечення економічного прогресу. Він дослідив тісний зв'язок між зростанням капіталу на національному рівні та економічним благополуччям країни. А. Сміт визнавав, що капітал, як головний рушійний фактор

економічного розвитку, представляє собою цінності, які за допомогою праці генерують прибуток або створюють нові блага. Він розрізняв «природний капітал» та «людський капітал».

Девід Рікардо продовжував ідеї економічної думки Адама Сміта і спільно з ним поділяв погляди на природу інвестицій та капіталу. Однак він був винятковим серед класиків, оскільки відкидав можливість «примусового заощадження», яке передбачало зростання цін та, відповідно, інтенсифікацію інвестиційних процесів. Девід Рікардо був активним прихильником ідей економічного лібералізму та концепції невтручання держави в економічне життя. Згідно з його переконаннями, вільний рух товарів і капіталів природно забезпечує зростання багатства і стабільність економіки (Снеткова А., 2016).

Класичні доктрини продовжили свій розвиток у працях «економістів нової хвилі», до яких належали Жан-Батист Сеї, Томас Мальтус, Нассау Сеніор, Фредерік Бастіа, Джон Стюарт Міль та інші. Ці вчені спільно визнавали, що джерелом інвестицій є заощаджена, неспожита частина національного доходу. Більшість з них вірила, що держава може сприяти активізації інвестиційної діяльності, але водночас підкреслювали, що втручання держави може призвести до розбалансування ринку інвестицій та відтоку національного капіталу (Татаренко Н. О., Поручник А. М., 2000).

Важливо зауважити, що представники класичної економічної теорії здійснили перші кроки у формуванні цілісної моделі розвитку інвестиційної діяльності, подібної до сучасного розуміння. Вони чітко відокремлювали поняття грошей і капіталу та раціонально обґрунтовували роль накопичення капіталу і кредитних ресурсів у сфері інвестицій. Погляди класичної економічної школи лягли в основу подальших теорій, таких як неокласичний та кейнсіанський аналіз інвестиційних процесів.

Також важливий внесок у розвиток теорії інвестицій зробили представники маржиналістської школи, зокрема Стенлі Джевонс, Карл Менгер, Євген Бем-Баверк, Фрідріх фон Візер, Джон Бейтс

Кларк та Леон Вальрас. Маржиналісти визначили фактори, що впливають на попит і пропозицію інвестиційних ресурсів та товарів, дослідили особливості ціноутворення на інвестиційному ринку і встановили кількісні залежності між інвестованим капіталом та іншими факторами виробництва (Сейдаметова Л. Д., 2009).

Представники неокласичної економічної школи також докладали зусиль у розгляді питань інвестування. Основоположник цієї школи, Альфред Маршал, у своїй праці «Принципи політичної економії» намагався створити універсальну економічну концепцію, яка поєднувала б класичні та маржинальні підходи (Marshall A., 1997). Його інвестиційна теорія мала на меті розкрити мотиви інвестування та поведінку підприємств.

Ключова ідея теорії Джона Мейнарда Кейнса полягала в необхідності регулювання економічних процесів в країні, зокрема створення сприятливих макроекономічних умов шляхом залучення інвестицій до національної економіки. Іншими словами, ця теорія вбачала в собі протекціоністський підхід, оскільки спрямована на захист національної економіки від іноземних інвестицій, які, за думкою Кейнса, можуть дестабілізувати механізми саморегулювання економічного зростання і стати додатковим фактором ліквідності, що зменшує інвестиційний попит на національний капітал.

Учений визначав інвестиції як приріст цінності капітального майна, отриманий внаслідок виробничої діяльності протягом певного періоду. Велике значення у його роботі також приділялося інвестиційному мультиплікатору, що є співвідношенням між доходами та інвестиціями (Воронін А., Вовк В., 2009). Цей показник вказує на темпи зростання доходів в порівнянні з інвестиціями. Таким чином, питання стимулювання інвестиційної діяльності стає ключовим аспектом в інвестиційній теорії Кейнса.

Неокейнсіанці розширили вищеописану теорію за допомогою концепції акселератора, яка визначає, наскільки капіталовкладення повинні збільшуватися відповідно до конкретних темпів росту

національного доходу. Вони встановили, що закономірності поживлення інвестиційних процесів слід розглядати в контексті динамічної економіки, а не статичної, як це робив Джон Кейнс (Король М. М., 2013).

Велике наукове та практичне значення в галузі економічної науки та теорії інвестицій мали дослідження Майкла Портера, який розробив модель конкурентоспроможності національної економіки. Згідно з цією моделлю, конкурентні переваги країни визначаються результативністю діяльності національних фірм.

Отже, розвиток інвестиційних теорій відображає багатогранність підходів до розуміння процесів вкладання капіталу в економіку. Від класичних концепцій до сучасних неокласичних та кейнсіанських теорій, кожна школа мала свій внесок у формування загального уявлення про інвестиційну діяльність.

Важливим етапом в еволюції цих теорій є їх адаптація до стратегічного євро регіонального співробітництва, яке стає основою для активізації інвестиційної діяльності в Україні. Розвиток ефективної політики залучення інвестицій у контексті євро регіонального співробітництва є важливим чинником для підняття рівня розвитку продуктивних сил та виробничого потенціалу країни.

Акцент на стратегічному євро регіональному співробітництві виявляється в пошуках оптимальних шляхів сприяння інвестиційному процесу, враховуючи сучасні реалії і виклики. Забезпечення сприятливого клімату для інвесторів, стимулювання інновацій та створення механізмів підтримки ефективної діяльності підприємств – це ключові аспекти стратегічної взаємодії з метою активізації інвестицій.

Таким чином, в контексті стратегічного євро регіонального співробітництва інвестиційні теорії не лише відображають історичний шлях розвитку економічних наук, але і надають практичний інструментарій для формування ефективних стратегій залучення інвестицій та стимулювання стійкого економічного зростання.

5.2. Сучасні інвестиційні теорії у світлі євроінтеграційних процесів

Глобалізація – це процес, коли економіка всього світу стає все більше пов'язаною і взаємозалежною. Вона розпочалася у другій половині 20 століття і стала важливою частиною економічного розвитку на початку 21 століття. Головними рисами глобалізації є зростання міжнародної торгівлі та інвестицій, більш вільний рух грошей, розширення світових фінансових ринків і ринків технологій, а також збільшення впливу міжнародних корпорацій та загострення конкуренції (Сітнер Т. Г., 2011).

У світлі євроінтеграційних процесів глобалізація набуває нового виміру, визначаючи умови та напрями розвитку інвестиційної діяльності в країнах, що прагнуть інтегруватися в європейський економічний простір. Сучасні інвестиційні теорії в контексті євроінтеграційних зусиль розглядаються як ключовий фактор, що впливає на структуру та стратегії розвитку економіки, сприяючи адаптації до нових викликів та можливостей, які виникають в умовах змін у глобальній економіці.

Сучасні теорії інвестицій визначаються своєрідністю та комплексністю у зусиллях розв'язання актуальних проблем економічного розвитку, що виникають внаслідок активної глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки. Вони акцентують увагу на необхідності створення сприятливого інвестиційного клімату в країнах для привертання інвестицій, що включає в себе поліпшення правової системи, захист прав власності, сприяння інноваціям та розвитку фінансових ринків.

Однією з ключових складових сучасних теорій інвестицій є підтримка інновацій та досліджень. Інвестиції в науку та технології вважаються стратегічним чинником сталих економічних досягнень та конкурентоспроможності.

З урахуванням глобального характеру економіки, сучасні теорії інвестицій активно досліджують питання міжнародних інвестицій,

включаючи механізми захисту іноземних інвестицій та роль міжнародних організацій у регулюванні цього процесу. Поряд з цим сучасні інвестиційні теорії враховують важливість екологічної стійкості та соціальної відповідальності підприємств. Інвестори все більше звертають увагу на екологічні та соціальні показники підприємств, вкладаючи кошти в проекти, спрямовані на сталість та відповідальність.

Зростання цифрової економіки породжує нові підходи до інвестування, зокрема в області криптовалют та фінтех-інвестицій. Сучасні теорії вивчають вплив цифрових інновацій на інвестиційну діяльність та розвиток нових фінансових інструментів.

Загалом, сучасні теорії інвестицій намагаються врахувати не тільки традиційні аспекти інвестування, але й нові виклики, що виникають у зв'язку з швидкими змінами в економічному середовищі, технологічними інноваціями та глобалізацією. Основні сучасні теорії інвестицій зображені на рис. 5.2.

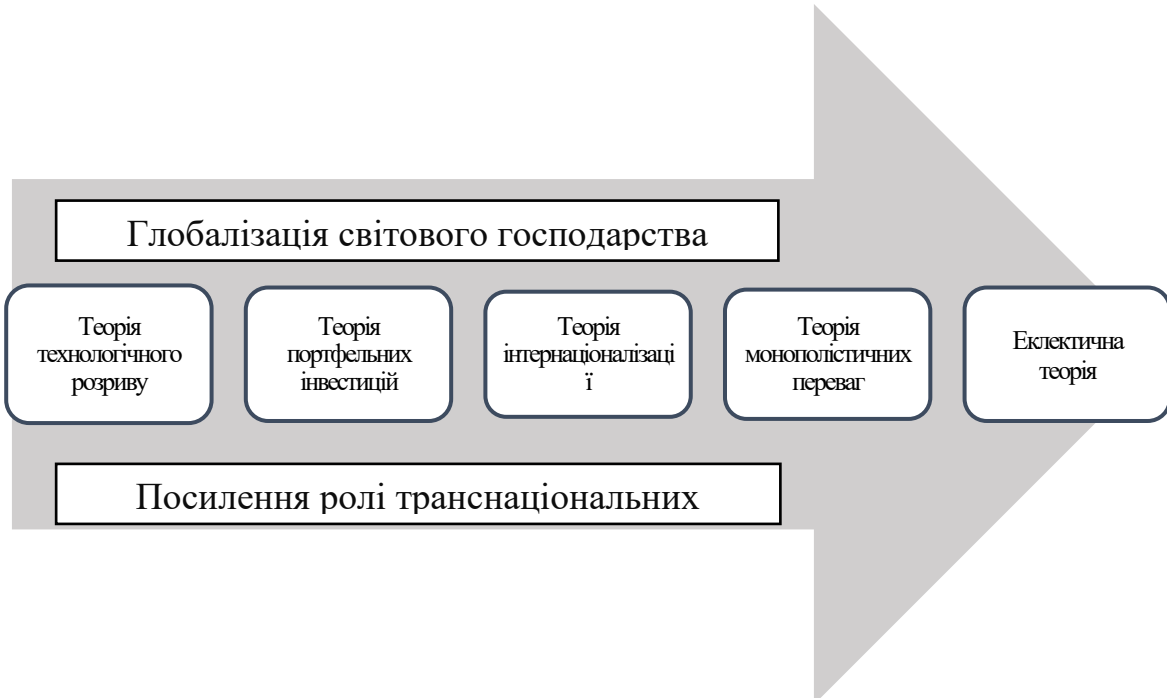

Рис. 5.2. Сучасні інвестиційні теорії

**Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022).*

Теорія технологічного розриву, одна з сучасних інвестиційних концепцій, стверджує, що технологічні переваги держави суттєво впливають на її успіх на міжнародному ринку та рівень інвестицій. Зазначається, що інноваційна країна, яка активно впроваджує передові технології, може залучати інвестиції в перспективні галузі та виробництво. Однак ця теорія ігнорує можливі обмеження у доступі до новітніх технологій від їхніх власників, що може впливати на їхню реалізацію та розповсюдження.

Теорія портфельних інвестицій, розроблена Гаррі Марковіцем, використовує математичну модель для оптимізації інвестиційних портфелів. Ця теорія спрямована на зменшення ризику при досягненні певного рівня прибутку або максимізацію прибутку при визначеному ризику. Вона враховує важливість розподілу інвестицій між різними видами активів для досягнення оптимального балансу між ризиком та виправданістю рівня прибутку.

Інша важлива теорія – теорія монополістичних переваг – підкреслює вплив конкурентних переваг підприємств на їхню здатність привертати і утримувати інвестиції. За цим підходом, компанії з унікальними ресурсами або технологіями можуть встановлювати монопольні позиції, що робить їх особливо привабливими для інвесторів.

Теорія інтернаціоналізації, в свою чергу, акцентує на важливості розгляду глобального виміру інвестицій, враховуючи вплив транснаціональних корпорацій та зростаючу область прямих іноземних інвестицій. Ця теорія спрямована на розуміння та оптимізацію стратегій компаній у глобальному економічному середовищі (Рогач О. І., 2005).

Остання в переліку – еkleктична теорія – об'єднує елементи різних підходів для надання комплексного уявлення про інвестиційні процеси. Цей синтез дозволяє більш повно враховувати різноманітні аспекти економічного розвитку та глобалізації.

Варто відзначити, що модель портфельних інвестицій надає різні варіанти портфелів, але не визначає одного єдиного оптимального портфеля, який би був найбільш ефективним з точки зору співвідношення доходу та ризику.

Теорія інтернаціоналізації висуває ідею подолання недосконалостей ринку шляхом створення власних внутрішніх ринків товарів і послуг. Для досягнення цієї мети проводяться прямі інвестиції, які альтернативні експорту або ліцензуванню. Прибічники цієї концепції стверджують, що транснаціональні корпорації збільшують свій прибуток, обмежуючи конкуренцію.

Теоретики монополістичних переваг вважають, що асиметричний розвиток ринку та його недоліки дають можливість транснаціональним корпораціям досягнути монопольного становища на міжнародному ринку. Згідно з С. Хаймером та його послідовниками, транснаціональна компанія володіє ринковою владою. Зростання фірми через фузії та поглинання призводить до збільшення концентрації виробництва. Важливо зазначити, що досягнення максимального рівня в масштабах країни мотивує інвестування за кордоном, що призводить до збільшення конкуренції на світовому ринку.

Дж. Даннінг пропонує еkleктичний підхід для аналізу прямих іноземних інвестицій, який поєднує основні ідеї теорії інтернаціоналізації та теорії монополістичних переваг. Еkleктична модель розглядає основні чинники цього процесу, включаючи конкурентні переваги компанії (розміри виробництва, використання передових технологій, маркетингова стратегія, продуктова унікальність), переваги місцезнаходження (особливості розташування природних ресурсів та робочої сили) і переваги інтернаціоналізації.

Отже, еkleктична парадигма Даннінга враховує найкращі аспекти та методології попередніх теорій розвитку інвестицій і вказує, що при наявності вищезазначених переваг транснаціональні корпорації

будуть активно здійснювати інвестиційну діяльність у світовому масштабі.

Загалом, сучасні інвестиційні теорії в контексті глобалізації та євроінтеграції є ключовим інструментом для розв'язання складних економічних викликів та сприяють створенню стратегій, які враховують динаміку сучасного світового економічного розвитку.

5.3. Визначення поняття інвестиції

Поняття інвестицій має глибокі історичні корені і виникло внаслідок потреби у визначенні нових економічних відносин, що розвивалися в суспільстві. Протягом свого розвитку та в залежності від суспільно-економічного устрою, історичного та культурного контексту, поняття «інвестиції» отримувало різні інтерпретації та визначення.

Поняття «інвестиції» є одним із найширше вживаних термінів в галузі економічної науки. У сучасних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених не існує єдиного визначення для таких понять, як «інвестиції» та «інвестиційна діяльність» (Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., 2007). Розмаїття тлумачень терміну «інвестиції» в значній мірі пояснюється різноманітністю підходів до розуміння цього економічного терміну.

Для більш глибокого осягнення економічної сутності інвестицій та інвестиційної діяльності розглянемо різні підходи визначення цього підходу.

Інвестиції – це процес вкладання фінансових, матеріальних або інших ресурсів в певні активи або проекти з метою отримання прибутку або збільшення вартості цих ресурсів у майбутньому. Інвестиції можуть включати в себе покупку акцій, облігацій, нерухомості, підприємств або інших активів, а також вкладення часу та зусиль у розвиток певного проекту.

Різні підходи до **трактування інвестицій** включають:

1. *Фінансовий підхід*: З цієї точки зору, інвестиції сприймаються як операції, спрямовані на збільшення фінансових активів та отримання прибутку. Цей підхід фокусується на фінансових результатах та ризиках інвестиційних рішень.

2. *Реалізація проектів*: З цього підходу, інвестиції розглядаються як процес споживання ресурсів для створення нових продуктів, послуг або реалізації проектів з метою отримання користі для підприємства чи суспільства. Цей підхід зазвичай враховує довгостроковий вплив інвестицій на економічний розвиток.

3. *Інноваційний підхід*: В рамках цього підходу інвестиції розглядаються як фінансування для досліджень, розробок та впровадження нових технологій і інноваційних рішень. Мета - створити конкурентні переваги та змінити економічний ландшафт.

4. *Соціальний підхід*: Цей підхід акцентує на інвестиціях у соціальну сферу, такі як освіта, охорона здоров'я та благодійність, з метою покращення якості життя та соціальної рівності.

Залежно від контексту та цілей, інвестиції можуть розглядатися як інструмент фінансового збагачення, засіб створення цінності чи засіб впливу на соціальний та економічний розвиток.

Різноманітність економічних шкіл і течій призводить до великого розмаїття визначень терміну «інвестиції». Походження цього слова можна відслідкувати до латинського слова «invest», що означає «вкладати». Також існує точка зору, що термін був запозичений з латинської мови, де «investio» перекладається як «одягати». Проте з розвитком економічної думки змінювалися внутрішні зміст і форми прояву інвестицій, і сама категорія набувала більш складних та розширених конотацій.

Важливо відзначити, що деякі автори обмежують поняття «інвестиції» лише накопиченням капіталу, виключаючи при цьому можливі соціальні та екологічні вигоди від інвестиційної діяльності.

Підсумовуючи всі вищезазначені інтерпретації терміну «інвестиції», можемо визначити їх як економічні ресурси, що вкладаються в різні сфери господарської діяльності з метою її подальшого розвитку та досягнення соціально-економічних та екологічних результатів від цього.

Поняття «інвестиційна діяльність» тісно пов'язане з інвестиціями, оскільки саме під час реалізації інвестицій відбувається досягнення їхніх ефектів.

Ключові характеристики інвестиційної діяльності:

- інвестиційна діяльність представляє собою процес, що включає в себе виявлення інвестиційних ресурсів, обмін капіталу, та компенсацію витрат;
- інвестиційна діяльність охоплює комплекс заходів, які здійснюють суб'єкти інвестиційної діяльності для залучення інвестицій;
- інвестиційна діяльність включає сукупність заходів, спрямованих на досягнення прибутку (доходу) або отримання різних видів ефектів.

У процесі еволюції підходів до розуміння сутності інвестиційної діяльності відбулися зміни у важливих аспектах її сприйняття. Спочатку акцент розміщувався на кількісних показниках очікуваних результатів, де інвестиції розглядалися як засіб для примноження капіталу та отримання доходу. По суті, це було розглянуто як «використання коштів для отримання більших коштів», як визначив М. Розенберг.

З плином часу стало очевидним, що інвестиції можуть призводити не лише до фінансового збагачення, але й до досягнення інших корисних результатів. Сучасний підхід до інвестиційної діяльності більше акцентує на якісних характеристиках вкладення економічних ресурсів у пріоритетні галузі економіки, де, окрім фінансового прибутку, прагнуть досягти інших позитивних впливів,

таких як соціальні, екологічні, інноваційні аспекти, а також підвищення конкурентоспроможності країни.

Інвестиційна діяльність є дуже складним та багатограним явищем, що призвело до різноманітності трактувань цього поняття серед дослідників.

Виділяють три підходи до інтерпретації інвестиційної діяльності: витратного, ресурсного та результативного (ефективного) (рис. 5.3).

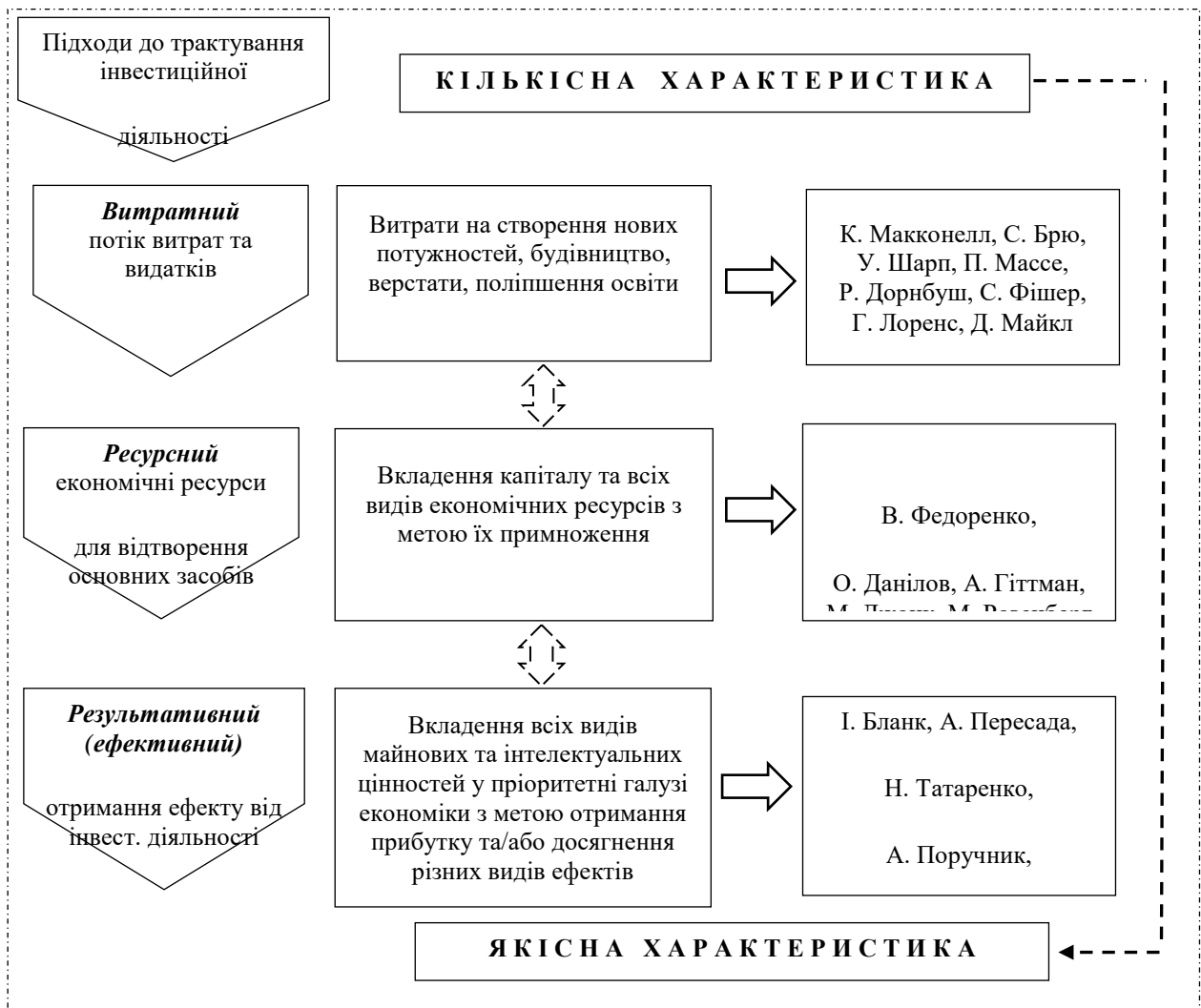

Рис. 5.3. Взаємозв'язок підходів до трактування сутності інвестиційної діяльності

*Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022).

Витратний підхід визначає інвестиційну діяльність як процес спрямований на витрати та видатки. Він розглядає інвестиції як засіб для створення, розширення та технічного оновлення основного та оборотного капіталу. Таке розуміння підтримують К. Макконелл і С. Брю, які стверджують, що «інвестиційна діяльність відбувається, щоб компенсувати недостатність споживчих витрат; інвестиції заповнюють «пробіл» у споживанні, викликаний заощадженнями».

Деякі дослідники обмежують інвестиційну діяльність лише грошовою формою, вважаючи, що інвестиції існують виключно у грошовому вираженні. Наприклад, У. Шарп визначає інвестиції як «позбуття» грошей сьогодні з метою отримання більшої суми у майбутньому. П. Массе, поділяючи погляд У. Шарпа щодо інвестицій у грошовій формі, тлумачить цю діяльність як «акт обміну капіталу на задоволення інвестиційними активами в майбутньому» (Федоренко В. Г., 2008).

Витратний підхід був популярним у теорії, оскільки він відображав специфіку функціонування командно-адміністративної економіки. Проте з переходом національних економік до ринкових відносин виявилось, що цей підхід втрачає свою релевантність, і його місце зайняв ресурсний підхід до інтерпретації сутності інвестиційної діяльності. Згідно з ресурсним підходом, інвестиції здійснюються у формі економічних ресурсів, призначених для відновлення основних засобів та інших компонентів виробництва.

Погоджуючись із поглядом С. Мочерного (Мочерний С. В., 2000), який розуміє під економічними ресурсами сукупність ресурсів, що використовуються у господарській діяльності для виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних і духовних благ, і для задоволення ростучих потреб населення, можна відзначити, що в цьому контексті інвестиційна діяльність означає систематичний пошук необхідних інвестиційних ресурсів.

Інвестиційна діяльність визначається як осмислений та систематичний процес мобілізації та використання різноманітних

ресурсів з метою створення нових матеріальних і духовних цінностей, забезпечення стійкого економічного зростання та задоволення зростаючих потреб суспільства.

У цьому контексті інвестиційні ресурси включають фінансові активи, технічні та технологічні засоби, людський капітал, а також інші активи, спрямовані на виробництво та створення нових цінностей. Інвестиційна діяльність передбачає раціональне розподіл та використання цих ресурсів з метою досягнення стратегічних економічних цілей.

Систематичний пошук інвестиційних ресурсів, відзначений Мочерним, визначається необхідністю забезпечення ефективного використання капіталу та ресурсів для створення нових можливостей та підтримки розвитку економіки. Цей підхід підкреслює важливість планування, стратегічного аналізу і довгострокової перспективи в контексті інвестиційної діяльності.

Думку І. Бланка, який характеризує інвестиційну діяльність як «цілеспрямований процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів» (Бланк І. А., 2003), підтримують Н. Татаренко, А. Поручник і Р. Квасницька (Татаренко Н. О., Поручник А. М., 2000), їхнє розуміння інвестиційної діяльності включає в себе вкладення не лише капіталу, але й інших видів ресурсів.

На сучасному етапі варто відзначити новий підхід до розуміння поняття «інвестиційна діяльність», який визнається як *результативний або ефективний*. За цим підходом, при визначенні цієї категорії, акцент зміщується від виключно кількісних аспектів ресурсів та їхнього залучення, і спрямовується на досягнення результатів інвестиційної діяльності, на отримання позитивного ефекту від цього процесу. Поряд із одержанням прибутку, досягнення соціального та екологічного ефектів також є результатами цієї діяльності.

5.4. Види інвестиційної діяльності

Інвестиційна діяльність може бути поділена на різні категорії згідно з певними ознаками, що дозволяють нам групувати інвестиції за певними спільними характеристиками. У світовій економічній літературі можна знайти безліч підходів до класифікації інвестицій, які допомагають систематизувати цей вид економічної діяльності за різними критеріями.

Розглянемо основні види інвестиційної діяльності за різними критеріями рис. 5.4.

Рис. 5.4. Класифікація інвестиційної діяльності

*Системати зовано авторами.

1. За територіальною ознакою:

- Регіональна інвестиційна діяльність: Це інвестиції, що здійснюються в межах конкретного регіону чи області.
- Державна інвестиційна діяльність: Інвестиції, які фінансуються та координуються органами державної влади із застосуванням державних та регіональних бюджетних ресурсів, а також за участі державних підприємств.

- Міжнародна інвестиційна діяльність: Інвестиції, які здійснюються за межами національних кордонів та можуть включати в себе іноземні інвестиції у власність та участь у міжнародних проектах.

2. За спрямованістю інвестиційних потоків:

- Внутрішня інвестиційна діяльність: Інвестиції, які здійснюються в межах однієї країни.

- Зовнішня інвестиційна діяльність: Інвестиції, які передбачають вкладення ресурсів в об'єкти інвестування, розміщені за межами території конкретної країни.

3. За тривалістю реалізації інвестиційних проектів:

- Короткострокова інвестиційна діяльність: Проекти, що завершуються протягом одного року.

- Середньострокова інвестиційна діяльність: Проекти, що мають тривалість від одного до трьох років.

- Довгострокова інвестиційна діяльність: Проекти, що передбачають інвестиції на тривалий термін, понад три роки.

4. За суб'єктами здійснення:

- Державна інвестиційна діяльність: Інвестиції, фінансовані державними та регіональними бюджетами, державними підприємствами та установами.

- Приватна інвестиційна діяльність: Інвестиції, здійснювані громадянами, фізичними та юридичними особами, підприємствами недержавної форми власності та релігійними організаціями.

- Змішана інвестиційна діяльність: Інвестиції, що реалізуються на умовах державно-приватного партнерства, залучаючи ресурси як держави, так і приватних інвесторів.

5. За сферою здійснення:

- Соціальна інвестиційна діяльність: Інвестиції, спрямовані на розвиток соціальних секторів, таких як освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство і соціальна інфраструктура.

- Економічна інвестиційна діяльність: Інвестиції, спрямовані на розвиток виробничої та господарської сфери, включаючи промисловість, сільське господарство, інфраструктуру тощо.

- Екологічна інвестиційна діяльність: Інвестиції, які спрямовані на збереження та відновлення природного середовища, зменшення впливу на забруднення та підтримку сталого розвитку.

Інвестиційна діяльність включає в себе інвестиції в різні сфери, такі як соціальна, економічна та екологічна. Основні види інвестицій:

- Соціальна сфера: транспорт, логістика, поштова діяльність, харчування, інформаційні технології, державне управління, обов'язкове соціальне страхування, освіта, охорона здоров'я, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок.

- Економічна сфера: промисловість, сільське господарство та будівництво.

- Екологічна сфера: будівництво і реконструкція природоохоронних об'єктів, придбання екологічного обладнання, капітальний ремонт природоохоронного обладнання.

- За об'єктами інвестиційної діяльності: капітальна, фінансова та інтелектуальна.

Об'єкти фінансової інвестиційної діяльності - це різні фінансові активи, такі як акції, облігації, цінні папери і активи інших компаній. Інтелектуальна інвестиційна діяльність означає вкладання в творчий потенціал суспільства та об'єкти інтелектуальної власності.

Щодо рівня ризиковості, інвестиційна діяльність може бути низькоризиковою, середньоризиковою або високоризиковою. Низькоризикові інвестиції вважаються безпечними, середньоризикові мають середній рівень ризику, а високоризикові мають значний ризик, включаючи спекулятивну інвестиційну діяльність, яка передбачає інвестування в найбільш ризикові об'єкти з очікуваним високим доходом та результативністю.

Інвестиційна діяльність вивчається на трьох рівнях: макрорівень, мезорівень і мікрорівень, що відображає комплексність та різноманіття аспектів цього важливого економічного процесу.

Макрорівень: Національний рівень досліджень інвестицій зосереджений на оцінці ключових економічних процесів та проблем, пов'язаних із національною інвестиційною політикою. Важливою частиною аналізу на макрорівні є взаємодія в контексті єврорегіонального співробітництва. Співпраця на рівні регіонів може впливати на формулювання стратегій інвестиційної політики національного рівня, враховуючи специфічні потреби та можливості різних регіонів.

Мікрорівень: Аналіз на мікрорівні означає вивчення діяльності приватних інвесторів та впливу національної економічної політики на їхні рішення. Дослідження включає аналіз портфеля інвестицій, стратегій ризику та взаємодії з іншими суб'єктами ринку.

Мезорівень: Регіональний рівень, або мезорівень, дедалі важливіший для розуміння сучасної економіки. Цей рівень досліджень охоплює аналіз економічної діяльності та інвестиційної стратегії на рівні конкретних регіонів. Вивчення мезорівня дозволяє краще розуміти вплив регіональних факторів, таких як галузева структура та інфраструктура, на інвестиційні рішення.

Усі ці рівні аналізу інвестиційної діяльності спільно сприяють уточненню стратегій, розвитку політики та забезпеченню стійкого економічного зростання, а також дозволяють прогнозувати та вирішувати економічні виклики на різних рівнях (табл. 5.1).

Так, традиційні підходи до економічного аналізу, особливо на мікро- і макрорівнях, можуть бути обмеженими у розумінні та передбаченні сучасних економічних процесів, а також у виявленні факторів, що спричиняють інвестиційні кризи. Тому в останні роки спостерігається зростання зацікавленості економістів у вивченні мезорівня економіки, яка дає можливість глибше розглядати регіональні аспекти та конкретні умови, в яких функціонують підприємства та інституції.

Рівні інвестиційної діяльності

Рівень	Зміст	Зв'язок із стратегічним єврорегіональним співробітництвом
Макрорівень	На макрорівні проводиться оцінка ключових економічних процесів та аналіз проблем національної інвестиційної політики. Ця взаємодія визначає стратегії інвестицій національного рівня з урахуванням потреб та можливостей різних регіонів.	Можливе спільне формування стратегій інвестицій та обмін досвідом між регіонами для максимізації вигод в умовах сприяння внутрішньої економічної стійкості та конкурентоспроможності.
Мезорівень	Мезорівень, або регіональний рівень розглядає вплив регіональних факторів на інвестиційні процеси.	Розвиток мезорівня в єврорегіональному контексті може забезпечити більш ефективний механізм координації та спільного управління інвестиційними проектами, що сприяє сталому розвитку регіонів.
Мікрорівень	Мікрорівень включає аналіз діяльності приватних інвесторів та вплив на них національної економічної політики у контексті єврорегіонального співробітництва. Розглядається, які умови та політика сприяють інвестиційній активності.	Співпраця на мікрорівні може визначати сприятливі умови для приватних інвесторів, спонукаючи їх до участі в спільних проектах та сприяючи створенню сприятливого інвестиційного клімату.

**Сформовано авторами.*

На мезорівні регіонального розвитку стають актуальними поняття інвестиційної привабливості регіону, інвестиційного клімату, інвестиційного потенціалу, інвестиційного ризику та інвестиційної активності. Раціональний підхід до оцінки цих показників дозволяє ефективно реформувати економіку та стимулювати інвестиційну діяльність, покращуючи не лише регіональний розвиток, але і економіку країни в цілому.

Інвестиційні кризи, що виникають у результаті неефективності системи регулювання інвестиційної діяльності, вимагають нових

підходів та стратегій. Зокрема, збільшується роль регіонального рівня у вирішенні цих проблем. Регіональне регулювання інвестицій може бути більш гнучким та адаптованим до конкретних умов окремих регіонів, що сприяє ефективнішому вирішенню поточних завдань та стимулює інвестиційну активність.

Перехід регулювання на регіональний рівень надає можливість враховувати особливості розвитку кожного регіону, впроваджувати місцеві стимулюючі заходи та сприяти розвитку конкурентоспроможності. Крім того, ефективне регіональне управління може включати в себе розробку спеціалізованих програм та заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату та розвиток ключових галузей в кожному регіоні.

Єврорегіональне співробітництво визначає нові контекстуальні виклики для інвестиційної діяльності в регіонах. Комплексність заходів та стратегій, спрямованих на створення інвестиційного потенціалу, реформування підприємницького середовища та збільшення привабливості для інвесторів, набуває особливого значення в умовах спільної діяльності регіональних та європейських партнерів.

Інвестиційна діяльність у регіоні – це систематичні та спрямовані заходи й процеси з привертання інвестицій до різних секторів економіки з урахуванням особливостей регіонального розвитку. Її основною метою є досягнення соціальної, економічної та екологічної ефективності через реалізацію інвестиційних проектів. Ефективна реалізація інвестиційних проектів на регіональному рівні сприяє досягненню соціальної, економічної та екологічної ефективності, аналізуючи їх в контексті конкретних регіональних потреб та глобальних цілей єврорегіонального співробітництва.

Отже, перехід управління інвестиціями на регіональний рівень в контексті єврорегіонального співробітництва визначає важливість регіонального розвитку та створення сприятливого інвестиційного клімату, який сприяє досягненню сталого розвитку не лише окремих регіонів, але і всієї європейської економіки.

РОЗДІЛ 6.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОГО ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО

СПІВРОБІТНИЦТВА

6.1. Взаємозв'язок понять у розкритті сутності активізації інвестиційної діяльності в регіоні

У сучасний час регіони України стикаються зі складною ситуацією через військове вторгнення росії. Ця війна чинить негативний вплив на всі аспекти життя, призводячи до кризової ситуації в областях, де тривають бойові дії. Щоб забезпечити швидке відновлення країни після війни, необхідно вже сьогодні привертати інвестиції у відновлення регіонів.

Зараз, завдяки політиці децентралізації управління, регіони відіграють усе більшу роль у вирішенні соціальних проблем і покращенні якості життя населення. Проте успішні ринкові реформи, стабільний економічний ріст і зменшення соціально-економічних нерівностей вимагають значного залучення інвестицій у регіони.

Головною метою інвестиційної діяльності задля сталого розвитку в регіонах є досягнення максимальної соціально-економічної та екологічної ефективності. На жаль, на сьогодні інвестиції в регіони України не надходять належним чином. Економічна та політична нестабільність ускладнює інвестиційну діяльність та стримує іноземних інвесторів.

Основні причини низького рівня інвестиційної активності включають високий рівень корупції та бюрократизації, розповсюдження тіньової економіки, проблеми з судовою системою та фіскальною політикою, нестабільність законодавства, відсутність гарантій для інвесторів і недостатній розвиток інфраструктури. В цих

умовах активізація інвестиційної діяльності в регіонах є важливою передумовою стабілізації та розвитку регіональної економіки.

Останніми роками відзначається важлива тенденція в міжнародній інвестиційній сфері, яка активно розвивається і стосується зміни пріоритетів у напрямку досягнення сталого розвитку. Як вказує Л. Федулова, спостерігається надзвичайний ріст соціальних та екологічних інвестицій на всіх рівнях, включаючи корпоративний, національний і міжнародний рівні (Федулова Л. І., 2016).

Міжнародна інвестиційна діяльність зараз націлена на вирішення низки важливих завдань, таких як охорона довкілля, підтримка розвиваються країн, модернізація економіки, реалізація соціальних програм та спільна розробка природних ресурсів.

У доповіді Харлема Брунтланда «Наше спільне майбутнє», представлений у 1987 році, визначено поняття **сталого розвитку** як такого, що задовольняє потреби сучасного покоління без завдання шкоди можливості майбутніх поколінь забезпечувати свої потреби (Report of the World Commission on Environment and Development). Прийняття Програми сталого розвитку до 2030 року міжнародним співтовариством свідчить про переконаність у тому, що глобальні виклики можуть бути подолані лише за умови спільних зусиль.

Серед факторів, що сприяють сталому розвитку регіонів, слід виділити інвестиції, які включають в себе розумний розподіл інвестиційних ресурсів, ефективне управління інвестиційною діяльністю та досягнення очікуваних результатів. Україна прагне стати державою з сильною економікою та передовими інноваціями (Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»). Один із ключових аспектів реалізації цієї стратегії – Програма залучення інвестицій. Таким чином, розвиток інвестиційної діяльності визнається ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності економіки та досягнення сталого розвитку регіонів.

Для досягнення сталого соціально-економічного розвитку регіону необхідно оптимально використовувати інвестиційні ресурси та підвищувати їх ефективність як у економічному, так і соціальному плані.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на взаємодії соціальних, економічних і екологічних компонентів. Сталий розвиток регіону великою мірою залежить від обсягу залучених інвестицій та напрямів використання, їх економічної природи, яка обумовлена закономірностями розширеного відтворення: чим активніший інвестиційний процес, тим швидше відновлюються матеріальні та робочі ресурси. Це сприяє визначенню перспективних напрямків капіталовкладень та об'єднанню зусиль на регіональному рівні для поліпшення інвестиційно-інноваційного розвитку регіону.

У сучасних умовах спаду економічного розвитку України інвестиційні процеси в регіонах потребують нового підходу до їх формування та реалізації. Ключовим аспектом досягнення позитивних результатів у цих процесах для соціально-економічного розвитку регіону є активізація інвестиційної діяльності в ньому. Це визнається як критичний елемент економічної політики держави, що сприяє стабільному економічному зростанню як нації в цілому, так і окремих регіонів.

У науковій літературі, особливу увагу приділяють поняттю «інвестиційної активності», що виступає результативним показником інвестиційної привабливості, визначається рівнем та інтенсивністю інвестиційної діяльності країни, включаючи обсяги й темпи залучення інвестицій в основний капітал.

За іншого підходу, інвестиційна активність розглядається як екстенсивний показник інвестиційної діяльності, що відображає ступінь інвестиційних процесів та враховує ресурсні та реалізовані можливості економічної системи.

Інвестиційна активність відображає стан інвестиційної сфери.

Загалом, «активізація» означає процес збільшення активності та ефективності діяльності, перехід до більш динамічного стану, стимулювання рішучих дій, спонукання до більш активної діяльності, сама дія та результати спонукання до посиленої активності, підвищена інтенсивність дій, а також прискорення темпів росту (Словник іншомовних слів, 1997).

Мискін Ю. І., Мискіна О. О. розглядають «активізацію інвестиційної діяльності» як підвищення рівня активності громадян, юридичних осіб та держави у відношенні до інвестиційних процесів (Мискін Ю. І., Мискіна О. О., 2017).

Активізація інвестиційної діяльності в сучасних умовах є ключовою стратегією для досягнення оптимального розподілу обмежених інвестиційних ресурсів та підвищення якісних і кількісних показників їх залучення (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022). Участь у євроінтеграційних процесах стає додатковим каталізатором для прискорення соціально-економічного розвитку, вимагаючи не лише залучення фінансових ресурсів, але й раціонального управління ними.

При формуванні державної політики в області інвестицій важливо враховувати конкурентні переваги та ефективно використовувати інвестиційний потенціал країни та її регіонів. Забезпечення конкурентоспроможності та стійкості економіки в умовах глобальних викликів передбачає створення привабливого інвестиційного клімату, а також реалізацію системи заходів, спрямованих на підтримку та стимулювання інвестиційної активності.

Особливо важливою є розробка концепції управління процесом приваблення інвестицій, яка базується на відновленні відтворювальних процесів та економічній самодостатності у перспективі. Це включає в себе не лише створення сприятливих умов для інвесторів, але й здатність підтримувати інновації, забезпечувати стабільність та прозорість управління, що є ключовими елементами повертання та раціонального використання інвестиційних ресурсів.

6.2. Концептуальні засади активізації інвестиційної діяльності в контексті єврорегіонального співробітництва

Концепція активізації інвестиційної діяльності в контексті єврорегіонального співробітництва базується на розумінні потреб інвесторів та загальносуспільних інтересів. Сучасні інвестори прагнуть досягти максимального прибутку від своїх вкладень, зокрема, шляхом отримання стабільного доходу. Основні теорії інвестицій у сучасному світі акцентують увагу на ефективності інвестицій та їхньому внеску у суспільний розвиток. На макро- та мезорівні, ключовим показником ефективності інвестицій є їхня здатність сприяти суспільному відтворенню.

Враховуючи контекст єврорегіонального співробітництва, активізація інвестиційної діяльності стає стратегічним інструментом для досягнення спільних цілей інтеграції.

Єврорегіональне співробітництво може визначати стратегії інвестиційної політики, сприяючи взаємовигідному розвитку різних регіонів. Такий підхід сприяє створенню умов для ефективного використання інвестицій у сфері інновацій, інфраструктури та інших ключових галузей, сприяючи загальному підвищенню конкурентоспроможності та стійкості єврорегіону.

Оцінку ефективності інвестиційної діяльності зазвичай проводять на основі ряду показників, які відображають результати інвестування.

Важливо відзначити, що досягнення економічної ефективності було і залишається ключовим фактором у процесі здійснення інвестиційної діяльності. Цей аспект визначається важливим і вирішальним узгодженням інвестиційних рішень та метою отримання позитивних фінансових результатів у тривалій перспективі.

Активізація інвестиційної діяльності в регіоні спрямована на отримання синергетичного ефекту, який виникає внаслідок інвестування в соціальні, економічні та екологічні сфери регіону, і на досягнення перспектив сталого розвитку. Ефективність інвестиційної

діяльності визначається співвідношенням між досягнутим результатом і обсягом інвестицій, які призвели до цього результату (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022).

Акцентування на ефективності інвестицій виникло з еволюції уявлень про економічне зростання. Раніше більшість економістів розглядали інвестиції головним чином як капіталовкладення з метою отримання прибутку та сприяння економічному зростанню. Однак у 70-х роках ХХ століття концепція економічного зростання почала ширше враховувати різноманітні аспекти, у тому числі якісні й соціальні.

Визнання якості життя та екологічних питань стали необхідними компонентами ефективності інвестицій. Сучасні підходи до економічного розвитку враховують не лише економічні показники, а й соціальні та екологічні виміри. Відтак, інвестиції оцінюються не лише за їхнім внеском у виробництво та доходи, але і за їхнім впливом на якість життя, соціальну справедливість та стан навколишнього середовища.

Цей перехід в уявленнях про інвестиції підкреслює важливість сталого розвитку та врахування довгострокових наслідків інвестиційних рішень. Ефективні інвестиції тепер мають охоплювати не лише фінансові вигоди, але й соціальні та екологічні аспекти, сприяючи сталому розвитку суспільства та збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Для забезпечення сталого розвитку необхідно розвивати не лише економічні, але й природні та соціальні аспекти. Екологічні та соціальні обмеження стають факторами, які обмежують безмежний ріст. Країни, які переходять до інноваційної економіки, приймають шлях сталого розвитку, де великий акцент робиться на екологічних і соціальних аспектах.

Основними результатами активізації інвестиційної діяльності в регіоні є досягнення позитивних показників соціально-економічної та екологічної ефективності інвестиційної діяльності через реалізацію

соціально-, економіко- і еколого-орієнтованого інвестування (рис. 6.1).

Рис. 6.1. *Результати активізації інвестиційної діяльності*

**Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022).*

Економічно орієнтоване інвестування спрямоване на досягнення економічної ефективності в контексті інвестиційної діяльності, яка проявляється у вартісній оцінці отриманих результатів. В рамках цього підходу до інвестування, результати оцінюються не лише через отримання фінансового прибутку, а також через збільшення обсягів виробництва, сприяння модернізації, підвищення рівня

конкурентоспроможності на ринку, позитивний вплив на зовнішньоекономічний баланс, розвиток інвестиційної інфраструктури та інші показники.

У науковій літературі існують різні точки зору щодо наявності соціальної ефективності у виконанні інвестиційної діяльності. Деякі автори, такі як Л. Гітман і М. Джонк у своїй монографії «Основи інвестування», розглядають інвестиції як спосіб розміщення капіталу з метою збереження або збільшення його вартості та отримання прибутку. Аналогічні погляди має і В. Федоренко (2013), який розглядає інвестиційну діяльність як вкладення капіталу з метою подальшого зростання.

Однак вони вказують, що приріст капіталу в результаті інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та відсотків за банківськими депозитами капіталу. Отже, ці дослідники не враховують соціально-орієнтоване інвестування, акцентуючи увагу лише на економічній ефективності інвестиційної діяльності.

Результати соціально-орієнтованого інвестування проявляються у підвищенні якості життя населення, створенні нових робочих місць, зменшенні безробіття, підвищенні рівня освіти і культури населення, забезпеченні реалізації демократичних прав і свобод, сприянні духовному розвитку нації та збільшенні національного багатства.

Соціальна ефективність є важливим показником інвестиційної діяльності та її активізації. Ігнорування цього аспекту, як правильно відзначає С. Маркова (2010), обмежує розуміння «інвестиційної діяльності» до процесу здійснення «капітальних вкладень». Соціальний ефект інвестування досягається завдяки поєднанню з економічним ефектом, який включає в себе отримання прибутку. У цьому контексті, поєднання цих двох понять має потенціал для досягнення синергії. Тому при оцінці інвестиційної діяльності у регіоні ми враховуємо соціально-економічну ефективність як цілісний показник.

У контексті глобалізації, обмеженості природних ресурсів та зростаючого впливу економічних систем на навколишнє середовище, розвиток діяльності всіх суб'єктів господарювання на засадах сталого розвитку стає надзвичайно важливим. Відповідно до концепції сталого розвитку, ефективність будь-якої діяльності, включаючи інвестиційну, повинна оцінюватися з економічного, соціального та екологічного погляду.

Управління інвестиційною діяльністю в регіоні повинно враховувати необхідність екологічно орієнтованого розвитку цього регіону. Цей імператив визначається рівнем впливу суб'єктів інвестиційної діяльності на екологічні рішення, заходами щодо підтримки екологічної ситуації на належному рівні та екологічною свідомістю інвесторів-природокористувачів.

Екологічна ефективність інвестиційної діяльності – це здатність обмежувати негативний вплив на навколишнє середовище, покращувати його стан, збільшувати наявність природних ресурсів та зменшувати рівень їх забруднення, а також зберігати природно-ресурсний потенціал, поліпшувати якість використання ресурсів та впроваджувати екологічні вимоги у процесі інвестиційної діяльності.

На відміну від економічної ефективності, соціальна та екологічна ефективність інвестиційної діяльності частково можуть бути виражені не в грошовому еквіваленті. Вони, в основному, мають форму позаекономічних параметрів і показників, таких як вільний час, духовне здоров'я суспільства, рівень життя населення тощо.

Важливо підкреслити синергію соціально-економічної та екологічної ефективності як ключовий результат виконання інвестиційної діяльності в регіоні. Згідно з головним принципом XXI століття, «економічно вигідним може бути лише те, що є екологічно безпечним та соціально справедливим» (Прокопенко О. В., 2010). Досягнення соціально-екологічної ефективності повністю розкриває результати інвестиційної діяльності та сприяє досягненню сталого розвитку регіону.

6.3. Середовище інвестиційної діяльності

Запропонована концепція активізації інвестиційної діяльності в регіоні визначає ряд обов'язкових вимог до оточуючого середовища, яким є інвестиційне середовище. Це включає в себе створення сприятливих умов для залучення інвестицій, поліпшення інфраструктури та регуляторного середовища, забезпечення стабільності та прозорості в інвестиційних процесах.

Зокрема, необхідно створити ефективну систему захисту прав інвесторів, що сприяє їхньому довірчому ставленню до регіону. Розвиток інфраструктури, зокрема транспортної та комунікаційної, є ключовим чинником для забезпечення доступу до ринків і ресурсів. Також, важливо вдосконалити систему регулювання та надати інвесторам можливість участі у прийнятті рішень, що стосуються регіонального розвитку.

Проте необхідно пам'ятати, що активізація інвестиційної діяльності повинна бути збалансованою з врахуванням принципів сталого розвитку. Це означає, що інвестиційні проекти повинні бути спрямовані не лише на отримання короткострокового прибутку, але й на збереження природних ресурсів, підвищення якості життя населення та збереження екологічної стабільності.

Таким чином, концепція активізації інвестиційної діяльності в регіоні має бути вбудована у загальний контекст сталого розвитку, де інвестиції відіграють важливу роль у досягненні економічної, соціальної і екологічної ефективності. Важливо враховувати, що інвестиції не лише сприяють створенню нових робочих місць та розвитку економіки регіону, але й повинні відповідати вимогам сталого розвитку, забезпечуючи гармонію між економічним зростанням, соціальною справедливістю та збереженням природних ресурсів. У цьому контексті, ефективні інвестиції повинні сприяти зростанню якості життя громадян, забезпечуючи доступ до освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг та інфраструктури. Крім того, вони мають сприяти зменшенню екологічного впливу та сприяти

впровадженню зелених технологій та екологічно чистих практик у виробництві та інших галузях (рис. 6.2).

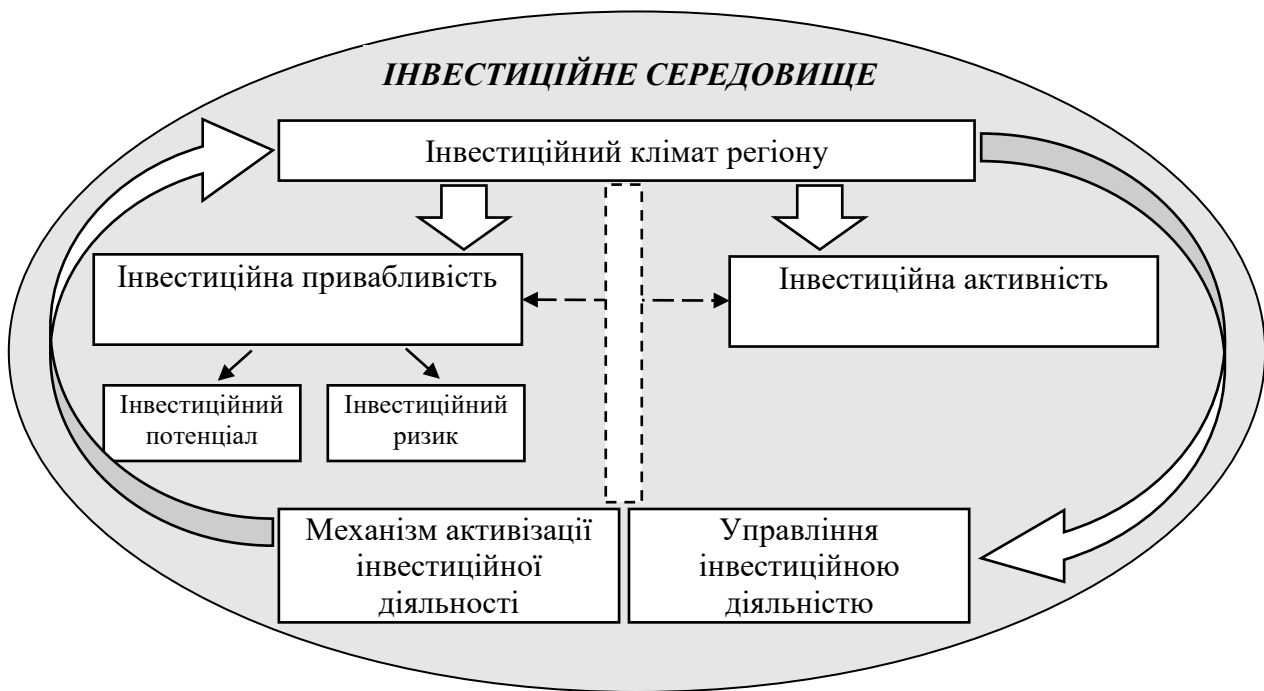

Рис. 6.2. Середовище інвестиційної діяльності

**Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022).*

Такий підхід до інвестицій враховує комплексний характер сталого розвитку, де економічний успіх не відокремлюється від соціальних та екологічних вимірів. Забезпечення балансу між цими аспектами допомагає створити стійке та прийнятне суспільством середовище для розвитку, де інвестиції виступають як ключовий інструмент досягнення цілей сталого розвитку на регіональному рівні.

Середовище інвестиційної діяльності включає у себе складну сукупність факторів, які визначають можливість та привабливість інвестицій у конкретному регіоні. Інвестиційне середовище є важливим індикатором, що свідчить про загальний стан регіонального розвитку, його конкурентоспроможність та потенційний інтерес інвесторів.

Для здійснення активізації інвестиційної діяльності необхідний детальний аналіз складових частин інвестиційного середовища. Цей аналіз включає в себе розгляд регіонального інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості, а також інвестиційного потенціалу та ризиків.

Інвестиційний клімат є інтегральним показником, що відображає умови для здійснення інвестиційної діяльності. Один з підходів до розуміння інвестиційного клімату визначає його як сукупність умов, які впливають на реалізацію інвестиційних проектів у конкретному регіоні та країні загалом (Лугова М. С., 2014).

Другий підхід більше підкреслює, що інвестиційний клімат відображає рівень сприятливості або недостатньої сприятливості для інвесторів. Цей підхід залежить від аналізу інвестиційної привабливості та активності.

Інвестиційна привабливість регіону, з свого боку, визначається як комплексом характеристик регіону, які впливають на рішення інвесторів про інвестування в цей регіон. Це включає в себе якість інвестиційного пакету та розвиток регіону на даний момент часу.

Підсумовуючи, важливо враховувати, що інвестиційне забезпечення сталого розвитку вимагає ретельного аналізу та врахування інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості та інших факторів. Такий підхід допомагає створити сприятливе середовище для інвестицій, що сприяє сталому розвитку.

Інвестиційну привабливість формує сукупність об'єктивних можливостей і обмежень, що впливають на інтенсивність залучення інвестицій у регіон, або його інвестиційну активність. Подібне поняття інвестиційної привабливості підтримують Л. Петков, В. Проскурін, які розглядають її як комплекс об'єктивних і суб'єктивних умов, які сприяють або обмежують процес інвестиційної діяльності на макро-, мезо- та мікрорівнях (Петкова Л., Проскурін В., 2006).

О. Бражко (2009) підкреслює, що інвестиційна привабливість є інтегральною характеристикою, що враховує соціально-економічні, організаційно-правові, морально-психологічні та суспільно-політичні аспекти зацікавленості суб'єкта інвестиційної діяльності в інвестуванні в певний об'єкт.

С. Петровська (2012), у свою чергу, виділяє інвестиційну привабливість регіону як інтегральну характеристику окремого регіону країни, оцінюючи її з точки зору інвестиційного клімату, розвитку інвестиційної інфраструктури та можливостей залучення інвестиційних ресурсів.

Загалом інвестиційна привабливість регіону визначається як комплекс чинників (політичних, економічних, правових, соціальних, екологічних тощо), що впливають на рішення діючих та потенційних суб'єктів інвестиційної діяльності щодо вкладення інвестицій в розвиток економіки регіону. Ми підтримуємо це розуміння поняття інвестиційної привабливості.

Основними складовими інвестиційної привабливості є інвестиційний потенціал і інвестиційний ризик регіону. Інвестиційний потенціал регіону може бути розглянутий як сукупність об'єктивних передумов для приваблення інвестицій, включаючи природно-ресурсний, трудовий, виробничий, інноваційний, інституціональний, інфраструктурний, фінансовий, споживчий та туристичний потенціали.

У відповідності з поглядами У. Нечитайло (2010), інвестиційний потенціал може бути розглянутий як сума накопичених інвестиційних ресурсів в економіці, які за певних умов можуть бути перетворені на інвестиції.

Інвестиційний ризик, у свою чергу, визначається як можливість виникнення обставин, що можуть призвести до погіршення інвестиційної привабливості. Цей ризик включає в себе різні аспекти, такі як економічний, фінансовий, соціальний, екологічний,

кримінальний, законодавчий та управлінський. Рівень та характер інвестиційних ризиків формують інвестиційний імідж регіону.

У випадку, коли інвестиційний потенціал регіону перевищує рівень інвестиційних ризиків у ньому, можна стверджувати, що досліджуваний регіон є інвестиційно привабливим.

Інвестиційний потенціал регіонів України має значну гетерогенність, тому система управління інвестиційною діяльністю повинна бути відповідною до можливостей і потреб кожного окремого регіону.

Управління інвестиційною діяльністю в регіоні раціонально виконується через наступні напрямки:

- Створення сприятливого інвестиційного клімату.
- Пошук джерел фінансування структурних перетворень.
- Збільшення ролі власних джерел фінансування інвестиційних проектів.

- Посилення контролю з боку регіональної влади за цільовим використанням коштів із регіонального бюджету, які спрямовуються на інвестування та інше.

Активізація інвестиційної діяльності, як і будь-який інший процес, визначається під впливом різних факторів. Основні групи таких факторів включають (Забарна Е. М., 2015):

- Політичний фактор, що описує політичну ситуацію в країні та рівень довіри населення до влади.

- Економічний фактор, який відображає стан економічного розвитку країни, динаміку ВВП, обсяг зовнішнього і внутрішнього боргу та рівень тіньової економіки.

- Організаційно-правовий фактор, який відображає ефективність державної та регіональної інвестиційної політики і наявність дієвої законодавчої бази.

- Природно-ресурсний фактор, який описує наявність ресурсів, таких як трудові, земельні, енергетичні ресурси та інші.

– Фінансовий фактор, який включає доходи бюджету та відсоткові ставки за кредитами.

– Соціально-культурний фактор, який характеризує рівень життя населення, якість медичного обслуговування, рівень злочинності, соціальний захист, дотримання прав і свобод людини.

– Екологічний фактор, який оцінює стан навколишнього середовища, рівень забруднення природних ресурсів та екологічну безпеку населення.

– Міжнародний фактор, який описує міжнародний рейтинг країни та її співпрацю з міжнародними організаціями.

Створенню позитивного інвестиційного середовища та активізації інвестиційної діяльності сприятиме налагодження єврорегіонального співробітництва, адже партнерство між регіонами відкриває нові можливості для економічного зростання та розвитку.

Створення спеціальних інвестиційних механізмів та фінансових інструментів, спрямованих на підтримку єврорегіональних проєктів, є ключовим елементом цього процесу. Ці інструменти можуть сприяти залученню інвестицій, спрямованих на розвиток інфраструктури, наукових досліджень та інновацій. Важливо враховувати конкретні потреби кожного регіону, стимулювати взаємодію між урядовими структурами, бізнесом та громадянським суспільством.

Стандартизація та уніфікація правового середовища забезпечить прозорі та стабільні умови для інвесторів. Впровадження ефективного моніторингу та оцінки результатів інвестиційних проєктів забезпечить їх успішну реалізацію.

Загалом, налагодження єврорегіонального співробітництва відкриває нові горизонти для інвестицій та розвитку ефективного інвестиційного середовища, що в свою чергу стане поштовхом для економічного зростання та підвищенню конкурентоспроможності регіонів.

6.4. Загрози активізації інвестиційної діяльності та налагодження єврорегіонального співробітництва

Основними загрозами для зростання інвестиційної діяльності та налагодження єврорегіонального співробітництва в регіоні є:

- нестабільне та надмірне державне регулювання;
- неоднозначність нормативно-правових актів;
- нестабільність політичного та економічного середовища;
- корупція;
- велике податкове навантаження;
- недостатній рівень доходів громадян;
- відсутність матеріальної та інвестиційної інфраструктури;
- проблеми з доступом до внутрішніх та зовнішніх ринків і інше.

При виборі сфер для приваблення інвестицій, з урахуванням можливих порівняльних переваг регіону, важливо надавати пріоритет інноваційній концепції, яка включає соціальні та екологічні аспекти.

Таким чином, активізація інвестиційної діяльності в регіоні є важливою передумовою для стабілізації та розвитку цього регіону. Залучення інвестицій є одним із пріоритетів для забезпечення сталого регіонального розвитку України. Концепція активізації інвестиційної діяльності передбачає збільшення якісних та кількісних показників приваблення інвестицій в регіон і підвищення їх соціально-економічної та екологічної ефективності. У результаті активізації інвестиційної діяльності досягається сталий розвиток регіону.

Важливе значення для інвестиційного клімату та сталого розвитку на сьогодні мають загрози та ризики, пов'язані з воєнним станом в Україні. Військовий конфлікт створює надзвичайно складну та непередбачувану ситуацію, яка впливає на різні аспекти інвестиційної діяльності та загрожує сталому розвитку регіону. Ось деякі з найбільш суттєвих викликів, пов'язаних із воєнним станом в Україні:

1. Політична та економічна нестабільність: Військовий конфлікт призводить до нестабільності в країні та регіоні, що важливо впливає на бізнес-середовище. Зміни у владі, економічна турбулентність та неспокій можуть відлякувати інвесторів.

2. Безпека та ризики втрат: Воєнний конфлікт створює серйозні загрози для безпеки та може призвести до фізичних руйнувань і втрат майна, що негативно впливає на інвестиційний клімат.

3. Психологічний ефект: Військовий конфлікт може вплинути на наміри інвесторів, створюючи психологічний стрес та невизначеність. Це може призвести до зниження інвестицій та збільшення ризиків.

4. Порушення прав та контрактів: Воєнний стан може призвести до порушення прав та договорів, що створює небезпеку для іноземних інвесторів та бізнесу загалом.

5. Обмеження руху капіталу: Умови воєнного конфлікту можуть призвести до обмеження виходу та в'їзду капіталу, що робить інвестиції менш привабливими для іноземних інвесторів.

6. Зниження інфраструктурних можливостей: Воєнний конфлікт може спричинити руйнування інфраструктури, що обмежує можливості для розвитку бізнесу та інвестицій.

З урахуванням цих загроз і ризиків важливо для влади та інвесторів спільно працювати над забезпеченням стабільності та відновленням економіки у повоєнний період. Перемога та відновлення миру в буде ключовим кроком для створення сприятливого інвестиційного клімату, налагодження єврорегіонального співробітництва та забезпечення сталого розвитку України та її регіонів.

РОЗДІЛ 7. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

7.1. Значення аналізу інвестиційної діяльності

Аналіз динаміки та тенденцій інвестиційної діяльності є необхідним етапом у налагодження міжнародної співпраці та єврорегіонального співробітництва.

Основною метою аналізу інвестиційної діяльності в регіоні є визначення особливостей соціально-економічного розвитку та його забезпечення інвестиціями. Методика аналізу цієї діяльності включає в себе оцінку потенціалу для інвестицій, визначення найбільш перспективних сфер для привертання інвестицій, виявлення проблем, пов'язаних з низьким рівнем розвитку інвестиційної активності в регіоні, а також визначення ключових факторів, що впливають на неї. Всі ці кроки мають на меті обґрунтування стратегій для підвищення інвестиційної активності з метою досягнення сталого розвитку регіону.

Важливо зауважити, що для ефективного прийняття рішень стосовно стимулювання інвестиційної діяльності в регіоні і створення сприятливого інвестиційного клімату необхідно мати доступ до аналітичної інформації щодо інвестиційної діяльності як у самому регіоні, так і в його партнерських регіонах. Використання цієї інформації органами регіонального та місцевого управління сприяє розробці та впровадженню обґрунтованої регіональної інвестиційної політики та її налагодженню з урахуванням потреб регіону.

Методичні принципи аналізу інвестиційної діяльності в регіоні є основоположними для систематичного та інформативного дослідження цього процесу. Нижче подано їх розгорнуту інтерпретацію (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022):

1. *Принцип об'єктивності* підкреслює важливість використання реальних, документально підтверджених якісних і кількісних показників при оцінці інвестиційної діяльності в регіоні. Також він вимагає уважного врахування ступеня достовірності та невизначеності цих показників.
2. *Принцип системності* наголошує на важливості розгляду інвестиційної діяльності в регіоні як складної системи та розуміння взаємодії між її складовими частинами, а також їхнього єднання і різноманітності.
3. *Принцип комплексності* підтримує потребу у всебічному аналізі причинно-наслідкових зв'язків, їхніх змінах та розвитку в просторі і часі під час виконання інвестиційної діяльності. Він також передбачає використання різноманітних аналітичних процедур та різносторонність методів аналізу.
4. *Принцип гнучкості* рекомендує можливість змінювати елементи методики відповідно до потреб користувачів та змін в середовищі аналізу. Він сприяє адаптації методики до конкретних обставин та потреб.
5. *Принцип доступності* наголошує на важливості того, щоб методика була зрозумілою для всіх зацікавлених сторін, щоб вони могли легко користуватися нею.
6. *Принцип оптимальності* передбачає можливість вибору оптимального варіанта із множини можливих розрахунків та обґрунтування такого вибору.
7. *Принцип безперервності* вказує на необхідність постійного моніторингу інвестиційної діяльності в регіоні та внесення змін у методику аналізу для оновлення результатів та формулювання рекомендацій у відповідності до змін в середовищі.

Наведені методичні принципи допомагають забезпечити об'єктивний, системний, комплексний та гнучкий підхід до аналізу інвестиційної діяльності в регіоні, зробити його результати доступними та актуальними, а також допомагають у прийнятті

обґрунтованих управлінських рішень для покращення інвестиційного клімату та розвитку регіону.

Методика оцінки інвестиційної діяльності в регіоні включає в себе ряд завдань, спрямованих на аналіз та покращення соціально-економічного стану регіону та залучення інвестиційних ресурсів.

Основні завдання цієї методики включають:

1. *Визначення стану соціально-економічного розвитку регіону:* Це завдання передбачає оцінку поточного стану регіональної економіки, включаючи такі аспекти, як ВВП, безробіття, доходи населення, інфраструктура та інші економічні та соціальні показники.

2. *Виявлення основних факторів інвестиційної привабливості регіону:* Це завдання полягає у визначенні факторів, які роблять регіон привабливим для інвесторів, таких як наявність ресурсів, інфраструктура, технологічний потенціал та інші.

3. *Дослідження закономірностей впливу факторів на обсяг інвестицій у регіоні:* Це завдання передбачає аналіз взаємозв'язків між різними факторами та обсягом інвестиційної активності в регіоні.

4. *Виділення основних напрямів розвитку регіону для активізації інвестиційної діяльності:* Це завдання полягає в ідентифікації перспективних сфер і напрямків, в які можна направити інвестиції для стимулювання регіонального розвитку.

5. *Підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів:* Це завдання передбачає розгляд можливостей оптимізації використання інвестицій для досягнення максимального соціально-економічного ефекту.

6. *Сформування оптимальних територіальних напрямків інвестиційних потоків:* Це завдання полягає в розробці стратегії для повертання інвестицій до конкретних районів або галузей регіону.

7. *Удосконалення механізмів обґрунтування та залучення інвестицій:* Це завдання передбачає розробку ефективних інструментів та процедур для повертання інвесторів та забезпечення їхньої зацікавленості в регіональному розвитку.

8. *Зниження ступеня ризиків для інвесторів і кредиторів:* Це завдання передбачає розгляд способів зниження ризиків, пов'язаних із здійсненням інвестицій в регіоні, та забезпечення безпеки інвесторів та кредиторів.

Ці завдання є важливими для розвитку інвестиційної діяльності в регіоні та досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Методика оцінки інвестиційної діяльності спрямована на досягнення цих завдань і допомагає регіональній владі та інвесторам приймати обґрунтовані рішення.

Методика аналізу інвестиційної діяльності в регіоні дійсно має широкий спектр користувачів, оскільки надає інформацію та аналітичні результати, які можуть бути корисними для різних зацікавлених сторін:

1. **Приватні інвестори:** Інвестори, які розглядають можливість вкладення капіталу в регіон, можуть використовувати методику для обґрунтованого вибору регіону та напрямку інвестицій. Вони можуть оцінити ризики та перспективи інвестування, користуючись результатами аналізу.
2. **Органи державного та регіонального управління:** Для розробки стратегії розвитку регіону та формування інвестиційної політики, державні та регіональні органи можуть використовувати аналітичні дані для прийняття обґрунтованих рішень. Це може включати визначення пріоритетних галузей та проектів для підтримки.
3. **Міжнародні установи:** Міжнародні фінансові та розвиткові організації можуть використовувати результати аналізу для оцінки можливостей підтримки проектів та ініціатив в регіоні.
4. **Суб'єкти господарювання в регіоні:** Компанії та підприємства, що працюють у регіоні, можуть користуватися методикою для розробки своєї внутрішньої стратегії щодо інвестицій. Вони можуть аналізувати можливості розвитку та попит на їхню продукцію в різних регіонах.

Отже, методика аналізу інвестиційної діяльності в регіоні стає інструментом, який сприяє ефективному управлінню ресурсами та розвитку регіону, задовольняючи потреби різних учасників економічних процесів.

7.2. Сучасні методики аналізу інвестиційної діяльності

В контексті інвестиційного забезпечення сталого розвитку можна визначити різні методики для аналізу регіону:

Методики, що базуються на експертних оцінках: В даному випадку, експерти з інвестиційного сектору та сталого розвитку самостійно визначають показники та критерії, що важливі для інвесторів, спрямованих на сталість розвитку. Експерти можуть враховувати різні аспекти, які відображають суспільну та економічну стабільність регіону.

Методики, що базуються на статистичних даних: Ці методики використовують фактичні статистичні дані про обсяги інвестицій в регіон. Вони оцінюють динаміку цих показників порівняно з попередніми періодами, допомагаючи визначити рівень інвестиційного забезпечення сталого розвитку.

Обидва ці підходи мають свої переваги та недоліки. Використання експертних оцінок дозволяє враховувати різні аспекти сталого розвитку та адаптувати аналіз до конкретних умов. Однак це може бути суб'єктивним та залежати від поглядів експертів.

Аналіз на основі статистичних даних надає більш об'єктивну інформацію, але він може не враховувати інші важливі аспекти сталого розвитку, такі як соціальна відповідальність та стійкість.

Важливо враховувати всі аспекти сталого розвитку та забезпечувати комплексний підхід при оцінці інвестиційного забезпечення для досягнення сталого розвитку регіону.

Методики аналізу інвестиційної привабливості регіону можна розділити на групи, серед яких особливий інтерес представляють

комбіновані методики, що базуються на рейтинговому підході. Вони передбачають ранжування регіонів за їхньою привабливістю для інвесторів (Уманець Т. В., 2006). Ці методики включають в себе аналіз різних аспектів розвитку регіону, створення аналітичних показників на основі цих аспектів, групування та консолідацію цих показників і формування інтегрального рейтингового показника.

Серед науковців і організацій, які використовують цей підхід, можна відзначити І. О. Бланка, Д. М. Стеченка, С. П. Сонька, М. П. Бутко, а також міжнародні організації, такі як World Bank, Institutional Investor, Euromoney, Business Environment Risk Index (BERI), інститут Transparency International, Moody's Investor Service.

Особливу увагу заслуговує методика аналізу інвестиційної привабливості регіону, запропонована І. Бланком. Ця методика ґрунтується на розрахунку інтегрального показника на основі п'яти груп синтетичних показників (Бланк І. А., 2001):

1. **Рівень загальноекономічного розвитку регіону.** Включає в себе показники, що відображають загальні економічні показники регіону, такі як ВВП на душу населення, рівень безробіття та інші.
2. **Рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.** Враховує наявність та якість інфраструктури для інвесторів, такої як транспортна, енергетична та інші.
3. **Демографічна характеристика регіону.** Включає дані про населення та його характеристики, які можуть впливати на інвестиційну активність.
4. **Рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону.** Оцінює наявність ринкових можливостей та комерційної активності в регіоні.
5. **Рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.** Враховує фактори, які можуть вплинути на сталість інвестицій та загальний стан регіону.

Ця методика надає можливість оцінити рівень інвестиційної привабливості регіону за багатьма аспектами і враховує різні чинники, що важливі для інвесторів, спрямованих на сталий розвиток.

Після розрахунків інтегральних індексів інвестиційної привабливості регіони можуть бути класифіковані в різні групи залежно від їхньої привабливості для інвесторів. Така класифікація може включати наступні групи:

- **Регіони пріоритетної інвестиційної привабливості.** Це регіони, які найбільше привертають інвесторів і мають найвищий рівень привабливості з огляду на розрахований інтегральний показник.

- **Регіони достатньо високої інвестиційної привабливості.** В цій групі зазвичай потрапляють регіони зі значущими інвестиційними можливостями, але не настільки високими, як у першій групі.

- **Регіони середньої інвестиційної привабливості.** Ці регіони можуть бути менш привабливими для інвесторів, але все ще мають інвестиційний потенціал.

- **Регіони низької інвестиційної привабливості.** У цю групу входять регіони, які мають мінімальну привабливість для інвесторів та обмежені можливості для залучення інвестицій.

Зазначена класифікація допомагає інвесторам, органам управління та іншим зацікавленим сторонам визначити, які регіони можуть бути найбільш привабливими для реалізації інвестиційних проектів.

Проте, як ви правильно відзначили, розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості лише допомагає визначити загальний рівень привабливості регіону. Він не надає конкретних вказівок щодо пріоритетних напрямків інвестиційної діяльності у регіоні. Для цього може бути застосована інша методика, така як методика Держкомстату України, яка оцінює інвестиційну привабливість регіонів за рядом показників, таких як інвестиції в

основний капітал, іноземні інвестиції, обсяг експорту товарів та інші. Ця методика дозволяє більш детально розглянути фактори, що впливають на інвестиційну привабливість регіону і визначити конкретні напрями розвитку, які можуть бути пріоритетними для інвесторів.

Важливо відзначити, що методика оцінки інвестиційної привабливості регіонів має обмеження щодо її об'єктивності. Ця методика обмежується оцінкою економічного розвитку регіону, не враховуючи повністю соціальних та екологічних аспектів.

Поза цими методами, світовими рейтинговими агентствами, такими як Standard & Poor's, Moody's і Fitch IBCA, використовується підхід, в основі якого лежить вибір експертами ключових факторів, які, на їхню думку, мають суттєвий вплив під час аналізу інвестиційної діяльності. Експерти також оцінюють ступінь важливості цих факторів та обирають відповідні показники, які відображають вплив цих факторів на інвестиційну привабливість регіону. Показники отримують оцінки (рейтинги), і після обробки та систематизації інформації формується загальний рейтинг інвестиційної привабливості регіону.

Варто відзначити, що обмеженням цього підходу, подібно до експертного, є суб'єктивна природа оцінки експерта та його вибір показників для визначення рейтингу інвестиційної привабливості. З нашого погляду, суб'єктивна оцінка експерта та вибір ним визначальних показників для формування рейтингу інвестиційної привабливості дозволяють об'єктивно оцінити інвестиційне середовище та процеси інвестиційної діяльності, які в ньому відбуваються.

У світовій практиці існує популярна методика оцінки інвестиційного потенціалу регіонів, якою користується Світовий банк. Ця методика базується на аналізі ряду показників, включаючи розмір валового регіонального продукту на душу населення, розмір основних фондів на душу населення, природні ресурси та людські ресурси.

Методика, запропонована Е. Забарною (2017), включає в себе оцінку інвестиційної привабливості регіонів за різними блоками: рівень загальноекономічного розвитку регіону, рівень розвитку інвестиційної інфраструктури, демографічні характеристики регіону, рівень розвитку ринкових відносин та комерційних структур, а також рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків. Для кожного з цих блоків використовуються відповідні показники, а на основі результатів формується інтегральний показник інвестиційної привабливості регіонів, за яким проводиться групування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості.

С. Петровська використовує групування показників для оцінки інвестиційного потенціалу регіонів. Вона виділяє такі категорії показників: загальноекономічний розвиток регіону, потенціал регіону, ризики та фактори, що сприяють або заважають інвестиціям (Петровська С. А., 2012).

У загальноекономічному розвитку регіону враховуються основні економічні показники, такі як ВВП на душу населення, рівень безробіття, обсяги виробництва та інші, які свідчать про стабільність та динаміку економіки. Потенціал регіону включає в себе ресурси, інфраструктуру, доступ до ринків та інші фактори, які можуть привертати інвестиції. Фактори, що сприяють або заважають інвестиціям, охоплюють законодавчі умови, наявність інвестиційних програм, розвиток бізнес-інфраструктури та інші аспекти, які можуть стимулювати або гальмувати приток інвестицій.

Дуже цікава методика, запропонована А. Асаулом та Н. Павліхою, яка включає в себе оцінку інвестиційної привабливості регіонів шляхом аналізу чинників, які впливають на неї, інвестиційної активності та ризиків. Для цього проводиться кореляційно-регресійний аналіз показників інвестиційної привабливості регіонів (Асаул А. Н., Павліха Н. В., 2004).

Ці методики грають важливу роль у визначенні інвестиційного потенціалу регіонів і допомагають приймати обґрунтовані рішення щодо інвестування.

7.3. Методика діагностики інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва

Методика діагностики інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва визначається як інструмент для оцінки ефективності та привабливості інвестиційного середовища у регіонах, що об'єднуються єдиною єврорегіональною ініціативою. Основна мета методики – забезпечення об'єктивної оцінки потенціалу та проблем інвестиційної діяльності в контексті спільних інтересів кількох регіональних учасників.

Ця методика дозволяє визначити ключові аспекти, які впливають на інвестиційне середовище в рамках єврорегіонального співробітництва. Аналізуючи різноманітні аспекти, такі як законодавчі рамки, інфраструктура, економічний розвиток, ризики та потенціали регіонів, методика надає можливість об'єктивно оцінити привабливість регіону для інвесторів.

При цьому основний акцент робиться на врахуванні спільних інтересів та потреб різних регіональних учасників єврорегіональної ініціативи. Такий підхід сприяє розвитку взаємовигідних стратегій та спільних рішень для покращення інвестиційного клімату в рамках єдиного єврорегіонального простору.

Методика охоплює різні аспекти інвестиційної діяльності, включаючи економічні показники, правове середовище, доступність інфраструктури, інноваційність та соціальні аспекти. Це дозволяє отримати повний образ інвестиційного клімату в регіоні. Вона дає змогу визначити можливості для єврорегіонального співробітництва в галузі інвестицій, а також виявити можливі проблеми та перешкоди для спільної діяльності. Методика враховує не лише економічні показники, а й соціальний та екологічний вплив інвестицій. Це сприяє створенню інтегрованого підходу до розвитку, збалансованого з урахуванням потреб суспільства та збереження навколишнього середовища. Запропонована методика діагностики інвестиційної діяльності представлена на рисунку і передбачає чотири послідовних етапи реалізації (рис. 7.1).

Рис. 7.1. Методика діагностики інвестиційної діяльності

*Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха Н. В., 2022).

На першому етапі, що називається «Визначення особливостей інвестиційної діяльності в країні та її регіонах», проводиться комплексне оцінювання інвестиційної активності на рівнях національного та регіонального економічного впливу за допомогою абсолютних і відносних показників.

Абсолютні показники включають в себе:

1. Обсяг капітальних інвестицій, вкладених в Україну.
2. Обсяг інвестицій на кожного мешканця.
3. Розподіл капітальних інвестицій за різними видами активів та джерелами фінансування.
4. Динаміка залучення іноземних інвестицій.
5. Максимальний та мінімальний рівні капітальних інвестицій у регіонах країни.

Відносні показники, з свого боку, розглядають:

1. Темпи росту номінального та реального обсягу капітальних інвестицій.
2. Структуру капітальних вкладень за видами активів та джерелами фінансування.
3. Зміни в структурі іноземного інвестування.

Реалізація цього етапу дослідження дозволяє виявити головні тенденції інвестиційної діяльності як в Україні загалом, так і в окремих регіонах, а також здійснити порівняння регіонів за обсягом залучених інвестицій та визначити наявні регіональні розбіжності.

Другий етап, під назвою «Аналіз сфер залучення інвестицій», передбачає оцінку інвестицій за галузями економічної діяльності та визначення найбільш перспективних галузей для стимулювання інвестиційної активності в регіоні. Цей аналіз допомагає встановити цільову орієнтацію напрямків приваблення інвестиційних ресурсів, вивчити динаміку збільшення та зменшення інвестицій у різних галузях, і оцінити пріоритетність з точки зору соціально-економічної та екологічної ефективності інвестиційної діяльності.

Третій етап, «Оцінка ефективності інвестиційної діяльності та достатність інвестицій у регіоні», охоплює аналіз соціально-економічної та екологічної ефективності інвестиційної діяльності та достатність інвестиційних ресурсів з використанням методу DEA (аналізу оболонки даних).

Показники ефективності інвестиційної діяльності дозволяють провести кількісну оцінку вигоди від активізації цієї діяльності та залучення додаткових інвестицій у визначені галузі регіону.

Рівень достатності капіталовкладень у різні галузі та необхідний обсяг їх збільшення розраховується також за допомогою математичного інструменту DEA-аналізу, де показник достатності залучених інвестицій обчислюється за формулою (7.1):

$$\max \theta = \frac{u_1 y_1 + u_2 y_2 + \dots + u_n y_n}{v_1 X_1 + v_2 X_2 + \dots + v_m X_m}, \quad (7.1)$$

де θ – показник достатності інвестицій залучених в соціально-економічну сферу регіону;

x, y – вхідні та вихідні дані (ВРП та обсяг інвестицій);

u, v – вагові коефіцієнти, які розраховуються для максимальної оцінки співвідношення;

n, m – кількість вхідних і вихідних даних.

Ця систематична методика дослідження дозволяє глибоко аналізувати та оцінювати ефективність та ступінь насиченості інвестицій у регіоні, що важливо для подальшого розвитку економіки та соціального благополуччя.

Визначення достатності інвестицій, залучених у соціально-економічну сферу регіону здійснюється з врахуванням системи обмежень:

$$\begin{cases} \max \theta = \frac{u_1 y_1 + u_2 y_2 + \dots + u_n y_n}{v_1 X_1 + v_2 X_2 + \dots + v_m X_m} \leq 1, \\ \max \theta = y u, x v = 1, \\ y u \leq x v. \end{cases} \quad (7.2)$$

Значення достатності для кожного регіону розраховуємо окремо, але з урахуванням усієї сукупності даних. Відповідно, вирішуємо завдання оптимізації n кількість разів.

Вагові коефіцієнти не повинні мати від'ємних значень:

$$v_1, v_2, v_m \geq 0; u_1, u_2, u_n \geq 0. \quad (7.3)$$

Збільшення показника достатності інвестицій вказує на більш оптимальне відношення між інвестиціями та виробництвом ВВП у регіоні.

Етап 4, зазначений як «Моделювання та розробка рекомендацій для активізації інвестиційної діяльності в регіоні», включає інтегральний аналіз середовища інвестиційної діяльності у регіоні з метою її активізації. Він включає в себе побудову моделі впливу різних факторів на активізацію інвестиційної діяльності в регіоні та позиціонування регіонів на матриці стратегічних перспектив активізації інвестування.

Для діагностики інвестиційної діяльності в регіоні, пропонується оцінити сприятливість середовища для інвестиційної діяльності з метою її активізації. Оцінка здійснюється за допомогою розрахунку часткових коефіцієнтів, які відображають вплив різних факторів на це середовище, а також інтегрального показника його сприятливості.

Фактори, що впливають на активізацію інвестиційної діяльності в регіоні, є різними за характером та напрямком впливу. Вони вимірюються в різних одиницях вимірювання і можуть впливати як позитивно (наприклад, зростання ВВП, обсягу експортно-імпортних операцій, вантажообороту тощо), так і негативно (наприклад, зростання кількості старого житлового фонду, безробіття тощо) на інвестиційну активність.

У зв'язку з цим обов'язковим етапом аналізу впливу факторів на процеси інвестиційної активності в регіоні є переведення вихідних даних в єдиний формат для порівняння. Нормування може здійснюватися, наприклад, шляхом вираження величин у відсотках від суми. Також кількісний показник факторів може бути

перетворений у коефіцієнти, враховуючи їх різноманітність. У випадку факторів, які сприяють покращенню результату, може використовуватися така формула:

$$K_i = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (7.4)$$

де X_{\min} – мінімальне значення i -го показника, X_{\max} – максимальне значення i -го показника.

Для кількісного виміру факторів, що негативно впливають на обсяг залучених інвестицій, застосовують формулу:

$$K_i = 1 - \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}. \quad (7.5)$$

Відповідно до такого підходу всі вихідні дані переводяться у коефіцієнти, значення яких змінюється в межах від 1 до 0 ($K_i \in [0; 1]$).

Найбільша величина i -го фактора прирівнюється до одиниці, найменша – до нуля.

На підставі нормативних даних, вплив факторів на стимулювання інвестиційного забезпечення сталого розвитку в регіональних контекстах можна класифікувати за відповідними категоріями згідно з розробленою методологією. Ця методологія надає можливість оцінити їх вплив на інвестиційне середовище даного регіону та розрахувати інтегральний показник сприятливості інвестиційного середовища для сталого розвитку.

Для визначення часткових коефіцієнтів, які відображають ступінь впливу окремих факторів на сприятливість інвестиційної діяльності в регіоні з метою її активізації, можна використовувати формулу середньої квадратичної залежності:

$$f = \sqrt{\frac{x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2}{n}} = \sqrt{\frac{\sum x^2}{n}}, \quad (7.6)$$

де n – кількість статистичних показників, що формують групу факторів.

Інтегральний показник сприятливості середовища інвестиційної діяльності регіону для забезпечення його сталого розвитку обчислюють, застосовуючи формулу середньої арифметичної зваженої, що дає змогу врахувати відмінність у кількості факторів, котрі формують окрему групу:

$$I_s = \sqrt{\frac{f_1 * n_1 + f_2 * n_2 + \dots + f_k * n_k}{\sum k}} = \sqrt{\frac{\sum f_k * n_k}{\sum k}}, \quad (7.7)$$

де k – кількість факторів активізації інвестиційної діяльності;

f – фактори (часткові коефіцієнти) впливу на сприятливість середовища інвестиційної діяльності для її активізації;

n – кількість показників, що характеризують дію факторів.

Для оцінки впливу факторів на інвестиційне забезпечення сталого розвитку в регіоні доцільно використати інструментарій кореляційно-регресійного аналізу.

Методика кореляційно-регресійного аналізу включає кілька послідовних етапів, які систематично виконуються з метою отримання надійних результатів. Ці етапи можуть бути описані наступним чином:

1. **Систематизація вихідних даних:** Першим кроком у кореляційно-регресійному аналізі є структурування та організація початкових даних з метою підготовки їх для подальшого аналізу.
2. **Нормування даних:** Нормування даних включає в себе процес перетворення даних так, щоб їхні значення були віднесені до певної шкали або діапазону, що дозволяє зробити їх порівнюваними.
3. **Відбір факторів та кореляційний аналіз:** На цьому етапі визначаються фактори, які можуть впливати на змінну, що досліджується. Кореляційний аналіз служить для визначення зв'язку між цими факторами і досліджуваною змінною. Також

важливо перевірити дані на наявність мультиколінеарності (колінеарності між факторами).

4. **Побудова регресійної моделі:** На цьому етапі розробляється регресійна модель, яка враховує зв'язок між вибраними факторами і досліджуваною змінною. Після цього проводиться оцінка якості та адекватності цієї моделі.
5. **Оцінка адекватності моделі:** Для визначення, наскільки отримана регресійна модель адекватна, застосовується F-критерій Фішера. Цей критерій включає в себе перевірку гіпотези про статистичну незначущість регресійної моделі та визначення ступеня тісноти зв'язку. Розрахунок F-критерію Фішера є важливою частиною дисперсійного аналізу.
6. **Розрахунок Fфакт:** Фактичне значення F-критерію Фішера (Fфакт) розраховується за відповідною формулою та порівнюється з табличним (критичним) значенням F-критерію Фішера (Fтабл). Це допомагає визначити, чи є регресійна модель статистично значущою та чи має вона практичне застосування.

Зазначені етапи сприяють системному та науковому підходу до кореляційно-регресійного аналізу, що дозволяє отримати достовірні результати та використовувати їх для прийняття обґрунтованих рішень.

Fфакт розраховується за формулою:

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} \frac{(n-m-1)}{m}, \quad (7.8)$$

де n – число дослідів;

m – кількість включених у регресію факторів, які чинять суттєвий вплив на показник;

R – коефіцієнт детермінації.

Практичне використання результатів моделювання насиченості інвестицій у конкретному регіоні реалізується під час створення матриці стратегічних перспектив сталого розвитку даного регіону. На

основі аналізу і діагностики інвестиційної діяльності, а також проведеного моделювання, визначаються міжрегіональні відмінності. Ці відмінності використовуються для формулювання рекомендацій щодо створення стратегії по активізації інвестиційної діяльності в регіоні.

Таким чином, запропонована методика має змогу здійснювати комплексний аналіз умов для залучення інвестицій, визначаючи рівень правового регулювання, ступінь захисту прав інвесторів, доступність фінансових ресурсів та інфраструктури для бізнесу. За результатами її реалізації можна визначити сектори економіки, які мають найбільший потенціал для інвестиційного зростання в контексті єврорегіонального розвитку, встановити конкурентні переваги та недоліки регіону порівняно з іншими ринками, що сприяє розробці стратегій підвищення конкурентоспроможності.

Особливість методики полягає в здатності виявлення факторів, які можуть бути ключовими для іноземних інвесторів при виборі регіону для інвестування.

Методика діагностики є важливим інструментом для розробки стратегій розвитку та планування заходів для створення сприятливого інвестиційного середовища. Її роль полягає у створенні об'єктивного інструменту для прийняття стратегічних рішень щодо привабливості регіону для інвесторів, а також визначення потенційних напрямків співпраці між регіонами з метою сприяння їхньому спільному розвитку. Методика діагностики інвестиційної діяльності виступає важливим інструментом для формування політики та стратегій, спрямованих на стале зростання та підвищення конкурентоспроможності регіонів у контексті єврорегіонального співробітництва.

РОЗДІЛ 8.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

8.1. Сучасний стан інвестиційної привабливості в Україні

Інвестиційна привабливість має вирішальне значення для національної економіки, оскільки інвестиції виступають як ключовий стимулятор структурної перебудови економічного сектору та розв'язання соціально-економічних проблем. Активізація інвестиційної діяльності і формування інвестиційних ресурсів становлять основу економічного зростання. Інвестиції виступають важливою складовою розвитку окремих галузей, а також є невід'ємними від інноваційних процесів і ключовими факторами сталого економічного зростання.

Україна має значний потенціал для приваблення іноземних інвестицій завдяки своєму вигідному географічному розташуванню, великому ринковому потенціалу, наявності вільних економічних зон, природним ресурсам, потужному виробничому потенціалу, доступній та кваліфікованій робочій силі та іншим ключовим факторам.

Проте обсяги іноземних інвестицій в Україну залишаються на низькому рівні і не відповідають потенціалу країни для забезпечення енергійного економічного росту. Ця ситуація зумовлена рядом факторів, які не лише гальмують інвестиційні процеси в Україні, але також негативно впливають на загальний економічний розвиток країни.

До початку війни Україна регулярно покращувала свої показники інвестиційного клімату в індексі Doing Business Всесвітнього банку (рис. 8.1). У 2020 році Україна посідала 64-те місце серед 190 економік, що свідчило про позитивний тренд та підвищення на 7 позицій порівняно з попереднім роком. Спостерігалось покращання процедур отримання дозволів на будівництво, підключення до

електроенергії, захисту міноритарних інвесторів та зовнішньої торгівлі (Пивовар П. В., Макаренко О. М., 2022).

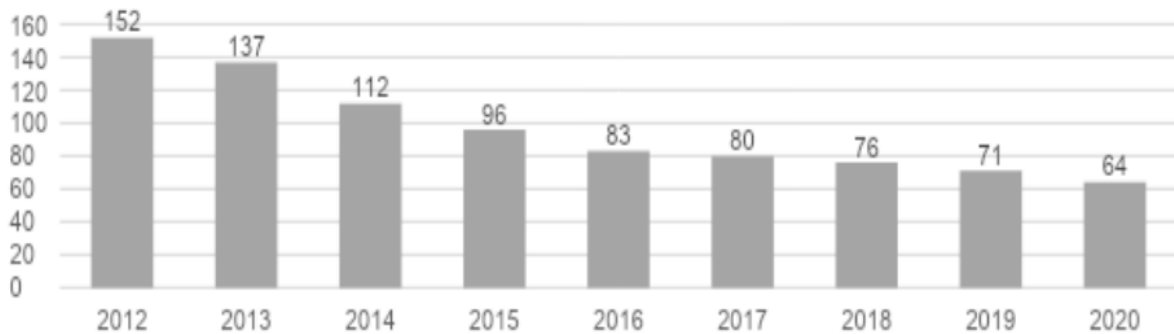

Рис. 8.1. Позиція України в рейтингу Doing Business, 2012-2020

У контексті дослідження особливостей інвестиційного забезпечення сталого розвитку в Україні слід відзначити наступне. Згідно з аналізом, проведеним Європейською Бізнес Асоціацією (ЕБА), індекс інвестиційної привабливості України в першому півріччі 2022 року склав лише 2,17 бала з можливих 5, що свідчить про помітне зниження цього показника порівняно з рівнем 2,73 у 2021 році (Індекс інвестиційної привабливості України відновився до «ковідного» значення, 2022). У цьому відношенні слід враховувати вплив двох ключових факторів у 2022 році на інвестиційну ситуацію в Україні: спалаху пандемії COVID-19 та повномасштабної агресії з боку російської федерації. Хоча вплив пандемії поступово зменшувався через адаптацію економіки та суспільства, але війна призупинила процес розвитку української економіки, створивши серйозні виклики для забезпечення її сталого росту.

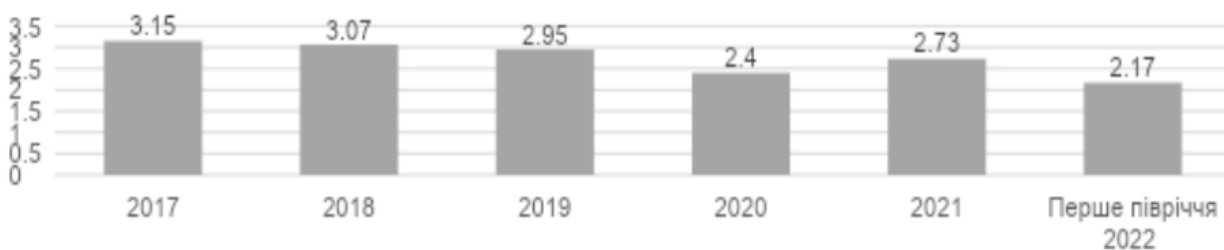

Рис. 8.2. Індекс інвестиційної привабливості України, 2017-2022

Після початку війни інвестиційна привабливість України значно погіршилася через підвищені ризики та нестабільність щодо прибутковості. Згідно з даними InVenture, у 2022 році обсяг оголошених та успішно завершених угод про злиття та поглинання (M&A) в Україні, включаючи корпоративні та венчурні сектори, зокрема технологічний, склав (Inventure, 2022):

Обсяг угод M&A в Україні:

- 2022 рік: \$305 мільйонів.
- 2021 рік: \$2,7 мільярда.

Україна відома як важливий експортер сільськогосподарської продукції, і протягом останніх років вона посідає лідируючі позиції:

Топ-позиції України у світовому експорті:

1. Експорт зерна (після США).
2. Постачання соняшникової олії.

Україна також є великим постачальником сировини, такої як зерно, залізна руда та різні інші товари, включаючи чорні метали та комплекти дротів запалювання. Проте для досягнення подальшого розвитку та диверсифікації секторів економіки необхідні іноземні інвестиції.

Протягом першого року війни, згідно з оцінками Світового банку (Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову, 2023) та його партнерів, найбільший обсяг збитків був зафіксований у таких секторах: житловий (понад 38% загального обсягу збитків), транспортний (близько 26%), сфера енергетики (приблизно 8%), промисловий та торговий (близько 8%), а також аграрний сектор (приблизно 7%).

На січень 2023 року загальні збитки, завдані економіці України, включаючи руйнування житлових і нежитлових об'єктів та інфраструктури, становлять \$143,8 мільярда. Одночасно, оцінки Світового банку свідчать про потребу в \$411 мільярдах для відновлення країни. Загальні фінансові потреби для плану відбудови України, які оцінює уряд України, складають \$750 мільярдів на період з 2023 по 2032 рік.

Загальні збитки, втрати та потреби за секторами за перший рік війни в Україні

(млрд. дол. США)

Сектори	Збитки/Пошкодження	Втрати	Потреби
Житлове будівництво	50,4	17,2	68,6
Освіта і наука	4,4	0,8	10,7
Охорона здоров'я	2,5	16,5	16,4
Соціальний захист та забезпечення засобів існування	0,2	4,2	41,8
Культура і туризм	2,6	15,2	6,9
Енергетика та видобуток корисних копалин	10,6	27,2	47,0
Транспорт	35,7	31,6	92,1
Телекомунікації та цифрові технології	1,6	1,6	4,5
Водопостачання та санітарія	2,2	7,5	7,1
Муніципальні послуги	2,4	3,0	5,7
Сільське господарство	8,7	31,5	29,7
Торгівля та промисловість	10,9	85,8	23,2
Управління водними ресурсами	0,4	0,3	8,9
Фінанси та банківська справа	0,0	6,8	6,8
Довкілля, управління природними ресурсами і лісове господарство	1,5	0,5	1,5
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0,2	0,5	1,5
Управління та публічна адміністрація	0,3	1,4	0,6
Управління безпекою від вибухів	-	37,6	37,6
Загалом	134,7	289,1	410,6

**Джерело: World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations (2023). Ukraine rapid damage and needs assessment.*

Під впливом цих руйнувань і збитків спостерігається значний вплив на економіку України, що призводить до істотного зменшення ВВП на 29,2% у 2022 році та різкого зростання рівня бідності від 5,5% до 24,1% у цей період. Сумарні потреби у відновленні, на момент 24 лютого 2023 року, оцінюються на рівні 411 мільярдів доларів США. Для подолання цих проблем розглядаються такі можливі шляхи відновлення:

1. Інвестиції в транспортний сектор (22%), що сприятиме відновленню і покращенню транспортної інфраструктури для полегшення руху та постачання ресурсів.
2. Відновлення житлового фонду (17%), зокрема реконструкція та відновлення житлових об'єктів, щоб забезпечити місця для проживання.
3. Інвестиції в енергетичний сектор (11%), спрямовані на відновлення та модернізацію енергетичної інфраструктури для забезпечення стабільного енергопостачання.
4. Заходи у сфері соціального захисту та життєдіяльності (10%), щоб надати підтримку і допомогу постраждалим населенням та відновити соціальну інфраструктуру.
5. Інвестиції в протидію небезпечним ситуаціям (9%), з метою забезпечення безпеки та попередження можливих кризових ситуацій.
6. Підтримка сільського господарства (7%), щоб забезпечити продовольчу безпеку та підтримати сільських жителів.

Враховуючи обсяг цих інвестицій та спрямований на рішення цих проблем потенціал, можливо досягти ефективного відновлення та розвитку України після воєнного конфлікту.

Таким чином, інвестиції стають критичним фактором для економічного відновлення країни, створення нових робочих місць та забезпечення довгострокової стабільності. Україна має значний потенціал для приваблення інвестицій завдяки розвиненій інфраструктурі, доступу до ринків та високорозвиненим технологіям.

8.2. Аналіз інвестиційного потенціалу України

Аналіз інвестиційної привабливості України вказує на наявність як сильних, так і слабких сторін. Серед слабких сторін можна відзначити високий геополітичний ризик, пов'язаний з політичною нестабільністю та військовим конфліктом з росією, нестабільність економіки, високий рівень інфляції і вразливість обмінного курсу, недостатньо ефективну правову базу та бізнес-середовище, а також великий державний борг та зростаючий рівень безробіття та бідності.

Однак є і переваги інвестування в Україну, включаючи її стратегічне географічне положення, багаті природні ресурси, розвинене сільське господарство, угоду про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС, великий ринок споживачів, кваліфіковану та доступну робочу силу та якісну систему освіти.

Російське вторгнення в Україну завдало серйозної шкоди економіці та інфраструктурі країни, що вимагає відновлення. У цьому контексті був розроблений Цільовий план економічного відновлення, який спрямований на відшкодування збитків і покращення якості життя українців. Цей план також враховує завдання залучення інвестицій та підприємництва.

Основні ризики інвестування в Україну, що обмежують її інвестиційний потенціал:

1. Геополітичний ризик: Україна зіткнулася з високим геополітичним ризиком через конфлікт з Росією, який розпочався у 2014 році.

2. Економічна нестабільність: Висока інфляція та коливання валютного курсу призвели до економічної нестабільності.

3. Правова база та бізнес-середовище: Корупція та слабкі права власності становлять значну проблему для інвесторів.

4. Державний борг: Державний борг України зріс до високого рівня в останні роки.

5. Безробіття та бідність: Підвищення рівня безробіття та бідності також є серйозними викликами.

На противагу цьому можна виділити *низку переваг для інвестицій в Україну*:

1. Географічне положення: Україна розташована між Європою та Азією, що надає їй стратегічну важливість.

2. Природні ресурси: Країна має значні запаси залізної руди і марганцю.

3. Сільське господарство: Україна має великий відсоток орних земель.

4. Торговельні угоди: Україна має угоди про асоціацію та вільну торгівлю з ЄС.

5. Ринок споживачів: Україна має один із найбільших ринків у Європі.

6. Робоча сила: Країна має кваліфіковану та доступну робочу силу, особливо в сфері ІТ.

7. Система освіти: В Україні багато кваліфікованих спеціалістів у галузі високих технологій.

Зусилля України спрямовані на відновлення після конфлікту та залучення іноземних інвестицій для сприяння сталому розвитку країни.

Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС відкриває нові можливості, такі як підтримка економічного зростання, посилення охорони, внесок у реалізацію Зеленої угоди ЄС та розвиток інновацій.

Ініціатива Advantage Ukraine, запущена у вересні 2022 року, спрямована на залучення інвестицій у ключові сектори економіки України, такі як оборонна промисловість, металургія, сільське господарство, енергетика, фармацевтика, природні ресурси, логістика та інфраструктура, меблева та деревообробна промисловість.

Наразі головним завданням України є об'єднання зусиль для відновлення економіки та робота над відкритішим для міжнародного

бізнесу середовищем, що сприятиме залученню іноземного капіталу та інтелектуальної власності, сприяючи тим самим створенню нових ресурсозберігаючих виробництв та технологічного розвитку країни.

Україна, незважаючи на випробування, має надзвичайно великий потенціал для інвестицій, який варто визначити та використовувати вже сьогодні. Порушення та руйнування, спричинені конфліктом, можуть бути розглянуті як можливість для перезавантаження та створення нового майбутнього України, враховуючи досвід інших країн.

Інвестиції є невід'ємною складовою відновлення та розвитку України, їх можна розглядати як основу для подальшого розвитку країни. Висока активність підприємців, їхня ініціативність, творчість і рішучість створюють сприятливе середовище для інвестицій.

8.3. Основні аспекти формування інвестиційного клімату в Україні

Донедавна, основні аспекти, які впливали на формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні та визначали її інвестиційну привабливість, включали недоліки у законодавчій базі, проблеми в сфері захисту інтересів інвесторів, високий рівень корупції, геополітичні та економічні загрози, а також глобальний економічний спад, спричинений пандемією COVID-19 та інші фактори, пов'язані з інфраструктурою, логістикою і соціальними аспектами.

Проте, починаючи з російського вторгнення та інших подій в геополітичному та економічному контексті, стан інвестиційного клімату в Україні став погіршуватися прогнозовано, що відразу відобразилося на показниках інвестиційної привабливості країни. На сьогоднішній день, для відновлення та економічного розвитку України, власних фінансових ресурсів недостатньо, і гостро виникає потреба в залученні іноземних інвестицій. Згідно з прогнозами, для

компенсації завданих збитків Україні потрібно близько 1,1 трлн доларів США.

Для більш глибокого розуміння впливу геополітичної ситуації на інвестиційний ринок України, важливо провести аналіз обсягів залучення іноземних інвестицій за останні десять років і оцінити їхню динаміку. Виявлено численні коливання у рівнях інвестицій, які можуть свідчити про сповільнення розвитку вітчизняної економіки. Найбільший спад інвестицій спостерігався в 2014 році, коли обсяги інвестицій зменшилися в понад два рази (рис. 8.3).

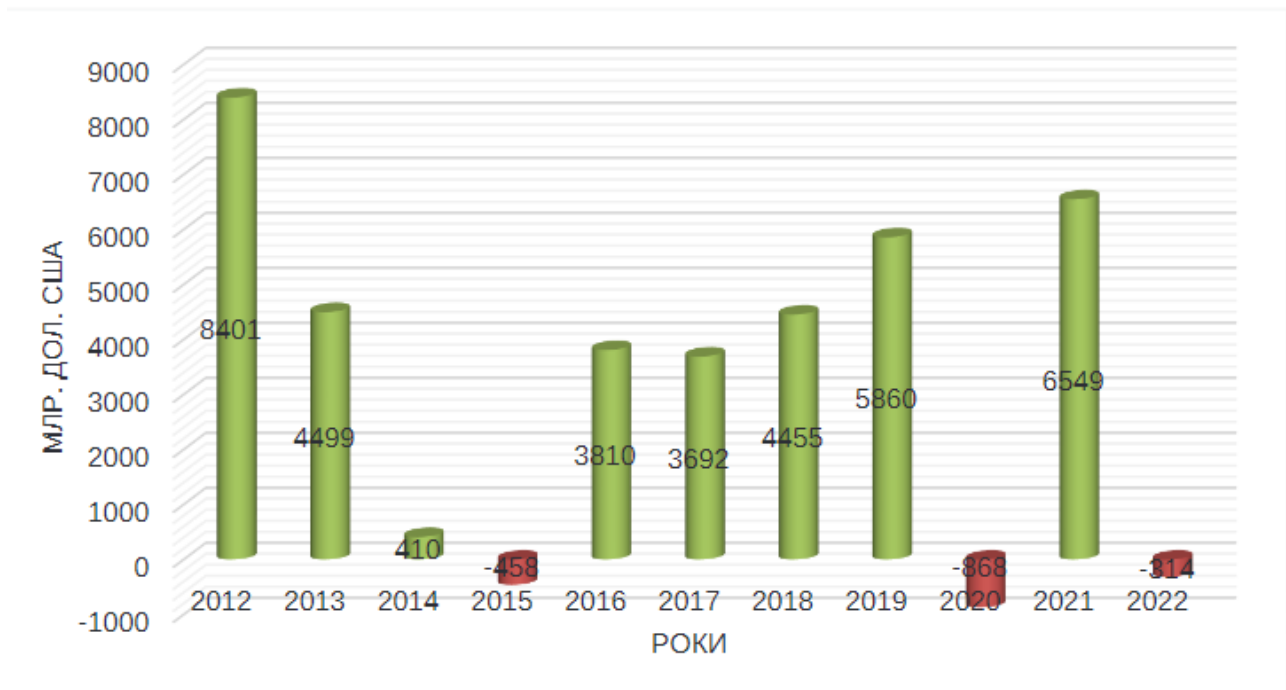

Рис. 8.3. *Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за 2012-2022 рр. (I-II квартали), млрд. дол. США*

**Джерело (Чапляк Н., 2022).*

За період 2014-2022 роки спостерігалась значна нестабільність, яка переважно була обумовлена геополітичними подіями, такими як військовий конфлікт на сході України, анексія Криму в 2014 році, пандемія COVID-19 у 2020 році та військовий напад росії в 2022 році.

У 2014-2015 роках Україна впровадила комплекс заходів з метою поліпшення умов для підприємництва, що сприяло відновленню

економіки. Важливими досягненнями в цьому контексті стали покращення 6 із 10 індикаторів, врахованих Світовим Банком. Ці результати були досягнуті завдяки удосконаленню процедур захисту прав акціонерів та розширенню доступу до відкритих баз даних щодо вигодонабувачів. Це сприяло підвищенню прозорості при укладенні угод для акціонерів та спрощенню дозвільних процедур у сфері будівництва.

Важливо відзначити, що цей позитивний розвиток відбувся в умовах світової економічної кризи, спричиненої пандемією COVID-19. Введення карантинних обмежень призвело до переходу щонайменше 40% підприємств до онлайн-середовища, включаючи підприємців в Україні. Це призвело до помітного зменшення інвестиційної активності (Чапляк Н., 2022).

Унікальність поточної ситуації полягає в тому, що світова економіка до цього часу не відновилася від глибокої глобальної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, яка фактично є найсерйознішою кризою за останні 100 років. Ця нестабільність глобальної економіки підсилюється активними бойовими діями, що відбуваються на території України. На сьогоднішній день важко точно передбачити обсяги збитків, завданих Україні через події цього року. За даними Міністерства економіки станом на червень 2022 року прямі економічні збитки становлять 565 мільярдів доларів США, з них 119 мільярдів доларів США припадають на втрати в інфраструктурі та 91 мільярд доларів США на втрати цивільних об'єктів. У зв'язку з військовим конфліктом Україна також втратила 54 мільярди доларів США капітальних інвестицій (Мелешко І., 2022).

У цій ситуації Україна вжила ряд заходів для реагування, включаючи запровадження податкових пільг, створення різноманітних програм для переміщення бізнесу разом із обладнанням та робочою силою з районів, постраждалих від військових дій, у безпечні регіони країни. Також було здійснено заморожування виплат за кредитними та іпотечними угодами,

надання безвідсоткових позик та субсидій фермерам для посівної кампанії та надання фінансової підтримки тимчасово переселеним особам та інші заходи.

За прогнозами Світового Банку, якщо активні бойові дії на території України не завершаться найближчим часом і не відновиться експорт зернових культур, то за підсумками 2022 року Україну може очікувати спад ВВП на рівні 45 %. З огляду на те, що на сьогодні Україна має обмежений доступ до світових фінансових ринків, фінансування бюджету та підтримка міжнародних резервів можливі завдяки фінансовій допомозі країн-партнерів.

8.4. Відновлення інвестиційної діяльності в Україні у повоєнний період

Відновлення інвестиційної діяльності в Україні у повоєнний період є необхідним кроком для забезпечення стабільності та розвитку країни який вимагає комплексних заходів та стратегій, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, розвитку підприємництва та відновлення економічних зв'язків.

На сьогоднішній день, для відновлення та економічного розвитку України, власних фінансових ресурсів недостатньо, і гостро виникає потреба в залученні іноземних інвестицій. Одним із ключових елементів відновлення інвестиційної діяльності є налагодження єврорегіонального співробітництва, яке є перспективним інструментом для залучення інвестицій та реалізації спільних проектів. Єврорегіональне співробітництво сприяє економічному зростанню та зміцненню міжнародних відносин, обміну досвідом і технологіями.

Згідно з прогнозами, для компенсації завданих збитків Україні потрібно близько 1,1 трлн доларів США (Ukrinform, 2022).

З урахуванням вище викладених обставин, до **ключових напрямів державної політики**, спрямованих на активізацію

залучення інвестицій та збільшення обсягів інвестиційних угод, можна віднести наступні:

1. Потужний природно-ресурсний потенціал.
2. Наявність кваліфікованих робочих кадрів, здатних швидко адаптуватися до новітніх технологій виробництва.
3. Низькі заробітні плати.
4. Близькість до країн Європейського Союзу та сприятливе розташування взагалі.
5. Наявність перспективних галузей, які вимагають інвестицій, і достатнє число інноваційних бізнес-ідей та проектів.

Позитивні зміни у розвитку соціально-економічного середовища для залучення інвестицій, швидка адаптованість країни до зовнішніх факторів, ризиків та світових збурень.

З урахуванням вищезазначеного, з метою стабілізації економічного стану та його відновлення після конфлікту, уряд буде вживати комплекс заходів, спрямованих на створення додаткових робочих місць, контроль над інфляцією та приваблення фінансових ресурсів з-за кордону. У цьому контексті дієвими заходами стануть:

1. Створення нових підприємств та значне оновлення існуючих, що мають важливе значення для критичної інфраструктури.
2. Розвиток перспективних секторів економіки, таких як промисловість, інформаційні технології, дослідження в лабораторіях та інші.
3. Проведення оптимізації системи оподаткування як для вітчизняних, так і для іноземних бізнесів.

Відновлення виробничого потенціалу економіки, сприяння сприятливому діловому середовищу та підвищення інвестиційної привабливості дозволять залучати іноземні інвестиції, поступово зменшуючи залежність від зовнішньої допомоги. Варіанти відновлення відрізняються для кожної країни і визначаються її економічними, геополітичними та культурними особливостями. Необхідними інструментами для відновлення після конфлікту є

лібералізація економіки, активна створення нових робочих місць державою, спрямованість на експорт і значний приплив зовнішніх фінансових ресурсів.

Незважаючи на складні обставини, Україна визначила свою візію майбутнього – стати сильною європейською країною, привабливою для іноземних інвестицій. Ця візія стала основою для розробки та впровадження Плану Відновлення України, спрямованого на прискорення стійкого економічного зростання. План відновлення України передбачає комплексний підхід та визначає ряд Національних програм, спрямованих на досягнення ключових результатів. Ці програми охоплюють різні сфери економіки та соціального розвитку країни і створюють сприятливі умови для інвестицій та підтримки підприємницької активності. План передбачає значні видатки, що оцінюються приблизно в \$750 мільярдів до 2032 року (Слово і діло, 2022). Це свідчить про чіткий та амбіційний шлях до відновлення та розвитку, здатний привернути значні інвестиції.

Відновлення України, згідно з розрахунками Національної Ради Відновлення, має десятирічний горизонт і вимагає \$750 мільярдів інвестицій. Перший етап передбачає залучення приблизно \$60-65 мільярдів цього року, і наступні чотири роки будуть приділені «швидкому відновленню», де особлива увага буде приділятися відновленню найбільш критичної інфраструктури, такої як лікарні та мости. Останній етап – «модернізація» – передбачатиме витрати приблизно \$400 мільярдів з 2026 по 2032 рік (Unian, 2022).

У плані фінансування відновлення України на суму \$750 мільярдів розглядається розподіл коштів з урахуванням різноманітних джерел та напрямків використання:

- *Партнерські гранти (\$250-300 мільярдів)*: Ця частина коштів передбачена для забезпечення оборони, безпеки, а також відновлення житлового фонду та інших стратегічно важливих сфер. Гранти від

міжнародних партнерів можуть стати ключовим джерелом фінансування для невідкладних потреб країни.

- *Кредити від партнерів (\$200-300 мільярдів)*: Цей фінансовий інструмент планується використовувати для модернізації інфраструктури, підтримки фінансової системи та реалізації інших проектів розвитку. Кредити можуть бути спрямовані на довгострокові проекти, сприяючи сталому економічному зростанню.

- *Приватні інвестиції (\$250 мільярдів)*: Розглядається залучення значної суми приватних інвестицій для розвитку інфраструктури та інших сфер економіки. Це може включати проекти у сферах енергетики, транспорту, технологій та інновацій.

Уряд України планує залучити дві третини від суми від міжнародних партнерів, що свідчить про намір активно співпрацювати з міжнародним співтовариством для забезпечення успішної реалізації проектів відновлення. Додатково, розглядається можливість використання арештованих російських активів в інших країнах як додаткового резерву фінансування. Також, певна частина коштів буде виділена з бюджету України, що підкреслює важливість внутрішнього фінансування для успішної реалізації планів відновлення.

Навіть в умовах війни Україна має значний потенціал для відновлення та розвитку єврорегіонального співробітництва. Перш за все, стратегічне географічне розташування України як транспортного хабу між Європою та Азією залишається незмінним, що надає переваги для торгівлі та інвестицій, особливо після завершення конфлікту. Відновлення та розвиток інфраструктури, зокрема транспортної, буде ключовим для забезпечення ефективності бізнесу.

По-друге, Україна має значний потенціал у різних галузях, таких як сільське господарство, енергетика, технології та інновації. Інвестиції в ці сектори можуть стимулювати економічне відновлення та забезпечити стійкий ріст у майбутньому. Крім того, наявність кваліфікованої робочої сили та високий рівень освіти створюють

сприятливі умови для розвитку інноваційних проектів та високотехнологічних підприємств.

По-третє, ринок України має значний потенціал для зростання та розширення. Населення країни становить мільйони потенційних споживачів, і зростаючий середній клас створює додатковий імпульс для інвесторів. Відновлення економіки після війни може створити нові можливості для розвитку ринку та забезпечити високий попит на товари та послуги.

Однією з ключових переваг інвестування в Україну є першорядність. Ті, хто першими вкладатимуть кошти в відновлення та розвиток країни, можуть отримати значні переваги. Україна потребує фінансування для відновлення пошкоджених інфраструктурних об'єктів, будівництва нових підприємств та створення робочих місць. Інвестори, які вже сьогодні інвестують в Україну, можуть мати значну перевагу в майбутньому, коли країна вийде з війни та розпочне економічне відновлення.

Отже, інвестування в Україну, навіть в умовах війни, є обґрунтованим та перспективним рішенням. Великий потенціал для відновлення, стратегічне розташування, ринкова економіка та перевага першорядності дозволяють бачити переваги та можливості українського ринку для успішного бізнесу та інвестицій.

РОЗДІЛ 9. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ СФЕР ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ

9.1. Оцінка капітальних інвестицій за видами економічної діяльності

Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства, що є важливою галуззю її економіки. Ця галузь не лише забезпечує країну продовольчою незалежністю, але і створює значну кількість робочих місць для сільського населення. Сільське господарство складає понад половину фонду споживання населення та займає провідну позицію в товарній структурі експорту, що призводить до позитивного зовнішньоторговельного сальдо.

Сільське господарство завжди було однією з ключових сфер економічного розвитку України, як з погляду зовнішньої торгівлі, так і внутрішньої економіки. Організація виробництва продуктів харчування та забезпечення нації їжею є важливою в усі часи. Це впливає не лише на життєздатність країни, але і на різноманітні аспекти громадянського життя.

Територіально, Україна має найбільшу площу сільськогосподарських земель в Європі, а саме близько 41 мільйона гектарів, з яких 80% (32,5 мільйона гектарів) використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Українські фермери користуються перевагами родючих ґрунтів та помірного клімату, що сприяє їхньому успіху в сільському господарстві.

Сільське господарство включає низку галузей, а основними серед них є рослинництво і тваринництво. Україна, як країна, має провідний напрям у рослинництві, що становить приблизно 72% виробництва (Солонина Є., 2021).

Рослинництво поділяється на кілька підгалузей, включаючи:

- Рільництво.

- Плодівництво.
- Луківництво.

У рільництві виділяють такі сфери:

Зернове господарство, що спеціалізується на вирощуванні хлібних культур, таких як озима і яра пшениця, жито, гречка, просо, рис, ячмінь, вівсянка, кукурудза, горох і квасоля.

- Виробництво технічних культур.
- Вирощування кормових культур.
- Овочівництво.
- Картоплярство.
- Баштанництво.

Плодівництво, у свою чергу, включає:

- Садівництво.
- Ягідництво.
- Виноградарство.

Луківництво охоплює використання та поліпшення природних луків, а також створення штучних сіножатей і пасовищ.

Другою за важливістю галуззю в тваринництві України є свинарство, яке має вирішальне значення для забезпечення населення продуктами харчування, такими як м'ясо, сало і жир, а також є джерелом сировини для легкої промисловості, зокрема, шкірою і іншими виробами. Підприємства, що спеціалізуються на свинарстві, переважно зосереджені в густонаселених районах з розвиненим овочівництвом і доступом до відходів харчової промисловості. Основними районами постачання продукції свинарства є Лісостеп і Степ.

Україна на сьогодні є глобальним лідером у сфері експорту соняшникової олії та зернових культур. Зараз обсяги виробництва зернових в Україні становлять приблизно 40-50 мільйонів тонн щорічно, що дозволило країні відновити свою позицію як найбільшого постачальника зернових на світові ринки.

Проте розвиток фермерських господарств в Україні потребує особливої уваги через ряд проблем. Серед них важливість відстає від сучасних тенденцій у впровадженні інноваційних сільськогосподарських технологій, які часто залишаються недосяжними для більшості фермерів через їх високу вартість. Також існує проблема нестачі стартового капіталу, який може бути використаний для побудови ефективних виробництв.

Для вирішення цих проблем необхідно надавати фермерам пільгові кредити зі зниженими відсотковими ставками. Паралельно з цим важливо забезпечити гарантії щодо збуту сільськогосподарської продукції за вигідними цінами і створити умови, за яких фермерські господарства зможуть оновлювати свою технічну базу, переходячи на більш сучасні технології.

Для забезпечення сталого розвитку українського сільського господарства та залучення інвестицій у цю галузь, потрібно вжити наступних заходів:

1. Стимулювати розвиток систем зрошення не лише на півдні, а й в центральних районах України. Це допоможе підвищити врожайність та зменшити ризики в сільському господарстві, що, в свою чергу, зробить цю галузь більш привабливою для інвесторів.

2. Створити повноцінний ринок землі, що сприятиме інвестиційному розвитку сільськогосподарського сектору та підвищить його конкурентоспроможність.

3. Збільшувати частку доданої вартості в сільському господарстві, шляхом стимулювання виробництва та експорту готових товарів, таких як борошно та олія, а не лише сировини. Це зробить галузь більш прибутковою та привабливою для інвесторів.

4. Не обмежувати ціноутворення та експорт сільськогосподарської продукції. Якщо ця галузь приносить прибуток для економіки, то держава матиме фінансові ресурси для підтримки малозабезпечених верств населення. В іншому випадку, ця

галузь може потрапити в тінь, як це відбувається в росії через «експортні мита».

5. Зменшувати ризики для галузі, зокрема, пов'язані з сезонними стрибками цін на паливно-мастильні матеріали, що може впливати на виробництво та вартість сільськогосподарської продукції. Це створить стабільні умови для інвестицій у сільське господарство.

9.2. Енергетика та зелена енергія

У 2021 році енергетичний сектор України перебував у стані стратегічної неоднозначності, що має безпосередній вплив на інвестиційний клімат та сталий розвиток країни в контексті енергетичної політики. Основні аспекти цієї неоднозначності були пов'язані з сектором **відновлюваних джерел енергії (ВДЕ)**, який відігравав ключову роль у забезпеченні сталого розвитку та реалізації екологічних цілей.

З одного боку, Український уряд ініціював послідовне виконання зобов'язань, передбачених Меморандумом «Про Взаєморозуміння щодо врегулювання проблемних питань у сфері відновлюваної енергетики України», укладеним у червні 2020 року. Ця ініціатива спрямовувалася на вирішення актуальних питань між Урядом України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), Українською вітроенергетичною асоціацією та Європейсько-Українським енергетичним агентством. У рамках цього меморандуму Уряд України розпочав етапну виплату заборгованості перед виробниками ВДЕ, накопиченої попередніми роками. Це сприяло створенню позитивних сигналів для інвесторів та сприяло підтримці розвитку сектору ВДЕ (Оберкович С., 2022).

З іншого боку, національні та громадські ініціативи, зокрема, об'єднання «Ліга Антітраст», націлювалися на визнання «зеленого»

тарифу як незаконної державної підтримки або як такого, що був прийнятий у неконституційний спосіб.

Слід також відзначити, що з точки зору сталого розвитку, Уряд України приєднався до Глобального вітроенергетичного маніфесту на COP26, зобов'язавшись досягти повного припинення внутрішнього споживання вугілля до 2035 року та зупинити теплогенерацію, починаючи з 2022 року. Однак в контексті розвитку атомної енергетики та прийняття державної програми до 2026 року, існували суперечливість та конфлікт інтересів.

Наприкінці 2021 року Верховна Рада України прийняла та Президент підписав закон про розвиток систем накопичення енергії, що сприяє стабілізації ВДЕ. Проте, ініціативи щодо введення акцизного податку на електроенергію з ВДЕ викликали опозицію з боку виробників ВДЕ.

Російська війна на території України у лютому 2022 року створила додаткову нестабільність у секторі ВДЕ через активні бойові дії, пошкодження та окупацію енергетичних об'єктів, а також завдали штучних викликів для ринку.

Проте, політична воля Європи до максимального зменшення залежності від російського викопного палива та активний розвиток ВДЕ залишають надію на сталий розвиток українського ринку ВДЕ. Україна стала важливим гравцем у цьому процесі, здобувши світове визнання за темпами розвитку ВДЕ та інвестиційною привабливістю в сфері низьковуглецевих джерел енергії та «зеленої» економіки. Інвестиції у ВДЕ стали пріоритетними, залучивши велику кількість прямих іноземних інвестицій, що підтримують сталий розвиток та стабільність сектору. Зараз український сектор ВДЕ відомий своєю конкурентоспроможністю та відкритістю перед іноземними інвесторами з числа різних країн. Головні міжнародні кредитори та інвестори активно долучаються до будівництва електростанцій на ВДЕ, що включають Європейський банк реконструкції та розвитку, Чорноморський банк торгівлі та розвитку, Американська міжнародна

фінансова корпорація розвитку (DFC), Федеральний банк землі Баварія BayernLB, Інвестиційний фонд для країн, що розвиваються (IFU), Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO) та багато інших. Географія інвестицій розповсюджується на різні країни, включаючи Китай, США, Великобританію, Німеччину, Нідерланди, Швецію, Данію, Норвегію, Францію, Люксембург, Бельгію, Іспанію, Канаду, Туреччину та інші (Неустроєв Ю. Г., 2021).

Пріоритетним завданням при інвестуванні у сталий розвиток енергетичної системи України є використання передових технологій галузі, акцентуючи увагу на аспектах, таких як енергоефективність, перспективність, надійність та сталість. Для цього країні необхідно активно працювати над розвитком законодавчої бази у чотирьох ключових напрямках:

- 1. Вуглецево-нейтральна та самодостатня енергосистема:** Цей напрямок визначає необхідність створення енергетичної системи, яка не викидає в атмосферу викиди парникових газів та здатна забезпечити себе ресурсами без залежності від імпорту. Інвестування в виробництво електроенергії з відновлюваних джерел, а також розвиток сховищ та технологій вуглецевого захоплення відіграють ключову роль у досягненні цієї мети.
- 2. Відновлювані джерела енергії:** Розвиток та модернізація відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі, вітряні генератори та гідроелектростанції, створює можливості для зменшення викидів CO₂ та забезпечення стабільного джерела електроенергії в майбутньому.
- 3. Побудова мікромереж та впровадження розумних енергосистем:** Розвиток мікромереж і смарт-технологій в енергетиці допоможе забезпечити децентралізацію та підвищити стабільність системи. Це також сприяє покращенню керування та оптимізації енергоспоживання.
- 4. Системи довготривалого зберігання енергії:** Один із ключових аспектів сталого розвитку енергетики - це розробка

ефективних систем зберігання енергії, які дозволять ефективно використовувати вироблену електроенергію з відновлюваних джерел, навіть коли вони не працюють (наприклад, в безвітряні дні або вночі).

Інвестування у ці напрямки сприятиме розвитку сталої та надійної енергетичної системи України, сприяючи при цьому зниженню викидів парникових газів, забезпеченню енергетичної незалежності та сприяючи сталому розвитку країни.

У сучасних умовах, коли **декарбонізація стає глобальним трендом**, спрямованість на цей напрямок при відновленні енергетичної системи України може стати сильним стимулом для повертання інвестицій у процес відбудови. Це відповідає світовим тенденціям та сприяє розвитку сталого та конкурентоспроможного енергетичного сектору країни.

З цієї причини актуальним стає вивчення та адаптація **четвертого енергетичного пакета ЄС**, який включає законодавчі ініціативи, і який є однією з важливих складових **Стратегії створення Енергетичного союзу**. Цей пакет може служити важливим керівництвом під час відновлення та реформування енергетичної системи України. Розпочати роботу щодо його впровадження в українських реаліях варто вже зараз.

Також важливим етапом є **інтеграція Об'єднаної енергетичної системи України (ЄЕСУ)** у загальноєвропейську енергосистему ENTSO-E, що передбачено **Угодою про асоціацію між Україною та ЄС**. Цей процес, незважаючи на труднощі та зміни через війну, має надзвичайну важливість для забезпечення енергетичної безпеки та розвитку України. Робота над інтеграцією повинна продовжуватися, враховуючи змінні обставини та забезпечуючи стабільність енергетичного сектору.

Узагальнюючи, розвиток сектору відновлюваних джерел енергії в Україні не лише відображає стратегічну спрямованість країни на досягнення сталого розвитку та екологічних цілей, але також виконує

важливу роль у забезпеченні інвестиційної привабливості України, сприяючи стабільності та розвитку національного енергетичного сектору.

9.3. Інфраструктура та транспорт

Повне відновлення української економіки не можливе без відбудови та модернізації логістичної інфраструктури. Це є незаперечною істиною. Сума безпосередніх збитків, завданих Росією українській інфраструктурі, промисловим об'єктам та виробничій логістиці, сягає майже 50 мільярдів доларів (Ульянова Л., Чайка Ю., 2021).

До повномасштабної російської агресії в Україні було понад 2,5 млн кв.м. складської інфраструктури, переважна більшість розташована на Київщині. Агресор знищив приблизно 382 тисячі кв.м. складських приміщень, зокрема понад 200 тисяч кв.м. складів було повністю руйновано (Логістична складова повоєнного відновлення: підходи та пошук ресурсів, 2023).

Частину зруйнованих логістичних комплексів вже відбудовано, також проводиться реконструкція пошкоджених складів. Наприклад, мережа супермаркетів «АТБ» реконструює два свої складські приміщення, а компанія «РЛС» відновлює свої склади у Броварах. Dragon Capital відновила одну з будівель логістичного комплексу West Gate Logistic.

Загалом у 2022 році вдалося відновити та побудувати понад 40 тисяч кв.м. складських приміщень. Однак завершення будівництва деяких об'єктів перенесли на наступні роки.

Зруйнування логістичної інфраструктури під час війни викликало потребу в модернізації та розвитку інфраструктури. Нова логістична інфраструктура повинна відповідати сучасним вимогам, зокрема, мати високий рівень цифровізації, автоматизовану систему управління, контроль параметрів середовища тощо.

Попит на оренду складської нерухомості значно зріс на Заході України, зокрема на Львівщині, Тернопільщині, Івано-Франківщині та Волині через релокацію підприємств та збільшення ділової активності. Це призвело до значного зростання вартості оренди складських приміщень у цих регіонах, майже вдвічі.

Унаслідок повномасштабної російської агресії в Україні, в тому числі знищено та пошкоджено 22% складських приміщень (Логістична складова повоєнного відновлення: підходи та пошук ресурсів, 2023).

Це не просто втрати у сфері зберігання різноманітних товарів для кінцевих споживачів. Без високоякісної та сучасної логістичної інфраструктури, включаючи склади та транспортні засоби, неможливе повноцінне відновлення виробничого сектору. Отже, завдання відбудови руйнівних наслідків ворожої агресії та створення нових промислових об'єктів повинні проводитися паралельно з відновленням та модернізацією системи логістики, яка є невід'ємною частиною виробничих ланцюгів.

Інфраструктурні проекти – це проекти, які мають велике соціальне та економічне значення та відзначаються високою доходністю. Вони є складними та включають у себе багато учасників.

Загалом, інфраструктурні проекти можна розділити на дві основні категорії:

1. Муніципальні проекти: ці проекти спрямовані на створення або відновлення інфраструктури, яка перебуває у комунальній власності, такі як будівництво місцевих доріг, інженерних мереж та інші об'єкти загального користування.

2. Приватні проекти залученням фінансових інститутів: ці проекти спрямовані на створення додаткових робочих місць, збільшення виробничих потужностей або створення нових об'єктів, а також на збільшення надходжень податків до державного бюджету. Серед них можуть бути модернізація агропромислових комплексів,

будівництво терміналів з модернізацією та переоснащенням та інші проекти.

Збільшення інвестицій у інфраструктурні проекти сприяє зростанню виробництва в короткостроковій перспективі, стимулює попит і збільшує виробничий потенціал підприємств в довгостроковій перспективі. Інфраструктурні проекти є капіталоемними та мають довгостроковий характер.

Інфраструктурний проект означає комплекс заходів і послідовність дій щодо створення або реконструкції певного об'єкта чи технологічного комплексу інфраструктури, його подальшої експлуатації та використання на основі проектної угоди. Ці проекти спрямовані на задоволення основних потреб населення та створення нової якісної інфраструктурної системи країни, що є основою переходу до інноваційного розвитку України.

Результатами інфраструктурних перетворень мають стати:

- Підвищення енергоефективності економіки, спрямоване на оптимізацію споживання енергоресурсів та зменшення екологічного впливу.
- Активне використання транзитного потенціалу країни, що сприятиме збільшенню торговельних та транспортних перевезень через Україну, збільшенню доходів від транзиту та розвитку логістичних інфраструктур.
- Залучення приватних інвестицій у інфраструктурні проекти, включаючи партнерство за принципами ДПП (державно-приватного партнерства), що сприяє створенню стабільних інвестиційних умов та спільному розвитку державного та приватного секторів.
- Створення нових робочих місць, зокрема у сфері будівництва та обслуговування інфраструктури, що сприяє зниженню безробіття та підвищенню соціального рівня населення.
- Забезпечення доступності для населення сучасних медичних послуг та розвиток інших сфер, які сприяють поліпшенню якості життя та розвитку країни в цілому.

Ці результати відображають важливі напрямки інфраструктурного розвитку, які сприятимуть сталому економічному і соціальному росту України.

9.4. Інновації та інформаційні технології

Інновації виступають важливими індикаторами рівня економічного зростання, їх продуктивність ґрунтується на тому, що знання та науково-технічний прогрес перетворились у сучасному світі на основні фактори розвитку економіки. Інновації визначаються як впровадження нових або значущо вдосконалених продуктів, послуг, процесів, методів організації чи систем у практику підприємства або управління, які призводять до покращення ефективності, конкурентоспроможності та створення нових можливостей.

Такому процесу сприяє адаптування стратегій інноваційного розвитку, яке визначається особливостями певної країни. Інноваційний розвиток дозволяє вибудувати модернізовану інфраструктуру постіндустріального суспільства. Це уявляється важливим завданням у рамках підвищення економічної безпеки країни, оскільки вона є джерелом отримання серйозних конкурентних переваг у системі координат глобальної економіки.

Інноваційна діяльність – це процес впровадження нових ідей, технологій, продуктів або послуг, спрямований на покращення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку (Ульянова Л., Чайка Ю., 2021). Інноваційна діяльність є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку, оскільки вона сприяє збалансованому зростанню, забезпеченню потреб сучасного суспільства та збереженню ресурсів для майбутніх поколінь (рис. 9.1.).

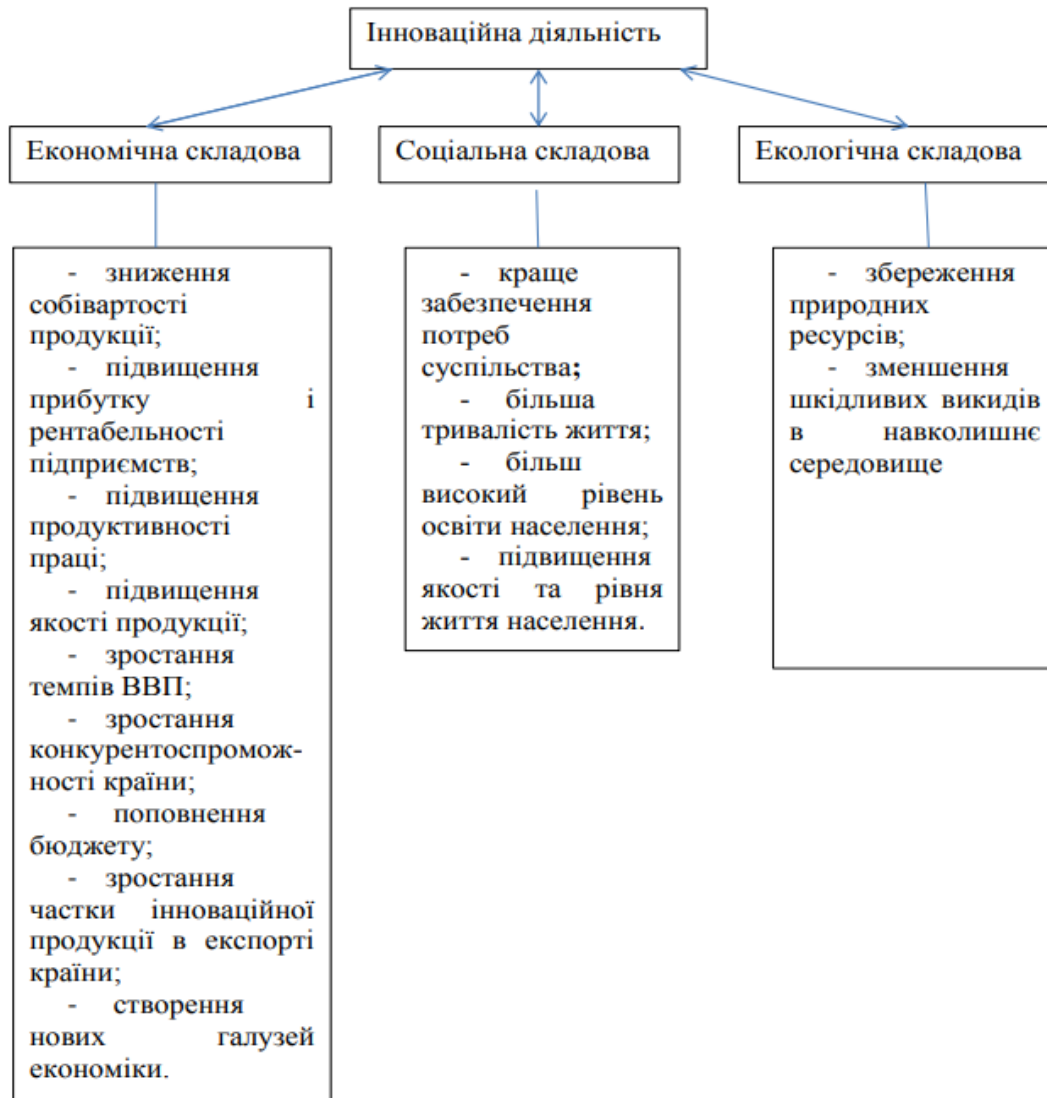

Рис. 9.1. Взаємозв'язок інноваційної діяльності та складових сталого розвитку економіки

*Джерело (Ульянова Л., Чайка Ю., 2021).

Водночас необхідно відмітити, що глобалізація значно впливає на процес впровадження інновацій та побудову інноваційного механізму. Вона привносить ряд можливостей для диверсифікації економіки.

Вибір інноваційної продукції має здійснюватися на основі певних критеріїв, зокрема орієнтації на потреби людини як кінцевого споживача і значущості на ринку у світовому масштабі. Побудова ринку інноваційних продуктів у формі мережі, у якій посередницькі структури замінені на вузли з високотехнологічними інформаційними

рішеннями є досить перспективною. Однак для формування ринку інновацій необхідно підтримувати на відповідному рівні науково-технічний потенціал та соціальне підприємництво.

Очевидно, що інноваційна діяльність є особливого роду підприємництвом, яке спрямоване на використання наукових знань з метою одержання прибутку. Ризик завжди присутній у інноваціях, оскільки будь-яке підприємство чи організаційна структура функціонує у досить складному середовищі, котре потребує постійної роботи над удосконаленням управлінських рішень та активізації діяльності щодо гарантування економічної безпеки даного господарського об'єднання.

Інноваційна політика держави має базуватися на створенні сприятливого інвестиційного клімату і сприяти взаємодії між бізнесом та науковими структурами. Впровадження інновацій сприяє підвищенню ступеня адаптивності економічних структур до умов зовнішнього середовища, створює базис для сталого розвитку та довгострокової стабільності.

Загрози інноваційної діяльності можуть виникнути на рівні забезпечення необхідними ресурсами інноваційного проекту, організації інноваційного процесу, а також на етапі вибору інноваційних продуктів та їх ринків. Ризик завжди присутній у інноваціях, і політика має сприяти зменшенню цього ризику та підтримувати інноваційну діяльність для забезпечення сталого розвитку економіки.

Аналізуючи економічну ситуацію в Україні, важливо відзначити низькі темпи розвитку інноваційного виробництва. Ця тенденція існує, не дивлячись на той факт, що Україна володіє необхідним науково-технічним потенціалом для створення й виробництва найсучасніших моделей авіаційної техніки, входить до десятки найбільших суднобудівних країн світу, і вітчизняна машинобудівна продукція займає провідне місце в Європі (рис. 9.2).

Рис. 9.2. Динаміка складових Індексу глобальних інновацій в Україні у 2017-2020 рр.

*Джерело (Ульянова Л., Чайка Ю., 2021).

Однак, за загальним рівнем інноваційної активності, Україна значно відстає від країн Європейського Союзу. Ця ситуація пояснюється комплексом проблем різного характеру, які історично склалися і поглиблюються у зв'язку з останньою політичною нестабільністю в країні.

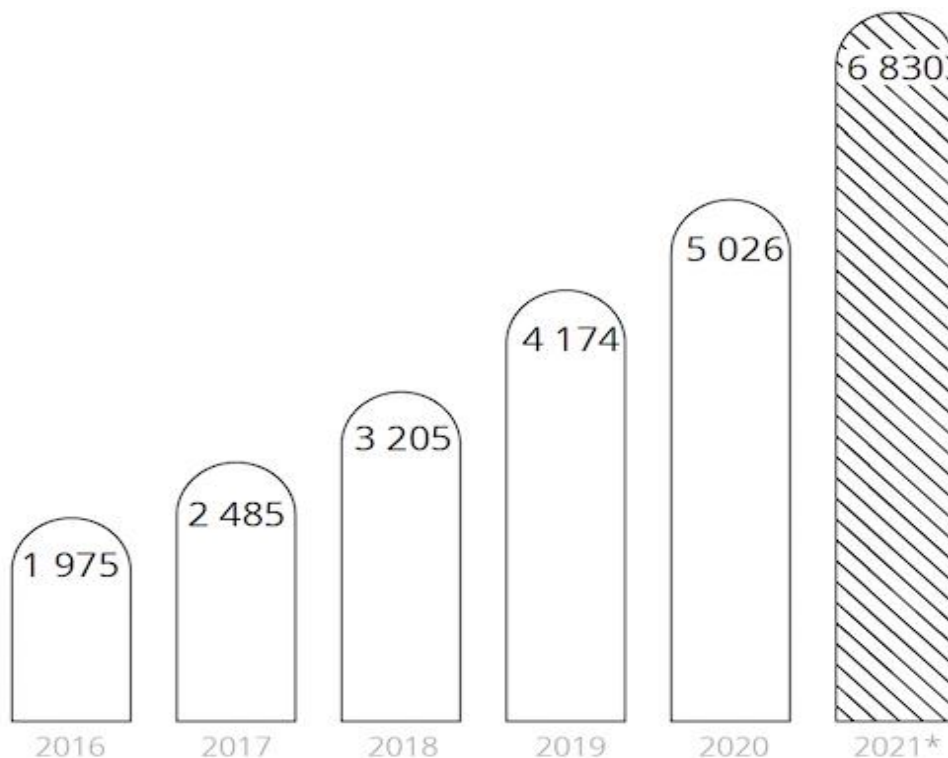
Україна, виступаючи як важливий гравець у сфері інформаційних технологій (ІТ), має чималий потенціал для забезпечення сталого розвитку країни. Декілька ключових аспектів визначають конкурентні переваги України у глобальному ІТ-ринку:

- 1. Найбільший ринок праці в ІТ-галузі:** Україна славиться своєю великою та висококваліфікованою робочою силою в галузі інформаційних технологій. ІТ-компанії привертають

талановитих фахівців, що сприяє подальшому розвитку та інноваціям.

- 2. Найвища кількість випускників із спеціалізацією в інформаційних технологіях:** Україна має значну кількість випускників, які спеціалізуються в області ІТ. Це створює стійкий потік кваліфікованої робочої сили, готової внести вклад у галузь технологій.

Незважаючи на ці конкурентні переваги, важливо відзначити, що наразі в Україні працює значно менше ІТ-спеціалістів на 100 тисяч населення порівняно із країнами-конкурентами. Це свідчить про великий потенціал для подальшого зростання зайнятості в ІТ-сфері шляхом формальної освіти та можливостей перекваліфікації. Розвиток цієї галузі може відігравати ключову роль у створенні нових робочих місць та підтримці інноваційного економічного зростання в Україні.

Джерело: НБУ

*прогноз

Рис. 9.3. Експорт комп'ютерних послуг з України,
млн. дол. США

*Джерело: Результати національного дослідження ІТ-індустрії, 2022.

З перспективи сприятливих умов, які впливають на розвиток ІТ в Україні, слід відзначити зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні умови полягають у зростаючому світовому попиті на послуги в галузі інформаційних технологій, що створює ідеальні умови для ринкового співвідношення попиту та пропозиції. Високий рівень освіти та європейський менталітет ставлять Україну у вигідне положення порівняно з конкурентами.

Із внутрішніх чинників, що сприяють розвитку ІТ в Україні, можна виділити відсутність втручання держави в цей сектор на протязі багатьох років. Це створило сприятливі умови для індустрії, що розвивалася відносно незалежно. Зараз ця ситуація поступово змінюється на краще, і від перших осіб уряду надходять позитивні сигнали.

У сфері аутсорсингу найбільшим споживачем українських ІТ-послуг є США, що становить близько 70% від загального експорту галузі. Другим за обсягом ринком є країни ЄС, а саме Велика Британія і Німеччина, куди припадає 7%. Ще 7% від експорту інформаційних технологій йде до Ізраїлю, і решта 4% розподіляється між іншими країнами світу.

Протягом останніх шести років фіскальні надходження від ІТ-індустрії зросли більш ніж втричі. Це обумовлено стійким зростанням галузі та збереженням можливості юридичних осіб взаємодіяти з приватними підприємцями 3-ї групи.

Додатковий поштовх розвитку ІТ-індустрії надає впровадження спеціального правового режиму, відомого як «Дія Сіті». Цей режим надає компаніям ряд додаткових стимулів, таких як спеціальний податковий режим, більш гнучкі умови працевлаштування, додаткові інструменти у сферах договірного захисту інвестицій та корпоративного управління. Оскільки основні вимоги галузі були враховані під час взаємодії між ІТ-індустрією та урядом,

впровадження «Дія Сіті» дійсно є наступним кроком у подальшому розвитку цифрової економіки в Україні.

Отже, проведений аналіз пріоритетних сфер їх залучення інвестицій в Україні виявив, що їх розподіл за галузями визначається не лише економічними вимірами, але й суспільно-економічними та стратегічними векторами розвитку.

Визначені пріоритетні сфери, такі як інноваційні технології, енергоефективність, та розвиток людських ресурсів, стають стратегічним фундаментом для приваблення інвестицій та стимулювання стійкого економічного зростання. Залучення інвестицій в ці сектори не лише сприятиме створенню високотехнологічних робочих місць, але й сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

Завершуючи розділ, важливо підкреслити необхідність системних заходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для інвестицій, що враховує всі фактори, які визначають успішність інвестиційного процесу.

РОЗДІЛ 10.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЗАДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РЕГІОНАХ

10.1. Досвід країн Європейського Союзу у впровадженні ключових стратегій управління інвестиційною діяльністю

За останні десятиліття Європейський Союз (ЄС) визначився як область інтенсивного економічного розвитку та сталого підходу до управління інвестиційною діяльністю. Його досвід в цьому напрямку став ключовим джерелом стратегій та інструментів, які сприяли залученню інвестицій, розвитку бізнес-середовища та досягненню стабільності в економічному секторі.

Активізація інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва є стратегічно важливим елементом для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку. На фоні цього контексту, вивчення та адаптація передового досвіду ЄС у впровадженні ключових стратегій управління інвестиційною діяльністю стає визначальним етапом формування ефективної інвестиційної політики в Україні (Гоблик В. В., 2015).

Слід відзначити, що одним з сучасних викликів у розвитку світової економіки є зміна пейзажу інвестиційної діяльності. Зокрема, у доповіді про світові інвестиції ЮНКТАД (2012 рік) був введений термін «інвестиційна політика нового покоління», головною метою якої є досягнення всебічного зростання та сталого розвитку (World Investment Report, 2012).

Основи інвестиційної політики, розроблені ЮНКТАД, відзначаються лібералізацією інвестиційних режимів, стимулюванням іноземних інвестицій та необхідністю регулювання інвестицій з метою досягнення сталого розвитку.

Ключові принципи інвестиційної політики нового покоління, що були визначені в рамкових документах країн світу, включаючи Європейський Союз, мають бути основою для вдосконалення сучасного механізму активізації інвестиційної діяльності в регіонах України. Ці принципи включають:

1. Забезпечення синергетичного ефекту та інтеграцію зі стратегією сталого розвитку.

2. Сприяння відповідальній поведінці інвесторів та впровадження корпоративної соціальної та екологічної відповідальності.

3. Забезпечення ефективного управління інвестиційною діяльністю, включаючи формування відповідного інституційного середовища для її функціонування.

Досвід країн Європейського Союзу у впровадженні ключових стратегій управління інвестиційною діяльністю визначається комплексним та системним підходом до залучення та управління інвестиціями. Цей досвід є важливим джерелом вдосконалення національних стратегій та практик для країн, які прагнуть розвивати свою економіку та створювати сприятливе інвестиційне середовище (Павліха Н. В., Лугова М. С., 2013).

Однією з ключових складових успішного управління інвестиційною діяльністю є визначення чіткої стратегії, спрямованої на стимулювання інвестицій та розвиток економіки. Країни ЄС вдалися до визначення пріоритетних секторів, інноваційних напрямків та конкретних проектів, які сприяють сталому росту та забезпечують високий рівень конкурентоспроможності.

Значна увага приділяється створенню сприятливого інвестиційного клімату, що включає в себе заходи з поліпшення бізнес-середовища, спрощення адміністративних процедур та забезпечення правової стабільності. Такий підхід стимулює інтерес інвесторів та сприяє їхній довгостроковій участі в економіці країн Європейського Союзу (Regional Policy is the EU's main investment policy).

Управління ризиками є ще однією важливою складовою успішної стратегії. Країни ЄС активно застосовують механізми зменшення ризиків для інвесторів та створюють гнучкі інвестиційні умови, що сприяють впровадженню нових проектів.

Країни Європейського Союзу активно використовують ключові стратегії управління інвестиційною діяльністю, впроваджуючи конкретні заходи, що сприяють ефективному залученню та управлінню інвестиціями. Наприклад, Німеччина успішно впроваджує концепцію «Industry 4.0», яка спрямована на цифрову трансформацію промисловості. Ця стратегія включає в себе стимулювання інновацій в області виробництва, розвиток високотехнологічних галузей та підтримку стартапів.

Швеція визначила відновлювальну енергетику як один із пріоритетних напрямків. Країна активно інвестує в розробку та впровадження новітніх технологій у виробництві електроенергії з використанням відновлювальних джерел.

Ці стратегії підкреслюють не лише важливість розвитку конкретних галузей, але й створення умов для довгострокового інвестування та партнерства між державним сектором, приватним бізнесом та науково-дослідними установами.

Важливим елементом успішної стратегії є інвестиції в освіту та наукові дослідження. Наприклад, Данія визначила освіту як стратегічний напрямок розвитку. Країна вкладає ресурси в створення інноваційних освітніх програм, що сприяють підготовці висококваліфікованої робочої сили.

Досвід країн Європейського Союзу демонструє, як системні та цілеспрямовані заходи можуть сприяти привабливості інвестицій та стимулюванню сталого економічного розвитку.

Узагальнюючи досвід Європейського Союзу, важливо враховувати та адаптувати кращі практики для підтримки інвестиційної активності та створення умов для сталого економічного розвитку в інших країнах.

Україні необхідно активніше залучати Європейський Союз до стратегічного партнерства в галузі інвестицій. Встановлення тісного співробітництва з інституціями ЄС і використання їхнього досвіду сприятиме вдосконаленню інвестиційної політики та залученню нових інвесторів.

Задля зменшення соціальних і економічних розбіжностей між територіями, що входять до загальної економічної зони, Європейський Союз розробив спеціальний набір інструментів, який відомий під загальною назвою «структурні інвестиційні фонди». Ці фонди, або структурні фонди, відіграють ключову роль у трансформації територій Східної Європи після їх приєднання до ЄС.

Європейський Союз має можливість змінювати свої фінансові інструменти під час середньострокового бюджетного планування, яке проводиться один раз на сім років.

Отже, що таке структурні фонди ЄС? Ця назва застосовується до програм і інструментів фінансування, які були впроваджені Євросоюзом в рамках Спільної сільськогосподарської політики, Спільної політики рибальства і політики згуртування. Фінансування, яке розподіляється через ці фонди, може бути спрямоване в будь-який регіон ЄС, проте основний акцент робиться на підтримці вразливих, слабких і відсталих територій (Ливч Д., Шаїпова Ю., Костриба О., 2023).

Структурні фонди та Фонд гуртування (Cohesion Fund) представляють собою фінансові інструменти, які використовуються в рамках структурної політики Європейського Союзу. Головною метою цих інструментів є зменшення розриву в економічному та соціальному розвитку між різними регіонами та країнами ЄС та досягнення загальної економічної та соціальної єдності.

У поточній семирічній фінансовій програмі існує шість структурних фондів, призначених для різних цілей.

Чотири з цих фондів функціонують в рамках Політики згуртування, а по одному фонду призначено для Спільної

сільськогосподарської політики та Спільної політики у сфері рибальства. Загальний бюджет цих фондів становить майже 635 мільярдів євро на період з 2021 по 2027 рік (Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О., 2023). Фонди надають фінансову підтримку у формі грантів, позик, гарантій та інших фінансових інструментів, які можуть використовувати уряди, бізнес, міста, громади та неурядові організації.

Призначення цих фондів та їх користувачів буде розглянуто пізніше. Спершу розглянемо **структурні фонди, які наразі діють в ЄС:**

1. Європейський фонд регіонального розвитку.
2. Європейський соціальний фонд.
3. Фонд «згуртування».
4. Фонд справедливого переходу.
5. Європейський сільськогосподарський фонд розвитку.
6. Європейський морський та рибний фонд.

Європейський фонд регіонального розвитку: Це найбільший інструмент, через який виділяється понад 300 мільярдів євро, що становить практично половину всього фінансування структурних фондів (Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О., 2023). Його основні завдання включають зменшення регіональних і соціальних нерівностей. Два головних пріоритети фонду – збільшення конкурентоспроможності Європи та перехід до безвуглецевої економіки.

Європейський соціальний фонд: Цей фонд призначений для соціальної політики та розвитку людського потенціалу. Понад 135 мільярдів євро, виділені на його фінансування на семирічний період, спрямовані на боротьбу з безробіттям, бідністю, підвищення інклюзивності, інвестиції в освіту і навчання протягом життя, а також на соціальні інновації. Крім того, до цього фонду можуть мати доступ деякі треті країни, включаючи країни-кандидати, такі як Україна.

Фонд згуртуваності (49 млрд. євро). Цей фонд надає підтримку країнам-членам ЄС, в яких валовий національний дохід на душу населення становить менше 90% середнього рівня країн-членів ЄС. До 2027 року Фонд згуртуваності охоплює країни Центральної та Східної Європи, а також Балканські країни. Португалія є єдиною країною Західної Європи, яка має доступ до цих коштів, завдяки своїм макроекономічним показникам (Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О., 2023). Головний акцент фонду – розвиток транс'європейських мереж і сталий розвиток.

Фонд справедливого переходу є найновішим додатком до політики згуртування в рамках Європейського Союзу. Його назва вказує на головний завдання цього фонду, а саме – підтримку «зеленого переходу». Це означає відмову від використання копальних видів палива та перехід до більш екологічно чистих джерел енергії. Основна мета цього фонду – надавати підтримку країнам-членам ЄС, які зазнають найбільших труднощів у процесі досягнення кліматичної нейтральності, оскільки вони мають великі вуглецевоємні галузі та сильну залежність від використання твердого викопного палива. Загалом, понад 25 мільярдів євро буде спрямовано на полегшення «зеленого переходу» для цих країн (Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О., 2023).

Європейський аграрний фонд для сільського розвитку: Цей фонд спрямований на розвиток сільської місцевості через інвестиції у локальні проєкти. Його бюджет становить понад 95 мільярдів євро. Головна мета фонду – підтримувати сільські громади та сприяти сталому сільському розвитку.

Європейський фонд мореплавства, рибальства та аквакультури: Цей фонд спрямований на підтримку інноваційних проєктів у сфері мореплавства, рибальства та аквакультури та забезпечення сталого використання водних ресурсів. Це найменший серед структурних фондів, і його бюджет складає близько 7 мільярдів євро (Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О., 2023). Фонд сприяє

збереженню та розвитку морських та рибних ресурсів та підтримує ініціативи для забезпечення сталості в цих галузях.

У зв'язку з вибором Україною шляху приєднання до Євросоюзу і наміром використовувати європейські інструменти, важливо розуміти, які з них є найбільш ефективними.

Важливо мати чітке розуміння існуючих структурних фондів та можливостей впровадження проєктів після того, як Україна стане членом Європейського Союзу. Це надасть надзвичайну підтримку розвитку стратегічно важливих сфер.

Прикладом може служити Польща, яка отримувала значні суми (80-90 мільярдів євро) під час двох останніх семирічних фінансових програм ЄС. Враховуючи схоже населення, Україна мала б можливість отримувати приблизно таку ж суму.

Важливо відзначити, що структурні фонди надають гранти, а не кредити, тобто їх не потрібно повертати. Якщо ці гроші використовуються для реформ та розвитку, вони створюють фундамент для нової економіки та перетворення України у справді європейську країну.

Поза структурними фондами, існують інші інструменти ЄС, які відкривають можливості для країн-кандидатів. Україна може скористатися інструментом передвступної допомоги та Європейським соціальним фондом. Уряд повинен розглянути можливості використання цих ресурсів.

Важливо також розуміти механізми політики згуртованості та структурних фондів, оскільки це є складовою частиною законодавства ЄС, яке необхідно адаптувати до українського правового середовища. Наразі Україна отримала оцінку всього 2 з 5 можливих балів в цій області від Єврокомісії, тому перед нами стоять завдання з гармонізації нашого законодавства з європейськими стандартами.

Зокрема, вже зараз необхідно зосередити увагу на зміцненні здатності використовувати ресурси структурних фондів ЄС. Це

важливо, оскільки більшість країн ЄС не використовують повністю надані їм кошти (поглинання), і ті, хто ефективно управляє проєктами, отримують більше. Україні слід брати на замітку найкращі практики країн, які успішно використовують європейські ресурси, і вдосконалювати свою спроможність реалізовувати розвиткові проєкти, перетворюючи цю підтримку на реальні зміни для країни.

Розподіл фінансових ресурсів між державами Європейського Союзу є досить нерівномірним. У період з 2021 по 2027 роки Польща стає провідним бенефіціаром цих фондів, отримуючи вражаючу суму понад 80 мільярдів євро. Додатково великі кошти надходять до Іспанії, Італії, Румунії, Німеччини та Франції, де виділені суми перевищують 20 мільярдів євро для кожної з цих країн. У той же час, Люксембург, Мальта і Кіпр отримують значно менше – менше ніж мільярд євро кожна (Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О., 2023).

Важливо відзначити, що деякі з названих країн, наприклад, Німеччина або Люксембург, не є бідними. Однак і вони мають можливість використовувати ці фонди ЄС, чи то для підтримки окремих регіонів (наприклад, східні частини Німеччини потребують вирівнювання), чи для підтримки певних галузей.

Також важливо враховувати, що країни, які отримують великі кошти від структурних фондів, часто є і важливими спонсорами європейського бюджету. Отже, основними бенефіціарами цих фондів, як правило, є нові члени Євросоюзу, тобто ті, що приєдналися до нього недавно.

За даними Ливч Д., Шаіпової Ю., Костриби О. (2023), відношення фінансування структурних фондів до ВВП в більшості країн не перевищує 1,75%, але деякі країни, такі як Хорватія, Латвія, Литва, Угорщина та Болгарія, відзначаються вищим показником, який перевищує 3%, і становить приблизно 50% усіх державних інвестицій.

Цікаво, що, незважаючи на значні виділені кошти, значна частина цих фондів залишається не використаною. Дослідження показують, що шість з десяти найбільших бенефіціарів не змогли повністю використати від 54% до 74% виділених коштів. У той час як країни, такі як Люксембург, Фінляндія, Естонія, Ірландія, Велика Британія, Словенія, Угорщина та Швеція, змогли ефективно використати понад 80% запланованого бюджету.

Це вказує на те, що важливо не лише виділяти фінансові ресурси для структурних фондів, але також ретельно планувати та ефективно використовувати ці кошти для досягнення максимального впливу та підтримки розвитку відповідних секторів в економіці.

Важливо пам'ятати, що кошти з фондів ЄС надаються тільки для виконання проєктів, які відповідають пріоритетам та цілям програм. З цього випливає, що Україні необхідно активно готувати та планувати проєкти, які відповідають стандартам та вимогам ЄС. Готовність до управління європейськими проєктами також визначатиме успішність використання виділених коштів та досягнення запланованих результатів.

Немає сумнівів, що ефективне використання цих фондів може значно підтримати та прискорити економічний розвиток України, аналогічно до того, як це відбулося в інших країнах-членах ЄС, таких як Угорщина, де політика єднання ЄС виявилася важливим інструментом для стимулювання росту та підтримки розвитку різних секторів економіки. Сприяючи інфраструктурним, соціальним та економічним проєктам, фонди ЄС можуть виступити каталізатором для підвищення конкурентоспроможності та розвитку усіх сфер країни.

10.2. Організаційно-економічні засади розвитку єврорегіонального співробітництва задля активізації інвестиційної діяльності та зовнішньоекономічних зв'язків

Організаційно-економічний механізм розвитку єврорегіонального співробітництва виступає інструментом для розвитку інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності в регіоні. Цей механізм базується на комплексі заходів, спрямованих на стимулювання інтеграції та співпраці між різними економічними агентами, які об'єднують зусилля для досягнення спільних цілей.

Організаційно-економічний механізм розвитку єврорегіонального співробітництва – це система взаємопов'язаних заходів, інструментів та управлінських практик, спрямованих на стимулювання ефективного та плідного співробітництва між регіонами або країнами, що межують між собою. Цей механізм включає в себе організаційні структури, правові рамки, економічні інcentиви, технічні засоби та інші інструменти, спрямовані на полегшення обміну ресурсами, знаннями, технологіями та іншими ресурсами між транскордонними територіями.

Організаційно-економічний механізм розвитку єврорегіонального співробітництва поєднує сукупність методів та інструментів, спрямованих на реалізацію міжнародних проектів залученням різних суб'єктів, таких як підприємства, громадські організації та інші установи. Основні завдання цього механізму включають поліпшення бізнес-клімату, залучення інвестицій та створення сприятливих умов для розвитку кооперації та інфраструктури.

Реалізація цього механізму спрямована на налагодження міжнародної співпраці, зокрема через взаємодію різних стейкхолдерів. Також він сприяє активізації інвестиційної діяльності, створенню позитивного інвестиційного клімату та залученню фінансових ресурсів для реалізації спільних проектів. Крім того, цей механізм сприяє підвищенню рівня якості життя населення внаслідок зростання економічної активності, розвитку інфраструктури та підтримки соціальних ініціатив.

Однією зі складових організаційно-економічного механізму є створення сприятливого інвестиційного середовища в регіоні. Це передбачає прийняття заходів для поліпшення правового клімату, захисту прав власності, спрощення процедур реєстрації бізнесу та зниження адміністративних бар'єрів для інвесторів.

Крім того, механізм включає в себе створення ефективної системи міжнародних партнерств та співпраці, яка дозволяє підприємствам та регіонам активно взаємодіяти на міжнародному рівні. Це може включати укладання торговельних угод, підписання меморандумів про співпрацю, а також участь у спільних ініціативах та проектах.

Важливою частиною механізму є також розвиток інфраструктури, яка сприяє зручності та ефективності міжнародної торгівлі та інвестицій. Інвестиції у транспортну, логістичну та інформаційну інфраструктуру створюють необхідні умови для зростання обсягів зовнішньої торгівлі та залучення нових інвесторів.

Такий механізм дозволяє регіону не лише привертати інвестиції, а й розвивати ефективні механізми управління цими інвестиціями, сприяючи сталому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Організаційно-економічний механізм розвитку єврорегіонального співробітництва показано на рис. 10.1.

Суб'єктами організаційно-економічного механізму розвитку єврорегіонального співробітництва є місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, територіальні громади, підприємства, громадські організації.

Місцеві державні адміністрації та територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади виконують функції регулювання та координації процесів єврорегіонального співробітництва на місцевому рівні. Вони є ключовими учасниками при розробці та впровадженні стратегій, спрямованих на залучення інвестицій, покращення бізнес-клімату та стимулювання зовнішньоекономічних відносин регіону.

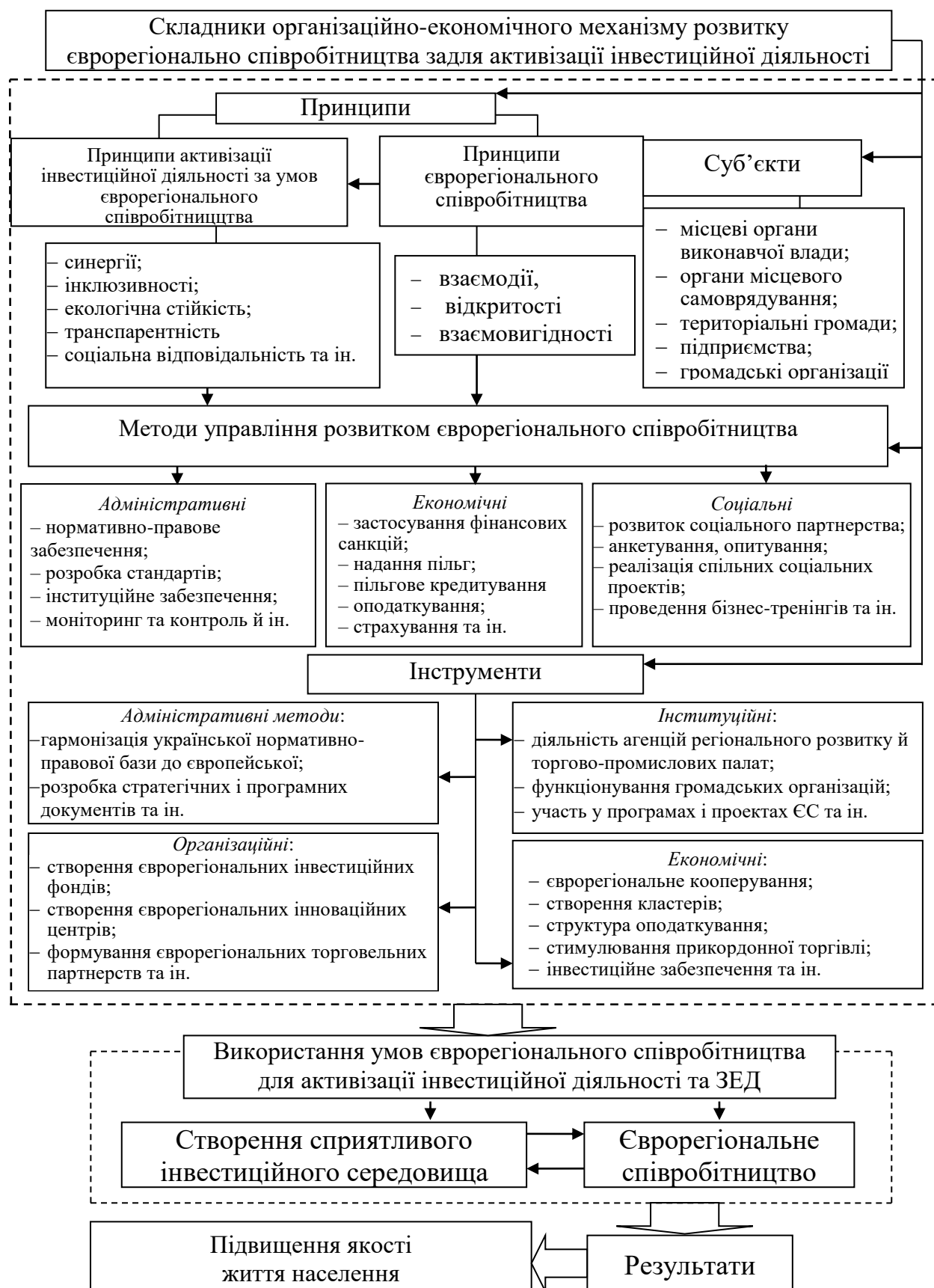

Рис. 10.1. Організаційно-економічний механізм розвитку єврорегіонального співробітництва*

*Розроблено авторами.

Обласні державні адміністрації, в свою чергу, відіграють важливу роль у координації та узгодженні дій різних територіальних громад, підприємств та громадських організацій з метою сприяння інвестиційному розвитку та розширенню зовнішньоекономічних зв'язків регіону. Їхні зусилля спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату, розвиток інфраструктури та підтримку експортно-імпортних операцій, що сприяє загальному економічному піднесенню регіону через активізацію інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності.

Координація єврорегіонального співробітництва на рівні обласних державних адміністрацій віднесена до компетенції управлінь розвитку, інвестицій та європейської інтеграції, завдання яких – забезпечення зовнішньоекономічної діяльності на основі розвитку інтеграційних процесів, співробітництва з міжнародними організаціями й дотримання зобов'язань згідно з міжнародними договорами України шляхом розробки нових форм економічного співробітництва з відповідними структурами іноземних держав; розробки пропозицій щодо покращення відносин з іноземними державами в торговельно-економічній сфері; участі в розбудові державного кордону та прикордонної інфраструктури, у створенні й сприянні функціонуванню спеціальних економічних зон.

Крім цього, обласні державні адміністрації активно залучаються до координації та підтримки інвестиційної діяльності в єврорегіоні. Вони виступають ключовими агентами у впровадженні стратегій розвитку, спрямованих на залучення інвестицій, а також визначенні пріоритетних напрямків регіонального розвитку.

Управління розвитку, інвестицій та європейської інтеграції забезпечують ефективну комунікацію та співпрацю з іноземними партнерами, сприяючи розвитку міжнародних економічних відносин та залученню іноземних інвесторів. Їхні завдання також включають розробку та впровадження інноваційних форм економічного співробітництва з іноземними партнерами, сприяння створенню та розвитку спеціальних економічних зон, що сприяють залученню інвестицій та розвитку експортної потенції регіону.

Органами виконавчої влади, що координують розвиток на рівні, безпосередньо наближеному до них є районні державні адміністрації.

До органів місцевого самоврядування належать селищні і міські ради та їх виконавчі органи; територіальні громади; районні та обласні ради; органи самоорганізації населення.

Місцеве самоврядування згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» – це «гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Воно здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст» (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», 1997).

Згідно глосарію названого закону, територіальна громада – це «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», 1997). В умовах адміністративної реформи саме територіальні громади як первинні суб'єкти системи місцевого самоврядування отримують більше повноважень щодо налагодження євро регіонального співробітництва та активізації інвестиційної діяльності, що дає їм ширші можливості у виборі форм та засобів здійснення співпраці з урахуванням місцевих потреб і умов.

Механізм розвитку євро регіонального співробітництва задля активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності повинен формуватися на принципах взаємодії, відкритості та взаємовигідності. Перш за все, важливо встановити ефективний механізм обміну інформацією та координації між регіональними

партнерами для виявлення спільних інвестиційних можливостей та потреб.

Націленість на створення сприятливого інвестиційного клімату та розвиток механізмів фінансової підтримки сприятиме залученню як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. Застосування прозорих та стабільних правових рамок, сприяння розвитку інфраструктури та підтримка інноваційних ініціатив можуть створити привабливий інвестиційний облік для бізнесу та інвесторів.

Збереження рівноправності та врахування інтересів всіх учасників єврорегіонального співробітництва сприятиме створенню стійкої інвестиційної платформи, сприяючи розвитку торговельних та економічних зв'язків між регіонами.

Водночас, механізм розвитку єврорегіонального співробітництва, який має на меті активізацію інвестиційної діяльності, повинен ґрунтуватися на **комплексі принципів**, спрямованих на створення сприятливого та конкурентоспроможного середовища для регіонального розвитку:

Синергія інтересів: Розвиток механізму повинен ґрунтуватися на принципі взаємовигідності, спрямованому на досягнення спільних цілей, які вигідні для всіх учасників єврорегіонального співробітництва. Принцип синергії інтересів у контексті розвитку механізму єврорегіонального співробітництва для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності покликаний створити об'єднане середовище, в якому регіональні партнери взаємодіють на основі взаємовигідності та спільних інтересів. Цей принцип базується на усвідомленні, що спільна робота та співпраця принесуть більше користі, ніж індивідуальні зусилля.

Засновуючись на принципі синергії інтересів, механізм розвитку враховує потреби та очікування всіх сторін, сприяючи створенню інтегрованої системи, де кожен учасник вносить свій внесок у великий загальний успіх. У цьому контексті, різні зацікавлені сторони, такі як урядові органи, бізнес-структури, громадські організації та активи населення, співпрацюють для досягнення стратегічних цілей та розвитку регіону (Павліха Н. В.,

Корнелюк О. А., 2019).

Наприклад, у формуванні інвестиційних проектів регіональний механізм може об'єднувати експертні знання, фінансові ресурси та технічні можливості всіх учасників, щоб максимізувати результативність та забезпечити стійкість проектів. Це також передбачає взаємодію у сферах досліджень, розвитку нових технологій та обміну найкращими практиками (Цимбалюк І. О. Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіонів в умовах фінансової децентралізації, 2022).

Отже, принцип синергії інтересів покликаний створити цілісне, гармонійне співпрацююче середовище, в якому кожен учасник єврорегіонального співробітництва відчуває вигоди та мотивацію для спільного досягнення успіху.

Принцип інклюзивності. Забезпечення рівних умов і можливостей для всіх регіональних учасників, незалежно від їхнього рівня економічного розвитку чи географічного положення, сприяє зростанню інвестиційної привабливості. Принцип інклюзивності в механізмі розвитку єврорегіонального співробітництва для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності покладає акцент на створенні рівних можливостей і умов для всіх регіональних учасників. Цей принцип передбачає, що усі регіони, незалежно від їхнього теперішнього економічного стану чи географічного положення, мають рівний доступ до інвестиційних можливостей та переваг.

Інклюзивність передбачає активну участь усіх регіональних гравців у формулюванні та впровадженні стратегій розвитку. Це означає, що навіть менш розвинені чи віддалені регіони мають право та можливість висловлювати свої потреби та інтереси, а їхній внесок в розвиток спільних ініціатив повинен бути визнаний та цінований (Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону, 2022).

Інклюзивний підхід також покликаний зменшувати нерівності між регіонами, сприяючи вирішенню проблем, що виникають внаслідок нерівномірного розподілу інвестицій та економічних можливостей. Регіональні програми та ініціативи повинні бути

розроблені так, щоб враховувати специфічні потреби кожного регіону, забезпечуючи відповідність інвестиційних проектів їхнім можливостям та потенціалу.

Інклюзивність визначається не лише економічними факторами, але й соціальними та культурними. Вона передбачає розгляд усіх регіональних учасників як рівноправних партнерів, що можуть призвести до створення стійкого та взаємовигідного інвестиційного середовища в єврорегіоні.

Екологічна стійкість. Розвиток інвестиційного потенціалу повинен враховувати принципи екологічно відповідального бізнесу та сприяти реалізації проектів, які сприяють збереженню природних ресурсів. Принцип екологічної стійкості у контексті розвитку єврорегіонального співробітництва для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності визначає необхідність врахування та дотримання принципів екологічно відповідального підходу до бізнесу та реалізації проектів. Він покликаний забезпечити сталість розвитку, уникнення негативного впливу на природне середовище та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Зокрема, в рамках єврорегіонального співробітництва, цей принцип передбачає впровадження конкретних заходів та стратегій, спрямованих на зменшення негативного екологічного впливу підприємств та проектів. Інвестори та бізнес-партнери, які долучаються до регіональних ініціатив, зобов'язані враховувати екологічні аспекти та дотримуватися високих стандартів стійкості при розробці та реалізації своїх проектів.

Принцип екологічності підкреслює важливість впровадження екологічних інновацій та новітніх технологій, спрямованих на оптимізацію використання ресурсів, зменшення викидів та покращення загального екологічного стану регіону. Інвестиції в екологічні проекти можуть включати розробку альтернативних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій, а також збереження та відновлення екосистем.

Забезпечення екологічної стійкості в рамках єврорегіонального співробітництва є ключовим елементом привабливості регіону для

інвесторів, які все більше враховують екологічні фактори при виборі місця для реалізації своїх проєктів.

Транспарентність. Забезпечення високого рівня прозорості та відкритості в управлінні інвестиціями сприяє впевненості інвесторів та зниженню ризиків бізнес-середовища. Цей принцип механізму розвитку єврорегіонального співробітництва, спрямований на активізацію інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, базується на принципі транспарентності. Транспарентність визначається як високий рівень прозорості та відкритості в управлінні інвестиціями та економічними процесами регіону.

Принцип транспарентності передбачає створення механізмів, які забезпечують легкий доступ до інформації для всіх зацікавлених сторін, включаючи інвесторів, підприємства, громадські організації та інші стейкхолдери. Усі рішення, пов'язані з інвестиціями та економічною діяльністю регіону, мають бути доступні для громадськості та інвесторів у зрозумілій та доступній формі.

На практиці, це означає регулярне оприлюднення інформації про інвестиційні можливості, стратегії розвитку, умови для бізнесу, а також ефективне використання інструментів електронного урядування для спрощення взаємодії з інвесторами. Транспарентність також включає в себе відкриття інформації про фінансовий стан регіону, витрати бюджетних коштів та результати реалізованих проєктів.

Забезпечення високого рівня транспарентності в регіональній інвестиційній та економічній діяльності є ключовим чинником для підвищення довіри з боку інвесторів, зниження ризиків та створення сприятливого середовища для сталого економічного розвитку регіону.

Адаптивність до геополітичних змін. Механізм розвитку повинен бути готовим до адаптації до геополітичних та економічних змін, забезпечуючи стійкість та ефективність в умовах невизначеності. Принцип адаптивності до геополітичних змін в механізмі розвитку єврорегіонального співробітництва є ключовим для забезпечення стійкості та успішності регіональних ініціатив в

умовах непередбачуваних змін на геополітичній арені. Він є особливо важливим сучасних умовах війни в Україні.

Цей принцип передбачає готовність механізму адаптуватися до змін у політичному, економічному та соціокультурному середовищі. Зміни в глобальній арені, такі як геополітичні конфлікти, економічні зрушення або технологічні інновації, можуть суттєво вплинути на умови для інвестицій та зовнішньоекономічної діяльності в регіоні.

Адаптивність означає не лише готовність до швидких змін, але й активну участь у формуванні нового порядку речей. Механізм повинен мати механізми взаємодії та обговорення, щоб швидко реагувати на геополітичні та економічні турбулентності. Це може включати перегляд стратегічних цілей, переговори щодо торговельних угод, а також пошук нових можливостей для співпраці.

Адаптивність також передбачає врахування ризиків та можливостей, пов'язаних із зовнішніми змінами, та розробку планів дій для реагування на різноманітні сценарії. Здатність швидко адаптуватися та реагувати на зміни дозволяє регіону ефективно управляти своєю інвестиційною та зовнішньоекономічною стратегією в невизначених умовах.

Освіта та розвиток. Підтримка освітніх та наукових ініціатив сприяє створенню висококваліфікованої робочої сили та розвитку інноваційного сектору. Принцип «Освіта та розвиток» в механізмі розвитку єврорегіонального співробітництва задля активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності передбачає:

- розвиток освітніх програм: регіональні освітні програми та вищі навчальні заклади отримують підтримку для створення та підтримки інноваційних програм, спрямованих на підготовку фахівців для індустрії майбутнього;

- створення інноваційних центрів: фінансування дослідницьких інститутів та інноваційних центрів для сприяння науковим відкриттям та технологічному прогресу;

- партнерство з бізнесом: забезпечення взаємодії між навчальними закладами та підприємствами для підготовки студентів до конкретних вимог ринку праці та сприяння технологічному

трансферу;

- стимулювання наукових досліджень: надання фінансової підтримки та стимулів для наукових досліджень, що сприяють розвитку нових технологій та вирішенню сучасних викликів;

- формування інноваційної культури: запровадження освітніх програм та кампаній для створення інноваційної культури серед студентів та населення в цілому;

- налагодження міжнародної співпраці: зміцнення міжнародної співпраці у сфері освіти, обміну студентами та науковцями для впровадження найкращих світових практик та забезпечення доступу до глобальних знань.

Цей принцип спрямований на створення здатного до інноваційного розвитку регіону, який володіє висококваліфікованою робочою силою та здатністю вирішувати складні завдання індустріального та технологічного напрямку.

Соціальна відповідальність: Інвестиційні проекти повинні враховувати соціальні аспекти та сприяти підвищенню якості життя громадян учасниць співробітництва. Принцип соціальної відповідальності у механізмі розвитку євро регіонального співробітництва для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності передбачає врахування соціальних аспектів у всіх етапах планування та реалізації інвестиційних проектів. Основною метою цього принципу є створення ініціатив, які не лише приносять економічну вигоду, але й сприяють покращенню якості життя громадян учасниць євро регіонального співробітництва.

На першому етапі, соціальна відповідальність виражається у врахуванні потреб та очікувань місцевого населення при обранні напрямків інвестування. Це означає проведення широкого соціологічного аналізу та діалогу з громадськістю для визначення пріоритетів, які необхідно враховувати у планах розвитку.

На другому етапі, конкретні інвестиційні проекти мають включати соціальні програми та заходи, спрямовані на поліпшення умов проживання населення. Це може включати в себе реалізацію програм забезпечення доступу до якісної освіти, охорони здоров'я,

житла та інфраструктури для місцевого населення.

Третім етапом є систематичний моніторинг та оцінка впливу інвестиційних проєктів на соціальний розвиток регіону. Це включає в себе визначення конкретних показників якості життя, рівня зайнятості та інших соціальних аспектів, які можуть бути покращені завдяки реалізації інвестицій.

Спрямований на взаємодію із спільнотою та урахування її потреб, принцип соціальної відповідальності впливає на створення інвестиційного клімату, який сприяє не лише економічному зростанню, але й підвищенню якості життя місцевого населення.

Спільна реклама. Сприяння взаємній рекламі та позиціонуванню регіонів на світовому ринку може збільшити їхню привабливість для інвесторів. Принцип рекламування у механізмі розвитку єврорегіонального співробітництва націлений на створення потужної рекламної стратегії, яка об'єднує всі регіони з метою привертання інвестицій та підтримки зовнішньоекономічної діяльності. Спільна реклама передбачає активне позиціонування єврорегіонального об'єднання як конкурентоспроможного та перспективного інвестиційного напрямку на глобальному ринку.

Цей принцип включає в себе розробку спільних маркетингових кампаній, рекламних матеріалів та інформаційних ресурсів, які акцентують на перевагах та можливостях, які пропонує єврорегіональне співробітництво. Це може включати просування спільних інфраструктурних проєктів, інноваційних рішень та позитивного бізнес-середовища.

Спільна реклама також передбачає активне взаємодію з міжнародними ЗМІ, участь в виставках, форумах та інших заходах, що сприяють підвищенню обізнаності та привертанню уваги світових інвесторів. Використання цього принципу спрямоване на створення єдиної образної лінії для всього регіону, яка відзначається якістю і привабливістю для бізнесу та інвесторів.

Спільна реклама є необхідним елементом успішного механізму розвитку, оскільки вона сприяє утворенню позитивного образу регіону, викликає інтерес потенційних інвесторів та партнерів, і в

кінцевому результату, сприяє активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності.

Розробка та стандартизація процедур. Встановлення єдиної системи стандартів та процедур для інвестиційної діяльності сприяє спрощенню процесів та зниженню ризиків. Принцип «Розробка та стандартизація процедур» розвитку єврорегіонального співробітництва для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності базується на необхідності встановлення єдиної системи норм, правил і процедур, які регулюватимуть інвестиційні процеси у регіоні. Цей принцип спрямований на створення прозорого, привабливого та простого для сприйняття середовища для інвесторів.

Перш за все, це передбачає розробку чітких та консолідованих правил, що стосуються реєстрації інвестицій, отримання ліцензій, оподаткування та інших аспектів інвестиційної діяльності. Завдяки стандартизації цих процедур, інвесторам стає легше розуміти умови вкладання коштів та прогнозувати можливі ризики.

Другий аспект цього принципу – це узгодженість та сумісність інвестиційних процедур між різними регіонами. Це дозволяє створити єдиний стандарт для всього єврорегіону, уникнути непотрібної бюрократії та роз'яснень для інвесторів, що може виникнути при взаємодії з кількома адміністративними одиницями. Така узгодженість покращує інвестиційний клімат та робить регіон більш конкурентоспроможним на міжнародному ринку.

Отже, принцип «Розробка та стандартизація процедур» спрямований на визначення єдиних правил гри в інвестиційному просторі, що сприяє якісному та стабільному залученню інвестицій та розвитку зовнішньоекономічної діяльності у регіоні.

Зважаючи на різні підходи до визначення принципів єврорегіонального співробітництва, зупинимось на основних, які були враховані при розробці організаційно-економічного механізму розвитку єврорегіонального співробітництва.

Адміністративні методи активізації єврорегіонального співробітництва включають нормативно-правове забезпечення;

розробку стандартів; моніторинг і контроль, спрямований на аналіз процесів євро регіонального співробітництва та прийняття своєчасних адекватних рішень з метою підвищення їх ефективності.

У визначенні стратегій та механізмів для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності через євро регіональне співробітництво, адміністративні методи відіграють ключову роль. Нормативно-правове забезпечення, розробка стандартів, моніторинг і контроль, а також вертикальні та горизонтальні зв'язки є основними елементами цього підходу. Ретельно вироблені та реалістичні нормативи визначають правовий фундамент для співпраці, стандартизація спрощує взаємодію, а механізми контролю та звітності забезпечують ефективне впровадження проєктів. Поєднання цих методів робить акцент на чіткості, стабільності та взаємодії в рамках євро регіонального співробітництва, стимулюючи інвестиційну та зовнішньоекономічну активність. Адміністративні методи активізації євро регіонального співробітництва включають:

1. Нормативно-правове забезпечення:

Адміністративний метод передбачає ретельне визначення правового статусу євро регіональних об'єднань, що регулюється нормативно-правовими актами. Це включає в себе визначення повноважень, функцій та відповідальності кожного учасника співробітництва, створення чітких правил гри та механізмів взаємодії. Законодавча база повинна бути прозорою та сприяти розвитку інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності.

2. Розробка стандартів:

Адміністративний підхід передбачає розробку єдиної системи стандартів, що спрощує процес взаємодії між регіонами. Це може включати стандартизацію процесів та процедур, що полегшує обмін інформацією, координацію дій та реалізацію спільних проєктів. Розробка і впровадження стандартів сприяє консолідації ініціатив та спрощує взаємодію учасників.

3. Моніторинг і контроль:

Ефективний адміністративний метод передбачає систему моніторингу та контролю за реалізацією проєктів та програм. Це

включає в себе ретельний аналіз процесів єврорегіонального співробітництва, виявлення проблем та вчасне вживання заходів для їх вирішення. Контроль спрямований на забезпечення відповідності реальних результатів поставленим завданням.

4. Вертикальні та горизонтальні зв'язки:

Формування ефективної адміністративної структури передбачає налагодження вертикальних та горизонтальних зв'язків між різними рівнями управління та різними учасниками єврорегіонального співробітництва. Це включає в себе спільне планування, координацію та обмін інформацією між місцевими органами влади та бізнес-структурами.

Адміністративні методи забезпечують стабільну та прозору платформу для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, сприяючи ефективному та організованому розвитку єврорегіонального співробітництва.

Економічні методи являють собою сукупність способів впливу за допомогою створення економічних умов, що спонукають об'єкти управління діяти в потрібному напрямі та виконувати поставлені завдання (Методи державного управління, 2022). До них відносимо застосування фінансових санкцій, надання пільг, пільгове кредитування, оподаткування, страхування та ін.

Економічні методи розвитку єврорегіонального співробітництва для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності:

1. Фінансові санкції: Введення фінансових санкцій може бути використано для стимулювання діяльності, яка сприяє економічному розвитку регіону. Застосування санкцій може бути пов'язане з різними аспектами, такими як оподаткування, фінансові обмеження чи надання пільг.

2. Надання пільг: Застосування системи пільг для підприємств, що активно інвестують у регіон, може сприяти прискореному розвитку економічно значущих галузей. Це може включати податкові пільги, зменшення адміністративних обмежень та інші стимули.

3. Пільгове кредитування: Надання пільгових умов для отримання кредитів може стимулювати підприємства до інвестування

в регіон. Це може включати низькі ставки відсотку, спеціальні кредитні програми та інші умови, які роблять фінансування більш доступним для інвесторів.

4. Оподаткування: Встановлення привабливого податкового середовища для бізнесу може сприяти залученню інвестицій. Зменшення податків для нових підприємств чи тих, що інвестують в пріоритетні галузі, може зробити регіон конкурентоспроможнішим.

5. Страхування: Забезпечення системи страхування для інвесторів може зменшити ризики та створити сприятливі умови для вкладання капіталу в регіональні проекти.

Використання цих економічних методів в рамках єврорегіонального співробітництва сприятиме створенню стійкого економічного середовища, яке привертає і утримує інвестиції, сприяючи загальному розвитку та процвітанню регіону.

Соціальні методи включають розвиток соціального партнерства, проведення опитувань і анкетування, реалізацію спільних проектів соціального спрямування, проведення навчань, бізнес-тренінгів.

Один із ключових соціальних методів впливу на активізацію інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності у єврорегіональному контексті — це розвиток соціального партнерства. Цей метод передбачає встановлення та утримання партнерських відносин між бізнесом, владою та громадськістю з метою спільного вирішення економічних, соціальних та екологічних завдань регіону. Партнерство створює механізм взаємодії, що забезпечує інтегрованість інтересів різних суб'єктів і сприяє створенню благоприятного інвестиційного клімату.

Ефективним соціальним методом є проведення опитувань і анкетування. Цей інструмент дозволяє залучити думку та відчуття громадян, бізнесу та інших зацікавлених сторін щодо перспектив розвитку регіону. Результати опитувань можуть стати основою для визначення пріоритетних напрямків для залучення інвестицій та розвитку економіки.

Розвиток інвестицій та зовнішньоекономічної діяльності може бути досягнутий через реалізацію спільних проектів соціального

спрямування. Це може включати в себе інфраструктурні, освітні, культурні та екологічні ініціативи, спрямовані на покращення якості життя населення та створення благоприємного середовища для бізнесу.

Важливим елементом соціальних методів, спрямованих на розвиток інвестицій та зовнішньоекономічної діяльності є навчання та бізнес-тренінги. Вони включають навчання місцевих підприємців процесам інтернаціоналізації, підвищення їхньої кваліфікації для кращого залучення іноземних інвесторів, а також навчання місцевого населення важливим аспектам розвитку економіки регіону.

Ці соціальні методи спільно формують інтегрований підхід до розвитку єврорегіонального співробітництва.

Нормативно-правовими інструментами управління є Конституція України, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів, Укази Президента України, інші нормативно-правові акти що регламентують повноваження та обов'язки органів виконавчої влади та місцевого самоврядування і регулюють здійснення єврорегіонального співробітництва а також стратегії та програми економічного і соціального й транскордонного розвитку.

Нормативно-правові визначають правила гри та режими взаємодії між регіонами, сприяючи створенню прозорого та стабільного інвестиційного середовища.

Один із методів полягає в розробці та прийнятті законодавчих актів, що регулюють інвестиційну діяльність на єврорегіональному рівні. Ці нормативно-правові документи можуть включати у себе положення про стимулювання інвестицій, умови їх здійснення, права та обов'язки інвесторів та інші аспекти, спрямовані на забезпечення чіткості та неперешкодження інвестиційного процесу.

Нормативно-правові інструменти також можуть передбачати визначення преференційних умов для інвесторів, таких як податкові пільги, зменшення адміністративних бар'єрів чи інші стимули, що сприяють залученню інвестиційного капіталу.

У рамках єврорегіонального співробітництва, нормативно-правові інструменти можуть бути спрямовані і на вирішення міжнародних

питань, таких як гармонізація законодавства між різними країнами або встановлення правил для спільного користування ресурсами.

Важливою складовою є практична реалізація цих нормативно-правових актів, що передбачає ефективний механізм їхнього впровадження та контролю за їхньою реалізацією. Такий підхід дозволяє створити стабільне та привабливе інвестиційне середовище, що є ключовим для розвитку єврорегіонального співробітництва.

В умовах євроінтеграційного курсу України її нормативно-правова база потребує удосконалення в плані гармонізації до європейської та розробки стратегічних документів з урахуванням напрямків активізації єврорегіонального співробітництва. Стратегії і програми є тими документами, у яких визначено пріоритети соціально-економічного розвитку, серед яких і напрями розвитку єврорегіонального співробітництва.

Сприятливою передумовою для розвитку співпраці є спільні стратегії єврорегіонального співробітництва. Існує досвід розробки їх на регіональному рівні. Зокрема, було розроблено Польсько-українську стратегію співробітництва на 2007-2015 рр., пізніше затверджено Стратегію співробітництва Люблінського воєводства, Волинської, Львівської областей та Брестської області на 2014-2020 рр. Проте слід відзначити, що їм також властиві недостатня конкретизація заходів та неповний зв'язок з програмами економічного і соціального розвитку різних рівнів, що знижує ефективність дії даних стратегічних документів.

Організаційні інструменти для розвитку єврорегіонального співробітництва, спрямовані на активізацію інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, включають комплекс заходів та стратегій, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення сталого розвитку регіону. Найбільш ефективні методи включають: створення єврорегіональних інвестиційних фондів; створення єврорегіональних інноваційних центрів; формування єврорегіональних торговельних партнерств; реалізацію єврорегіональних інфраструктурних проєктів; формування єврорегіональних бізнес-платформ; впровадження єврорегіональних

стандартів; створення єврорегіональних інформаційних центрів.

Спільні інвестиційні фонди, інноваційні центри та інші організаційні інструменти створюють сприятливе середовище для розвитку бізнесу, технологічних інновацій та ефективного використання ресурсів. Формування торговельних партнерств та інфраструктурних проєктів сприяє зміцненню економічних зв'язків між регіонами, а впровадження стандартів та обмін інформацією сприяють єднанню підприємств та створенню єдиного економічного простору. Ці заходи можуть значно покращити конкурентоспроможність регіонів і сприяти їхньому сталому економічному зростанню в умовах глобалізації та швидких змін у світовій економіці. *Інституційні інструменти управління.* На загальноєвропейському рівні визначальна роль в інституційному забезпеченні міжнародної діяльності належить наднаціональним органам Європейського Союзу, до яких належать органи влади (Європейський парламент, Рада Міністрів, Європейська комісія, Європейський Суд, Розрахункова палата) та допоміжні недержавні інституції, які не мають якісного статусу органів (Комітет регіонів, Економічний і Соціальний комітети, Консультативний комітет тощо) (Волошко В. В., 2005). Єврорегіональне співробітництво як один з аспектів міжнародної діяльності в нашій країні координується Кабінетом Міністрів України, а також державними адміністраціями й органами місцевого самоврядування (Мікула Н.А., 2004).

Важливу роль у реалізації спільної регіональної політики ЄС відіграють національні агенції з питань регіонального розвитку, які займаються оперативною діяльністю з планування, розподілу фондів, забезпечення послугами місцевого бізнесу, розв'язують окремі проблеми регіону (Писаренко, 2014).

Функціонування громадських організацій є одним з інструментів забезпечення взаємодії органів влади і населення та координації їх діяльності щодо здійснення єврорегіонального співробітництва.

Економічними інструментами розвитку єврорегіонального співробітництва визначено єврорегіональне (тренскордонне)

кооперування, створення кластерів, стимулювання розвитку прикордонної торгівлі, інвестиційне забезпечення тощо.

Єврорегіональне кооперування полягає в об'єднанні зусиль суб'єктів єврорегіонального співробітництва для досягнення визначеної мети. Доцільним є розвиток виробничого кооперування між підприємствами по обидва боки кордону, що створить додаткові можливості для використання економічного потенціалу територій.

Обсяг прикордонної торгівлі є одним з основних показників ефективності єврорегіонального співробітництва. Важливо стимулювати її розвиток та сприяти просуванню вітчизняних товарів та послуг на європейські ринки, для чого необхідно забезпечувати якість продукції відповідно до європейських стандартів. Залучення іноземних інвестицій є суттєвим чинником економічного і соціального розвитку, який дозволить модернізувати підприємства, впровадити новітні технології й інновації та підвищити рівень конкурентоспроможності продукції, що сприятиме розвитку міжнародної торгівлі та розвитку країни й регіонів загалом.

Отже, запровадження організаційно-економічного механізму розвитку єврорегіонального співробітництва дасть змогу підвищити ефективність використання України та її регіонів і налагодити міжнародні зв'язки в умовах поглиблення процесів європейської інтеграції.

Як приклад розвитку єврорегіонального співробітництва наведемо досвід Волинської області. Найактивніше ця форма єврорегіонального співробітництва здійснюється у обласному центрі регіону. Луцьк активно розвиває партнерські зв'язки з 18 містами у 11 країнах світу та приймає активну участь у міжнародних організаціях, таких як Міжнародна мережа інтеркультурних міст, Угода мерів, та Асоціація органів місцевого самоврядування «Шлях Гедиміновичів».

У 2015 році Луцьк приєднався до спільної програми Ради Європи та Європейського Союзу «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадами» (COMUS) і став одним із трьох пілотних міст

України, де впроваджується ця програма. Також варто відзначити активне співробітництво у сфері енергозбереження. Наприклад, на X Міжнародній конференції Асоціації «Енергоефективні міста України» 13 червня 2016 року підписано меморандум про співпрацю між містами-членами Асоціації, спрямований на зміцнення Угоди мерів та реалізацію енергетичного та мережевого партнерства.

У рамках транспортного співробітництва між Луцьком та Любліном було придбано та введено в експлуатацію шість тролейбусів у 2014 році. Цей крок дозволив вирішити проблему перевантаження маршруток та сприяв використанню екологічно чистого транспорту. Українська компанія «Богдан» виграла тендер на поставку нових тролейбусів для «МРК Lublin» (Люблінське підприємство електротранспорту).

Крім того, розглядалися питання стосовно розробки транспортної схеми Луцька та впровадження електронного квитка. Зазначено також, що місто Луцьк встановило контакти з містом Гдиня (Республіка Польща) для розвитку громадського транспорту. Вереснем відреставрований тролейбус із Луцька приєднався до «історичного маршруту» у Гдині, а також обговорювалася можливість придбання Луцьким підприємством електротранспорту вживаних тролейбусів марки «Мерседес» від тролейбусного управління міста Гдиня (Павліха Н.В., Корнелюк О.А., 2019).

Відзначився помітний розвиток співпраці у сфері освіти й науки. 12 квітня 2016 року було підписано Договір про співпрацю між Жешувським університетом (Польща) і Волинським національним університетом імені Лесі Українки. Угоджені та конкретизовані основні напрями співпраці, зокрема, спільне використання лабораторного обладнання, наукові стажування, участь студентів у програмах подвійних дипломів, Ерасмус +, виконання спільних наукових проектів, та проведення заходів. Окреслено наукову співпрацю між викладачами навчальних закладів, визначено перспективні напрями наукових досліджень у сфері економіки й підприємництва, економіки бізнес-послуг, економіки

природокористування та регіонального розвитку, міжнародної економіки. Зазначено також узгодження підходів до налагодження співпраці наукових шкіл, участь у міжнародних наукових конференціях, спільні наукові дослідження, а також виконання магістерських та бакалаврських робіт узгоджених напрямів.

Було узгоджено можливість академічного обміну між студентами вищих навчальних закладів та участь у грантових програмах у рамках програми Erasmus (Павліха Н.В., Корнелюк О.А., 2019).

Проект «Спільна мережа співпраці у сфері культури та соціального захисту з метою розвитку міст із польсько-українського прикордоння» був реалізований з квітня 2013 року за участю виконавчого комітету Луцької міської ради, виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради та Муніципалітету міста Жешув.

У межах проекту було проведено різноманітні заходи у сфері культури та соціального захисту з метою покращення співпраці між установами та організаціями трьох партнерських міст. Зокрема, організовано міжнародний фестиваль сучасного мистецтва «Art Territory: місто творців», проведено семінари щодо залучення коштів ЄС для працівників установ культури та соціального захисту, організовано навчальні візити, зустрічі на тему розвитку мережевої співпраці з участю депутатів міських рад, майстер-класи для підопічних органів соціального захисту у Жешуві, а також курси польської мови для працівників виконавчих органів та структурних підрозділів Луцької міської ради.

Додатково, у межах цього проекту було створено ще один ініціативний проект під назвою «Барви прикордоння» (2014 рік), в якому брали участь міста Жешув, Івано-Франківськ і Луцьк. Основна мета цього проекту полягала в створенні мережі співпраці у сфері культури та соціальної допомоги міст-учасників, а також у підвищенні кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування для сприяння спільній польсько-українській діяльності (Делегація з Луцька взяла участь у підсумковій конференції у Жешуві в рамках спільного проекту, 2015).

Луцьк протягом декількох років активно розвиває зв'язки з містом Торунь (Польща). У 2008 році було підписано угоду про співробітництво, що призвело до встановлення партнерських відносин між цими двома містами. Для активного обміну досвідом передбачено двосторонні контакти в сферах освіти, культури та туризму, охорони навколишнього середовища та екологічної освіти, житлово-комунального господарства, програм та проектів Європейського Союзу, економічної співпраці, розвитку підприємництва, а також розвитку співпраці між громадськими організаціями.

Володимир-Волинський також розвиває транскордонні партнерські зв'язки, зокрема, з містом-побратимом Грубешів. Реалізовано ряд проектів, таких як «Надбужанська природа – продукт транскордонного екологічного туризму – дорога до розвитку» та «Чиста вода на Побужжі – транскордонна система водопостачання міст Грубешова та Володимира-Волинського». Зокрема, у рамках цих проектів було розроблено спільну багаторічну інвестиційну програму постачання води для цих міст, виготовлено проектно-кошторисну документацію на модернізацію водозабору та будівництво водогону.

Ковель є містом-партнером для низки польських, білоруських, німецьких, литовських та інших українських міст. У 2016 році було підписано Угоду про партнерство між містами Ленчна (Польща) і Ковель (Україна). Співпраця між навчальними закладами, екологічні проекти та обмін у галузях освіти, культури, спорту та економіки є лише деякими напрямками цього партнерства (Ковель продовжує співпрацю з містами-партнерами, 2013).

До початку повномасштабного вторгнення росії в Україну розвиток плідних та різноманітних партнерських відносин міст Волинської області в контексті євро регіонального співробітництва сприяв зміцненню соціокультурних зв'язків, які відкривали нові можливості для залучення інвестицій та розвитку економіки регіону.

У контексті євро регіонального співробітництва, обмін досвідом та кращими практиками між містами сприяв створенню сприятливого

економічного середовища. Активна участь у міжнародних структурах та програмах сприяла залученню іноземних інвесторів та відкривала нові ринки для зовнішньої торгівлі. Особливу увагу слід звернути на розвиток інфраструктури та екологічних ініціатив у рамках співпраці, що сприяло привабленню інвестицій у сферу сталого розвитку.

Крім того, економічне співробітництво в рамках партнерства міст Волинської області сприяло створенню сприятливого бізнес-клімату, вирішенню проблем енергоефективності та розвитку транспортної інфраструктури. Важливою складовою цього процесу була також розробка спільних проектів у сфері освіти та науки, що сприяло підготовці кваліфікованих кадрів для високотехнологічних галузей та інноваційного розвитку.

Такий комплексний підхід до розвитку партнерських відносин не лише зміцнював міжнародний статус міст Волинської області, але й сприяв стійкому економічному зростанню та покращенню якості життя населення.

Одним з негативних чинників розвитку єврорегіонального співробітництва є те що партнерські угоди, укладені органами влади, часто мають формальний характер. Для вирішення цього питання пропонується акцентувати увагу на розвитку співпраці між самими зацікавленими сторонами, зокрема підприємствами та установами. На основі досвіду Волинської області можна внести наступні рекомендації для подальшого розвитку єврорегіонального партнерства та стимулювання інвестиційної діяльності:

Створення бізнес-асоціацій та спільних підприємств: Створення об'єднань підприємств з різних регіонів може сприяти поглибленню економічного співробітництва. Спільні підприємства можуть бути ефективним інструментом для спільних інвестицій та об'єднання ресурсів.

Розробка інвестиційних програм: Важливо розробити конкретні інвестиційні програми, спрямовані на розвиток конкретних галузей та проектів, які мають потенціал для спільної користі. Це може

включати інфраструктурні проекти, розвиток технологій, та інші напрямки.

Підтримка малих та середніх підприємств: Забезпечення підтримки для малих та середніх підприємств може бути ключовим фактором успіху. Це включає в себе надання фінансової допомоги, консультування та доступ до ринків.

Організація торгових місій та форумів: Заохочення активності на міжнародному рівні може включати організацію торгових місій, форумів та виставок, що сприяють встановленню нових партнерств та розширенню зовнішньоекономічних зв'язків.

Створення інформаційних центрів та онлайн-платформ: Розробка спеціальних інформаційних центрів та онлайн-платформ для обміну досвідом та інформацією може полегшити взаємодію між сторонами та забезпечити більш ефективний обмін даними.

Застосування цих заходів може сприяти створенню більш конкретних та результативних форм євро регіонального співробітництва, а також стимулювати інвестиційну та зовнішньоекономічну діяльність у регіоні.

10.3. Механізм активізації інвестиційної діяльності в умовах євро регіонального співробітництва України

Механізм активізації інвестиційної діяльності в умовах євро регіонального співробітництва представляє собою набір методів і інструментів, спрямованих на сприяння збільшенню обсягів та покращенню якості інвестиційного притягнення в регіоні, а також на досягнення оптимального розподілу інвестицій та їх спрямування у пріоритетні сфери.

За словами М. А. Вознюка (2013), існуючий механізм інвестиційно-інноваційної діяльності на сьогоднішній день не в повній мірі відповідає сучасним вимогам і не має необхідної методологічної основи.

Удосконалення механізму активізації інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва розглядається як засіб стимулювання підвищення ефективності інвестиційної діяльності в країні та її регіонах. При розробці цього механізму необхідно враховувати пріоритетні напрямки та аналіз реального стану соціально-економічного розвитку, а також стан екологічної ситуації. Розумність заходів повинна бути обґрунтована розрахунками щодо соціально-економічної та екологічної ефективності інвестиційної діяльності та прогнозованими результатами функціонування економіки в цілому. Зображення механізму активізації інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва відображено на рисунку 10.2.

Для, акцентуючи увагу активізації інвестиційної діяльності, потрібно визначити об'єкт і суб'єкти його втілення. Об'єкти механізму активізації інвестиційної діяльності включають широкий спектр ініціатив, спрямованих на комплексний розвиток регіону та залучення інвестицій.

Одним із ключових напрямків є інфраструктурні проекти, зокрема будівництво доріг, аеропортів та енергетичних об'єктів. Наприклад, реалізація проекту з розширення транспортних мереж підвищить доступність регіону та зробить його більш привабливим для інвесторів, які оцінюють логістичні можливості.

Інвестування у соціально-економічні програми, такі як розвиток освіти чи охорони здоров'я, також є важливим об'єктом. Наприклад, створення проекту з підтримки місцевого підприємництва може включати фінансування бізнес-інкубаторів та навчальних програм для підприємців.

Ще однією важливою галуззю є інноваційні індустрії та дослідницькі проекти. Створення науково-дослідницьких центрів та підтримка стартапів сприятиме розвитку високотехнологічних галузей, які мають потенціал привертати інвестиції та створювати нові робочі місця.

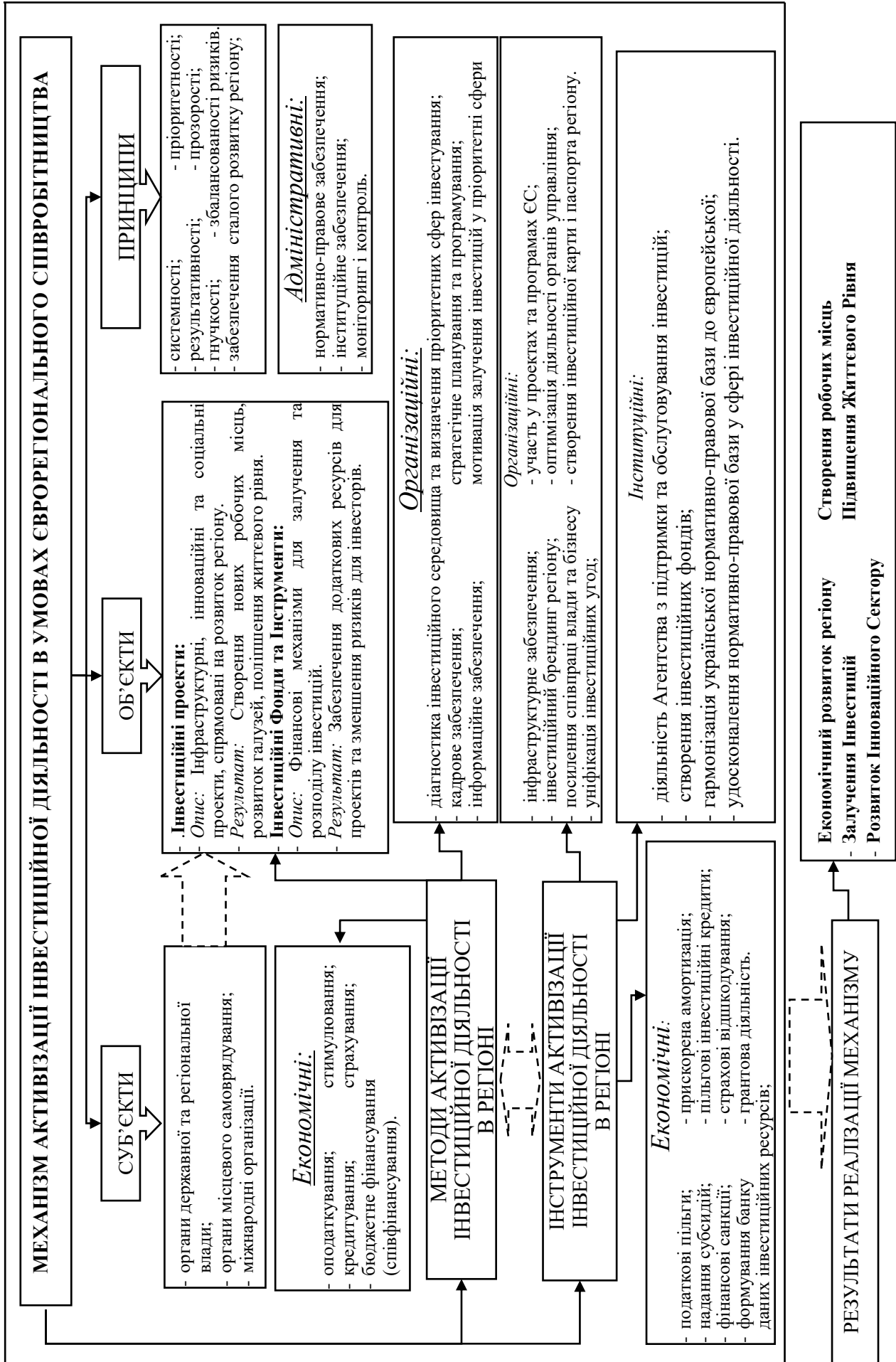

Рис. 10.2. Механізм активізації інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва

Ці об'єкти становлять основні фактори, які визначають розвиток регіону через інвестиційне співробітництво. Реалізація проектів у цих напрямках забезпечить сталість і привабливість регіону для інвесторів.

Суб'єктами є органи державного та регіонального управління, органи місцевого самоврядування та міжнародні організації. На державному рівні вони визначають стратегічні напрямки інвестиційної політики, встановлюють законодавчі та податкові пільги для інвесторів. Місцеві влади розробляють та реалізують конкретні інвестиційні проекти, враховуючи потреби та особливості свого регіону.

Інвестори виступають суб'єктами, які надають фінансову підтримку інвестиційним проектам. Вони можуть бути представлені як приватними особами, так і корпоративними структурами. Підприємства є ключовими суб'єктами, оскільки вони реалізують інвестиційні проекти та взаємодіють з місцевими владами для створення сприятливого бізнес-середовища.

Міжнародні організації та фінансові установи виступають як суб'єкти, що надають технічну та фінансову підтримку. Вони можуть сприяти обміну досвідом, координувати міжнародні ініціативи та забезпечувати додаткові ресурси для реалізації великих проектів.

Механізм інвестиційного забезпечення в регіоні, як і будь-який інший механізм, має базуватися на наборі принципів, які сприяють його формуванню. Важливо вдосконалити підхід, який дозволить застосовувати ці принципи на практиці з легкістю (Федоренко В. Г., 2008).

Враховуючи це, *інвестиційне забезпечення сталого розвитку регіону має ґрунтуватися на наступних принципах* (Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В., 2022):

1. *Системність*: Розглядається процес інвестиційного забезпечення як єдина система, що включає різні компоненти для досягнення кінцевого результату.

2. *Пріоритетність*: Вибір інвестиційного проекту для регіону повинен враховувати спеціалізацію регіону, яка визначається галузевою структурою його економіки.

3. *Результативність*: Реалізація інвестиційної діяльності в регіоні повинна приносити позитивний результат, тобто користь від інвестицій повинна перевищувати їхні витрати.

4. *Прозорість*: Дотримання цього принципу сприяє захисту інтересів суспільства шляхом покращення управління та боротьби з корупцією.

5. *Гнучкість*: Потрібно враховувати зміни в інвестиційній діяльності на регіональному та національному рівнях, спричинені зовнішніми та внутрішніми факторами, а також використовувати їх як можливості для досягнення результатів.

6. *Забезпечення сталого розвитку регіону*: Потрібно враховувати комплексний підхід до соціального, економічного та екологічного розвитку регіону та зростання добробуту населення під час інвестиційної діяльності.

7. *Збалансованість ризиків*: Особливо ризикові інвестиційні проекти доцільно фінансувати за рахунок власних коштів або на умовах самофінансування, щоб збалансувати ризики.

Існує взаємозв'язок і взаємодія між організаційною та економічною складовими механізму. Економічна складова спрямована на досягнення економічних цілей у сфері інвестиційної діяльності регіону, в той час як організаційна складова визначає організаційний аспект досягнення цих цілей.

У рамках активізації інвестиційної діяльності, можна виділити адміністративні, економічні та організаційні методи. Адміністративні методи включають в себе нормативно-правове регулювання, інституційну підтримку, а також моніторинг і контроль.

Нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності обумовлене Конституцією України, рядом законів, включаючи «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування»,

«Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про інститути спільного інвестування» і «Про концесії», а також іншими нормативними актами, які визначають ролі та обов'язки виконавчих та місцевих органів управління та регулюють проведення інвестиційної діяльності та її сприяння в регіоні.

Інституційна підтримка інвестиційної діяльності включає ряд державних та недержавних інституцій, які створюють правові, організаційні та економічні умови для розвитку інвестиційної діяльності. До цих інституцій відносяться Президент України, законодавчі органи (Верховна Рада України, обласні та районні ради, ОТГ, сільські, селищні та міські ради), виконавчі органи (Кабінет Міністрів України, обласні та районні державні адміністрації, місцеві виконавчі органи), центральні органи виконавчої влади у сфері інвестиційної діяльності, консультативні органи, наукові та громадські організації, які сприяють розвитку інвестиційної діяльності.

Моніторинг і контроль інвестиційної діяльності грають важливу роль у забезпеченні її ефективності. Це означає постійне відстеження показників інвестиційної діяльності, виявлення відхилень від планових результатів та аналіз причин цих відхилень. Організація моніторингу та контролю сприяє підвищенню ефективності інвестиційної діяльності в регіоні.

Економічні методи активізації інвестиційної діяльності включають в себе різноманітні інструменти, такі як оподаткування, стимулювання, кредитування, страхування та бюджетне фінансування (співфінансування). Використання цих економічних методів сприятиме збільшенню обсягів інвестицій в регіон, розвитку інфраструктури і підвищенню інвестиційної привабливості пріоритетних галузей економіки регіону для досягнення сталого розвитку.

Організаційні методи становлять сукупність інструментів та прийомів, спрямованих на досягнення визначеної мети. Вони

формують основну складову механізму активізації інвестиційної діяльності в регіоні. Організаційні методи охоплюють такі елементи:

1. Діагностика інвестиційного середовища та визначення пріоритетних сфер для інвестування. Цей метод передбачає аналіз поточного стану інвестиційного клімату в регіоні та визначення сфер, які мають найбільший потенціал для приваблення інвестицій.
2. Кадрове забезпечення. Важливим аспектом є підготовка та розвиток кадрів, які мають необхідні навички і знання для підтримки інвестиційної діяльності.
3. Стратегічне планування і програмування. Розробка стратегій та програм, в яких визначаються пріоритети розвитку інвестиційної діяльності та шляхи її активізації.
4. Інформаційне забезпечення. Забезпечення доступу до інформації для інвесторів та партнерів щодо потенційних інвестиційних можливостей та умов в регіоні.
5. Мотивація залучення інвестицій у пріоритетні сфери. Створення стимулів та інцентивів для інвесторів для залучення їхніх інвестицій у ключові галузі регіональної економіки.

Інституційні інструменти грають важливу роль у підтримці інвестиційних проектів та сприяють співробітництву між інвесторами і органами влади. Один із прикладів цього - діяльність Агентства з підтримки та створення інвестицій.

Створення інвестиційних фондів є ефективним інструментом для накопичення інвестиційних ресурсів та зменшення фінансового тягаря на бюджети регіонів. Це сприяє покращенню інвестиційної привабливості регіону та підвищенню активності інвесторів.

У контексті євроінтеграційного курсу України, необхідно вдосконалити її нормативно-правову базу та гармонізувати її з європейськими стандартами. Важливим етапом є розробка стратегічних документів, в яких визначаються пріоритети розвитку інвестиційної діяльності та активізації її в регіоні. При цьому важливо забезпечити кваліфікований підхід до визначення потенціалу

та ефективного використання можливостей, враховуючи стратегії регіонального та державного розвитку.

Необхідно також враховувати, що нормативна база в сфері інвестиційної діяльності може бути суперечливою і неоднозначною, тому важливо працювати над її вдосконаленням, щоб покращити умови для інвесторів та сприяти розвитку інвестиційної діяльності.

Основні економічні інструменти активізації інвестиційної діяльності включають наступні аспекти: податкові пільги, прискорена амортизація, надання субсидій, пільгові інвестиційні кредити, фінансові санкції, формування банку даних інвестиційних ресурсів, страхові відшкодування та грантова діяльність.

Серед цих інструментів важливе місце відводиться системі оподаткування, яка може мати інвестиційну спрямованість. Податкове навантаження є важливим індикатором впливу податкового механізму на економічне становище в країні, і воно може вказувати на те, наскільки сприятливі умови для ведення бізнесу і залучення інвестицій в державу.

Прискорена амортизація є дієвим інструментом, який дозволяє підприємствам враховувати витрати на капітальні інвестиції та технічне оновлення у витратах виробництва. Це сприяє звільненню чистого прибутку від податків та стимулює нагромадження для інвестицій.

Важливо також розглянути нерівномірний розподіл податкових пільг та стимулів між галузями економіки, що може сприяти концентрації інвестиційних ресурсів у певних галузях. Раціональний розподіл пільг серед різних сфер економіки з фокусом на соціально-та еколого-орієнтоване інвестування може сприяти оптимальному використанню ресурсів.

Наступним важливим інструментом є впровадження пільгового інвестиційного кредиту, який надає суб'єктам господарювання можливість отримувати «довгострокові» кредити та підвищує їхні оборотні кошти. Це дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси

для інвестицій, розширення виробництва і впровадження новітніх технологій.

У цілому, правильно використовувані економічні інструменти можуть значно сприяти активізації інвестиційної діяльності в регіоні і створенню сприятливих умов для розвитку бізнесу та інвестицій.

Організаційні інструменти орієнтовані на створення інфраструктури для залучення інвестицій, розробку інвестиційного бренду регіону, підвищення співпраці між владою та бізнесом, уніфікацію угод з інвесторами, участь у міжнародних програмах та проектах, оптимізацію управління, а також створення інвестиційних карт і паспортів регіону.

Для стимулювання інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва важливо використовувати різноманітні організаційні інструменти. Ці інструменти спрямовані на створення інфраструктури для залучення інвестицій, розробку інвестиційного бренду регіону, підвищення співпраці між владою та бізнесом, уніфікацію угод з інвесторами, участь у міжнародних програмах та проектах, оптимізацію управління, а також створення інвестиційних карт і паспортів регіону.

Інвестиційна інфраструктура регіону грає ключову роль у підтримці інвестиційної діяльності та сприяє розвитку окремих галузей та господарських систем. Важливо підкреслити значення маркетингових інструментів для підвищення конкурентоспроможності регіону, таких як створення інвестиційного бренду регіону, що відображає його переваги та інвестиційний потенціал.

Участь у міжнародних програмах та проектах, які фінансуються, наприклад, Європейським інвестиційним банком, може стати важливим джерелом інвестиційних ресурсів для регіону. Проте проблема нерегульованості міжнародних інвестиційних угод може обмежити свободу інвесторів у визначенні умов та форм інвестиційних договорів. Уніфікація інвестиційних механізмів та

інструментів може збільшити інтерес іноземних інвесторів у регіональних проектах.

Для створення сприятливого бізнес-середовища для інвесторів в регіоні також важлива активна координація між владою, бізнесом і регіональними бізнес-асоціаціями, а також підвищення ефективності та прозорості діяльності фіскальних, правоохоронних і судових органів влади.

Загалом, методи та інструменти для активізації інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва повинні бути гнучкими і адаптованими під конкретні умови регіону, і їх взаємодія має бути орієнтована на створення ефективної системи управління інвестиційною діяльністю регіону. Результатом таких заходів буде збільшення обсягів залучених інвестицій та розвиток перспективних галузей.

Організаційні форми єврорегіонального співробітництва є ключовими механізмами для стимулювання інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності регіонів, орієнтованих на спільний розвиток та конкурентоспроможність. У цьому контексті, формування механізму розвитку ґрунтується на принципах ефективності, гнучкості та спільної відповідальності. Ці форми взаємодії враховують не лише економічні аспекти, але і соціокультурні, екологічні та інноваційні аспекти, що сприяє створенню комплексних стратегій для розвитку регіонів у єврорегіональному контексті. Форми єврорегіонального співробітництва наведено в табл. 10.3.

Розвиток єврорегіонального співробітництва в контексті активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності передбачає використання різноманітних організаційних інструментів. Описані форми єврорегіонального співпраці не лише сприяють об'єднанню регіональних потенціалів, але й мають значущий вплив на залучення інвестицій та стимулювання економічного розвитку.

Форми єврорегіонального співробітництва *

Форма єврорегіонального співробітництва	Характеристика	Вплив на інвестиційну та зовнішньоекономічну діяльність
1	2	3
Єврорегіональні інтеграційні агентства	Координують інтеграцію регіонів та виконують стратегічне планування розвитку.	Сприяють інтеграції та стимулюють інвестиційний розвиток, визначаючи ключові напрями та пріоритети.
Єврорегіональні інвестиційні фонди	Створюють спільні інвестиційні фонди для фінансування ключових проектів та стимулювання розвитку.	Об'єднують ресурси для фінансування інфраструктурних та інших проектів, сприяючи залученню інвестицій.
Транскордонні кластери та технопарки	Спільні промислові та науково-дослідницькі об'єднання, спрямовані на створення інновацій та конкурентоспроможних галузей.	Стимулюють інноваційний розвиток, привертаючи інвесторів у високотехнологічні та перспективні галузі.
Бізнес-асоціації та торгові палати	Групи, що об'єднують підприємства та підтримують бізнес-співпрацю в регіоні.	Сприяють розвитку підприємництва та підтримці бізнес-зв'язків, що може привести до збільшення інвестицій.
Інноваційні лабораторії та центри	Спеціалізовані центри, що прискорюють технологічний розвиток та привертають інвесторів.	Сприяють створенню інноваційних продуктів і послуг, забезпечуючи привабливі умови для інвестицій у високотехнологічні галузі.
Єврорегіональні проекти розвитку інфраструктури	Спільні проекти на розвиток транспортної, енергетичної та іншої інфраструктури.	Підвищують ефективність економічної діяльності, сприяючи розвитку транспорту, енергетики та інших галузей.
Форуми конференції та	Регулярні заходи для обміну досвідом, презентації інвестиційних можливостей та створення бізнес-мереж.	Сприяють обміну ідеями, створюють платформу для презентації інвестиційних можливостей та формування нових бізнес-зв'язків.

Продовження таблиці 10.3.

1	2	3
Освітні програми та обмін студентами	Ініціативи для обміну знаннями та розвитку освітніх ініціатив між регіонами.	Сприяють розвитку кадрового потенціалу та забезпечують високий рівень освіти у регіоні, привертаючи інвесторів.
Екологічні ініціативи	Спільні проекти у сфері екології та відновлюваної енергетики.	Привертають інвесторів, спрямованих на сталість та зменшення впливу на навколишнє середовище.

**Систематизовано авторами.*

Єврорегіональні інтеграційні агентства виступають як координатори для об'єднання регіональних інтересів та розроблення стратегій спільного розвитку. Ці агентства сприяють створенню єдиної візі для регіонів, сприяючи формуванню інфраструктурних, економічних та соціокультурних проєктів. Інвестиційні фонди, створені на єврорегіональному рівні, забезпечують фінансування для ключових ініціатив та спільних проєктів, спрямованих на стимулювання економічного зростання.

Єврорегіональні інтеграційні агентства виступають ключовими структурами, спрямованими на сприяння інтеграції регіонів та стимулювання їхнього розвитку. Їхня роль у сприянні інвестиційній та зовнішньоекономічній діяльності є невід'ємною та визначальною для досягнення спільних цілей та економічної стійкості.

Єврорегіональні інтеграційні агентства представляють собою спеціалізовані організації, створені для координації інтеграційних процесів в регіоні. Вони об'єднують представників різних рівнів управління, підприємств, та громадянського суспільства з метою формування стратегій спільного розвитку.

Вплив на інвестиційну та зовнішньоекономічну діяльність:

1. Стратегічне планування: Єврорегіональні інтеграційні агентства грають ключову роль у визначенні стратегій та планів

розвитку регіону. Їхня спроможність об'єднувати інтереси різних стейкхолдерів дозволяє сформулювати чіткі напрямки для інвестицій.

2. Створення інвестиційних проєктів: Ці агентства активно працюють над ідентифікацією та розробкою інвестиційних проєктів, спрямованих на покращення інфраструктури, розвиток освіти та інших галузей, що є пріоритетними для регіона.

3. Стимулювання міжнародного співробітництва: Єврорегіональні інтеграційні агентства сприяють встановленню та розвитку партнерських відносин з іншими регіонами та міжнародними партнерами, що може призвести до збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та приваблення іноземних інвестицій.

4. Підтримка підприємництва: Агентства допомагають створенню сприятливого підприємницького середовища, що залучає інвестиції та сприяє розвитку місцевих підприємств.

5. Впровадження інновацій: Сприяють створенню та впровадженню інноваційних технологій, що робить регіон привабливішим для технологічних інвесторів.

6. Підтримка участі громадськості: Залучають громадські організації та інші зацікавлені сторони до процесу прийняття рішень, що забезпечує широкий суспільний консенсус і зростання легітимності при реалізації інвестиційних проєктів.

Узагальнюючи, єврорегіональні інтеграційні агентства виступають не лише координаторами інтеграції, а й важливими катализаторами для прискорення інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності в регіонах, забезпечуючи стале та збалансоване економічне зростання.

Єврорегіональні інвестиційні фонди втілюють ідею спільного фінансування та управління проєктами, спрямованими на забезпечення економічного зростання та створення конкурентних переваг.

У контексті активізації інвестицій інституційні механізми єврорегіональних інвестиційних фондів дозволяють об'єднувати фінансові ресурси різних регіонів для спільного розвитку. Це

відкриває нові можливості для залучення інвесторів, які зацікавлені в різноманітних галузях та проєктах.

Сутність єврорегіональних інвестиційних фондів полягає не лише в наданні фінансової підтримки, але й у формуванні стратегій розвитку, орієнтованих на інновації та конкурентоспроможність. Ці фонди виступають катализаторами для створення та розвитку високотехнологічних галузей, що сприяє зростанню інноваційного потенціалу регіонів.

Ще однією ключовою рисою діяльності єврорегіональних інвестиційних фондів є забезпечення прозорого та ефективного управління. Це важливо для впевненості інвесторів та створення умов для приваблення нових фінансових ресурсів.

Єврорегіональні інвестиційні фонди виконують також функцію стимулювання зовнішньоекономічної діяльності. Спільне управління та використання ресурсів регіонів робить їх більш конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Це створює додаткові можливості для розвитку міжнародних партнерств та повертає іноземні інвестиції.

Загалом, єврорегіональні інвестиційні фонди стають важливим інструментом для досягнення спільних цілей регіонів, сприяючи їхньому інтегрованому розвитку, зміцненню економічної стійкості та активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної сфери.

Єврорегіональні кластери та технопарки виступають катализаторами інновацій та технологічного розвитку, об'єднуючи підприємства та наукові установи для спільного вирішення технічних та економічних викликів. Бізнес-асоціації та торгові палати, на свою чергу, забезпечують платформу для обміну досвідом та розширення бізнес-мереж, сприяючи формуванню спільних стратегій економічного розвитку.

Ці інноваційні об'єднання підприємств, наукових установ та стартапів створюють сприятливе середовище для розвитку та впровадження нових технологій, що в свою чергу повертає інвесторів та сприяє сталому економічному росту.

У кластерах об'єднуються компанії та наукові установи з різних країн з метою спільної реалізації проєктів, спрямованих на розвиток конкретної галузі чи технології. Технопарки, у свою чергу, надають інфраструктурну та екосистемультивуючу підтримку для стартапів та інноваційних підприємств, сприяючи їхньому розвитку та прискоренню виходу на ринок.

Основними завданнями кластерів та технопарків є сприяння обміну досвідом та ресурсами, створення умов для спільної науково-дослідницької роботи, а також створення ефективних кластерних ланцюгів виробництва. Це дозволяє підприємствам не лише знижувати витрати на дослідження та розвиток, але і створювати конкурентоспроможні продукти та послуги, які мають потенціал для успішного виводу на міжнародний ринок.

Такий підхід до організації та підтримки інноваційних індустрій на теренах різних країн дозволяє сприяти взаємовигідному обміну знаннями та ресурсами, розширюючи можливості для залучення інвестицій. Крім того, створення транскордонних кластерів та технопарків сприяє розвитку трансграничного бізнесу та створенню нових робочих місць, що має суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

Бізнес-асоціації та торгові палати виступають важливими складовими механізми розвитку єврорегіонального співробітництва, спрямованого на активізацію інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності. Ці організації об'єднують підприємства та підтримують бізнес-співпрацю в регіоні, маючи значущий вплив на формування економічного середовища та привертання інвестицій.

Бізнес-асоціації є майданчиками для обговорення ключових економічних та бізнес-питань між підприємствами, а також між представниками бізнесу та влади. Їхні зусилля спрямовані на захист інтересів бізнесу, сприяння створенню сприятливого підприємницького клімату та розвиток торговельних зв'язків між регіонами.

Торгові палати виконують важливу роль у створенні умов для здійснення міжнародної торгівлі. Вони сприяють укладанню та виконанню торговельних угод, сприяючи розбудові міжнародних партнерських відносин. Такі організації створюють платформи для представлення продукції та послуг компаній на міжнародних ринках, що сприяє розширенню експортних можливостей та залученню іноземних інвестицій.

Взаємодія бізнес-асоціацій та торгових палат на єврорегіональному рівні сприяє обміну досвідом та найкращими практиками в сфері підтримки бізнесу. Це сприяє створенню сприятливого середовища для інвестицій, адаптації до міжнародних стандартів та розширенню можливостей для розвитку підприємництва в умовах глобалізації. Така взаємодія стає ключовим чинником в ефективному просуванні регіональних бізнесів на світовому ринку, а також забезпечує сталість та стійкість економічного розвитку регіонів.

Інноваційні лабораторії та центри є місцем, де об'єднуються науковці, інженери та підприємці з метою вирішення складних завдань та розробки новаторських продуктів. Ці центри надають учасникам можливість спільно працювати над проектами, обмінюватися ідеями та впроваджувати передові технології.

Однією з головних переваг інноваційних лабораторій є їх здатність залучати фахівців із різних галузей, створюючи інтердисциплінарні команди для вирішення складних завдань. Це сприяє розвитку інтегрованих рішень, які можуть бути ефективно використані в інших контекстах, зокрема у сфері інвестицій.

У свою чергу, інноваційні центри часто стають центром тяжіння для інвесторів, які зацікавлені в розвитку новітніх технологій та перевагах, які вони можуть принести у конкурентному середовищі. При належному фінансуванні та підтримці, такі центри можуть стати каталізаторами для створення інноваційних продуктів, які мають великий потенціал на ринку.

Таким чином, інноваційні лабораторії та центри є важливим елементом інфраструктури для активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, створюючи сприятливе середовище для розробки та впровадження передових технологій.

Транскордонні проекти розвитку інфраструктури виступають мостом між регіонами, сприяючи ефективнішому взаємодії та розвитку економічних зв'язків. Одним із важливих аспектів транскордонних інфраструктурних проектів є розвиток транспортних маршрутів, які об'єднують регіони. Створення сучасних транспортних комунікацій сприяє поліпшенню логістики та зниженню торговельних бар'єрів, що, в свою чергу, стимулює збільшення обсягів торгівлі та інвестицій між регіонами.

Крім того, транскордонні інфраструктурні проекти включають в себе розвиток спільних енергетичних систем, що сприяють диверсифікації джерел енергії та забезпечують стійкість енергетичного забезпечення. Це робить регіон більш привабливим для інвесторів, оскільки стабільні енергетичні умови є важливим фактором при розгляді можливостей для розміщення нових підприємств та ведення бізнесу.

Зазначеної тенденції до розвитку транскордонних інфраструктурних проектів можна приписати ініціативам сприяння економічному зростанню та створенню благоприємного середовища для бізнесу. Створення єдиної економічної платформи, підтримка транскордонного підприємництва та розбудова інфраструктури сприяють створенню високоефективного регіонального простору, який привертає інвестиції та сприяє розвитку економіки в цілому.

Форуми та конференції, що проводяться в контексті єврорегіонального співробітництва, створюють унікальні можливості для регіональних лідерів, підприємців, та інвесторів обмінюватися ідеями, досвідом та планами на майбутнє.

Щорічні форуми, які об'єднують представників різних галузей та рівнів управління, стають ареною для формування стратегічних партнерств. Учасники не лише обговорюють поточні тенденції та

виклики, але і активно працюють над ініціативами, спрямованими на створення сприятливого інвестиційного клімату.

Такі форуми дозволяють об'єднувати зусилля у вирішенні ключових питань, таких як створення інфраструктурних проєктів, розвиток технологій, та рекламування інвестиційних можливостей. Учасники мають змогу представити свої проєкти, обговорити можливості співпраці та розкрити потенціал регіону для інвесторів.

Завдяки таким заходам створюється атмосфера взаєморозуміння та довіри, що є необхідним елементом для ефективного повертання інвестицій. Форуми та конференції виступають платформою для обміну кращими практиками, вивчення нових підходів та сприяння розвитку бізнес-спільноти.

Освітні програми та обмін студентами дають їм змогу отримувати високоякісну освіту в іноземних університетах, а відповідно, залучати до освітнього процесу передові методи та технології. Це сприяє формуванню конкурентоспроможного та кваліфікованого кадрового потенціалу, що є привабливим для інвесторів, оскільки вони отримують можливість працювати з висококваліфікованими спеціалістами.

Завдяки обмінам студентами та науковцями відбувається взаємне вивчення культур, набуття іноземними студентами знань про потенціал та можливості країни, що також може залучити іноземні інвестиції. Взаєморозуміння між студентами з різних країн також веде до створення інтернаціональних команд у дослідницьких проєктах, що може призвести до виникнення нових інновацій та технологій.

Безпосереднє спілкування студентів з представниками різних культур і бізнес-середовищ розширює їхнє розуміння глобального ринку та його потреб, що в свою чергу впливає на інвестиційні стратегії та можливості.

Такий обмін знаннями і культурним досвідом сприяє підвищенню привабливості країни для іноземних інвесторів та створює фундамент для подальших міжнародних економічних ініціатив.

Екологічні ініціативи, в контексті активізації інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, орієнтовані на здоров'я людей та стан довкілля, проте їх вплив виходить далеко за межі екологічного благополуччя.

Перш за все, екологічні ініціативи створюють сприятливий фон для повертання інвестицій. Підприємства та інвестори, що прагнуть зменшити екологічний вплив своєї діяльності, виявляють підвищений інтерес до регіонів, де реалізуються ефективні екологічні стратегії. Це створює позитивний цикл, де високий екологічний стандарт регіону приваблює інвестиції, які, в свою чергу, сприяють подальшій екологічній модернізації.

З іншого боку, екологічні ініціативи сприяють розвитку нових галузей та технологій. Інвестиції в екологічні технології та відновлювальну енергетику стають ключовим елементом економічного росту. Регіони, які активно впроваджують такі ініціативи, здатні привертати фахівців та компанії, спроможні реалізувати інноваційні проекти в сфері екології та сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

У монографії зроблено теоретичне узагальнення та запропоновано нові наукові підходи до виконання актуального науково-практичного завдання, яке полягає в поглибленні теоретико-методичних і практичних засад організаційно-економічного забезпечення активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності України та її регіонів в умовах єврорегіонального співробітництва. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

Узагальнення наукових підходів до визначення сутності ЗЕД дало змогу розкрити авторське бачення змісту цього поняття. В основу концептуальних засад активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва покладено цілеспрямований процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків і створення сприятливих умов для розширення організаційно-економічних форм міжнародної співпраці, результатом чого є отримання соціального ефекту та досягнення економічного зростання. Запровадження запропонованої концепції сприятиме досягненню соціальних, економічних і екологічних цілей розвитку регіону шляхом поглиблення та розширення єврорегіональних зв'язків задля досягнення перспектив сталого розвитку. Систематизація чинників розвитку ЗЕД регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва (фінансово-економічних, організаційно-правових, інституційних) дала змогу визначити передумови активізації зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва.

На основі системного аналізу зарубіжного досвіду розвитку єврорегіонального співробітництва здійснено оцінку результатів діяльності єврорегіонального співробітництва в західноєвропейських країнах. Виявлено особливості функціонування різноманітних форм єврорегіонального співробітництва в країнах, які ілюструють різне за

масштабом та інтенсивністю співробітництво. Доведено, що такі форми єврорегіональної взаємодії стимулюють просторове планування й реалізацію конкретних заходів, сприяють розв'язанню спільних соціально-економічних проблем як на національному, субрегіональному, так і на місцевому рівнях, а також є своєрідними мостами для налагодження співпраці між суб'єктами ЗЕД. На основі дослідження зарубіжного досвіду єврорегіонального співробітництва обґрунтовано потребу вдосконалення механізму активізації ЗЕД і запровадження різноманітних форм єврорегіональних ініціатив.

Доведено необхідність удосконалення методичних підходів до діагностики ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Методичними принципами при цьому визначено комплексність, системність, об'єктивність, законність, оперативність, ефективність. Запропоновано комплексний підхід до діагностики ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва на основі реалізації послідовних етапів, які включають установлення особливостей ЗЕД на рівні країни та її регіонів за допомогою абсолютних і відносних показників, здійснення кореляційно-регресійного аналізу, характеристику єврорегіонів за участю України, визначення проблем та перспектив їх функціонування; інтегральну оцінку ЗЕД регіону та визначення її впливу на економічний розвиток; формування матриці стратегічних орієнтирів. Застосування запропонованого методичного підходу дає можливість відповідним державним інституціям оцінити стан ЗЕД регіону, виявити проблеми, визначити перспективні напрями вдосконалення єврорегіонального співробітництва через запровадження організаційно-економічних форм активізації ЗЕД.

Розкрито особливості ЗЕД в Україні та її регіонах. Проаналізовано показники динаміки експорту, імпорту й сальдо зовнішньоторговельного балансу, що дало змогу виділити три періоди стану ЗЕД упродовж 2010–2019 рр. (активізації з одночасним посиленням від'ємного сальдо, спаду та помірному зростанню й відновленню докризових тенденцій). Виявлено значну міжрегіональну

диспропорцію в рівнях ЗЕД регіонів України, основною причиною чого визначено неефективне використання регіонами власного зовнішньоекономічного потенціалу та можливостей розвитку єврорегіональної співпраці.

Аналіз розвитку єврорегіонального співробітництва за участю єврорегіонів України засвідчив, що на сьогодні найбільш дієвими формами міжрегіональної співпраці виступають єврорегіони. Водночас з'ясовано, що за інституційною складовою й ефективністю діяльності єврорегіони, які діють в Україні, значно поступаються аналогічним структурам у межах ЄС. Установлено, що станом на 2019 р. в Україні із 10 єврорегіонів фактично функціонувало лише п'ять: Карпатський, «Буг», «Нижній Дунай», «Верхній Прут» і «Дністер». За таких умов необхідне розширення форм активізації ЗЕД із максимальним використанням можливостей єврорегіонального співробітництва. Обґрунтовано, що вдосконалення організаційно-економічного забезпечення єврорегіональної економічної взаємодії із урахуванням досвіду країн ЄС прискорить процес активізації ЗЕД в Україні та її регіонах.

На основі проведеної оцінки ЗЕД учасників наявних єврорегіонів установлено, що найбільший товарооборот відбувається між регіонами України та країнами, які з ними безпосередньо межують і є перспективними ринками збуту продукції. Регіони з обох боків кордону, зважаючи на свої економічні, соціальні й культурні можливості, намагаються кооперуватися з найближчими сусідами, щоб створити вигідні для себе економічні, правові та інші умови. На основі цього доведено необхідність оновлення стратегічних орієнтирів ЗЕД і вдосконалення механізму її активізації в умовах єврорегіонального співробітництва.

Для розробки і прийняття стратегічних управлінських рішень у напрямі активізації ЗЕД побудовано матрицю стратегічних орієнтирів, що формується на основі позиціонування регіонів України за інтегральним показником розвитку ЗЕД і рівнем їх

єврорегіональної співпраці. З огляду на досвід єврорегіонального співробітництва країн ЄС визначено стратегічні орієнтири активізації ЗЕД у регіоні, а саме: підвищення економічної ефективності розвитку регіону; оптимізація транспортної та комунікаційної сфер; розвиток туристичної сфери; охорона природи та захист довкілля; поліпшення соціальної інфраструктури; планування просторового розвитку. Запропоновано шляхи досягнення стратегічних орієнтирів активізації ЗЕД, реалізація яких дасть змогу комплексно охопити всі сфери соціально-економічного розвитку регіону, перевести його на засади сталості й орієнтації на підвищення якості життя населення.

Удосконалено механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Обґрунтовано доцільність використання сукупності економічних, адміністративних, соціально-психологічних методів і відповідних їм інструментів активізації ЗЕД, що сприятиме налагодженню зовнішньоекономічних зв'язків, збільшенню обсягу залучених ПІІ, удосконаленню структури експортно-імпоротної діяльності, інтенсифікації євроінтеграційних процесів в Україні та її регіонах.

Розроблено рекомендації щодо запровадження дієвих форм і заходів з активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва. До них віднесено економічну кооперацію єврорегіональних структур (єврорегіональне партнерство, єврорегіональні проекти, єврорегіональні кластери, єврорегіональні бізнес-моделі), зовнішню торгівлю (експортно-імпортні операції, інноваційно-логістичні моделі), спільну господарську діяльність (робочі співдружності, єврорегіональні асоціації та альянси, євродистрикти). Запропоновані форми єврорегіонального співробітництва можуть бути використані органами регіональної влади для посилення інноваційного процесу в усіх галузях економіки та сприятимуть прискоренню входження України у світове господарство.

Виконано теоретичне узагальнення та висвітлено нові наукові підходи до вирішення актуального науково-практичного завдання – поглиблення теоретико-методичних і практичних аспектів організаційно-економічного забезпечення активізації інвестиційної діяльності в умовах європейської інтеграції.

З'ясовано, що інвестиційна діяльність у регіоні має стратегічне значення для досягнення соціальної, економічної та екологічної ефективності. Активізація цієї діяльності передбачає формування оптимальної структури інвестування, спрямованого на розвиток пріоритетних сфер господарювання, з урахуванням регіональних особливостей.

Підкреслено, що реалізація концепції активізації інвестиційної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва передбачає формування сприятливого середовища для інвестування. Це включає в себе створення ефективної системи управління, сприяння участі регіону у міжнародних програмах та проектах, а також активну координацію між владою, бізнесом та бізнес-асоціаціями.

Отже, отримані результати вказують на важливість та перспективність подальших досліджень у сфері зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в контексті єврорегіонального співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз бар'єрів для міжнародної торгівлі в Україні. 2016.
URL:
http://tfd.ier.com.ua/wordpress/wpcontent/uploads/2016/06/Trade_barriers_report_tfd_2016.pdf
2. Артьомов І. В., Ващук О. М., Руденко О. М. Моделі і механізми регулювання євро регіонального співробітництва України: кол. моногр. / ред. кол.: І. В. Артьомов, О. М. Ващук, О. М. Руденко; ДВНЗ Ужгород. нац. ун-т. Ужгород: Гражда. Серія «Євроінтеграція: укр. вимір». 2013. Вип. 21. 266 с.
3. Асаул А. Н., Павлиха Н. В. Совершенствование метода многомерной статистической оценки для диагностики инвестиционной привлекательности регионов. *Вісник академії економічних наук України*. 2004. №1. С. 9–15.
4. Бабицький А. Ф. Методологія аналізу економічних процесів і управління: навч. посібник. Київ: МАУП, 2003. 125 с.
5. Бабій І. В. Вплив факторів на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. *Економіка і суспільство*: електронне наукове фахове видання. 2016. Вип. 3. С. 114–118. URL:
<http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-3>
6. Балян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України та Угорщини в умовах розширення Європейського Союзу (питання методологія, методів і практики): автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. Львів. 2006. 29 с.
7. Білоусов О. М. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2012. Вип. 2. С. 37–46.
8. Бланк И. А. Управление инвестициями предприятия. Киев: Эльга-Н, Ника-Центр. 2003. 480 с.
9. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. Москва: Дело Лтд, 1994. 720 с.

10. Бутко М. П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці. Київ: Знання України, 2005. 475 с.
11. Бутко М. П., Акименко О. Ю. Інвестиційна домінанта сталого розвитку регіону в умовах інтеграції: [монографія]. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2009. 232 с.
12. Бюллетень Єврорегіона «Дністр». №11. 2019. URL: <http://dniester.eu/article/1888>
13. Вавринюк А. А. Сучасний суспільно-географічний аналіз діяльності польської частини єврорегіону «Буг»: автореф. дис. ...канд. геогр. наук: 11.00.02 – економічна та соціальна географія». Львів, 2007. 21 с.
14. Варналій З., Білик Р. Пріоритети зміцнення конкурентоспроможності регіонів як складової забезпечення економічної безпеки України. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2014. №1 (28). С. 25–35. URL: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2014_28_2/zb28_2_03.pdf
15. Вахович І. М. Фінансове забезпечення сталого розвитку регіонів України: міжбюджетні відносини та інноваційні інструменти стимулювання: монографія. Луцьк: ВолиньполіграфТМ, 2014. 331 с.
16. Вдовенко С. М., Вдовенко Ю. С., Рогова О. В. Транскордонне співробітництво: Єврорегіон «Дніпро»: науково-практ. видання. Чернігів: Десна Поліграф, 2012. 248 с.
17. Вербицька Г. Л., Мельник О. Г. Удосконалення механізму оцінювання ефективності інвестиційного проекту. *Вісник Національного університету Львівська політехніка*. 2008. № 635: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 156–162.
18. Виноградова Г. Іноземне інвестування в Україні: стан і перспективи законодавчого регулювання. *Право України*. 2000. №1. С. 69
19. Вінницька обласна державна адміністрація. Офіційний сайт URL: <http://www.vin.gov.ua/>

20. Вовканич І., Андрейко В. Основні аспекти транскордонного співробітництва України та Румунії в контексті діяльності єврорегіонів. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2014. Вип. 2. С. 92–100.

21. Вознюк М. А. Тенденції інвестиційно-інноваційного розвитку Львівської області. *Регіональна економіка*. 2013. (2014). № 3. С. 73–81

22. Вознюк М. А. Сучасні аспекти фінансування регіональних проектів енергозбереження в Україні. *Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи України: монографія* / авт. кол.; за ред. д.е.н., проф. О. М. Тридіда, д.е.н. проф. Г. М. Азаренкової. Київ: УБС НБУ, 2014. С. 99–106.

23. Вознюк М. А. Регіональна інвестиційна політика енергозбереження: [монографія]. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2015. 416 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

24. Волинчук Ю. В. Синергетичний ефект сталого розвитку регіонів. *Фінансовий простір*. 2012. № 3 (7). С. 66–70.

25. Волошко В. В. Інституційне забезпечення регіональної політики Європейського Союзу. *Регіональна економіка*. 2005. № 1. С. 148–155.

26. Воронін А. Вовк В. Сучасний погляд на кейнсіанську модель економічного циклу. *Економіка України*. 2009. № 3. С. 58–64.

27. Галляк Ю. Б. Міжнародна міжгалузєва взаємодія в авіаційній галузі. К.: ТОВ ПанТот, 2010. 268 с.

28. Гече Ф., Мулеса О., Гриненко В., Смоланка В. Знаходження найвпливовіших факторних ознак при побудові лінійних регресійних моделей. *Technology Audit and Production Reserves*. 2019. Том 3. № 2(47). С. 20–25.

29. Гитман Л., Джонк М. Основы инвестирования / [пер. с англ.]. Дело. 1997. 1008 с.

30. Гізело О. І. Інвестиції в людський капітал як умова соціального розвитку України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2015. № 1. С. 11–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2015_1_5

31. Гоблик В. В. Використання світового досвіду залучення іноземних інвестицій у процесі подолання кризових явищ перехідного періоду. *International scientific journal*. 2016. № 1(2). С. 8–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_1%282%29__4
32. Гоблик В. В. Інституційно-правові аспекти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах у контексті європейської інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 3. С. 19–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_3_6
33. Гоблик В. В. Формирование инвестиционного климата в странах с развивающейся экономикой. *Евразийская интеграция: экономика, право, политика: междунар. науч.-аналит. журн.* / гл. ред. С. Ю. Глазьев. Санкт-Петербург, 2013. №13. С. 84–92.
34. Гоблик В. В. Иностранные инвестиции в регионы: опыт экономически развитых европейских государств. *Каспийский регион: политика, экономика, культура*. 2012. №3. С. 171–178.
35. Гоблик В. В. Механізм становлення зовнішньоекономічних зв'язків в транскордонних регіонах в умовах європейської інтеграції України. *Міжнародний науковий вісник*. Вип. 3 (16). Ужгород, 2017. 135–157.
36. Голиков А. П., Черномаз П. А. Еврорегион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России. *Регион: проблемы и перспективы*. 1997. № 4. С. 52–54.
37. Гороховська К. В. Транскордонне співробітництво в Україні: значення та пріоритетні напрями розвитку. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5736>
38. Горчаков В. Ю. Формування організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю великої компанії: автореф. дис... канд. екон. наук: Інститут економіки промисловості НАНУ, 2005. 22 с.
39. Грамацки Г. Е. Политика пространственного развития в Европейском Союзе: европейские, национальные и региональные измерения. *Регіональна економіка*. 2003. № 4. С. 146–155.

40. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 384 с.
41. Гречишкіна О. О., Ковалев А. С. Податкові інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. *Вісн. Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. № 8. С. 26–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2014_8_7
42. Гринишин Г. М. Методика аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2014. Вип. 1. С. 63–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2014_1_8
43. Гришко В. В. Регіональні чинники сталого розвитку регіону. *Економіка і регіон*. 2015. № 4. С. 46–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2015_4_10
44. Гришко Н., Лубченко О. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та незалежний аудит. *Вісн. Чернігівського державного технологічного університету*. Сер. Економічні науки. 2013. № 2. С. 377–385. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2013_2_57
45. Грушко В. І., Кошембар Л. О. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності. *Фінанси України*. 2008. № 2. С. 89–97.
46. Гуменюк О. М., Цимбалюк І. О., Сучасні реалії місцевого оподаткування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон: Херсон. держ. ун-т. Вип. 5. Ч. 3. 2014. С. 183–185.
47. Гушко С. В. Оцінка інвестиційної діяльності та сучасної регіональної інвестиційної політики в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2013. № 9. URL: www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=2426
- Данилишин Б. М., Корецький М. Х., Даций О. І. Інвестиційна політика в Україні: [монографія]. Донецьк: «Юго-Восток, Лтд», 2006. 292 с.
48. Дания – 2002. URL: <http://www.polpred.com>

49. Дацків Р. М. Трансграничні зв'язи Карпатського євро регіону і їх ефективність: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Київ., 1999. 19 с.

50. Дацко О., Мокій А., Павліха Н., Науменко Н., Інституціональне забезпечення інноваційного розвитку територіальних громад України. *Регіональна економіка*. 2018, № 4. С. 17–27. URL: http://re.gov.ua/re201804/re201804_017_MokiyAI,PavlikhaNV,NaumenkoNS,DatskoOI.pdf

51. Дащенко Н. М. Розвиток логістичних центрів на сучасному етапі *Управління проектами, системний аналіз і логістика*. 2009. № 6. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Upsal/2009_06/09dnmcps.pdf

52. Делегація з Луцька взяла участь у підсумковій конференції у Жешуві в рамках спільного проекту. 2015. URL: <http://zunr.info/news/2015/09/30/105786-delegaciya-z-luc-ka-vzyala-uchast--u-pidsumkoviy-konferenciyi-u-zheshuvi-v-ramkah-spil-nogo-proektu.html>

53. Демчук Н. І. Чинники та показники інвестиційної привабливості регіональних соціально-економічних структур. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. №2(8). 2013. С. 118 – 123.

54. Державна служба статистики України Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

55. Державна служба статистики України. Офіційний сайт URL: www.ukrstat.gov.ua

56. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник / за ред.. Київ: Знання, 2006. 462 с.

57. Дністер: Міжнародний сільськогосподарський кластер. URL: <https://dnisteragro.eu/7881/>

58. Долиняк Ю. О., Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Особливості розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні [Електронний ресурс]. *Економіка та Суспільство*. 2018. № 15. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/83.pdf

59. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети. Ін-т регіон. дослідж. НАН України. Київ: Наук. думка, 2006. 512 с.
60. Долішній М. І. Регіональна соціально-економічна політика (основні засади формування і розвитку). *Регіональна економіка*. 1997. № 2. С. 20–21.
61. Долішній М. І. Україна – ЄС: перспективи регіональної інтеграції. *Вісн. Тернопільської акад. народ. госп-ва*. 2001. Спец. вип. С. 136–142.
62. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посіб. для студ. вузів. Київ: Центр навч. літ., 2004. 247 с.
63. Другов О. О. Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації економіки України: монографія. Ун-т банківської справи Нац. банку України; Ін-т регіон. дослідж. НАН України. Київ: УБС НБУ, 2010. 284 с.
64. Дубас Р. Г. Екологічна сертифікація лісів як чинник підвищення інвестиційної привабливості лісової сфери України. *Інвестиції: практика та досвід*. № 1. 2012. С. 4–6.
65. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. Київ: Каравела, 2007. 424 с.
66. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. Аналітичний ресурс місцевого і регіонального розвитку. Проект делегації України в Конгресі місцевих і регіональних влад Європи (КМРВЄ). URL: <http://www.municipal.gov.ua/1695>
67. Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів. URL: <http://www.prometa.ru.kpr/frames/d&g/ECRSP.zip>
68. Європейський інструмент сусідства та партнерства. Спільна операційна програма «Румунія–Україна–Республіка Молдова. 2007–2013». 140 с.
69. Єрмакова О. А. Інструменти державної інноваційної політики України в контексті впровадження європейського досвіду. *Механізм регулювання економіки*. Суми, 2016. №1. С. 85–96.

70. Єрмакова О. А. Перспективи залучення європейських програм регіонального розвитку до формування морського кластеру в Чорноморському регіоні. Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса. URL: <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx>

71. Жавнерчик О. В. Інвестиційні проблеми трансформації природоохоронної діяльності на засади сталого розвитку. *Вісник Одеського державного екологічного університету*. 2010. Вип. 10. С. 37–44. URL: <http://bulletin.odeku.edu.ua/wp-content/uploads/2010/07/5-Zhavnerchik.pdf>

72. Забарна Е. М. До питання формування методичного підходу до оцінки інвестиційної привабливості регіонів України. *Проблеми економіки*. 2017. № 2. С. 169–175.

73. Забарна Е. М. Оцінювання інноваційно-інвестиційної складової економічного розвитку. *Наука та наукознавство*. 2015. № 4 (89). С. 28–37.

74. Завгородній А. В. Генезис понятійно-категоріального апарату досліджень «зовнішньоекономічної діяльності»: структура, принципи, функції. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 3. С. 149–158.

75. Закон України «Про інвестиційну діяльність». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

76. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

77. Запужляк В. З. Оцінка ефективності залучення іноземних інвестицій в Україну за видами економічної діяльності. *Електронне наукове фахове видання Ефективна економіка*. 2012. № 5. URL: www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2341

78. Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. Київ: Вид-во Центр навч. літ-ри, 2012. 448 с.

79. Заяць Г. В. Особливості побудови емпіричних регресивних моделей при моделюванні технологічних процесів підприємств автомобільного транспорту. *Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури*. 2013. № 4. С. 17–25.

80. Зелінська О. З. Досвід міжрегіональної співпраці прикордонних регіонів Бельгії та Нідерландів (на прикладі єврорегіону «Шельдемонд»). *Наук. вісн. ВДУ імені Лесі Українки*. Луцьк, 2006. № 1. С. 240–247.

81. Зелінська О. З. Досвід фінансово-економічного вирівнювання прикордонних регіонів країн Західної Європи. *Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління: матеріали III міжнар. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених (24–27 берез. 2004 р.)*. Київ: ПВА «Книга пам'яті України», 2004. С. 246–247.

82. Зелінська О. З. Європейське прикордонне співробітництво в умовах інтеграції суспільства. *Європейські інтеграційні процеси та транскордонне співробітництво: міжнародні відносини, економіка, політика, історія, право: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції студентів, аспірантів і молодих науковців (30 верес. – 1 жовт. 2004 р.)*. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. С. 105–107.

83. Зелінська О. З. Європейські угруповання з територіального співробітництва як новий оптимальний механізм міжтериторіальної та транскордонної політики в Європі. *Наук. вісн. СНУ імені Лесі Українки*. Сер. Міжн. відносини. 2013. № 9. С. 135–140.

84. Зелінська О. З. Кластерна модель розвитку як інноваційна форма транскордонного економічного співробітництва: європейський досвід і Україна. *Наук. вісн. ВНУ імені Лесі Українки*. Сер. Економічні науки. Луцьк: РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. № 20. С. 157–161.

85. Зелінська О. З. Конвергенція міських прикордонних територій: від розмежованості до взаємодії. *Актуальні проблеми регіональних досліджень: матеріали IV міжнар. наук.-практ. інтернет-*

конференції (12–13 груд. 2019 р.). Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. С. 106–110.

86. Зелінська О. З. Концептуальні засади підвищення ефективності євро регіонального співробітництва. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. Вип. 6.1–2 (56). С. 41–45.

87. Зелінська О. З. Концептуальні підходи до вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах євро регіонального співробітництва. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5–6 (84). С. 5–84.

88. Зелінська О. З. Механізм стимулювання регіонального економічного розвитку прикордонних територій країн ЄС. Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (3–5 черв. 2005 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2005. С. 654–655.

89. Зелінська О. З. Міжрегіональні промислові кластери як інноваційні форми транскордонного економічного співробітництва: європейський досвід. Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 жовт. 2010 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. 327–331.

90. Зелінська О. З. Оцінка досвіду функціонування євро регіонів: позитивні і негативні сторони. *Наук. вісн. ВДУ імені Лесі Українки*. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2005. № 3. С. 43–52.

91. Зелінська О. З. Планування просторового розвитку прикордонних територій як один з напрямів європейського транскордонного співробітництва. *Економіст*. 2010. № 2. С. 47–51.

92. Зелінська О. З. Політика сприяння прикордонному співробітництву в країнах ЄС. Наука і вища освіта у третьому тисячолітті: зб. тез доп. IV Міжвузівської студентської конф. (02 березня 2004 р.). Мелітополь: НКП ГУ ЗІДМУ. С. 24–25.

93. Зелінська О. З. Прикордонне економічне співробітництво країн Західної Європи. Суспільно-географічні проблеми розвитку

продуктивних сил України: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. конф. (20–21 квіт. 2004 р.). Київ: ВГЛ Обрії, 2004. С. 280–283.

94. Зелінська О. З. Реалізація регіональної політики на сучасному етапі розвитку Європейського Співтовариства. Політика регіонального розвитку транскордонного і прикордонного співробітництва в ЄС. Європейська інтеграція: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / ред. кол.: С. В. Федонюка, В. Й. Лажніка. Вид. 2-е, переробл. й доповн. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. С. 624–641, 673–696.

95. Зелінська О. З. Регіональні кластери та мережі, як інноваційні провайдери економіки. Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України: матеріали інтерн.-конф. (14–15 трав. 2013 р.). Луцьк, 2013.

96. Зелінська О. З. Розвиток транскордонного співробітництва в регіоні Саксонія-Баварія-Чехія. Європейські інтеграційні процеси та транскордонне співробітництво: міжнародні відносини, економіка, політика, географія, історія, право: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих науковців (19–20 трав. 2005 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ.

97. Зелінська О. З. Сучасні тенденції європейської прикордонної політики в умовах загальноєвропейської інтеграції. Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (12–13 травня 2005 р.). Київ: Видавництво Європейського університету, 2005. Т. 2. С. 76–79.

98. Зелінська О. З. Транскордонне і прикордонне співробітництво в Європейському Союзі. Європейська інтеграція. навч. посіб. / ред. кол.: С. В. Федонюк, В. Й. Лажнік. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. С. 382–391.

99. Зелінська О. З. Транскордонне співробітництво. Регіональна політика. Країнознавча характеристика Чеської Республіки: кол. моногр. / упоряд: В. Й. Лажнік, І. П. Мандрик, В. О. Патійчук [та ін.]; за наук. ред. В. Й. Лажніка. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. С. 611–623; С. 651–657.

100. Зелінська О. З., Протальчук Т. П. Основні аспекти функціонування та розвитку євро регіонів Великобританії. Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих науковців (18–19 трав. 2006 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. Т. 2. С. 333–336.

101. Змієнко М. О. Генезис інвестиційної теорії у системі економічної науки. *Сталий розвиток економіки: [Всеукр. наук.-виробн. журн.]*. 2011. № 5. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_5/44.

102. Іванческул О. І. Україна Євро регіон «Верхній Прут у контексті транскордонного співробітництва. 2010. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Politologia/67919.doc.htm

103. Інвестиційна діяльність у Львівській області: динаміка, тенденції, ефективність: [наук.-аналіт. доп.] / С. О. Іщук, Т. В. Кулініч, О. М. Кушнірчук-Ставніча [та ін.]; наук. ред. С. О. Іщук; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. Львів, 2012. 55 с.

104. Інвестування: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. Київ: КНЕУ, 2001. 251 с.

105. Індекс інвестиційної привабливості України відновився до «ковідного» значення. ЕВА, 2022. URL: <https://eba.com.ua/indeks-investytsijnoyi-pryvablyvosti-ukrayiny-vidnovyvsvya-do-kovidnogo-znachennya/>

106. Іщук С. О. Інвестиційна діяльність у Західному регіоні України: стан, тенденції, ефективність: [монографія] / наук. ред. НАН України. Ін-т регіон. дослідж. Львів, 2012. 114 с.

107. Калат Я. Я. Транскордонне співробітництво України: реалії, перспективи розвитку та завдання економічної науки. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 167–169.

108. Калашник М. В. Методичні підходи аналізу та оцінки трансформаційної динаміки регіону під впливом ЗЕД. *Збірн. наук. праць ЧДТУ*. 2014. Вип. 366. Ч. 1. Т. 2. С. 171–177.

109. Калашник М. В. Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів України. *Вісн. Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Серія: Економіка, 2014, Т. 19, Вип. 2/1. С. 108–112.

110. Каленська Т. В. Транскордонні стратегічні альянси ТНК: монографія. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. 150 с.

111. Калетнік Г. М., Мазур А. Г., Кубай О. Г. Державне регулювання економіки: навч. посіб. М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во аграр. політики і продовольства України, ВНАУ. Київ: Хай–Тек Прес, 2011. 427 с.

112. Калініченко О. І. Напрями забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної транспортної системи. *Вісн. економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 34. С. 183–186.

113. Карлін М. І. Фінансовий механізм реалізації ідей концепцій сталого розвитку та «зеленої економіки». *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Т. 4, № 16 (2018). С. 108–113.

114. Карлова О. А., Пархоменко Н. М. Регіональні інтеграційні процеси: інвестиційний аспект. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 3. С. 20–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2016_3_4

115. Карташов Є. Г. Інвестиційна складова в процесі формування механізмів державного управління стійкістю регіональних еколого-економічних систем ДонДУУ. *Менеджер*. № 1, (67). 2014. С. 121–126.

116. Кахович Ю. О., Голованюк А., Прімак М. Аналіз зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС: структура, тенденції та динаміка розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 196. Т. 2. С. 30–34.

117. Квасницька Р. С. Дефініційний аналіз поняття “інвестиційна діяльність”. *Науковий вісник [Буковинського державного фінансово-економічного університету]*. *Економічні науки*. 2014. Вип. 26. С. 198–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvbdfa_2014_26_26

118. Кирюхин А. М. Преобразование Слобожанщины: шаги в новое измерение сотрудничества. *Европа-Центр*. № 3(14). 2006. С. 120–123.

119. Кифяк В. Ф., Кифяк О. В. Єврорегіон "Верхній Прут": інтеграційні процеси та невикористані можливості. *Вісн. Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Сер. Екон. науки. 2019. Вип. 1. С. 65–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2019_1_7.

120. Кифяк О. В. Розвиток сфери рекреаційних послуг регіону в умовах транскордонного співробітництва (на прикладі єврорегіону «Верхній Прут»): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Львів, 2007. 27 с.

121. Кобиляцький О. Актуальність використання інструментів маркетингу території. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2011. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_43

122. Ковель продовжує співпрацю з містами-партнерами, 2013. URL: <http://prokovel.com/kovel2013-526.html>

123. Кожевнікова Л. К. Особливості функцій та методів управління зовнішньоекономічною діяльністю. *Економіка та держава*. 2014. № 8. С. 85–88.

124. Козік М. О. Зовнішньоекономічна діяльність регіонів Укравні як чинник активізації просторового розвитку економіки країни. *Вісн. Чернігівського державн. технолог. університету*. 2014. № 1 (72). С. 138–143.

125. Конвергенція регіонів у транскордонному просторі / ред. Н. А. Мікула. Львів: ІРД НАН України. Серія: Транскордонне співробітництво, 2012. 368 с.

126. Король М. М. Генезис і еволюція кейнсової теорії та кейнсіанства, їх вплив на становлення та розвиток науково-кадрового потенціалу. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_41

127. Кошарук С. Велика Волинь – європейський регіон сталого розвитку та національних парків. URL: http://ecoclubrivne.org/volyn_regional_program/

128. Кравців В. С., Мельник М. І., Антонов В. Б. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2011. 386 с.

129. Кравченко Л. О., Назарова Л. В., Штепа О. В., Майборода Р. В. Розробка бізнес-моделі інноваційно-логістичного розвитку економіки України. *Технологический аудит и резервы производства*. 2016. № 6 (5). С. 9–14.

130. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналітична записка. Київ: НАДУ, 2019. 24 с

131. Куцин А. Р., Передало Х. С. Єврорегіони: характеристика та принципи функціонування. *Вісн. нац. унів. «Львівська політехніка»*. 2016. № 851. С. 174-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2016_851_26

132. Лагодієнко В. В. Напрями управління інвестиційними та інноваційними процесами в АПК. Таврійський науковий вісник: Зб. наук. праць ХДАУ. Вип. 46. Херсон: Айлант. 2006. С. 151–155.

133. Ласло Д. Економічне співробітництво у регіоні Трикордоння. Шаторальяуйжей, 1999. С. 13.

134. Лендъел М. Досвід Карпатського Єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів / ред. кол.: С. Максименко, І. Студенніков. Київ, 2000. С. 51–52.

135. Лендъел М., Жулканич О. Досвід функціонування субрегіональних об'єднань та можливості його трансформації в Україні. *Регіональна економіка*. 2000. № 3. С. 154–165.

136. Лех Г. А., Ангелко І. В. Трудова міграція закордон як спосіб додаткового отримання доходів. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. Вип. 18. С. 127–133. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/18_4/127_Lech_18_4.pdf.

137. Ливч Д., Шаіпова Ю., Костриба О. Що таке структурні фонди ЄС та що про них потрібно знати українцям. *Європейська правда*, 2023. URL:

<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/10/7161350/>

138. Ліньков М. О. Сучасні тенденції розвитку транскордонного співробітництва за участю прикордонних регіонів України. *Менеджер*. 2016. № 1. С. 113–119. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_1_17

139. Ліпич Л. Г., Карлін М. І., Цимбалюк І. О. Інвестиційна привабливість будівництва в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*: [електронне вид.]. Миколаїв: Миколаїв. нац. ун-т ім. В.О. Сухомлинського. Вип. 14. 2020. URL: <http://global-national.in.ua/issue-14-2020>

140. Ліпич Л. Г., Чорнуха І. В., Цимбалюк І. О. Формування стратегії розвитку будівельного підприємства в умовах інвестиційної конкуренції: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 211 с.

141. Логістична складова повоєнного відновлення: підходи та пошук ресурсів, 2023. Ukrinform. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3700927-logisticna-skladova-povoennogo-vidnovlenna-pidhodi-ta-posuk-resursiv.html>

142. Лугова М. Інтеграція України у міжнародний інвестиційний простір. *Інтеграційні пріоритети України в сучасному геоекономічному просторі*: матеріали науково-практичної конференції (4–5 жовтня 2013 р.). Сімферополь: Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2013. С. 52–55.

143. Лугова М. С. Активізація інвестиційної діяльності як визначальний фактор розвитку регіону. *Сучасні тренди міжнародних економічних відносин & Управління проектами Європейського Союзу*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 20–22 верес. 2018 р.) / за ред. Н. В. Павліхи. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. С. 134–137.

144. Лугова М. С. Венчурне інвестування інноваційної діяльності України. Науковий парк та інноваційна інфраструктура університету як основа розвитку освіти та науки: зб. наук. праць Міжнар. наук.-

практ. конф. (4–5 жовтня 2013 р.). Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. С. 123–124;

145. Лугова М. С. Інвестиційна політика як фактор розвитку ринку іноземних інвестицій. Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (14–15 травня 2014 р.): у 3 т. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. Т. 2. С. 109–111.

146. Лугова М. С. Інвестиційна привабливість України як спосіб підвищення конкурентоспроможності країни. Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Черкаси: Черкас. держ. технолог. ун-т, 2014. С. 100–102.

147. Лугова М. С. Іноземні інвестиції в економічному розвитку України та її регіонів. *Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: фінансові стратегії та інституційні системи міжнародного співробітництва*: зб. тез доп. V Наук. конф. студентів та молодих вчених (6 листоп. 2014 р.). Тернопіль: Вид-во «Вектор», 2014. С. 109–112.

148. Лугова М. С. Міжрегіональна інтеграція як чинник активізації інвестиційної співпраці України з країнами СНД. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: [зб. наук. праць]. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; Ін-т міжнар. відносин, 2013. Вип. 113(2). С. 241–247.

149. Лугова М. С. Міжрегіональна інтеграція як чинник активізації інвестиційної діяльності в регіоні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини*. 2013. № 9 (258). С. 13–18.

150. Лугова М. С. Напрями вдосконалення державної інвестиційної політики в контексті сталого розвитку. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції: [зб. наук. праць]. Рівне: НУВГП, 2013. Вип. XIX (№ 2). С. 66–74.

151. Лугова М. С. Особливості іноземного інвестування в регіонах України. *Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси в*

розвитку національних економік: матеріали II міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 29 квіт. 2015 р. (ЛКА, м. Львів). Тернопіль: Крок, 2015. С. 165–168.

152. Лугова М. С. Розвиток ринку іноземних інвестицій України в контексті поглиблення співпраці з Європейським Союзом. *Науковий вісник Ужгородського університету: [зб. наук. праць].* Ужгород, 2013. Вип. 2 (39). Ч. 2. С. 200–205.

153. Лугова М. С. Роль держави в організації і розвитку інвестиційних процесів у транскордонному просторі. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2013. Вип. 4. С. 148–154.

154. Лугова М.С., Цимбалюк І. О., Павліха. Н. В. Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 232 с.

155. Лугова М. С. Проблеми розвитку ринку іноземних інвестицій України в умовах євроінтеграції. *Перспективи розвитку економіки в ринкових умовах: матеріали II-ї всеукр. наук.-практ. конф., 15–16 берез. 2013 р. Мукачево: Мукачів. держ. ун-т, 2013. С. 208–210.*

156. Луцишин Н. П. Розвиток транскордонного співробітництва в Західній Європі. *Наук. вісн. ВДУ ім. Лесі Українки, Луцьк.* 2001. № 6. С. 35–38.

157. Макаренко П., Мірошник Л. Концептуальні основи оцінки ефективності економічної політики держави. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор».* Сер. Економіка і підприємництво. 2003. №3. С. 53–66.

158. Макогон Ю. В., Ляшенко В. И. Формы и направления межрегионального трансграничного экономического сотрудничества: 2. изд. испр. и доп. Донецк: Юго-Восток, 2003. 510 с.

159. Маркова С. В. Соціальний ефект інвестицій. *Вісник Запорізького національного університету.* №1(5). 2010 С. 32–37.

160. Маркович В. В. Сутність соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва. *Економіка.*

Управління. Інновації. 2014. №1. (11). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_67

161. Мартиненко В. Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2005. 296 с.

162. Марушевський Г. Б., Руденко Л. Г., Тимочко Т. В. Майбутнє України – в реалізації Стратегії сталого розвитку до 2030 року. *Український географічний журнал.* 2017. № 2. С. 32–34.

163. Марченко В. В. Сутність та місце бізнес-моделі в стратегічному управлінні машинобудівними підприємствами України. *Наук. вісн. Ужгородського націон. університету. Сер. Міжн. економічні відносини та світове господарство.* 2016. Вип. 9. С. 109–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_9_27

164. Марчук Ю. В. Розвиток форм єврорегіонального співробітництва в інноваційній сфері: автореф. дис...канд. екон. наук: 08.00.05 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2017. 20 с.

165. Матеха А. С. Методи підвищення ефективності міжрегіонального економічного співробітництва. *Вісн. Хмельницького націон. університету. Сер. Екон. науки.* 2014. Т. 2. № 2. С. 170–173.

166. Мелешко І. За час війни Україна зазнала втрат на 565 мільярдів доларів – міністерка економіки. *Vgolos,* 2022. URL: https://vgolos.ua/news/za-chas-viyini-ukrayina-zaznala-vtrat-na-564-9-milyardiv-dolariv---ministerka-ekonomiki_1417925.html

167. Мельник Л. Г. Экономика и информация: экономика информации и информация в экономике: энцикл. слов. Сумы: Университетская книга, 2005. 384 с.

168. Мельник М. І. Принципи побудови інвестиційних моделей регіонального розвитку. *Регіональна економіка.* 2005. № 1. С. 187–195.

169. Мельник М. І. Теоретико-методологічні засади оцінки та моделювання інвестиційного клімату регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка». Львів, 2005. 29 с.

170. Методи державного управління. Поняття і види адміністративного примусу, 2022. URL: http://pidruchniki.com/13430414/pravo/metodi_derzhavnogo_upravlinnya_ponyattya_vidi_administrativnogo_primusu

171. Мискін Ю. І., Мискіна О. О. Ідентифікація напрямів активізації інвестиційної діяльності як об'єкта податкового стимулювання. *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2017. № 57 С. 112–120.

172. Міжнародна співпраця регіонів в контексті зближення України та ЄС: зовнішньоекономічні, інвестиційні та управлінські аспекти. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1554/>

173. Міжрегіональне і транскордонне співробітництво України та Республіки Молдова. Консульство України в Бельці. Офіційний сайт. 2020. URL: <https://baltzi.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/mizhregionalne-spivrobotnictvo>

174. Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України / ред. кол: С. О. Біла, І. Г. Бабець, І. В. Валюшко, Я. А. Жаліло. Київ.: НІСД, 2011. 32 с.

175. Мікула Н. А. Єврорегіони: досвід та перспективи. Львів: ІРД НАН України, 2003. 222 с.

176. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2004. 395 с.

177. Мікула Н. А. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва / упоряд. Н. А. Мікула. НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2010. 150 с.

178. Мікула Н. А., Калат Я. Я. Єврорегіональне співробітництво в системі транскордонної співпраці. *Соц.-екон. проблеми сучас. періоду України*. 2014. Вип. 4(108). С. 35–36.

179. Мікула Н. А., Пастернак О. І. Транскордонні кластери. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 228–229.

180. Мікула Н., Матвеев М. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва. *Економіст*. 2001. № 5. С. 20–23.

181. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Офіційний сайт. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/catalog/ministerstvo-regionalnogorozvitkubudivnitstva-ta-zhitlovo-komunalnogogospodarstvaukraini>

182. Мірошниченко О. Ю., Карюк В. І. Етапи формування організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності підприємств. Ефективна економіка. № 2. 2012. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=932>

183. Мірошниченко П. І. Методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу регіону. *Бізнесінформ*. № 2. 2012 с. 44–49.

184. Мішин Ю. Р. Довіра в структурі соціальної взаємодії. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 47–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_1_14

185. Мочерний С. В Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т. 1. Київ: Вид. центр Академія, 2000. 864 с.

186. На Волині готуються до проведення інвестиційного бізнес-форуму «Volyn invest 2018». URL: <https://voladm.gov.ua/new/na-volini-gotuyutsya-do-provedennya-investiciynogo-biznes-forumu-volyn-invest-2018/>

187. На засіданні Ради Єврорегіону «Верхній Прут» обговорено питання облаштування пункту пропуску між Україною та Румунією. URL: <http://www.if.gov.ua/news/na-zasidanni-radi-yevroregionu-verhniy-prutobgovoreno-pitannyaoblashtuvannya-punktu-propusku-mizh-ukrayinoyu-ta-rumuniyeu>

188. Наказ Держкомстату України № 114 від 15.04.2003 «Про затвердження “Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку”». *Офіційний вісник України*. 2003. № 5. ст. 348.

189. Наумова Л. М. Механізми розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств Херсонської області. *Економіка та держава*. 2015. №2. С. 79–82.

190. Неустроєв Ю. Г. Роль інновацій у забезпеченні економічної безпеки. *Агросвіт*. 2021. № 7-8. С. 103–108. DOI: [10.32702/2306-6792.2021.7-8.103](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.7-8.103)

191. Нова регіональна політика для нової України. Серія: Економічний прагматизм. Київ, 2017, 39 с.

192. Оберкович С. Україна має шанси збудувати нову післявоєнну енергетичну систему та залучити великі інвестиції в електроенергетику. Golaw. 2022.

<https://golaw.ua/ua/insights/publication/ukrayina-maye-shansi-zbuduvati-novu-pislyavoyennu-energetichnu-sistemu-ta-zaluchiti-veliki-investicziyi-v-elektroenergetiku/>

193. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. Світовий банк. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment>

194. Офіційний сайт інвестиційної компанії «Росан-Інвест». URL: <http://www.rosaninvest.com.ua/index.php?block=ShowArticles&artid=15&lang=Ukr>

195. Офіційний сайт компанії «Термінал». URL: <http://terminal.lutsk.ua/>

196. Павленко, Т. А., Кравченко М. О. Інвестиційний клімат України: основні проблеми та перспективи формування. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ, 2022. С. 91-92.

197. Павліха Н. В. Європейська інтеграція інтересів щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку Розділ у монографії. Європейська інтеграція: досвід Польщі та України: кол. моногр. Луцьк-Люблін: DrukarniaKolorLublin, 2013. С. 140–159.

198. Павліха Н. В. Концептуальні засади просторового облаштування територій у контексті забезпечення їх сталого розвитку. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 95–105.

199. Павліха Н. В., Асаул А. М. Вдосконалення методу багатовимірної статистичної оцінки для діагностики інвестиційної привабливості регіонів. *Вісн. Академ. екон. наук України*. 2004. № 1(5). С. 9–15.

200. Павліха Н. В., Кицюк І.В. Місце та значення транскордонного співробітництва в контексті підвищення конкурентоспроможності регіону *Наук. вісн. ВНУ ім. Лесі Українки*. Сер. Міжн. відносини. 2009. №11. С. 18–21.

201. Павліха Н. В., Корнелюк О. А. Активізація транскордонного співробітництва міських поселень. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 212 с.

202. Павліха Н. В., Лугова М. С. Особливості транскордонного інвестиційного співробітництва України та Польщі. *Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи*. Луцьк: РВВ «Вежа» Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2013. Т. 2. С. 71–75.

203. Павліха Н. В., Марчук Ю. В. Передумови та стратегічні пріоритети розвитку українсько-польського економічного співробітництва *Науков. вісн. ВНУ ім. Лесі Українки*. Сер. Міжнародні відносини. 2011. № 20. С. 45–50.

204. Павліха Н. В., Павлова І. І. Джерела інвестування природоохоронних територій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія: Економіка. 2015. Вип. 2(1). С. 270–274. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2015_2%281%29_48

205. Павліха Н. В., Скороход І.С. Транскордонне співробітництво і міжрегіональна інтеграція як чинники сталого просторового розвитку регіону. *Економічні науки*. Сер. Регіон. екон. Зб. наук. праць. Луцький націон. техн. університет. Вип. №5 (17). Ч. 4. Луцьк, 2008. 325 с.

206. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Уніга О. В. Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону [Текст]: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 220 с.

207. Павліха Н. В., Лугова М. С. Реформування інвестиційної політики у контексті європейської інтеграції. *Європейська інтеграція: досвід Польщі та України*: [кол. моногр.] / за заг. ред. Н.

В. Павліхи. Wydawca: Zarząd Regionu Środkowowschodniego NSZZ «Solidarność»; Druk: Drukarnia Kolor Lublin, 2013. С. 112–117.

208. Павліха Н. В., Лугова М. С. Інвестиційне співробітництво як економічний детермінант активізації сталого просторового розвитку регіону. *Сучасні економічні, соціальні та екологічні детермінанти активізації розвитку країни та її регіонів*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 28–29 квіт. 2017 р.: у 2-х ч. Ч. 2 / ред. кол.: Лендел М. А. (гол. ред.) та ін. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2017. С. 32–34.

209. Павліха Н. В., Лугова М. С. Особливості розвитку ринку іноземних інвестицій України. *Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика*: матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 трав. 2013 р. Луцьк: Вежа–Друк, 2013. С. 144–146.

210. Павліха Н., Ілюшик Ю. Сучасні підходи до покращення інвестиційної привабливості регіону. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 2. С. 90–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2016_2_18

211. Павліха Н., Лугова М. Особливості транскордонного інвестиційного співробітництва України та Польщі. *Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи*. 2013. Т. 2. С. 71–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UPmcp_2013_2_19.

212. Павліха Н., Марчук Ю. Українсько-польське економічне співробітництво: сучасний стан та перспективи розвитку. *Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи*. 2012. Т. 1. С. 85–90.

213. Павліха Н. В. Європейська інтеграція щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку. *Європейська інтеграція: досвід Польщі та України* : кол. моногр. Луцьк-Люблін: «Drukarnia Kolor Lublin», 2013. С. 140-159.

214. Павлов В. І., Ляхович О. О. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері: монографія. Нац. ун-т водного госп. та природокористування. Рівне, 2015. 188 с.

215. Павлов В. І., Павліха Н. В. Концептуальні засади управління сталим просторовим розвитком. *Вісник економічної науки України*. Науковий журнал. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. № 1(11) С. 119–124.

216. Пак В. І. Підвищення ефективності співробітництва в межах Карпатського єврорегіону у сфері міждержавного регіонального управління. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 167–173.

217. Панухник О. В. Організаційно-економічний механізм розвитку малих міст: сутність, зарубіжний досвід і вітчизняний досвід малого міста. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2005. № 3. С. 130–133.

218. Петрина Н. В. Зовнішньоекономічна діяльність як предмет правового регулювання. *Часоп. Київського університету права*. 2014. №1. С.174–179.

219. Петровська С. А. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз. Механізм регулювання економіки. 2012. № 2. С. 90–97.

220. Пивовар П. В., Макаренко О. М. Індекс doing business як індикатор розвитку бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2022. № 4. С. 76–83. DOI: [10.32702/2306-6806.2022.4.76](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.4.76)

221. Пила В. І., Чмир О. С. Деякі аспекти участі України в розвитку транскордонного співробітництва та діяльності єврорегіонів. *Регіональні перспективи*. 2002. № 2. С. 28–32.

222. Пилип'як О. В., Лабунець О. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності Причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(1). С. 24–28.

223. Писаренко С. М. Євроінтеграційні основи трансформації регіональної політики України. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 56–65.

224. Подерня-Масюк Ю. А. Формування інвестиційної інфраструктури регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Луцький нац. техн. ун-т. Луцьк, 2010. 24 с.

225. Поліщук О. А., Поліщук О. Т. Моніторинг виконання показників державного бюджету та їх вплив на соціально-економічний розвиток Вінницької області. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2018. № 3(59). С. 20–32.

226. Поліщук О. Т., Поліщук О. А., Зовнішньоекономічна діяльність регіону. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 35. С.31–39. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/35_2019_ukr/7.pdf.

227. Приходько В. П. Принципи активізації інвестиційного потенціалу в регіональній політиці економічного зростання. *Ефективна економіка*. № 6. 2011. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1115>

228. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

229. Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій. *Наказ, Методика, Державний комітет статистики України*. № 494 від 25.12.2009. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0494202!09>

230. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 в редакції від 11.08.2013. Відомості Верховної Ради Української РСР. 2013. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

231. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

232. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об’єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_947#Text.

233. Пушкачук І. М. Інвестиційні інструменти стимулювання екологічного розвитку регіону. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 106-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_18

234. Реалізовані проекти в рамках єврорегіону «Нижній Дунай». URL: <http://www.rri.ro/art.shtml?lang=12&sec=406&art=23276>

235. Результати національного дослідження ІТ-індустрії. IT Ukraine Associate. 2022. URL: <https://itukraine.org.ua/results-of-a-national-study-of-the-it-industry.html>

236. Рижкова Ю. О. Стратегія розумної спеціалізації як інструмент стимулювання інноваційного розвитку регіонів. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки: матеріали XXI міжнар. наук.-практ. конф., 12-15 верес. 2016 р. Одеса. С. 19–23.

237. Рогова О. В. Моделювання результативності єврорегіонального співробітництва задля коригування темпів зростання. *Ефективна економіка (електронне видання)*. 2013. № 3. С. 1

238. Рогозян Ю. С. Нормативне забезпечення міжрегіонального співробітництва. *Економіка та право*. Сер. Економіка. 2015. № 3. С. 70–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpres_2015_3_12

239. Роїк Н. Інституційна транскордонна співпраця в контексті розширення ЄС: проблеми та перспективи Карпатського єврорегіону. 2011. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_43/Gileya43/P29_doc.pdf

240. Романенко К. М. Створення логістичних центрів: іноземний досвід та перспективи України. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих вчених (22–23 листопада 2013 р., м. Одеса) / ред. кол.: О. М. Кібік, О. П. Подцерковний; Національн. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2013. С. 214–217.

241. Русняк М. Концептуальні засади польсько-українського єврорегіонального співробітництва. *Регіональні студії*. 2017. Вип. 10. С. 82–89.

242. Савченко О. В. Сутність та складові організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві. *Ефективна економіка*. № 12. 2013. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2635>

243. Сейдаметова Л. Д. Еволюція теорії інвестицій. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 156. С. 57–66. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/34984>

244. Селезньова Л. С. Інноваційно-інвестиційна діяльність в екологічній сфері. *Вісник Київського національного університету ім. Шевченка*. 2011. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/125_9.pdf С.76-78

245. Сілічева Н. Є. Напрями активізації транскордонної співпраці у регіональному розвитку. *Наук. вісник Ужгородського нац. універ. Сер. Економіка*. 2017. Вип. 1(2). С. 160–165. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2017_1\(2\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2017_1(2)_28)

246. Сітнер Т. Г. Генезис та еволюція теорій міжнародного інвестування. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2011. Вип. 29(1). С. 92–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2011_29%281%29__23

247. Скорик О. В. Особливості функціонування регіональних логістичних центрів і компаній України. *Регіональна економіка*. 2014. № 2. С. 200–206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2014_2_22

248. Скотний П. В. Організаційно-економічне забезпечення активізації єврорегіонального співробітництва: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05. Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2008. 20 с.

249. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1997. С. 433.

250. Слово і діло. На відновлення України потрібно десять років та 750 млрд доларів інвестицій – Гетманцев. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/04/novyna/finansy/vidnovlennya-ukrayiny-potribno-desyat-rokiv-ta-750-mlrd-dolariv-investyczij-hetmancev>

251. Снеткова А. Генезис трактувань дефініції «інвестиції». *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2016. №186. С. 44–52.

252. Солонина Є. Українське сільське господарство може «витягти з кризи» всю економіку – експерти. Радіо Свобода. 27 січня 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainian-apk-can-support-all-economy/31070474.html>

253. Стасишин А. Кластери як економічні суб'єкти і кластерна політика: теорія і досвід малих країн Західної та Північної Європи. *Вісн. Львівського університету*. Сер. Економіка. 2008. Вип. 40. С. 384–388.

254. Статистичний збірник «Регіони України» 2019. Statistical publication Regions of Ukraine. 2019 / ред. І. Є. Вернера. Державна служба статистики України. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2019. Ч. 1.2. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf

255. Стеченко Д. М. Стимулювання інноваційно-інвестиційної активності розвитку конкурентоспроможної економіки. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. №27 (1). С. 106–110.

256. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / за ред. С. Максименка. Київ: Логос, 2000. С. 138–167.

257. Терещенко Т. В. Науково-методичні основи забезпечення розвитку транскордонного співробітництва: автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. Київ, 2005. 20 с.

258. Тоцька О. Л., Павліха Н. В., *Моделювання зовнішньоекономічної діяльності України*. Монографія. Моделювання зовнішньоекономічної діяльності України : монографія Луцьку : Вежа-Друк, 2018. 152 с.

259. ТрансАгрополіс – Підтримка транскордонного агробізнесу. 2019. URL: <http://transagropolis.com/ua>

260. Транскордонне співробітництво. Стратегічний документ, 2007-2013 рр. Індикативна програма, 2007–2010 рр. Інструмент європейського сусідства і партнерства. 2013. URL: http://enpi.rac.org.ua/ileadmin/user_upload/documents/enp/enpi_crossborder_cooperation_ukr.doc

261. Третяк Н. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. *Фінансовий простір*. № 3 (11). 2013 С. 165–170.

262. Тронько В. Формування міжнародних стратегічних альянсів у сфері телекомунікаційних послуг. *Вісн. Київського національного торговельно-економічного університету*. 2010. № 4. С. 31–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2010_4_4

263. Туболец І. І. Чинники формування інвестиційної привабливості регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 20. С. 9–11.

264. Тульчинська С., Кириченко С., Бут А. Перешкоди розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 11–14.

265. Тюріна Н. М., Карвацка Н., Назарчук Т. Зовнішньоекономічна діяльність України: оцінка стану, проблеми та чинники впливу на розвиток. *Вісн. Хмельницького націон. університету*. Сер. Економічні науки. 2017. № 2(2). С. 147–154.

266. У Волинській області бізнесу пропонують 99 інвестиційно привабливих земельних ділянок. URL: <http://volynska.land.gov.ua/u-volynskii-oblasti-biznesu-proponuiut-99-investytsiino-pryvablyvykh-zemelnykh-dilianok/>

267. Угода про асоціацію між Україною і ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

268. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства. Київ: Центр навч. літ. 2006. URL: <https://readbookz.net/pbooks/book-28/ua/>

269. Ульянова Л., Чайка Ю. Інноваційні аспекти сталого розвитку економіки України. *Економічний аналіз*. 2021. Том 31. № 1. С. 218–226 DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2021.01.218>

270. Ульянченко Ю. О., Винокурова О. І. Проблеми інвестиційної привабливості регіонів України. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 1. С. 139–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_1_21

271. Урбан О. А. Транскордонне співробітництво України як форма розвитку європейської економічної інтеграції: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка». Львів, 2004. 20 с.

272. Усенко Ю. В. Стратегічні орієнтири потенціалу розвитку інтегрованих структур в умовах глобалізації. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 7. С. 76-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_7_16.

273. Ушаков В. В. Сутність понять «інвестиційна привабливість регіону» та «інвестиційний клімат в регіоні» та фактори, що їх обумовлюють. URL: http://lubbook.net/book_431_glava_1_Tema_1_

274. Федоренко В. Г. Інвестознавство: [підручник]. 3-тє вид., доповн. Київ: МАУП, 2013. 480 с.

275. Федулова Л. І. Світові тенденції інвестування у контексті реалізації завдань сталого розвитку. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 27–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2016_3_4

276. Хефлігер К. Регіо Базілієнсис та регіони Верхнього Рейну. Європейська модель. Будівництво Нової Європи. Прикордонне співробітництво у Центральній Європі. Ужгород, 1997. С. 85–94.

277. Химич О. В. Основи формування інвестиційних карт. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*: зб. наук. техн. праць. Львів, 2013. Вип. 23.7. С. 295 –302.

278. Химич О. В. Формування інформаційного середовища для інвестора. *Innovative solutions in modern science*. 2016. №8(8). URL: naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/download/.../112.

279. Цимбалюк І. О. Особливості розвитку регіонів України в умовах децентралізації. Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 4 груд. 2018 р.). Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 295–298.

280. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика: моногр. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 340 с.

281. Цимбалюк І. О. Оцінка інклюзивного розвитку регіонів України. *Економічний часопис СХУ Лесі Українки*. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. № 4 (24).

282. Цимбалюк І. О., Івашко О. А. Податкове стимулювання залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах фінансової нестабільності. *Економічний часопис СНУ імені Лесі Українки*. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. № 1 (5). С. 80–85.

283. Цимбалюк І. О., Літвін Я. А. Податкове регулювання інвестицій. *Materials of the XII International scientific and practical conference, Trends of modern science*. (30.04.2016 – 07.05.2016). Vol. 2. *Economic science. Sheffield. Science end education LTD*. 64 p.

284. Цимбалюк І. О., Лугова М. С. Пріоритети активізації інвестиційної діяльності в регіонах України. *Вісн. Черкаського університету*. 2017. №3. Ч. 2. С. 21–31.

285. Цимбалюк І. О., Лугова М. С. Стан та перспективи активізації інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах. *Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки*: Міжнар. зб. наук. праць. Вип. 2 (18) / відп. ред. І. Б. Садовська. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2018. С. 125–134.

286. Цимбалюк І.О. Інвестиційне забезпечення сталого розвитку : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 223 с.

287. Цимбалюк Ірина Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / Ірина Олександрівна Цимбалюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 8,65 Мб. ISBN 978-966-940-399-5

288. Цимбалюк Ірина, Павліха Наталія, Цимбалюк Сергій Сталий розвиток спортивно-оздоровчої сфери регіону заради миру та безпеки [Текст] : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 252 с. ISBN 978-966-940-425-1

289. Чапляк Н. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*, 2022. (40). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80>

290. Чернігівщина лідирує за темпом зростання іноземних інвестицій. Чернігівщина: події і коментарі. URL: <http://pik.cn.ua/33216/chernigivshchina-lidirue-za-tempom-zrostannya-inozemnih-investitsiy/>

291. Черніков Д., Хорольський Р., Синьокий О. Регіональна політика та Угода про асоціацію між Україною та. Київ, 2015. <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/3.pdf>

292. Чернікова О. В. Інвестиційний процес в економіці країни як визначальний чинник економічного розвитку. *Економіка та управління національним господарством*. 2010 р. №9 (111). С. 86.

293. Черноусенко В. Про перспективи індустріального парку «Новодністровськ». Сайт Новодністровської міської ради. 2019. URL: <https://miska-rada.com.ua/index.php/2019/10/03/vitalij-chornousenko-pro-perspektyvu-industrialnogo-parku-novodnistrovsk/>.

294. Чучка І. М., Жуков С. Вдосконалення механізму транскордонного співробітництва на маркетингових засадах: збір. наук. праць за підсумками конференції (Польща, м. Жешів, 12–14 травня 2008 р.). 2008. С. 108–115.

295. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 435 с.

296. Шевченко Н. О. Комплекс заходів розвитку зовнішньоекономічної регіональної політики АПК. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=234>

297. Шевченко О. В. Інструменти підвищення інвестиційної спроможності регіонів в контексті розкриття внутрішнього потенціалу розвитку. Аналітична записка. Нац. ін-т стратег. дослідж. при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1658/>.

298. Шевчук І. В. Вплив податкових чинників на активізацію інвестиційних процесів в Україні. *Вісник ЖНАЕУ. Фінанси, облік та аналіз господарської діяльності*. т. 2. № 1 (48). 2015. С. 160–170.

299. Школа І. М., Короп Б. М. Методичні підходи до оцінки ефективності транскордонного співробітництва. Зб. наук. праць Буковинського університету. Сер. Економічні науки», 2010. Вип. 6. С. 199–208. URL:

http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/17_MetP.pdf

300. Штольпе М. Приграничное сотрудничество: возможности малых и средних предприятий в Бранденбурге и Польше. URL: http://www.ptpu.ru/issues/1_97/3_1_96.htm.

301. Щербаков В. С. Особенности инвестиционного процесса на субнациональном уровне. *Электронный научно-практический журнал «Современные научные исследования и инновации»*. 2016. №5. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2016/05/66475>

302. Ядуха С. Й. Формування джерел інвестицій у сфері природокористування. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. №3(2). С. 277–281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2013_3%282%29__62

303. Яковчук О. В. Суспільно-географічний аналіз та моделювання сталого розвитку транскордонних територій (на прикладі єврорегіону Слобожанщина): автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 – економічна та соціальна географія. Сімферополь, 2006. 22 с.

304. Яремко Л. А. Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки прикордонного регіону в умовах глобалізації: дис. д. е. н: 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). Київ. 2010. 521 с.

305. About Medicon Valley Alliance. URL: <http://www.mva.org> (Accessed: 05.09.2010).

306. Allansdottir, A., Bonaccorsi, A., 2002. Gambarella. Mariani M. Innovation and competitiveness in European biotechnology. *Enterprise papers*. no 7. pp. 34–47.

307. AEBR. Association of European Border Regions and European Commission. Practical Guide to Cross-border Cooperation. 1980 URL: <http://www.aebr.eu/en/index.php> (Accessed: 24.02.2008).

308. Balme, R., Jouve B. Building the regional state: Europe and territorial organization in France. Cohesion Policy and European Integration: Building Multi-level Governance. Oxford University Press. Oxford, 1996. pp. 219–255.

309. Blohm, A., Rosted, J., 2011. Towards fact-based cluster policies. Learning from a pilot study of Life Sciences in the Baltic Sea Region. 126 p.

310. Cohesion Policy 2007-2013. Cross-border programmers under the European Territorial Cooperation Objective: URL: http://www.ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/eu/crossborder/index_en.htm (Accessed: 10.11.2008).

311. Commission of the European Communities. Communication to the Spring European Council, Working Together for Growth and Jobs. A New Start for the Lisbon Strategy. *COM.* 2005. no 24. P. 7.

312. Department of the Environment and Local Government. The National Spatial Strategy: 2002–2020 People, Places, Potential, Stationary Office. Dublin, 2003. 68 p.

313. EGTCs' (draft) Conventions Amphictyony. European Union. Official Website. URL: <http://www.amphictyony.gr> (Accessed: 17.04.2008).

314. EGTCs' (draft) Conventions Duero-Douro. European Union. Official Website. URL: <http://www.duero-douro.com> (Accessed: 20.04.2008).

315. EGTCs' (draft) Conventions West-Flanders. Flandre-Dunquerque-Côte d'Opale. European Union. Official Website. URL: <http://www.cud.fr> (Accessed: 16.04.2005).

316. Erhvervs fremme Styrelsen. Kompetenceklynger i Dansk Erhvervsliv - en ny brik i erhvervspolitikken (Competence clusters in Danish industry – a new piece in the industrial policy). Copenhagen. 2001. 68 p.

317. Euroregion Alps-Mediterranean. URL: <http://euroregion-alpes-mediterranee.eu/en> (Accessed: 18.09.2009).

318. European Territorial Co-operation. European Commission. Regional policy info regio. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/cooperation/index_en.cfm (Accessed: 06.03.2004).

319. Hall, P., Kathy, P Northern Switzerland. Commuting and the definition of functional urban regions. Institute of Community Studies, 2006. 15 p.

320. Healey P. The Treatment of Space and Place in the New Strategic Spatial Planning in Europe. *International Journal of Urban and Regional Research*. vol. 28. 2005. pp. 45–67.

321. Interreg VA. European Union invests in your future. URL: <https://www.interreg.de/INTERREG2014/DE/Interreg/WasistINTERREG/InterregA/InterregA.html> (Accessed: 16.09.2019).

322. INTERREG IIIB Cades Neighbourhood Programme “Carpathian Project”. Workpackage 2.9. 2008, no 3. 76 p. URL: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/03%20Meetings%20and%20Events/COP/2008_COP2_Bucharest/COP2_Information%20documents/9CarpathianProjectLessonslearned.pdf (Accessed: 02.04.2010).

323. Kelly, É., Zubascu, F. EU Commission sketches out the route to next research programme. *Science Business*. 13 October 2016. URL: <http://sciencebusiness.net/news/79953/EUCommission-sketches-out-the-route-to-next-research-programme> (Accessed: 12.10.2020).

324. Kremer, U., Harmes-Liedke U., Korflür I., 2000. Regionalwirtschaftliche Kooperation und arbeitsorientierte Strukturpolitik [Regional economic cooperation and labour oriented structural policy]. Marburg. 124 p.

325. Larosse, J. 2001. ICT Clusters in Flanders: co-operation in innovation in the New Network Economy. *IWT*, no. 35. pp. 35–47.

326. Lubin M. The Routinization of cross-border Interactions: an Overview of NEG/ECP structures and activities. In: Broun D., Earl A. States and Provinces in the International Economy. Berkeley: University of California, 1996. pp. 145–166.

327. McNiven, J., Cann, D. Canadian provincial Trade Offices in the United States. Ottawa, 1993. 153 p.

328. Naumov O., Bihun I., 2004. The concept of a regional investment program of the Kherson region. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2. pp. 28–33.

329. NMBP-22-2017: Бізнес-моделі і промислові стратегії, що підтримують нові ланцюги поставок для інноваційних продуктів чи послуг. URL: https://snu.edu.ua/?page_id=287

330. Northern Ireland, the Border Region of Ireland and Western Scotland 2014-2020. Operational Programme (INTERREG V). URL: <https://interreg.eu/programme/interreg-uk-ireland/>

331. O'Malley, Egeraat E., 2000. Industry Clusters and Irish Indigenous Manufacturing: Limits of the Porter View. *The Economic and Social Review*. pp. 55–79.

332. Pavlikha, N., Tsymbaliuk, I. Luhova, M., 2019. Strategic benchmarks of regions of Ukraine convergence based on the investment activity intensification. Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine: collective monograph/ in edition V. Khudolei, T. Ponomarenko. OKTAN PRINT s. r.o . Czech Republic. pp. 22–45.

333. Perkmann M. The Emergence and Governance of Euroregions: The Case of the Euregio on the Dutch-German Border. Institut Universitari de Estudis Europeus, Universitat Autònoma de Barcelona. *Working paper online*, 2006, no 11. 34 p.

334. Perkmann M. The rise of the Euroregion. A bird's eye perspective on European cross-border co-operation. Department of Sociology. Lancaster. UK, 2005. pp. 7–13.

335. Potter J. Clusters, Innovation and Entrepreneurship. Local Economic and Employment Development (LEED). Miranda, 2009. 89 p.

336. Project Cycle. URL: <http://www.eib.org/projects/cycle/index.htm> (Accessed: 21.05.2007).

337. Regional Clusters in Europe., 2002. Observatory of European SMEs. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communitie, no 3. pp. 21–26 (Accessed:14.03.2006).

338. Regions of Europe. URL: https://duckduckgo.com/c/Regions_of_Europe (Accessed: 14.03.2006).

339. European Union Official Website. Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC). URL: [http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082\(2006\)_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082(2006)_en.pdf) (Accessed: 02.05.2008).

340. Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. Shared Vision. European Union External Action. URL: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

341. Spinaci, G., Vara-Arribas, G. The European Grouping of Territorial Cooperation (EGTC): New Spaces and Contracts for European Integration? EIPASCOPE, 2009, no 2. pp. 5–13.

342. Trinationale Agglomeration Basel, Gebietskörperschaften. URL: http://www.tab-atb.org/dn_AlleGebietskorperschaften

343. Tsymbaliuk, I., Pidtserkovnyi, B., 2017. Региональное развитие в условиях финансовой децентрализации в Украине. International Journal of New Economics and Social Sciences. Warszawa: International Institute of Innovation "Science-Education-Development", vol. 2 (6). pp. 57–65.

344. Vallejo, A. Globalization versus National Cultural Heritage? Politics talks Culture. A Basque perspective. Basque National Party (EAJ–BNP). Liberec. Czech Republic, September 21st. 2012. 69 p.

345. What's the Eurodistrict about? URL: <http://www.eurodistricte.cat/en/whats-eurodistrict-about> (Accessed: 09.11.2020).

346. Advantage Ukraine, 2022. URL: <https://advantageukraine.com/>

347. EU EXTERNAL INVESTMENT PLAN. URL: https://ec.europa.eu/commission/eu-external-investment-plan_en

348. Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

349. European Structural And Investment Funds URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview>

350. Inventure. M&A 2022 у цифрах. 2022. URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/investments/rinok-pryamih-investicij-ta-manda-v-ukrayini-2022:-v-ochikuvanni-zakinchennya-vijni>

351. Khomiuk, N., Tsymbaliuk, I., Voichuk, M., Grymak, A., & Kravtsiv, I. (2021). Land taxation as a tool to ensure sustainable development of rural areas in the context of decentralization. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series Economical Sciences*, 23(98), 45-51. URL: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-e9807>

352. Lipych L., Karlin M., Tsymbaliuk I. Investment attractiveness of the construction industry of Ukraine [Інвестиційна привабливість будівельної сфери України]. *Глобальні та національні проблеми економіки: Електронне видання*. Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського. Вип.14. 2016. URL: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden-2016-r/2585-lipych-l-karlin-m-tsymbaliuk-i-investment-attractiveness-of-the-construction-industry-of-ukraine>.

353. Luhova M. Regional features of foreign investment on the example of the Volyn region. Регіональні особливості іноземного інвестування на прикладі Волинської області. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 14. Вип. 2. С. 99–105.

354. Luhova M. Selected types of investments enabling development of bioeconomy in the region. Wybrane rodzaje inwestycji umożliwiające rozwój biogospodarki w regionie. *Economic and Regional Studies*. Vol. 8, No. 3. 2015. Pp. 100–110.

355. Marshall A. Principles of Economics. Prometheus Books, 1997.

356. Pavlikha N., Khomiuk N., Demianchuk O., Shelenko D., Sai L., Korneliuk O., Naumenko N., Tsymbaliuk I., Voichuk M. Economic Assessment of Inclusive Development of Territorial Communities Within Rural Areas: A Case Study Of Ukraine. *Ad Alta: Journal Of Interdisciplinary Research*, 2021. VOL. 12, Issue 1, Special Issue XXV. Pp. 97–104. URL: <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120125/PDF/120125.pdf>

357. Pavlikha N., Luhova M. Investment climate in Ukraine: ways to improve. *Ecological and Economic Problems of International Trade and Investments: Materials of the Second International Scientific Conference*,

Lviv, Ukraine, October 22–23, 2013 / Edited by Prof. Dr. Ihor Hrabynskiyi. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 2013. Part I. P. 49–50.

358. Pavlikha N. V., Tsymbaliuk I. O., Kotsan L. M. Modeling The Optimal Size Of The Minimum Wage In Ukraine. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, 2018. № 2 (14). Pp. 26-35. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-02-26-34>

359. Pavlikha N. V., Tsymbaliuk I. O., Kovshun N. E., Kotsan L. M. Conceptual Transformation Principles Of The Income Regulation System In Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. №. 2 (25). 2018. Pp. 317–324. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/136837>

360. Pavlikha N., Shuliak A., Tsymbaliuk I. (2021) Security of Sustainable Development in the Post-Pandemic Crisis on the Basis of an Inclusive Circular Economy. *Proceedings of the 2021 VIII International Scientific Conference Determinants of Regional Development*. Pila 21 - 22 October 2021. No 2. P. 234-245.

361. Regional Policy is the EU's main investment policy. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investmepolicy/

362. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. URL: <https://www.britannica.com/topic/Brundtland-Report>

363. Tsymbaliuk I. Financial decentralization and its impact on local budget income formation: international experience. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. Warszawa: International Institute of Innovation «Science-Education-Development», 2018. Vol. 8 (2). P. 167-172. DOI: 10.5604/01.3001.0012.9934

364. Tsymbaliuk I., Pavlikha N., Zelinska O., Ventsuryk A. and Radko A. (2021). Assessing the level of competitiveness of the insurance sector during economic crises: The example of Ukraine. *Insurance Markets and Companies*, 12(1), 72-82. doi:[10.21511/ins.12\(1\).2021.07](https://doi.org/10.21511/ins.12(1).2021.07)

365. Tsymbaliuk I., Voichuk M., Kolomechiuk V., Uniga O. Labor market development as a prerequisite for smart city formation. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. 2018. Vol. 8 (2): 69-80; DOI: 10.5604/01.3001.0012.9928

366. Tsymbaliuk I., Alghadhywi M.Y.H. Assessment of the Ukrainian Regional Infrastructure Development Taking into Account its Inclusiveness. *Galician Economic Bulletin*, 2020. № 6. С. 59–66. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.06.059

367. Tsymbaliuk I., Pidtserkovnyi B. Региональное развитие в условиях финансовой децентрализации в Украине. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. Warszawa: International Institute of Innovation «Science-Education-Development», 2017. Vol. 2 (6). P. 57-65. DOI: 10.5604/01.3001.0010.7623 URL: <https://ijoness.com/resources/html/article/details?id=158306>

368. Tsymbaliuk I., Pavlikha N., Barskyi Y., Tihonchuk L., Korneliuk O., Naumenko N., Kovshun N. (2021). Imbalances Between Revenues and Expenditures of Local Rural Budgets in the Process of Fiscal Decentralization in Ukraine: Assessment and Modelling. *Management, Economic Engineering in Agriculture and rural development*, Vol. 21 Is. 2. Pp.671-683. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.21_2/Art78.pdf

369. Ukrinform. Агресор завдав Україні загальних збитків вже на \$1 трильйон – Устенко О. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3491079-agresor-zavdav-ukraini-zagalnih-zbitkiv-vze-na-1-triljon-ustenko.html>

370. Unian. Відновлення за 750 мільярдів доларів: як зміниться Україна за десять років. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/vidnovlennya-za-750-milyardiv-dolariv-yak-zminitsya-ukrajina-za-desyat-rokiv-novini-ukrajina-11900319.html>

371. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations (2023). Ukraine rapid damage and needs assessment.

372. World Investment Report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf

Додаток А

Таблиця А.1

Дефініції поняття «інвестиції»

Автор	Визначення	Підхід до трактування поняття
1	2	3
<i>Вітчизняні вчені</i>		
І. А. Бланк	Інвестиції підприємства являють собою вкладення капіталу в усіх його формах у різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного або позаекономічного ефекту, здійснення якого ґрунтується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику й ліквідності.	Результативний
В. Г. Федоренко	Вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення.	Витратний
А. П. Дука	Усі види економічних ресурсів, які вкладаються в поточному періоді у відповідні об'єкти, створення яких сприяє забезпеченню розширеного відтворення, а використання компенсує інвестору відмову від поточного споживання вкладених ресурсів за допомогою отримання в майбутньому вигоди.	Ресурсний
О.Д. Данілов, Г.М. Івашина, О.Г. Чумаченко	Економічні ресурси, які спрямовуються на збільшення реального капіталу товариства, тобто на розширення або модернізацію виробничого апарату.	Ресурсний
А. А. Пересада	Довгострокові вкладення капіталу в різні галузі та сфери економіки, інфраструктуру, соціальні програми, охорону довкілля з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва, отримання прибутку.	Результативний
Н. О. Татаренко, А. М. Поручник	Всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення певних соціальних ефектів.	Результативний

1	2	3
В. Ковальов, В. Іванова, В. Лялін	Ціленаправлене вкладення на визначений термін капіталу у всіх його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) для досягнення індивідуальних цілей інвесторів	Результативний
<i>Нормативні акти</i>		
Закон України «Про інвестиційну діяльність»	Усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) і/або досягається соціальний та екологічний ефект.	Результативний
<i>Зарубіжні вчені</i>		
С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі	Витрати на створення нових потужностей із виробництва машин, фінансування житлового, промислового або сільськогосподарського будівництва, а також запасів.	Витратний
Л. Гітман, М. Джонк	Спосіб розміщення капіталу, що повинен забезпечити збереження або збільшення суми капіталу, зростання його вартості й (або) дати повний розмір доходу.	Витратний
К. Макконел, С. Брю	Витрати на будівництво нових заводів, верстати, устаткування; витрати на виробництво та накопичення засобів виробництва; витрат на поліпшення освіти, здоров'я робітників або підвищення мобільності робочої сили.	Витратний
Словник сучасної економічної теорії Макміллана	Грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції, інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, у тому числі й товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно чи майнові права, інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємництва чи інших видів діяльності з метою отримання прибутку та досягнення позитивного соціального ефекту.	Результативний

Джерело (Лугова М.С., Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., 2022).

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Основні цілі та напрями діяльності Європейських угруповань
із територіального співробітництва**

Назва ЄУТС	Дата створення	Країни учасники	К-сть членів	Площа території (кВ км)	Чис. нас. (тис)	Цілі	Напрями діяльності
Лілля-Котрійк-Турнай	21.01.2008	Бельгія/ Франція	14	3,544	2 000	<ul style="list-style-type: none"> • Транскордонна єдність; • Спільна розробка проєктів 	<ul style="list-style-type: none"> • Транспорт • Екологія міст • Автомобільні дороги
Галіція-Північна Португалія	23.10.2008	Іспанія/ Португалія	2	50,852	6,817	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна і соціальна згуртованість • Стійкий розвиток 	<ul style="list-style-type: none"> • Морський сектор • Конкурентоспроможність • Захист навколишнього середовища • Сталій міський розвиток
Істер-Гранум	12.11.2008	Угорщина/ Словаччина	85	2	2000	<ul style="list-style-type: none"> • Регіональний розвиток • Економічна і соціальна згуртованість 	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальні програми (проєкти) співпраці
Амфікціон	01.12.08	Франція/ Італія/ Греція/ Кіпр	50	-	-	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальне співробітництво • Свобода, демократія, справедливість, безпека і захист навколишнього середовища • Економічна і соціальна згуртованість • Обмін інформацією та знаннями 	<ul style="list-style-type: none"> • Наукова співпраця • Збереження історико-культурної спадщини
Карст-Бодва	11.02.09	Угорщина/ Словаччина	3	53	2 000	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальна співпраця • Економічна і соціальна згуртованість • Розвиток інфраструктури 	<ul style="list-style-type: none"> • Конкурентоспроможність (МСП) • Туризм і культурна спадщина • Охорона навколишнього середовища, комунального та сільських районів • Транспорт, водопостачання, енергетичні системи, утилізація комунальних і промислових відходів
Дуеро-Доору	11.02.09	Іспанія/ Португалія	175	8,785	103	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальна співпраця • Економічна і соціальна згуртованість 	<ul style="list-style-type: none"> • Громадські роботи • Забезпечення зайнятості, охорони довкілля • Соціальна інфраструктура • Зв'язок • Наукові дослідження, інновації • Туризм, культурна спадщина

Продовження таблиці Б.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Західна Фландрія	25.03.09	Бельгія/ Франція	13	7,808	2,079	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальна співпраця • Політичне представництво 	-
Піреней-Середземне море	планується	Іспанія/ Франція	4	109,666	13,550	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальна співпраця • Спільні проекти • Економічна і соціальна згуртованість • Стійкий розвиток 	<ul style="list-style-type: none"> • Технологічні інновації, дослідження, навчання • Туризм • Співпраця у сфері юрисдикції
Альпи-Середземне море	планується	Франція/ Італія	5	109,179	16,880	<ul style="list-style-type: none"> • Інституційна координація • Стійкий розвиток 	<ul style="list-style-type: none"> • Транспорт, наукові дослідження, інновації • Охорона навколишнього середовища • Культура, туризм, освіта, навчання
Страсбург-Ортенану	планується	Франція/ ФРН	7	2,176	868	<ul style="list-style-type: none"> • Політичне лобювання • Управління проєктами • Стійкий розвиток 	<ul style="list-style-type: none"> • Просторове планування • Модернізація інфраструктури

Додаток В

Таблиця В. 1.

Напрями активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва

Напрямок	Шляхи активізації діяльності	Інструменти
1	2	3
Організаційно-інституційний	Покращення стану міждержавного регіонального управління	Активізація участі територіального формування в міжнародних програмах та проектах і забезпечення представництва областей у їх розробці
		Чіткий розподіл повноважень державних і регіональних органів влади та місцевого самоврядування
		Децентралізація повноважень на місцевий рівень і самостійність регіонів у прийнятті рішень, порядку ведення інвестиційної діяльності, політики оподаткування
		Створення виконавчого органу, представленого громадською організацією із надання практичної допомоги
	Підвищення ролі комунікаційної складової в інституційному механізмі ЄРС (в аспекті взаємодії влади, представників бізнесу та громадянського суспільства)	Запровадження практики проведення комунікаційних заходів: міжрегіональних форумів, зустрічей, круглих столів; організація інформаційних та навчальних центрів
		Створення спеціальної міжрегіональної веб сторінки щодо досвіду взаємодії влади та громадськості; партнерство зі спеціалізованими веб сайтами
	Покращення функціонування управлінських органів	Підвищення кваліфікації спеціалістів у проектному менеджменті, створення експертних груп із різних напрямів ЄРС
	Реорганізація єврорегіональних структур (єврорегіонів) як інституцій регіонального менеджменту	Формування нових організаційно-правових форм, мікрорегіонів у межах великих єврорегіонів
Перехід на інноваційні засади розвитку співробітництва		
Зменшення територіального масштабу єврорегіональних формувань, тобто перехід від обласного рівня на рівень районних чи селищних громад		
Розвиток та покращення функціонування інфраструктурних об'єктів	Розбудова прикордонної інфраструктури шляхом розробки Концепції інфраструктурного забезпечення розбудови кордону	
	Запровадження єдиного режиму малого прикордонного руху між Україною та сусідніми країнами, які належать до складу єврорегіональної структури	
	Активізація роботи інфраструктурних об'єктів; покращення функціонування інформаційно-комунікаційної, дорожньо-транспортної, фінансової, туристично-рекреаційної, соціальної інфраструктури	

Продовження таблиці В.1.

Організаційно-правовий	Удосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності правового регулювання	Чітко регламентувати повноваження органу, який би відповідав за реалізацію ЄРС, наприклад, Міністерства розвитку громад та територій України Розробити нормативно-правові акти для імплементації Протоколу № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво, ратифікований Україною 16.05.2012 р.
Організаційно-економічний	Підвищення ефективності єврорегіональної торгівлі для формування в єврорегіональних структурах економічного середовища Проведення кон'юктурних та маркетингових досліджень	Підвищення конкурентоспроможності української продукції задля успішного розвитку спільного ринку товарів та послуг Створення інтегрованих систем маркетингу, структур оптових посередників, єврорегіонального маркетингового центру (ЄРМЦ) Створення інфраструктури оптових продовольчих ринків Організація інформаційного обслуговування, впровадження системи транскордонної статистики Створення системи моніторингу та оцінки показників міжрегіональної економічної діяльності У межах єврорегіональних формувань запровадження практики кластеризації задля оперативного реагування на зміни кон'юктури світових ринків Запровадження спеціальних митних та податкових пільг для учасників програм та проєктів ЄРС
Фінансовий	Чітке визначення механізму державної фінансової підтримки ЄРС	Формування державного спеціального фонду для підтримки програм та проєктів ЄРС Формування фінансової самодостатності територіальних громад Рациональне й активне використання інструментів Східного партнерства та структурних фондів ЄС у фінансуванні програм ЄРС

Систематизовано авторами.

Додаток Г

Таблиця Г.1

Загальні обсяги експорту товарів

(млн. дол. США)

Регіони	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Україна¹	51405,2	53901,7	38127,1	36361,7	43264,7	47335,0
Вінницька	566,3	742,2	846,9	983,0	1217,7	1429,3
Волинська	434,8	685,4	631,7	611,9	689,3	720,0
Дніпропетровська	8010,4	8763,9	6399,0	5864,8	7052,8	7722,6
Донецька	13124,9	8403,0	3695,3	3430,8	4432,6	4845,4
Житомирська	394,0	664,3	441,3	484,7	589,7	661,9
Закарпатська	1156,6	1382,8	1094,4	1211,9	1446,4	1659,0
Запорізька	3200,3	3730,2	2931,0	2292,8	2980,9	3377,2
Івано-Франківська	507,6	487,8	373,0	573,7	665,4	871,4
Київська	1301,9	1852,3	1690,4	1705,1	1748,4	1856,3
Кіровоградська	336,8	820,7	406,6	427,4	415,6	521,8
Луганська	3324,3	1902,6	257,8	435,7	233,9	202,9
Львівська	974,3	1305,1	1206,3	1275,6	1585,2	1895,6
Миколаївська	1597,1	1837,5	1603,1	1666,4	1900,6	2112,6
Одеська	1684,4	1780,1	1727,5	1520,5	1813,9	1668,3
Полтавська	2219,7	2124,5	1481,1	1436,0	1864,5	1905,9
Рівненська	396,5	473,3	378,3	318,3	383,3	410,9
Сумська	746,5	738,5	606,6	542,2	672,7	802,1
Тернопільська	131,4	359,0	291,0	294,3	380,2	452,5
Харківська	1433,1	1821,1	1311,6	1027,8	1191,5	1279,0
Херсонська	348,0	359,9	238,4	246,6	289,2	269,9
Хмельницька	291,4	506,3	401,6	318,7	467,6	638,2
Черкаська	672,7	624,2	434,2	474,3	617,8	785,6
Чернівецька	104,0	129,2	108,3	119,3	149,8	200,1
Чернігівська	324,8	700,0	551,6	432,8	625,1	755,0
Київ	7104,9	11469,6	8742,9	8568,8	9738,3	10248,2

¹ З урахуванням не розподілених за регіонами обсягів товарів

Джерело: Державна служба статистики України.

Продовження додатка Г

Таблиця Г.2

Загальні обсяги імпорту товарів
(млн дол. США)

	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Україна¹	60742,2²	54428,7²	37516,4²	39249,8²	49607,2³	57187,6³
АРК	326,7
області						
Вінницька	344,7	428,2	266,7	299,4	407,1	563,0
Волинська	571,5	765,5	622,1	1130,8	1335,0	1368,5
Дніпропетровська	5387,7	4634,2	3225,3	3443,6	4609,6	5264,9
Донецька	3067,7	2122,4	1202,6	1110,8	2033,9	2247,2
Житомирська	428,4	285,9	246,4	336,7	449,9	532,0
Закарпатська	1348,6	1734,6	1011,5	1133,4	1341,7	1515,8
Запорізька	1363,0	1582,4	1085,5	998,4	1328,2	1762,8
Івано-Франківська	652,0	481,9	294,5	406,0	637,2	833,5
Київська	3018,1	3759,1	2587,0	2951,6	3404,1	3642,3
Кіровоградська	187,5	201,7	105,4	184,0	236,1	263,1
Луганська	1118,9	1017,2	318,4	357,4	273,2	285,0
Львівська	2028,4	2472,0	1447,9	1699,4	2180,4	2707,3
Миколаївська	866,1	631,3	574,7	685,8	781,7	740,0
Одеська	3520,3	2078,6	967,3	1231,4	1427,9	1547,0
Полтавська	1066,2	1096,9	814,5	842,7	1149,7	1359,6
Рівненська	438,1	283,1	202,3	255,0	341,2	298,8
Сумська	469,9	553,2	403,5	436,9	551,1	723,3
Тернопільська	209,8	303,7	259,4	274,9	351,7	419,0
Харківська	1834,1	1888,8	1284,9	1489,5	1619,4	1738,9
Херсонська	161,2	186,3	140,9	166,3	201,4	327,7
Хмельницька	461,6	347,0	259,3	331,9	414,3	446,6
Черкаська	378,4	416,3	228,1	291,2	403,2	398,1
Чернівецька	113,1	111,5	78,4	95,8	113,2	139,6
Чернігівська	380,7	528,7	380,0	473,9	445,1	483,3
міста						
Київ	16548,9	20179,9	14495,4	16137,0	19848,6	23536,6
Севастополь	63,6

Джерело: Державна служба статистики України.

Закінчення додатка Г

Таблиця Г.3

Коефіцієнт покриття експортом імпорту

	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Україна¹	0,85	0,99	1,02	0,93	0,87	0,83
АРК	1,72
області						
Вінницька	1,64	1,73	3,18	3,28	2,99	2,54
Волинська	0,76	0,90	1,02	0,54	0,52	0,53
Дніпропетровська	1,49	1,89	1,98	1,70	1,53	1,47
Донецька	4,28	3,96	3,07	3,09	2,18	2,16
Житомирська	0,92	2,32	1,79	1,44	1,31	1,24
Закарпатська	0,86	0,80	1,08	1,07	1,08	1,09
Запорізька	2,35	2,36	2,70	2,30	2,24	1,92
Івано-Франківська	0,78	1,01	1,27	1,41	1,04	1,05
Київська	0,43	0,49	0,65	0,58	0,51	0,51
Кіровоградська	1,80	4,07	3,86	2,32	1,76	1,98
Луганська	2,97	1,87	0,81	1,22	0,86	0,71
Львівська	0,48	0,53	0,83	0,75	0,73	0,70
Миколаївська	1,84	2,91	2,79	2,43	2,43	2,85
Одеська	0,48	0,86	1,79	1,23	1,27	1,08
Полтавська	2,08	1,94	1,82	1,70	1,62	1,40
Рівненська	0,91	1,67	1,87	1,25	1,12	1,38
Сумська	1,59	1,34	1,50	1,24	1,22	1,11
Тернопільська	0,63	1,18	1,12	1,07	1,08	1,08
Харківська	0,78	0,96	1,02	0,69	0,74	0,74
Херсонська	2,16	1,93	1,69	1,48	1,44	0,82
Хмельницька	0,63	1,46	1,55	0,96	1,13	1,43
Черкаська	1,78	1,50	1,90	1,63	1,53	1,97
Чернівецька	0,92	1,16	1,38	1,25	1,32	1,43
Чернігівська	0,85	1,32	1,45	0,91	1,40	1,56
міста						
Київ	0,43	0,57	0,60	0,53	0,49	0,44
Севастополь	1,54

Джерело: Державна служба статистики України.

Додаток Д

Таблиця Д.1.

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України
(млн дол. США)

	Обсяги прямих інвестицій на 1 січня					На 31 грудня 2018
	2011	2015	2016	2017	2018	
Україна	46293,5	38356,8	32122,5	31230,3	31606,4	32291,9
АРК	788,3
області						
Вінницька	205,3	223,0	187,8	180,0	198,9	223,3
Волинська	218,6	271,2	247,1	246,1	251,3	259,6
Дніпропетровська	10620,3	5784,9	4030,6	3491,1	3688,2	3577,8
Донецька	4329,2	2322,0	1748,0	1249,6	1116,4	1205,9
Житомирська	226,6	259,8	222,7	216,3	226,8	237,4
Закарпатська	364,4	334,2	311,8	317,0	325,1	340,0
Запорізька	902,8	843,4	682,7	863,4	910,5	902,0
Івано-Франківська	492,8	925,9	836,6	826,6	904,7	894,5
Київська	1574,2	1750,3	1593,4	1516,8	1588,7	1591,6
Кіровоградська	52,1	70,6	52,5	58,9	70,1	74,5
Луганська	629,5	578,2	443,9	436,4	438,0	436,9
Львівська	1186,8	1097,6	1032,9	833,5	930,0	922,2
Миколаївська	165,4	228,9	212,8	213,5	206,1	227,4
Одеська	1107,3	1423,3	1320,3	1228,8	1202,6	1207,1
Полтавська	550,3	1039,4	1000,1	1003,0	1008,8	1027,0
Рівненська	276,8	242,5	199,6	159,5	134,2	133,5
Сумська	359,6	263,3	199,1	190,0	181,5	182,9
Тернопільська	59,8	55,8	49,2	48,2	45,0	55,8
Харківська	2716,8	1674,3	1519,6	642,5	638,3	666,4
Херсонська	185,5	208,2	211,0	201,3	218,5	204,2
Хмельницька	183,0	189,1	165,5	158,2	170,8	199,5
Черкаська	289,4	512,9	348,0	334,4	335,7	334,3
Чернівецька	61,9	68,6	59,1	57,1	42,6	44,0
Чернігівська	94,9	99,8	92,1	241,3	429,6	433,7
міста						
Київ	18516,5	17889,6	15356,3	16516,8	16343,9	16910,2
Севастополь	135,2

Джерело: Державна служба статистики України.

Додаток Е

Таблиця Е.1.

Темпи зростання експорту та імпорту за регіонами в 2016-2018 рр.

Регіони	Експорт			Імпорт			Коефіцієнти покриття		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Україна¹	36361,7	43264,7	47335,0	39249,8²	49607,2³	57187,6³	0,93	0,87	0,83
Вінницька	983,0	1217,7	1429,3	299,4	407,1	563,0	3,28	2,99	2,54
Волинська	611,9	689,3	720,0	1130,8	1335,0	1368,5	0,54	0,52	0,53
Дніпропетровська	5864,8	7052,8	7722,6	3443,6	4609,6	5264,9	1,70	1,53	1,47
Донецька	3430,8	4432,6	4845,4	1110,8	2033,9	2247,2	3,09	2,18	2,16
Житомирська	484,7	589,7	661,9	336,7	449,9	532,0	1,44	1,31	1,24
Закарпатська	1211,9	1446,4	1659,0	1133,4	1341,7	1515,8	1,07	1,08	1,09
Запорізька	2292,8	2980,9	3377,2	998,4	1328,2	1762,8	2,30	2,24	1,92
Івано-Франківська	573,7	665,4	871,4	406,0	637,2	833,5	1,41	1,04	1,05
Київська	1705,1	1748,4	1856,3	2951,6	3404,1	3642,3	0,58	0,51	0,51
Кіровоградська	427,4	415,6	521,8	184,0	236,1	263,1	2,32	1,76	1,98
Луганська	435,7	233,9	202,9	357,4	273,2	285,0	1,22	0,86	0,71
Львівська	1275,6	1585,2	1895,6	1699,4	2180,4	2707,3	0,75	0,73	0,70
Миколаївська	1666,4	1900,6	2112,6	685,8	781,7	740,0	2,43	2,43	2,85
Одеська	1520,5	1813,9	1668,3	1231,4	1427,9	1547,0	1,23	1,27	1,08
Полтавська	1436,0	1864,5	1905,9	842,7	1149,7	1359,6	1,70	1,62	1,40
Рівненська	318,3	383,3	410,9	255,0	341,2	298,8	1,25	1,12	1,38
Сумська	542,2	672,7	802,1	436,9	551,1	723,3	1,24	1,22	1,11
Тернопільська	294,3	380,2	452,5	274,9	351,7	419,0	1,07	1,08	1,08
Харківська	1027,8	1191,5	1279,0	1489,5	1619,4	1738,9	0,69	0,74	0,74
Херсонська	246,6	289,2	269,9	166,3	201,4	327,7	1,48	1,44	0,82
Хмельницька	318,7	467,6	638,2	331,9	414,3	446,6	0,96	1,13	1,43
Черкаська	474,3	617,8	785,6	291,2	403,2	398,1	1,63	1,53	1,97
Чернівецька	119,3	149,8	200,1	95,8	113,2	139,6	1,25	1,32	1,43
Чернігівська	432,8	625,1	755,0	473,9	445,1	483,3	0,91	1,40	1,56
Київ	8568,8	9738,3	10248,2	16137,0	19848,6	23536,6	0,53	0,49	0,44

Джерело: Державна служба статистики України.

**Вихідні дані для проведення інтегральної оцінки ЗЕД регіонів
за 2018 р.**

Регіони	ВРП на одну особу, грн	ПП	Експ	Імп
		у розрахунку на одну особу, дол		
Вінницька	71104,0	126,200	974,300	368,695
Волинська	58297,0	242,300	774,617	1346,408
Дніпропетровська	114784,0	1142,800	2440,959	1707,220
Донецька	45959,0	265,200	1194,019	574,725
Житомирська	62911,0	183,400	600,955	456,645
Закарпатська	41706,0	258,900	1563,507	1227,475
Запорізька	85784,0	526,200	2074,342	1055,054
Івано-Франківська	57033,0	657,500	677,425	619,136
Київська	112521,0	913,800	1233,428	2189,898
Кіровоградська	67763,0	73,400	572,721	293,227
Луганська	16301,0	201,200	107,158	144,467
Львівська	70173,0	370,000	970,797	1096,607
Миколаївська	70336,0	180,000	2295,503	673,411
Одеська	72738,0	506,600	996,771	734,030
Полтавська	123763,0	714,200	1396,084	1057,501
Рівненська	49044,0	115,600	396,169	273,831
Сумська	62955,0	165,500	763,554	693,722
Тернопільська	46833,0	42,700	502,107	407,540
Харківська	86904,0	238,000	599,117	670,448
Херсонська	52922,0	208,100	286,597	324,782
Хмельницька	59583,0	133,800	523,976	364,319
Черкаська	76904,0	274,700	671,131	345,319
Чернівецька	37441,0	47,100	263,103	156,356
Чернігівська	69725,0	421,900	771,932	499,536
м. Київ	283097,0	5657,600	4658,032	8994,257

Розраховано за даними Держаної служби статистики України.

**Головні напрями єврорегіонального співробітництва в країнах
Європейського Співтовариства**

Стратегічні орієнтири	Характеристика заходів ЄРС	Приклади проєктів в рамках єврорегіональних програм
Підвищення економічної ефективності розвитку регіону	Розвиток співробітництва між малими та середніми підприємствами, зокрема підприємницької кооперації	«Кроссбо» – встановлення партнерських відносин між малими і середніми підприємствами та бізнес-структурами
	Створення нових робочих місць для працівників, зайнятих у прикордонній інфраструктурі	«Конфедерація британської промисловості, ірландської бізнес-структури, роботодавців та транскордонних торговельних ініціатив» (Північна Ірландія/Велика Британія)
	Розробка спільних економічних, соціальних та екологічних транскордонних проєктів	“ISLES” (Ірландія/Велика Британія) 2000–2010 рр.
	Підвищення конкурентоздатності підприємств транскордонного об’єднання	“MIAS” (ФРН/Франція) – «Платформа для впровадження технічних інновацій у застарілі галузі економіки»; “MariStar” (ФРН/Нідерланди) – «Підтримка суднобудівної галузі»
	Стимулювання розвитку існуючих у межах окремих регіонів прикордонних малих і середніх міст	«Нове урбаністичне та руралістичне співробітництво» (Велика Британія/Північна Ірландія)
	Стимулювання торговельного обміну науково-технічною, промисловою та сільськогосподарською продукцією	«Безпровідний оздоровчий контроль» (ФРН/Нідерланди)

Продовження таблиці 3.1

Оптимізація транспортної та комунікаційної сфер	Поліпшення та модернізація регіональної системи транспортного сполучення	«Стратегія регіонального транспортування та покращення транспортної інфраструктури» (Північна Ірландія/Велика Британія)
	Розвиток транскордонного інформаційного та телекомунікаційного зв'язку	«Транскордонна кооперація телекомунікацій, енергетичної галузі та утилізації відходів» (Велика Британія/Ірландія)
	Створення транскордонних планувальних коридорів для автомобілів, перевезень товарів та обміну послугами	«Модель поліцентричного розвитку», «Транскордонні планувальні коридори (Дундалк-Невр)» (Велика Британія/Північна Ірландія)
	Ефективізація сталого розвитку транспортної інфраструктури	«Створення 10 залізничних і автомобільних шляхів та аеропорт у м. Деррі» (Велика Британія/Північна Ірландія)
Розвиток туристичної сфери	Створення спільних центрів міжнародного євро регіонального туризму	“СТЕР” («Сталий туризм в естуаріях парків») (Велика Британія /Бельгія/Нідерланди) (2008-2012 рр.)
	Спільна організація рекламних компаній та інтенсифікація розвитку туризму	«Транскордонний туристичний маркетинг» (ФРН/Нідерланди), «Інтеграція туристичної індустрії та збереження культурної спадщини» (Велика Британія/Північна Ірландія)
	Сприяння організації нових видів туризму	“Green Box Tourism Project” (Велика Британія/Північна Ірландія).

Охорона природи та захист довкілля	Створення транскордонних рекреаційних зон, біотопів, природних та ландшафтних територій або заповідників	42 проєкти в рамках Інтеррег ІV «Австрія –Словаччина»; 33 проєкти в рамках програми Інтеррег ІV «Північна Ірландія – Уельс»
	Проведення досліджень по обидва боки кордону в рамках структури перевірки можливого забруднення довкілля	«Просторовий розвиток та зниження великих взаємозалежних регіонів» (ФРН) «Просторовий розвиток та зниження ризику повеней» (ФРН)
	Створення міжнародних баз даних та систем раннього екологічного повідомлення з метою запобігання промислових катастроф та захисту довкілля	«РЕКЛІП»; «Покращення механізмів безпеки», «Загроза навколишньому середовищу /Проблеми дезактивації та дегазації»; «На шляху до покращення інформування» (ФРН/Швейцарія/Франція)
Поліпшення соціального життя населенням єврорегіонального об'єднання	Науково-технічна співпраця, розвиток спільних структур та інформаційно-комунікаційних систем	“САWT” – «Спільні дії та співробітництво» (Північна Ірландія/Велика Британія).
	Медична допомога та охорона здоров'я	“SINCBR” – «Удосконалення галузі охорони здоров'я» (Велика Британія/Нідерланди/Північна Ірландія). Усього 12 проєктів за участю Північної Ірландії та 6 сусідніх країн.
	Удосконалення сфери внутрішньої безпеки єврорегіонального ринку праці	“СВАR” – «Німецько-датська рятувальна авіаслужба».

**Суб'єкти та визначальні характеристики форм
єврорегіонального співробітництва**

	<i>Організаційні форми ЄРС</i>	<i>Суб'єкти ЄРС</i>	<i>Визначальні характеристики та ознаки</i>
Традиційні форми ТКС	Єврорегіони	Місцеві органи влади, територіальні общини.	Транскордонне регіональне об'єднання, яке розвивається за погодженими планами та проектами, розробляє спільні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії.
	Робочі співдружності	Територіальні общини, рідше – органи місцевого самоврядування.	Транскордонні та міжрегіональні структури, які включають території регіонів окремих держав та цілі національні держави, сприяють зміцненню зв'язків між регіонами зі схожими соціокультурними традиціями та реалізації спільних ініціатив, здійснюють обмін інформацією.
	Транскордонні асоціації	Місцеві та регіональні органи влади як прикордонних регіонів, так і транскордонних структур.	Міжрегіональні об'єднання, створені для захисту та лобіювання інтересів своїх членів в ЄС та для вирішення конкретних проблем транскордонного характеру.
	Регіональні ради	Представники політичних кіл від регіональної влади із кожної сторони кордону.	Консультативно-дорадчий орган, що сприяє зміцненню міжнародного розуміння і співпраці в економічному, соціальному та культурному житті мешканців прикордоння та надає допомогу у підготовці до створення нових єврорегіонів.

Продовження таблиці II.1

Нові форми ТКС	Європейські угруповання з територіального співробітництва	Органи національної, регіональної місцевої влади, громадські організації та інші зацікавлені юридичні особи.	Юридичні інституції, які реалізують співробітництво на всіх трьох рівнях регіональної політики ЄС: транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному.
	Транскордонні кластери	Органи влади. підприємницькі структури чи компанії, інституції розвитку співробітництва, дослідні об'єднання, фінансові інституції.	Галузево-територіальне об'єднання підприємницьких структур, які тісно співпрацюють із науково-освітніми установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції і сприяють економічному розвитку транскордонного регіону.
	Транскордонні агломерації (євродистрикти або євросіті)	Муніципалітети прикордонних міст та регіонів.	Зосередження та формування між містами та поселеннями з обох сторін кордону постійних суспільно-політичних та соціально-економічних контактів на основі обслуговування прикордонного руху населення.
	Транскордонні партнерства	Територіальні громади, їх місцеві органи виконавчої влади, громадські організації, юридичні та фізичні особи.	Об'єднання, що акумулюють навички та певні ресурси сторін-учасниць, задовільняє потреби в інформації, сприяє залагодженню конфліктів та надає юридичну допомогу, а також забезпечує трудову мобільність у межах транскордонних регіонах.

Наукове електронне видання на CD-ROM

Павліха Наталія Володимирівна
Зелінська Олена Зіновіївна
Цимбалюк Ірина Олександрівна

**СТРАТЕГІЧНЕ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО:
ОСНОВА ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Монографія

Упорядкування О. А. Корнелюк

Один електронний оптичний диск (CD-ROM). Об'єм даних 6,01 Мб.

Тираж 300 прим. Зам. 154. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк,
м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. 066 936 25 49.

E-mail: vezhaprint@gmail.com

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК
№ 4607 від 30.08.2013 р.

ПАВЛІХА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА,
ДОКТОРКА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРКА
ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.
АВТОРКА ПОНАД 300 НАУКОВИХ ПРАЦЬ.
СФЕРА НАУКОВИХ ІНТЕРЕСІВ - БЕЗПЕКА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ, ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО,
УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ.

ЗЕЛІНСЬКА ОЛЕНА ЗІНОВІЇВНА,
КАНДИДАТКА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТКА
ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.
АВТОРКА ПОНАД 50 НАУКОВИХ ПРАЦЬ.
СФЕРА НАУКОВИХ ІНТЕРЕСІВ - ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, АКТИВІЗАЦІЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЦИМБАЛЮК ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА,
ДОКТОРКА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРКА ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.
АВТОРКА ПОНАД 150 НАУКОВИХ ПРАЦЬ.
СФЕРА НАУКОВИХ ІНТЕРЕСІВ - СТАЛИЙ РОЗВИТОК
ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ,
АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
РИНОК ПРАЦІ.

ISBN 978-966-940-517-3

9 789669 405173 >